

*Методика
розслідування
квартирних крадіжок*

*Міністерство внутрішніх справ України
Луганський державний університет
внутрішніх справ імені Е.О. Дідоренка*

Методика розслідування квартирних крадіжок

Навчально-методичний посібник

*Луганськ
РВВ ЛДУВС
ім. Е.О. Дідоренка
2011*

УДК 343.986:343.711(072)
ББК 67.99(4Укр)92я73
М 54

Рекомендовано вченою радою
Луганського державного університету
внутрішніх справ імені Е.О. Дідоренка
(протокол № 13 від 22 липня 2011 року)

Автори: В.С. БОНДАР, кандидат юридичних наук; С.В. ГОЛОВКІН, кандидат юридичних наук; О.А. ЄРШОВ, заступник начальника НДЕКЦ при УМВС України в Луганській області; О.В. КУЗНЕЦОВА, кандидат юридичних наук; Р.І. МЕЛЬНИК, кандидат юридичних наук

Рецензенти: В.В. ЛИСЕНКО, перший заступник начальника Науково-дослідного центру з проблем оподаткування Національного університету державної податкової служби України, доктор юридичних наук, професор; О.В. ШАМАРА, учений секретар Національної академії СБУ, кандидат юридичних наук, старший науковий співробітник; А.В. КОЧУБЕЙ, професор кафедри криміналістичної техніки Волгоградської академії МВС Російської Федерації, кандидат хімічних наук, доцент; О.І. СУМЦОВ, заступник начальника УМВС України в Луганській області

Бондар В.С.

М54 Методика розслідування квартирних крадіжок: навч.-метод. пос. / [В.С. Бондар, С.В. Головін, О.А. Єршов, О.В. Кузнєцова, Р.І. Мельник]; МВС України, Луган. держ. ун-т внутр. справ ім. Е.О. Дідоренка. – Луганськ: РВВ ЛДУВС ім. Е.О. Дідоренка, 2011. – 400 с. : додатки. – Бібліогр. : С. 377 – 397.
ISBN 978-966-2905-99-1

У навчально-методичному посібнику на підставі аналізу чинного законодавства, спеціальної літератури розглянуто основні положення методики розслідування квартирних крадіжок, особливості проведення окремих слідчих дій та викладено методичні рекомендації щодо проведення занять зі спецкурсу «Слідчо-криміналістичні вчення» з розслідування злочинів зазначеної категорії.

Розрахований на науковців, викладачів, аспірантів, ад'юнктів, а також курсантів та студентів юридичних вузів, а також практичних працівників правоохоронних органів.

УДК 343.986:343.711(072)
ББК 67.99(4Укр)92я73

ISBN 978-966-2905-99-1

© Бондар В.С., Головін С.В., Єршов О.А.,
Кузнєцова О.В., Мельник Р.І., 2011
© Луганський державний університет
внутрішніх справ імені Е.О. Дідоренка, 2011

Список умовних позначень

АДІС - автоматизована дактилоскопічна ідентифікаційна система

АІС - автоматизована інформаційна система

АБД - автоматизований банк даних

АРМОР - автоматизоване робоче місце оперативного працівника

ВІТ - Відділ інформаційних технологій (структурний підрозділ ДІТ)

ГІС - геоінформаційна система (система, у якій об'єднано бази даних звичайної АІС з базами даних картографічної інформації)

ДІТ - Департамент інформаційних технологій

ДНДЕКЦ - Державний науково-дослідний експертно-криміналістичний центр

ЕОМ - електронно-обчислювальна машина

ІБнД - інтегрований банк даних

ІС - інформаційна система

КК - Кримінальний кодекс України

КПК - Кримінально-процесуальний кодекс України

МВС - Міністерство внутрішніх справ України

НДЕКЦ - Науково-дослідний експертно-криміналістичний центр (підрозділ експертної служби МВС України на рівні ГУМВС, УМВС областей і Автономної Республіки Крим)

НТЗ - науково-технічні засоби

ОВС - орган внутрішніх справ

ОРД - оперативно-розшукова діяльність

СОГ - слідчо-оперативна група

СКБД - інформаційна система (підсистема), система керування базами даних

УІТ - Управління інформаційних технологій (структурний підрозділ ДІТ на рівні ГУМВС, УМВС областей і Автономної Республіки Крим)

Передмова

Конституція України проголошує непорушність права приватної власності та недоторканність житла від протиправних посягань (статті 30, 41). Безпека й недоторканність визнаються надзвичайними соціальними цінностями в умовах революційного оновлення нашого суспільства, формування демократичної, правової держави і саме на державу покладається обов'язок забезпечити реалізацію цих положень.

Економічний стан України в останні роки сприяє зростанню корисливих злочинів. Зниження життєвого рівня населення, безробіття, безпритульність, значне розшарування населення на багатих і бідних, інші несприятливі чинники - усе це реально пробуджує в окремих осіб прагнення до безбідного життя хоча б і злочинним шляхом.

Не дивлячись на те, що кримінальне законодавство України (ст. 185 ч. 3 КК) передбачає досить сувору кримінальну відповідальність за вчинення крадіжки, поєднаної з проникненням у житло, такі крадіжки займають значне місце серед злочинів, що вчинюються в Україні на даний час. Становище, яке склалося на сьогодні щодо цього, вимагає від правоохоронних органів України, зокрема органів внутрішніх справ, ведення активної і систематичної роботи у даному напрямку.

Згідно з чинним законодавством розслідування зазначених злочинів віднесено до компетенції слідчих підрозділів органів внутрішніх справ МВС України. Вивчення досвіду роботи слідчих підрозділів при районних, міських і обласних відділах і управліннях органів внутрішніх справ показує, що кожний слідчий вже в перший рік роботи часто зіштовхується саме із цією категорією злочинів. Тому майбутні слідчі в стінах навчального закладу мають одержати не тільки теоретичні знання із розслідування злочинів зазначеного виду, а й виробити вміння й первісні навички їх розслідування.

Курсанти факультету підготовки слідчих Луганського державного університету внутрішніх справ імені Е.О. Дідоренка на 4 курсі вивчають навчальну дисципліну «Криміналістика (методика)». Даною дисципліною передбачено вивчення, зокрема, й методики розслідування крадіжок чужого майна. Але отримання за одне-два практичних заняття в межах загального курсу криміналістики ґрунтовних знань та стійких вмінь і навичок розслідування цієї категорії злочинів вельми неможливо, тому своєчасним та необхідним є введення в програму їх навчання спецкурсу «Слідчо-криміналістичні вчення», в рамках якого розглядаються питання стосовно розслідування квартирних крадіжок.

Метою вивчення цього курсу є закріплення та поглиблення теоретичних знань з методики розслідування крадіжок чужого майна, з деталізацією питань розслідування квартирних крадіжок починаючи з отримання заяви (повідомлення) про злочин, прийняття рішення про порушення кримінальної справи та закінчуючи пред'явленням обвинувачення та плануванням наступного етапу розслідування. Вивчення даного спецкурсу передба-

чає формування в курсантів практичних вмій та професійних навичок розслідування злочинів цієї категорії, зокрема отримання та оформлення матеріалів дослідчої перевірки, аналізу наявної інформації про злочин і прийняття рішення про порушення кримінальної справи, висунення версій та визначення способів їх перевірки з урахуванням такої інформації та криміналістичної характеристики цього виду злочинів, проведення окремих слідчих дій (огляд місця події, допит різних категорій осіб, обшук, виїмка, пред'явлення для впізнання, відтворення обстановки та обставин події), призначення експертиз, складання відповідних процесуальних документів, планування розслідування з урахуванням можливостей інших служб і підрозділів тощо. Також цей спецкурс має на меті підвищення юридичної культури та ерудиції фахівців, формування відданості ідеям істини, добра, справедливості і законності, почуття відповідальності перед суспільством, державою і людиною.

У ході вивчення спецкурсу розглядаються основні вимоги, що ставляться до роботи слідчого: знання своїх процесуальних повноважень і функціональних обов'язків, а також кваліфіковане їх виконання; уміла взаємодія із працівниками оперативних служб та інших підрозділів органів внутрішніх справ; використання в повному обсязі криміналістичних, оперативно-довідкових і пошукових обліків, сучасних автоматизованих інформаційно-пошукових систем; грамотне застосування науково-технічних засобів; своєчасне залучення спеціалістів, громадськості й окремих громадян до участі в розслідуванні конкретних злочинів.

Слідчо-криміналістичні вчення з розслідування квартирних крадіжок спрямовані на засвоєння курсантами

найбільш ефективних методів, способів, прийомів і засобів розкриття й розслідування цього виду злочинів. При розробці спецкурсу враховувалися особливості підготовки, вчинення й приховування таких злочинів, а також методи, способи, прийоми й засоби їх виявлення, розкриття та розслідування. Значну увагу приділено діяльності слідчо-оперативних груп на початковому етапі розслідування.

Слідчо-криміналістичні вчення проводяться, в основному, у формі групових вправ і ділових ігор. На заняттях курсанти досліджують і оцінюють фактичні дані про конкретний злочин, а потім приймають необхідні рішення й виконують їх. При цьому головна увага приділяється розвитку професійного мислення слідчого. Курсанти вчаться самостійно приймати процесуальні рішення та оформлювати їх відповідно до чинного законодавства.

У ході вивчення цієї дисципліни курсанти готують процесуальні й організаційно-методичні документи, які по завершенню навчання вони подають на кафедру криміналістики для перевірки й оцінки. Контроль і оцінка знань матеріалу курсу здійснюється за кредитно-модульною системою.

Уміння й навички розслідування злочинів, набуті на заняттях, курсанти закріплюють на стажуванні в слідчих підрозділах в органах внутрішніх справ.

Навчальна програма побудована на основі кредитно-модульної системи організації навчального процесу, з урахуванням Європейської Кредитно-Трансферної Системи (ECTS), кількість кредитів ECTS - 1 (36 годин).

Розділ 1

Криміналістична характеристика квартирних крадіжок

1.1. Сутність і зміст криміналістичної характеристики квартирних крадіжок

Можливість пізнання події злочину в кожному конкретному випадку полегшується завдяки низці закономірностей, властивих утворенню, виявленню, фіксації, вилученню, оцінці, дослідженню та використанню зазначених даних. Встановлення цих закономірностей є завданням криміналістичної науки, адже вони отримують відображення в її наукових категоріях, класифікаціях, структурах, системах та досліджуються окремими криміналістичними теоріями, які є методологічною базою розробки засобів, прийомів і рекомендацій, зокрема стосовно розслідування окремих видів злочинів.

Предметом криміналістичної методики є як закономірності механізму злочину й виникнення інформації про нього, так і закономірності організації і здійснення розкриття, розслідування та попередження злочинів. Метою пізнання цих закономірностей є розробка відповідно до вимог законодавства науково обґрунтованих реко-

мендацій з найбільш ефективного проведення досудового та судового дослідження окремих видів злочинів.

Однією з таких закономірностей є ситуаційна повторюваність процесів утворення та зникнення доказів, встановлення яких надає змогу типізувати ці процеси та докази, що утворюються в їх результаті, зокрема визначити коло типових відображуваних та відображуючих об'єктів, які взаємодіють під час підготування, вчинення та приховування злочину. Комплекс відомостей, які стосуються зазначених об'єктів, обстановки, характеру та результатів їх взаємодії, міститься в криміналістичній характеристиці певного виду злочину.

У процесі розслідування кримінальної справи слідчий, з'ясовуючи сутність події квартирної крадіжки, будує у своїй свідомості її уявну модель – інформаційну модель розслідуваної події, що є не штучно створеною теоретичною побудовою, результатом практичного абстрагування. При подальшому отриманні інформації про злочин та особу злочинця, ця модель стає більш повною і менш схематичною, спочатку оцінюється як ймовірна, внаслідок неповноти інформаційного базису, а згодом «насичується» достовірними знаннями.

При побудові моделі конкретної розслідуваної події слідчий, як правило, спирається на інформацію типового характеру, що міститься в криміналістичній характеристиці злочину¹.

Криміналістична характеристика є основою ймовірних умовиводів, втілених в слідчі версії. Її можна визначити як інформаційну модель, що об'єднує в собі сукуп-

¹ Див.: *Лукашевич В.Г.* Моделирование у криминалистики та пізнавальній діяльності слідчого: Монографія / В.Г. Лукашевич, О.В. Юнацький. – К.: КНТ, 2008. – С. 117-118.

ність систематизованих і типізованих відомостей про подію злочину й пов'язані з нею процеси, а також закономірності їх відображення та джерелах відображеної інформації. Вона являє собою своєрідну онтологічну матрицю, яка «накладається» на конкретний випадок та дає можливість обрати найбільш оптимальні версії та напрями розслідування, особливо на початковому його етапі при ваді первинної інформації, коли невідомими є багато обставин злочину¹. Саме в цьому полягає практичне значення криміналістичної характеристики, яке, втім, не слід перебільшувати, адже відомості, що містяться в ній, мають ймовірний характер та можуть бути використані лише як орієнтуюча інформація.

Прикладне значення криміналістичної характеристики в розслідуванні квартирних крадіжок полягає в наступному:

- створення пошукових моделей слідових комплексів для здійснення логічного аналізу механізму вчинення злочину при проведенні деяких невербальних слідчих дій (огляду місця події, обшуку, іноді - відтворення обстановки та обставин події);

- визначення слідчих ситуацій та на цій основі - алгоритму дій слідчого, висунення версій, визначення напрямку розслідування, вибору, підготовки та проведення слідчих дій, тактики прийняття та реалізації слідчих рішень;

- обрання тактики проведення вербальних слідчих дій (допитів);

¹ *Аверьянова Т.В. Криминалистика: учебник / Т.В. Аверьянова, Р.С. Белкин, Ю.Г. Корухов, Е.Р. Россинская. - 3-е изд. перераб. и доп. - М.: Норма, 2008. - С. 657.*

- визначення напрямів збирання відомостей про підозрюваного (обвинуваченого) за для повного та всебічного вивчення його особи;

- формулювання типових визначень функціональної ролі співучасників злочинів при складанні процесуальних документів;

- проведення аналітичної роботи з виявлення серії злочинів, вчинених ще не встановленою особою, з використанням індуктивного методу діяльності, орієнтованого на аналіз обставин однотипних злочинів, способів їх вчинення, слідової картини тощо з формулюванням висновку про наявність (відсутність) у досліджуваній групі злочинів ознак серійності, у тому числі моніторингу нерозкритих кримінальних справ із застосуванням інформації, що міститься в базах даних АІС «Армор» («Нерозкриті злочини», «Факт»), експертної служби МВС. На основі такого аналізу будується формально-логічна модель злочину, яка використовується надалі для прогнозування існування фактів, які ще не було встановлено, пошуку доказів, виявлення додаткових обставин за тими епізодами злочинів, де такі обставини мають бути присутніми. Узагальнена модель сприятиме й побудові оптимальної схеми викриття особи, обвинуваченої в неодноразових крадіжках, у кожному такому злочині.

Структура криміналістичної характеристики може дещо змінюватися залежно від особливостей того чи іншого виду злочину, а її елементи – знаходитися між собою в різних співвідношеннях. До структури криміналістичної характеристики квартирних крадіжок необхідно включати такі елементи:

1. Характеристика (особливості) предмету злочинного посягання.

2. Спосіб злочину та його «слідова картина» (в широкому значенні).

3. Обстановка, місце та час вчинення злочину.

4. Характеристика особи потерпілого.

5. Характеристика особи злочинця.

Розглянемо більш детально елементи криміналістичної характеристики квартирних крадіжок.

1.2. Особливості предмета злочинного посягання

На вибір предмету злочинного посягання при квартирній крадіжці впливають не тільки особливості особи злочинця, а й ступінь матеріальної забезпеченості потерпілих. Як правило, при квартирних крадіжках викрадаються: комп'ютерна техніка; одяг, взуття; продукти харчування; ювелірні вироби; гроші; мобільні телефони, відеокамери, фотоапарати; пластикові картки різних банків; небанківські пластикові картки (картки доступу; соціальні картки; АТ&Т картки; бензинові картки; торгові картки); цінні папери; дисконтні картки.

Аналіз викрадених предметів дозволяє зробити обґрунтоване припущення про вік, стать квартирного злодія, а також про його потреби, уподобання, рівень розвитку інтелекту. Пояснюється це тим, що віддаючи перевагу окремим предметам, особа демонструє власну суб'єктивну оцінку їх значущості у порівнянні з іншими предметами й така оцінка може не співпадати з вподобаннями інших осіб.

Криміналістична значущість предмету посягання обумовлена також тим, що вплив злочинця на цей об'єкт поєднується з утворенням певного інтеграційного слідового комплексу. Ці зміни локалізуються: на місці злочинної події; на самому об'єкті, його частинах; у місцях подальшого його перебування; на злочинцеві (тілі, одязі тощо); знаряддях злочину, технічних засобах, що використані злочинцем.

Характеристика предмета злочинного посягання має важливе практичне значення для встановлення злочинця в таких випадках: а) якщо викрадення майна свідчить про знання злочинцем цінності чи особливих якостей (антикваріат); б) коли за предметом можна судити про специфічні цілі злочину (зброя); в) коли до предмету посягання має доступ обмежене чи певне коло осіб. Іноді його особливості дають підстави для висновку про вчинення серії квартирних крадіжок однією особою (кількома особами).

У матеріальній обстановці крадіжки здебільшого виявляється не предмет злочину, а пов'язана з ним річ: упаковка, гарантійні талони, чеки, етикетки, інші документи, які містять відомості про ідентифікаційні ознаки предмету та можуть бути використані для пошуку викраденого за обліковими системами та подальшої ідентифікації.

1.3. Способи злочину та слідова картина

Підготовка до вчинення квартирної крадіжки. Таємні проникнення до квартир багато в чому подібні до мережевих атак хакерів, націлених на комп'ютерні ме-

режі: злодії шукають слабкі місця та аналізують, як можна ними скористатися. Принципи злочинної діяльності квартирних злодіїв певним чином подібні й діяльності оперативних підрозділів правоохоронних органів, тільки зі зворотним результатом. Відповідно до старого правила шести «п» – «правильна попередня підготовка попереджає плачливі наслідки» (в англійському варіанті це *target, time, talk, tools, tactics, tale*), пов'язаних із плануванням проникнень. В українському варіанті це виглядає так: а) мета – крадій повинен уявляти мету крадіжки та заздалегідь підготувати всю доступну інформацію, необхідну для її досягнення: особисті звички мешканців, різновид встановленої системи контролю доступу (сигналізації, моделі дверного замку, міжкімнатних дверей, ґрат на вікнах), особливості архітектури будинку та квартири; б) час; в) спосіб обміну інформацією між співучасниками злочину та перевірка, чи всі члени злочинної групи усвідомлюють свою роль в операції; г) засоби; д) тактика – план має враховувати ймовірність виникнення неочікуваних наслідків і варіант дій на цей випадок; е) прикриття.

Спосіб учинення крадіжок даного підвиду є повноструктурним, тобто включає дії, що відносяться до всіх трьох його елементів: підготовки, вчинення та приховування. Злочинець, котрий вчиняє серійні багатоепізодні квартирні крадіжки, набуває практичних навичок, що характеризуються високим ступенем автоматизму. Навички, поряд зі звичками, вміннями та знаннями, надають способу вчинення злочину ознак індивідуальності. Наприклад, серед злочинних навичок, набутих з метою вчинення серійних квартирних крадіжок слід віднести: навички злому перешкод, злому та відпирання замків

(віджимання ригелю, відпирання замків підібраними ключами та ін.); навички викрадення цінностей (дії крадія з пошуку коштовностей); навички виготовлення різних предметів та пристроїв, за допомогою яких у подальшому здійснюються крадіжки («бамп-ключів», спеціальних ключів з припаяним пружним дротом, відмичок). При вчиненні квартирних крадіжок використовуються також спортивні навички, наприклад, альпінізму, гімнастики. Спосіб вчинення даних злочинів відрізняється відносною стійкістю та повторюваністю прийомів і засобів дій злочинців, не дивлячись на варіювання та деяке вдосконалення, завдяки чому в останніх утворюється своєрідний злочинний «почерк».

Етапами злочинної діяльності й типовими операціями, що складають способи вчинення квартирних крадіжок та мають значення для адаптації алгоритмів дій слідчого є такі.

1. Перший етап – система дій з підготовки до вчинення квартирної крадіжки:

- дії поза межами місця злочину як прояв злочинного умислу: підбір місця крадіжки; планування дій з підготовки, вчинення та приховування; розвідка; технічна підготовка; визначення часу вчинення злочину;

- дії на місці злочину до початку безпосереднього проникнення в квартиру – з перевірки наявності мешканців; відключення сигналізації; маскування проникнення.

Отримання відомостей про квартири, мешканців:

а) вивчення зовнішнього вигляду квартир у будинках, розташованих у престижних районах міста (візуально чи за допомогою оптичних засобів); б) вивчення способу життя та обстановки в квартирі за допомогою оптичних засобів у вечірній час; в) особисте ознайомлення з місцем

майбутньої крадіжки та прилеглою місцевістю; г) відстеження в ломбардах, перукарнях, салонах краси та ін., майбутніх жертв крадіжки та супроводження їх до місця помешкання; отримання відомостей через третіх осіб (спеціалістів з євроремонту, дітей, користуючись прагненням останніх до суперництва серед товаришів та однокласників, аргументами якого доволі часто є речі або посада чи можливості, що мають батьки).

Більшість квартирних злодіїв обирають об'єкт для крадіжки, враховуючи міцність вхідних дверей, складність замикаючих засобів, що ними обладнані. При цьому враховуються особисті навички по злому певних перешкод, можливості проникнення, минаючи їх (через вікно та в інший спосіб). Такі суб'єкти перевіряють, чи є поблизу люди, які можуть завадити реалізації злочинного задуму. Для цього «продзвонюються» двері сусідніх квартир, якщо потенційні свідки є, приймаються заходи по їх нейтралізації: заклеюється вічко в дверях, блокуються двері, вимикається освітлення в коридорі тощо.

Частина суб'єктів пошук місця посягання починає зі збирання відомостей про статок потерпілого, наявність великих грошових сум чи коштовностей. Крадії отримують таку інформацію при візуальному огляді квартир, зовнішній вигляд яких свідчить про їх значну вартість (наявність елітних дверей, коштовних склопакетів, супутникових тарілок, кондиціонерів біля вікон та балконів, дорогих іномарок біля під'їзду), або через інформаторів на ринках, ріелторських конторах, скуповуючи електронні бази даних. Останнім часом крадії вночі шукають у під'їздів дорогі іномарки, а потім встановлюють власника за відповідними інформаційними базами.

Після цього проводиться попередня розвідка місця крадіжки, з метою: визначення предмету злочинного по-

сягання, місця його зберігання, вивчення пристрою замків, сигналізації, кількості дверей, розпорядку доби мешканців; чіткого орієнтування на місці майбутньої крадіжки; визначення місця стоянки транспорту та маршрутів відходу з місця злочину; місць тимчасового схову майна; оцінка можливої обстановки в момент вчинення злочину (наприклад, наявність сторонніх осіб).

На основі отриманої інформації злочинець підшукує співучасників, необхідні знаряддя до вчинення крадіжки та усуває перешкоди на шляху до мети. До останніх відносяться операції по відключенню сигналізації, приведення до непридатності замикаючих засобів (введення в замкову шпару сторонніх предметів) відвертання уваги потерпілих чи прийняття заходів до їх віддалення з місця злочину в момент його вчинення.

Такий варіант підготовки властивий злочинним групам, що спочатку намагаються знайти об'єкт, в якому знаходиться предмет злочинного посягання (великі суми грошей, майно) та організують спостереження за потерпілими. Для цього можуть бути залучені до п'яти команд (чи осіб): а) команда нагляду, члени якої повинні стежити за зацікавленими особами, повідомляти іншим командам про місцезнаходження та переміщення цих осіб, щоб ті не могли раптово застати крадіїв; б) внутрішня команда (команда проникнення), яка здійснює проникненням до квартири та викрадення майна. До її складу можуть бути включені спеціалісти зі злому замків, відключенню систем контролю доступу; в) транспортна команда, яка доставляє команду проникнення до обраного місця, де поява крадіїв непомітна, а по закінченні операції увозить їх; г) команда спостереження, котра веде спостереження за округою об'єкту проникнення, щоб вчас-

но попередити про наближення людей чи дій сусідів, які можуть призвести до зриву проникнення; д) команда управління, що відповідає за керівництво операцією та координацію дій злочинців на відстані.

Таким чином, ознаками квартирної крадіжки, що готується є: перевірочні телефонні дзвінки, «випадкові» візитери, руйнування освітлювальних приладів на сходах чи в коридорі, виявлення на замку слідів підбирання ключів (подряпини, вм'ятини, порушення нормального входження штатного ключа в шпарину, наявність мастичних утворень), сірники, волосся в дверній щілині та ін.

Здійсненню першого етапу злочинної діяльності притаманний такий слідовий комплекс: встановлення нових зв'язків ініціатором злочинної діяльності, особисті записи, вивчення спеціальної літератури та документів, ведення телефонних переговорів; сформованість зв'язків між індивідуумами суб'єкта злочинної діяльності, їхні систематичні зустрічі для уточнення варіанту моделі дій; витрати на придбання знарядь й пристроїв; наявність цих знарядь, матеріалів; поява одного (команди) зі співучасників у дворі чи в середині будинку, де розташована квартира, з якої планується вчинити крадіжку, а також у сусідніх дворах та будинках; імітація спеціальних робіт (ремонт зв'язку, електромережі, євроремонт, порушення міцності запірних пристроїв замаскованих під дії з їх укріплення) для встановлення сховищ, ознайомлення з системою підключення охоронної сигналізації, ведення спостережень за мешканцями¹.

¹ Бондар В.С. Проблеми теорії та практики застосування спеціальних криміналістичних знань у розслідуванні квартирних крадіжок: Монографія / В.С. Бондар, М.Я. Сегай / МВС України, ЛДУВС ім. Е.О. Дідоренка. - Луганськ: РВВ ЛДУВС ім. Е.О. Дідоренка, 2011. - С. 74-77.

2. Другий етап – система дій по безпосередньому вчиненню крадіжки:

- дії по проникненню в квартиру;
- дії безпосередньо всередині приміщення – пошук коштовностей;
- дії по виходу з квартири та транспортуванню викраденого.

Проникнення до квартири.

До квартири багатопверхового будинку злочинці проникають через двері чи вікно, або в інший спосіб (димарі, стіни сусідніх квартир), тому способи проникнення у житло необхідно класифікувати на такі групи.

1. Проникнення до квартири через двері шляхом:

- впливу на запірний пристрій (замок): а) підбору ключа; б) маніпуляційним; в) механічним; г) хімічним;
- впливу на вхідні двері (пошкодження дверей);

Вплив на замок здійснюється шляхом *відпирання* чи *злому*.

Відпирання здійснюється підібраними, підробленими ключами; відмичками; випадковими предметами; шляхом віджимання засуви тощо.

При відпиранні підібраними чи підробленими ключами зовнішні пошкодження на поверхні замку відсутні. Крадій, який використав даний спосіб відпирання, добре обізнаний про конструкцію замків та в залежності від конкретної ситуації користується набором заздалегідь виготовлених відмичок та ключів або виготовляє (доводить) їх безпосередньо на місці злочину.

Сьогодні відпирання замків стало свого роду спортом зі своїми клубами та чемпіонатами, поштовхом до постійних ноу-хау зломщиків, наприклад – бампінгу («Rapping»), тобто методу відпирання циліндру замку

спеціальними пристроями: «бамп-ключем», або ключем «999», який має максимальне нарізання секрету та інструменту для надання певного імпульсу енергії, для якого може бути використаний будь-який відповідний засіб, рукоятка молотку чи викрутки тощо.

Ознаками впливу на замок підібраним чи підробленим ключем, який має деякі відхилення форми та розмірів у порівнянні зі штатним ключем є такі:

- кругові сліди ковзання чи окремі дугоподібні подряпини на основі чи кришці корпусу замку (з зовнішнього боку), що не співпадають за діаметром зі слідами борідки штатного ключа;

- сліди ковзання, зіскрібки металу на хвостовику засуву, сувальдах у місцях, де борідка штатного ключа не контактує з ними;

- пошкодження окремих деталей механізму замку (увігнутість чи полонка стійки засуву, вісі сувальд, запобіжників), коли до ключа, що використовувався, було прикладене значне зусилля;

- відламані частини ключа або частки металу всередині корпусу, які відрізняються від матеріалів штатного ключа та деталей замка;

- недоведений до кінця засув – внутрішні деталі механізму замку займають проміжне положення.

До вказаного способу відпирання відноситься й застосування в'язких мас із наповнювачем. Цей метод використовується у відношенні циліндрових замків – злочинцями заздалегідь вводяться в ключову шпарину відповідні речовини: пасти чи густі олії, до яких додаються м'який піщаний піл, алмазний порошок, алюмінієва пудра тощо. Мешканці квартир, відпираючи замок штатним ключем, утискають цю суміш у канали штифтів ци-

ліндра та корпусу, при цьому штифти фіксуються в положенні, що відповідає введеному до шпарини ключу, а це дозволяє повертати циліндр у корпусі заготовкою ключа до даного замку чи будь-яким пласким знаряддям. При даному способі відпирання в циліндровому механізмі виявляється вказана суміш, а також частки металу, який не належить штатним ключам.

Механізм відпирання замку *відмичкою* залежить від виду механічного замку. Так, відпирання маніпуляційним способом для сувальдних замків полягає:

- у прикладанні зусилля на ригель у сторону відмикання замка відмичкою;
- впливі іншою відмичкою на сувальди з метою їх підняття.

Для замків з циліндровими штифтовими механізмами маніпуляційний спосіб полягає:

- у розташуванні кодових штифтів у певному положенні відносно опорних штифтів і циліндру (на лінії оберт);
- прикладенні зусилля на циліндр у бік відмикання замка.

Різноманітність механічних запірних механізмів визначає й її конструктивні особливості відмичок. Так, відмичка для безсувальдних замків представляє собою металевий стрижень, один із кінців якого загнутий та виконує функції борідки. Борідки відмичок до сувальдних замків мають виступи та заглиблення різної висоти та ширини. Відмички для циліндричних замків виготовляють з тонких металевих пластин з хвилеподібною нижньої гранню. Ефект дії відмичок зумовлений як конструктивними недоліками замків так і пошкодженнями, котрі виникають у процесі їхньої експлуатації: збільшення

величини зазору між стійкою та кодовим вирізом сувальди з глибиною шагу нарізки для ключа, зменшення пружності зворотної пружини (для сувальдних замків); збільшення зазору між кодовими й опорними штифтами та шахтами циліндру і корпусу, похибки при свердленні каналів штифтів (для замків із циліндровими штифтовими механізмами) та ін.

Сліди, утворені відмичкою, локалізуються в зоні обертання борідки штатного ключа, хвостовика засуву в вигляді зіскрібок металу по краях ключової шпарини, незначних дугоподібних подряпин на стінках та дні коробки замку біля ключової стійки, окремі подряпини на бокових поверхнях і ребрах сувальд й хвостовику засуву, вгнутість чи послаблення кріплення стійки для ключа.

Відпирання замку шляхом *віджимання засуву* здійснюється шляхом впливу стороннього предмету на головку засуву, яка виступає за межі корпусу замку. В автоматичних замках усіх типів, де засув у запертому положенні фіксується лише зусиллям пружини, або замок був запертий без застосування ключа, тобто засув функціонує як защіпка (без фіксації у запертому становищі), його віджимання здійснюють тонким гострим предметом, уведеним між запірною та лицьовою планками. Впливом на бокову чи скошену площину головки замку засув здвигають у корпус замку. Сліди від стороннього предмету залишаються тільки на площині головки засуву, лицьовій та запірній планках.

При віджиманні жорстко фіксованого в запертому положенні засуву заздалегідь забезпечується доступ до торцевої грані його головки. Для цього вирізають частину дверної коробки за запірною планкою. Впливом міцного

предмета (лома, фомки) на торцеву грань головки засува його здвигають у корпус замку. Зазвичай, у такому способі беруть участь два чи більше злочинця, адже при ньому суміщається віджимання головки засуви замку з його згинанням. Один злочинець вставляє знаряддя злому між боковим брусом коробу та переднім брусом обв'язки дверей в місці кріплення замка, а потім, прикладаючи зусилля до зовнішнього кінця, намагається висунути головку засуви замку з запірної планки. Другий злочинець у цей час прикладає зусилля з відпирання дверей, якщо вони відпираються всередину, або допомагає першому злочинцю, прикладаючи зусилля до знаряддя злому, якщо двері відпираються назовні.

При даному способі відпирання утворюються такі сліди:

- на боковій грані бруска коробу дверей (на чверті дверної коробки) в місці кріплення запірної планки подряпини різної ширини, глибини та довжини, спрямовані від передньої кромки бруска до запірної планці під різними кутами до неї;

- на боковому боці переднього бруска обв'язки дверей на рівні замку також динамічні сліди у вигляді подряпин різної ширини, глибини та довжини, спрямовані від зовнішньої кромки бруска до лицьової планки замку під різними кутами;

- подряпини на лицьовій поверхні запірної планки, орієнтовані від її краю до отвору для засуви;

- подряпини на поверхні головки засуви замку, звернутої назовні. Подряпини можуть розташовуватися як уздовж головки засуви, так і у поперечному напрямку. Вказаний слідовий комплекс, утворюється переважно, «жалом» ломику, ріжучою кромкою стамески і т.п.;

- статичні сліди у вигляді вм'ятин на боковій грані бруска коробу дверей. Дані сліди можуть утворюватися п'яткою фомки чи боковою поверхнею ломіку;

- головка засуву замку увігнута проти ходу відпирання дверей;

- мікрочастки, які можуть залишитися від одягу чи частин тіла злочинців при натискуванні на полотно дверей або при стиканні з брусками короба дверей.

Найбільш розповсюдженими способами *злому* є такі:

- висвердлювання частини циліндра, корпусу та штифтів у площині їх стикання з подальшим пересуненням засува;

- перелам двобічного циліндрового механізму в місті гвинтового кріплення до корпусу замка з подальшим пересуненням засува;

- відділення накладного замка від дверей шляхом завдання ударів по корпусу запірного механізму з зовнішнього боку;

- виривання корпусу циліндрового механізму врізаного замка «Abloy» з подальшим пересуненням засува;

- повертання запірного механізму замка «Abloy» за допомогою міцного стрижня, введеного в шпарину для ключа;

- руйнування замка з використанням різних вибухових речовин та їх заміювачів.

Висвердлювання використовується для злому багатьох замків. В накладених і врізаних замках циліндрового типу висвердлюються частини запірного механізму для звільнення циліндра від фіксації в корпусі. Відпирання замка може здійснюватися двома способами. При першому за допомогою шаблону замку, портативного дреля зі свердлом з твердого металу, висвердлювання прово-

диться в місці розташування штифтів у корпусі за гранню циліндра на глибину розташування штифтів. При цьому частина штифтів також висвердлюється, а частинки тих, котрі лишилися, фіксуються в каналах, за рахунок завальцювання країв каналів. Далі циліндр можна повертати викруткою чи іншим пласким предметом без впливу на частинки штифтів, що залишилися, при цьому поводок пересуває засув. Такий спосіб притаманний й для циліндрових замків типу «Abloy», в яких висвердлюється стопорний штифт. При другому способі за допомогою портативного дреля зі свердлом з побідитовою насадкою діаметром у ширину ключа (14-16 мм) робиться отвір дещо більше довжини ключа (в середньому 30 мм). Свердло спрямовується в отвір для ключа, висвердлюються штифти циліндра, після цього штифти патрона випадають у створений отвір, куди вставляється стрижень із гостро заточеними краями прямокутної чи трикутної форми за допомогою якого повертається циліндр й відпирається замок. Даним способом злому властиві такі сліди: отвір у циліндрі замка; металеві стружки, штифти, пружини штифтів на підлозі перед дверми, вдавнені сліди в отворі циліндра від гострих граней стрижня.

Для злому сувальдних замків висвердлюється засувна стійка чи сувальдна вісь, а замок відпирається заготовкою ключа. За допомогою шаблону та портативного дреля робиться отвір у полотні дверей та замку в місці кріплення засувної стійки чи ригельної вісі, після цього замок відпирається заготовкою ключа відповідної форми. Застосуванню даного способу притаманне утворення такого слідового комплексу: отвір на полотні дверей та замку, стружки та ошурки перед дверми, всередині замка –

металева стружка, залишки засувної стійки чи сувальдної вісі. Висвердлювання кріплень замка за допомогою шаблону застосовується, якщо входні двері металеві чи відкриваються назовні. Прикладаючи шаблон із зовнішнього боку дверей, за допомогою портативного дреля з автономним живленням висвердлюють отвори в місцях кріплення замка до дверей, після чого відкривають двері. Це призведе до утворення слідового комплексу, який складатиметься з: отворів у полотні дверей, металевих стружок на підлозі назовні, замку та залишок кріплень (залишки шпильки з гайками чи гвинтів) усередині на підлозі. Схема злomu накладних замків така: через шаблон висвердлюється отвір у полотні дверей та замку в місці розташування поворотної ручки, куди вводиться інструмент, за допомогою якого повертається хвостовик ручки та відпирається замок. Для цього використовується викрутка з прорізью під хвостовик усередині, плоскогубці з довгими та тонкими губками, довгий пінцет чи інший інструмент, що дозволяє дістатися до хвостовика поворотної ручки та забезпечити тверде захоплення й повертання. Цьому способу притаманний такий слідовий комплекс: достатньо великого розміру отвір у полотні дверей, сліди захоплення на хвостовику поворотної ручки, стружки та ошурки на підлозі поруч із дверми¹.

Перелам двобічного циліндрового механізму в місті гвинтового кріплення до корпусу замка. Крадіжки використовують спеціальне знаряддя, яке складається з металевого стрижня довжиною близько 40 см до одного краю якого при-

¹ Бондар В.С. Проблеми теорії та практики застосування спеціальних криміналістичних знань у розслідуванні квартирних крадіжок: Монографія / В.С. Бондар, М.Я. Сегай / МВС України, ЛДУВС ім. Е.О. Дідоренка. - Луганськ: РВВ ЛДУВС ім. Е.О. Дідоренка, 2011. - С. 84-86.

варюється металевий брусок, що має заглиблення та за формою співпадає з профілем корпусу циліндрового механізму (профільний брусок). Брусок надівається на виступаючу частину корпусу, стрижень різким зусиллям віджимають униз, корпус при цьому ламається в місці його кріплення гвинтом. Відламану частину забирають назовні, заготовкою ключа з однією борідкою задвигають засув замка. Якщо корпус циліндрового механізму не виступає з полотна дверей, то злочинці можуть відірвати чи відігнути декоративну дверну накладку, а також заглибитися в полотно дверей з наступним захопленням виступаючої частини циліндрового механізму губками знаряддя зустрічної давлючої дії типу ріжкового, універсального ключа. У результаті прикладення бокового зусилля даним знаряддям циліндровий механізм ламається навпіл, а поводок ригелю після виїмання відламані половинки для відпирання замка повертається разом із ригелем стороннім предметом типу відкрутки. Подібний спосіб відображується у вигляді такого слідового комплексу: вдавнені сліди від профільного бруска зверху та знизу відламані частини корпусу циліндрового механізму; на приливі циліндрового механізму з одного боку утворюється вдавнений слід знаряддя злому у вигляді дугоподібної вм'ятини, на протилежному боці зминається бокова грань; тирса перед дверми (при заглибленні в полотно), відламанний поводок всередині корпусу замка, подрипини на хвостовику засуву всередині замка, що залишаються від борідки заготовки ключа.

Подібний спосіб використовується й для злому врізаних циліндрових замків системи «Abloy», у яких циліндровий механізм поміщений у конусоподібний вузол, що виступає назовні. Профільний брусок надівається на

виступаючий конус, а за його допомогою відривають його від корпусу замка і через утворений отвір у кришці корпусу пересувається засув.

Відділення замка від дверей шляхом завдання ударів по торцевій частині корпусу та циліндру чи по предмету, вставленому в шпарину для ключа металевим стрижнем. Такий спосіб застосовується для злому врзаних замків циліндрового типу з двобічним циліндровим механізмом, накладних замків циліндрового типу. При його застосуванні крадії наставляють металевий стрижень у циліндр замку та сильними ударами кувалди (молотку), ніг вибивають циліндр всередину квартири. Потім заготовкою ключа з однією борідкою задвигають засув замка. При даному способі проникнення всередині приміщення виявляється корпус циліндрового механізму, уламки гвинта кріплення, при руйнуванні циліндра замка можуть бути виявлені штифти, пружини, поводок чи його фрагменти; на хвостовику засува всередині замка подряпини, котрі утворюються від борідки заготовки ключа.

Виривання корпусу циліндрового механізму врзаного замка («Abloy») з подальшим пересуненням засува. Для здійснення цього способу використовується спеціально виготовлене знаряддя, що представляє собою металевий стрижень з твердої сталі, на одному кінці якого робиться конічна шурупна різьба, а до іншого приварюється металевий стрижень. Іноді другий стрижень вставляється у приварене кільце, така конструкція робить знаряддя проникнення більш непомітним при перенесенні. Конічний кінець стрижня вкручується в отвір для ключа, а потім різкими ривками з корпусу висмикується циліндр зі штифтами, після цього в утворений отвір вставляється стрижень із гостро заточеними гранями та відпирається

замок. У деяких випадках відбувається виривання корпусу циліндрового механізму цілком із полотна дверей, тоді замок відпирається викруткою, що вставляється в отвір для хвостовика. Циліндр, зазвичай, залишається на стрижні, біля дверей можуть бути виявлені штифти та пружинки штифтів. Для злому замків системи «Abloy» застосовується аналогічний спосіб виривання корпусу циліндрового механізму таких замків за допомогою лому, жало якого вставляється під кромку корпусу. При цьому на полотні дверей утворюються вдавлені сліди від п'ятки лому.

Пробертання заперного механізму замка («Abloy») за допомогою міцного стрижня, введеного в шпарину для ключа, що представляють собою заготовки для ключів до різних типів замків, виготовлені з твердої сталі (наприклад, марки Х-90) з привареними до них металевими кільцями, у які вставляється металевий стрижень (іноді стрижні приварюють до заготовок ключів). Даний спосіб використовується при зломі накладних та врізаних замків та займає проміжок часу трохи більше, ніж за допомогою штатного ключа. Для відпирання складних замків може використовуватися й комбінований спосіб – спочатку в ключову шпарину шприцом уприскується розчин соляної чи сірчаної кислоти, а потім через 5-10 хвилин, за допомогою стрижня відпирається замок. Іноді замість подібного розчину крадії використовують балони зі зрідженим газом, заливаючи його в замок, вони доводять температуру металевих частин замка до стану крихкості, після чого замок відпирається.

При відпиранні дверей за допомогою міцного стрижня сліди злому утворюються всередині замка – це можуть бути зрізані чи зім'яті виступи між верхніми чи

нижніми виїмками сувальдного вікна, подряпини на стійці засуву чи її уламки, подряпини на вирізі сувальди для борідки ключа. Використання розчинів характеризується патьоками кислоти на внутрішній поверхні полотна дверей й на підлозі. При заморожуванні внутрішніх частин замка за допомогою зрідженого газу всередині замка виявляються уламки внутрішніх його частин (сувальд, сувальдних пружин, стійок), здуття фарби на внутрішній поверхні полотна дверей, в деяких випадках спостерігається руйнування короба замка.

Руйнування замка з використанням різних вибухових речовин та їх замінювачів. При подібному способі в корпус замка через ключову шпарину вводять мінімальну кількість вибухової речовини та електричний вибухівник, приєднаний до джерела живлення в вигляді малогабаритної електричної батареї. Далі в районі замка до полотна дверей притискується гумовий килимок для заглушення звуку вибуху та закриття газам, що утворилися в результаті вибуху, виходу через ключову шпарину. При собі крадії, зазвичай, мають заготовки ключів, для того, щоб здвинути засув, адже не у всіх випадках при вибуху може відбуватися вихід засува з запірної планки. У якості вибухової речовини можуть використовуватися тротил, бездимний порох, котрі вилучаються з динамітних шапок, мисливських патронів, а іноді й вата, змочена рідким киснем. Функцію електричного вибухівника можуть виконувати електричні вибухівники промислового виробництва, або ж саморобні, котрі представляють собою цоколь маленької електричної лампочки для кишенькових ліхтариків із розбитою колбою, але цілою вольфрамовою ниттю. Такий спосіб злому характеризується чотирма вражаючими діями всередині квартири (сховища)

й на розташованих поблизу об'єктах. Зокрема, це: *бризантна дія* – воринка на підлозі чи в місці на перешкоді, до яких було прикріплений вибуховий пристрій; *виривання кріплень корпусу замка та його відрив від полотна дверей* (у такому випадку відбувається гнуття головки засува проти ходу відпирання дверей); *деформація корпусу замка й руйнування його внутрішнього механізму*; *осколкова дія* – якщо застосовувалося оболонковий вибуховий пристрій, сліди у вигляді пробоїн, отворів, кратерів, трас, металеві уламки оболонки вибухового пристрою неправильної форми з уривчастими краями; *термічна дія* – опалення поверхні полотна дверей в місці кріплення замка; частки продуктів вибуху; залишки детонатора; частки матеріалу стін, що осипалися внаслідок вибуху.

Вплив на входні двері (пошкодження дверей) здійснюється такими методами:

- **витискання дверей, що відпираються всередину за допомогою домкрату для вантажівок, гідравлічної стійки високого тиску для обладнання шахт;**

- **висвердлювання отворів у полотні дверей в місці кріплення замка чи пропилювання полотна з подальшим вибиванням фрагменту полотна разом із замком;**

- **утворення отвору в полотні дверей та відпирання замка;**

Проявляється на відстані до 3-4 радіусів заряду вибухового пристрою з вибуховою речовиною, яка має значну швидкість детонації та відносно велику щільність.

Залежно від вибухової речовини, що використовується, розрізняється за інтенсивністю й тривалістю впливу на оточуючі предмети. Вибух пороху викликає більш тривалу запалювальну дію, бризантні вибухові речовини створюють більш високу температуру. Термічна дія має короткочасний та локальний характер та за відстанню не перевищує 10-30 діаметрів об'єму заряду вибухової речовини.

- вирізання металевого кутка в місці кріплення запірної планки;
- зрізання дверних петель;
- збивання дверних петель;
- перепилювання стрижнів петель;
- вибивання стрижнів петель;
- випилювання дверних петель;
- вибивання завірних пристроїв чи дверної коробки всередину квартири;
- виривання завірних пристроїв чи дверей в цілому.

Витискання дверей, що відпираються всередину за допомогою домкрата, шахтного пневматичного витискувача та інших подібних інструментів. При застосуванні даного методу крадії основу домкрата впирають у мур проти дверей квартири, розпірку впирають у місці кріплення замка чи дверних петель та починають розсовувати домкрат, унаслідок чого утворюється такий слідовий комплекс з відповідними пошкодженнями:

- виривається завірна планка. Якщо замок накладний на дерев'яних дверях, сліди утворюються – на боковій поверхні бруска дверної коробки овальні сліпі отвори, овали спрямовані до внутрішньої грані бруска, на внутрішній поверхні круглі отвори (залишаються від шурупів, якими кріпиться завірна планка); шурупи два з яких зазвичай зігнуті; головка засуву зігнута проти ходу відпирання дверей. Якщо на дерев'яних дверях замок врізаний – виламується частина бокового бруска коробки дверей з внутрішнього боку разом із завірною планкою, розщеплюється полотно дверей в місці кріплення замка, гнеться головка засуву замка проти ходу відпирання дверей, тріски біля порога дверей, шурупи від завірної планки. Іноді замок може бути виламаний з полотна дерев'яних дверей;

- значне згинання головки засува чи її відламування від хвостовика. Дане пошкодження властиве для металевих дверей, що відпираються всередину квартири. При цьому може відбутися відривання чи значне згинання запірної планки або відривання кутків, на яких кріпиться замок (зусилля, що розвивається домкратом у точці прикладення, може сягати від 600 й вище кілограм залежно від марки домкрата. Крадії використовують переважно двохтонні (шахтні) домкрати). Іноді виявляється уламок засуву замка в запірній планці чи поруч із порогом. У деяких випадках стається відрив замка з гвинтів кріплення, при цьому всередині квартири можуть бути виявлені зірвані гайки кріплень чи відірвані болти. При згинанні головки засуву замка чи запірної планки на головці засуву замка з внутрішнього боку виявляються подряпини, спрямовані від замка до зовнішньої кромки;

- витискування дверних петель (може здійснюватися в відношенні дерев'яних та металевих дверей). Зусилля прикладається до місця кріплення дверних петель, спричиняючи утворення такого слідового комплексу: на дерев'яних дверях - задньому бруску коробка дверей та (або) задньому бруску полотна дверей овальні сліпі отвори, овали спрямовані до внутрішньої грані бруска (ці отвори утворюються від шурупів, якими кріпляться дверні петлі); тріщини, що йдуть від отворів у подовжньому напрямі; відщепи внутрішньої поверхні заднього бруска коробка та полотна дверей; на металевих дверях - відривання петель за місцем їх зварювання з металевим кутком, перелом стрижня дверної петлі;

- витискування дверної коробки. Застосовується для злому дерев'яних дверей. У даному випадку зусилля прикладається до з брусків коробка дверей, брусок при цьому

може зламатися чи витиснутися цілком, а утворюваний таким чином слідовий комплекс виглядає так – невеликі вм'ятини в місці прикладення зусилля розпірки; розщеплення чи віддрив зовнішньої лиштви; розщеплення чи розлом бруска коробка дверей; значний вигин штирів кріплення коробка дверей та виривання їх з брусків, вмонтованих у мур; виривання з муру брусків; виламування частини муру в місці кріплення штирів бруска коробка.

Висвердлювання отворів у полотні дверей в місці кріплення замка чи пропилювання полотна з подальшим вибиванням фрагменту полотна разом із замком. При висвердлюванні замка портативним дрилем через шаблон, робляться достатньо близько один від одного отвори, а потім ударом молотка фрагмент полотна разом із замком вибивається всередину. Застосування шаблону й не обов'язкове, крадії можуть окреслити на дверях прямокутник, більший за розміром ніж габарити замка. У такому разі у дверях залишається прямокутний отвір з нерівними краями й півкругами за периметром, усередині приміщення виявляється замок із фрагментом полотна дверей, стружки та ошурки на підлозі. Замість висвердлювання може використовуватись випилювання фрагмента полотна дверей з замком за допомогою переносної дискової пилки («болгарки»). На полотні дверей окреслюється контур замка, а потім робляться пропили з відступом від межі в бік збільшення розмірів, після цього фрагмент полотна з замком вибивається молотком чи видавлюється руками, використовуючи масу тіла. При такому відпиранні вхідних дверей в них виявляється отвір прямокутної форми з рівними краями, фрагмент полотна з замком знаходиться всередині приміщення. Якщо для пропилу використовується дискова пила, то на під-

лозі зовні та всередині приміщення поруч із дверми залишаються ошурки. При використанні «болгарки» на площинах пропилу утворюються підгоряння деревини, рештки підгорілої деревини можуть бути виявлені на лиштвах у місцях горизонтальних пропилів.

Утворення отвору в полотні дверей та відпирання замка.

Даний спосіб застосовується переважно при проникненні до квартир із дерев'яними або металевими дверима, виготовленими з тонкої сталі та обладнані накладними замками. У полотні дверей поруч із замком робиться отвір, достатній для проходження руки. Просунувши руку до отвору та діставшись поворотної ручки, злочинці відпирають замок та проникають до приміщення. Утворення отвору здійснюється висвердлюванням фрагменту полотна дверей за допомогою портативного акумуляторного дрилу, круглих фрез великого діаметру або вирізуванням. Це можуть бути циліндричні фрези чи свердла по дереву перочного діаметру. При цьому способі злочинці застосовують ручні коловороти, які дозволяють скоротити до мінімуму рівень шуму й розвинути достатнє зусилля. При використанні наведених способів утворення отворів утворюється такий слідовий комплекс: при прорубуванні – отвір у дверях здебільшого неправильної форми з нерівними краями, скіпки всередині приміщення та назовні поруч із дверми; при висвердлюванні фрагмента полотна дверей залишається прямокутний отвір із нерівними краями з на півкругами за периметром, всередині приміщення виявляється фрагмент полотна дверей, стружки та скіпки назовні та всередині приміщення поруч із дверми; після свердлення фрезою – в полотні дверей утворюється круглий отвір з рівними краями, стружки назовні, в приміщенні – дерев'яний циліндр,

що залишається всередині фрези; внаслідок просвердлювання «перкою» – у полотні дверей утворюється круглий отвір з достатньо рівними краями, багато стружки назовні поруч з дверми та менше в приміщенні. При застосуванні кожного з цих способів на поворотній ручці замка можуть залишитися сліди рук (рукавичок).

Вирізання металевого кутка в місці кріплення запірної планки. Даний метод застосовується при відпиранні дверей, які мають дверну коробку з металевих кутків. Вирізання фрагмента металевого кутка в місці кріплення запірної планки чи виходу головки засуву з замку може здійснюватися за допомогою переносної «болгарки» або газової апаратури. Якщо застосування «болгарки» підвищує шум та робить даний метод достатньо повільним, то робота переносної газової апаратури не зумовлює сильного шуму, але також повільна. При даному методі використовується ломок, за допомогою якого видаляють фрагмент кутка. Застосуванню «болгарки» властивий такий слідовий комплекс: смуги, утворені частками абразиву та металу, на зовнішній поверхні муру, здебільшого, перпендикулярні кутку коробу дверей, сліди пориву металу, на металевому кутку коробу дверей і на його фрагменті. Використання переносної газової апаратури відображається слідами горіння металу на зовнішній поверхні муру, краплями металу, фрагментом кутку на підлозі перед дверима.

Зрізання дверних петель. Даний метод характерний для металевих дверей, які відпираються назовні. Зрізуються переважно нижні частини петель, що мають стрижні для навішування дверей. Петлі можуть зрізатися «болгаркою» або газовою апаратурою. Для цього використовується ломик, який вставляється під частину петлі, котра

кріпиться до полотна дверей та до нього докладається зусилля, спрямоване назовні. Це дозволяє порвати частину металу, яка залишається при неповному прорізанні чи пропалюванні. Спочатку зрізується нижча петля, потім верхня. При використанні для проникнення «болгарки» залишається слідовий комплекс, що містить: частки абразиву та металу на підлозі перед дверима, бо відрізання здійснюється вздовж вісі петлі; сліди пориву металу, при неповному прорізанні. Застосування переносної газової апаратури характеризується утворенням слідового комплексу, аналогічного описаному вище. В обох випадках на підлозі перед дверми або в середині приміщення можуть бути виявлені відірвані частини петель.

Збивання дверних петель. Даний спосіб застосовується для злому металевих дверей, які відпираються назовні. Для цього використовуються слюсарне зубило (велике зубило з привареною чи вставленою в нього рукояткою) та важкий молоток. Злочинцями може збиватися як верхня, так і нижня частина петлі. Зубило вставляється між кутом короба чи полотном дверей та петлею в місці їх зварки, після чого петля зрубується. Для полегшення зрубання петлі злочинці можуть використовувати охолоджувачі, що понижують температуру металу до температури його ламкості (зріджені гази). При зрубванні петель без використання охолодження залишаються сліди перерубування металу в місці зварки, невеликі вм'ятини чи подряпини від бокової поверхні зубила, а також вм'ятини від ударної частини молотка. При використанні охолодження залишається майже весь зазначений слідовий комплекс, але в значне меншій ступені, адже для відривання петлі достатньо навіть одного удару. Даний спосіб супроводжується значним шумом, тому один із злочин-

ців щільно притискується тілом до полотна дверей, щоб затамувати резонацію полотна, знизивши у такий спосіб шумність, а другий у цей час зрубє петлі.

Перепилювання стрижнів петель. Даний спосіб властивий для дерев'яних та металевих дверей, що відпираються назовні. Перепилювання стрижнів може здійснюватися ручною пилкою по металу або ж «болгаркою». Перед початком перепилювання двері за допомогою ломіку підіймаються вгору, для того щоб здійснювати перепилювання тільки стрижнів, а не корпусів петель. Використання ручної пилки займає близько 2 хвилин на один стрижень, для стандартних петель. При перепилюванні стрижнів за допомогою «болгарки» витрачається до 15 секунд на одну стандартну петлю. При наявності нестандартних петель, які ставляться переважно на металеві двері, час на перепилювання стрижнів збільшується. Слідовий комплекс, утворений в результаті застосування даного способу складається з: металевих стружок (часток абразиву), відпиляних частин стрижнів на підлозі перед дверми; на полотні дверей, бруску коробу, лиштві можуть залишитися сліди зубів полотна по металу чи сліди кромки відрізного диску, смуги, утворені частками металу та абразивом при обертанні відрізного диску.

Вибивання стрижнів петель. Даний спосіб притаманний тільки для стандартних петель, що кріпляться на дверях, які відпираються назовні. Злочинці спочатку зубилом вибивають стрижень заглушку, а потім борідкою вибивають стрижень, що призведе до утворення такого слідового комплексу: стрижні заглушки на підлозі перед дверми; сліди від леза зубила на стрижнях заглушках та на корпусі обох дверних петель.

Випилювання дверних петель. Застосовується для дерев'яних та металевих дверей, які відпираються назовні. При розкриванні металевих дверей, що мають дверні петлі, приварені на пластини до полотна дверей, випилюється фрагмент полотна разом із пластиною петлі. Пропилювання здійснюється «болгаркою» вздовж кромки пластин дверей в місці кріплення петель та призводить до утворення на полотні дверей, лиштві та мурах смуг, утворених частками металу та абразивом при обертанні відрізного диску, вирізаних фрагментах полотна дверей з петлями. При розкриванні дерев'яних дверей, «болгаркою» здійснюються пропили вздовж петель у задньому бруску короба, який потім ломиком висувається з коробу. Даний спосіб відображується вертикальними смугами, утвореними частками абразиву, на лиштві та зовнішній поверхні заднього бруска короба дверей, можуть залишитися частки абразиву на стелі (при прорізанні вздовж верхньої петлі) та підлозі (при прорізанні вздовж нижньої петлі); підгоряння деревини бруска в місці пропилу.

Вплив на петлі в описаних вище способах – лише первинна фаза проникнення, після якої задню частину дверей висувають із дверної коробки на всі двері здвигують назад, до повного виходу головки засуву замку з запірної планки чи кромки металевого куточка дверної коробки. При всіх способах, пов'язаних із впливом на дверні петлі, окрім зазначених слідових комплексів, утворюються й такі: вигин головки засуву замку по ходу відпирання дверей; подряпини на внутрішній на зовнішній поверхнях головки засуву, утворені краями запірної планки; подряпини на кромках запірної планки чи кромці

металевого кутка; якщо запірна планка приварена до кутка, може відбутися її вигин назовні.

Вибивання запірних пристроїв дверей чи дверної коробки всередину квартири. Для застосування даного способу проникнення злочинцями використовується мускульна сила, яка докладається до полотна дверей, що відпираються всередину приміщення. Даний спосіб здійснюють дві особи середньої ваги (до 80 кілограмів) шляхом синхронних ударів корпусом у двері або одна особа зі значною вагою. Внаслідок докладених зусиль може вириватися запірна планка, згинатися головка засуву замку або вириватися замок, а при достатній закріпленості запірних пристроїв може вибиватися дверна коробка в цілому. Сліди, що утворюються при першому та другому пошкодженні вказані при описанні попереднього способу проникнення. Виривання накладного замку супроводжується згинанням головки засуву замку в бік протилежний відпиранню дверей; подряпинами на головці засуву замку, що утворюються в результаті його виходу із запірної планки; розгинаннями лицьової планки замка на кут більше 90 або ж відламуванням частини лицьової планки замка (можливе при виготовленні корпусу замка з алюмінієвих сплавів); розщепленням полотна дверей чи переднього бруску обв'язки дверей в місці кріплення замка; вириванням шурупів кріплення замка. При вибиванні дверної коробки слідовий комплекс такий: відривання чи повздовжній розлам зовнішніх лиштв; руйнування частини мурів в місці кріплення до них дверної коробки; виявлення штукатурки, уламків мурів всередині приміщення.

Виривання запірних пристроїв дверей чи дверей в цілому застосовується для злому металевих та дерев'яних две-

рей, які відпираються назовні. При цьому виникають дві ситуації:

- перша – дверна ручка міцно закріплена на полотні дверей. В такому випадку злочинці, прикладаючи фізичне зусилля до дверної ручки, смикають двері назовні. Це здійснюють один або два злочинці, які накидають на дверну ручку міцний мотузок із двома петлями на кінцях та смикають;

- друга – притаманна для слабко закріплених ручок. При такому проникненні злочинці просвердлюють отвір невеликого діаметру (близько 15 мм) у полотні дверей поруч із замком. Потім в отвір втискується спеціально виготовлене знаряддя, що складається з центрального стрижня довжиною близько 50 см, до одного кінця якого шарнірно прикріплений стрижень довжиною від 15 до 25 см, а до іншого кінця приварюється стрижень довжиною 50-60 см. Всі стрижні виготовляються з твердих марок сталі чи інших твердих металів. Після проштовхування через полотно дверей шарнірно закріпленого стрижня, він повертається на шарнірі й займає положення паралельне полотну дверей. За кінці привареного стрижня злочинці смикають двері назовні. В деяких випадках злочинці використовують для виривання дверей автомобільні лебідки, один кінець лебідки кріпиться до знаряддя, що вставляється в двері, другий кінець кріплять із яким-небудь жорстко закріпленим предметом назовні.

Подібний спосіб утворює такий слідовий комплекс: отвір у полотні дверей; стружки та ошурки здебільшого перед дверми приміщення, менше всередині; вм'ятини та подряпини на внутрішній поверхні полотна дверей, що залишається шарнірним стрижнем; відрив запірної планки та виколування фрагменту бруска коробка две-

рей (якщо двері дерев'яні); виривання кріплень замка; вигинання головки засуву замка проти ходу відпирання дверей; подряпини та зовнішній поверхні головки засуву, що залишаються запірною планкою.

2. Проникнення до квартири через вікно чи балкон (лоджію) здійснюється різними способами, втім початок механізму проникнення однаковий для будь-якого з них.

При проникненні у вікна приміщень верхніх поверхів злочинці піднімаються на покрівлю будинку, звідки вірвовкою спускають на балкон чи лоджію або до вікна приміщення одного зі членів групи, інші учасники потрапляють до приміщення через двері, які відкриває їх співучасник. Якщо двері квартири не відкриваються зсередини, злочинці спускаються до приміщення, лишаючи одного з учасників групи на крівлі. Іноді крадії для спуску до квартири та підйому з неї використовують волейбольні сітки.

При проникненні через вікна приміщень нижніх поверхів злочинці використовують вірвовку з гачком на кінці, яку закидають на балкон чи лоджію. Після цього злочинець, який має добру фізичну підготовку та спритність, піднімається, проникає до приміщення, відкриває вхідні двері чи спускає викрадені речі співучасникам, котрі знаходяться внизу. У деяких випадках злочинці підсаджують одного з учасників групи, щоб він міг добратися до балкону чи лоджії другого поверху.

До способів впливу на вікно відносяться:

- видавлювання або розбивання шибки;
- витискання рами.

Видавлювання або розбивання шибки. При даному способі крадії розбивають скло дверей балкона (лоджії) чи вікна. Потім проникають у приміщення, відпираючи шпі-

нгалети чи защіпки, що фіксують двері. Іноді злочинці наклеюють на скло «скотч» чи клейкий папір для уникнення шуму. Застосування даного способу характеризується утворенням такого слідового комплексу: множинні уламки скла різної форми у дверному просторі й на підлозі приміщення чи наклеєні на «скотч» (клейкий папір); сліди рук, які утворюються злочинцями при витягуванні осколків скла з рами, сліди фрагментів папілярних візерунків можуть бути також виявлені на металевих поверхнях шпінгалетів, защіпок, внутрішніх пофарбованих поверхнях брусків; волокна тканини від одягу крадіїв, що можуть залишитися на поручнях, на зовнішній поверхні дверей балкона чи лоджії; на мурі будинку, укосах віконних прорізів можуть залишатися динамічні сліди взуття у вигляді повздовжніх смуг; на підвіконні вікна, підлозі приміщення можуть залишитися статичні чи динамічні сліди взуття, утворені нашаруванням або відшаруванням речовин із підошовної частини взуття чи на неї.

Витискання рами. При даному способі крадії за допомогою викрутки чи іншого знаряддя (стамески, ножа, металеві пластини) витискають раму пластикового склопакету. При цьому утворюються вм'ятини та поверхнях брусків рами, утворених робочою частиною застосованого знаряддя; мікроволокна від одягу злочинців.

3. Проникнення до квартири в інший спосіб:

- спелеологічні способи: через шахти сміттєпроводу, сантехнічні або вентиляційні канали в будинках серії ПТ-44 та їх модифікацій;

- руйнування стін, підлоги.

Використання даних способів утворює такі слідові комплекси: сліди рук, ніг, злому на перекриттях горища

чи даху, отвір, мікрочастки; спорядження, яке використовував злочинець для проникнення до приміщення.

Ураховуючи те, що на практиці з метою охорони об'єктів та майна, отримують розповсюдження комп'ютерні системи сигналізації, магнітного кодування, відеоспостереження, моніторингу та відео фіксації дій осіб в певних місцях у режимі реального часу, необхідно вказати їй на відповідну слідову інформацію, котра утворюється при несанкціонованому проникненні.

Зокрема це: записи, що автоматично утворюються в пам'яті транзитних пристроїв, котрі виконують функції управління сигналізацією, контролю, авторизації абонентського терміналу, яким скористався злочинець і управління пакетами IP, що містять голосову, відео- та мультимедіа інформацію.

Той чи інший спосіб проникнення до приміщення квартири може супроводжуватися пошкодженням сигналізації шляхом впливу на її шлейф¹, програмні засоби для зміни ідентифікаційних ознак, відключення електроживлення.

Дії всередині житла – пошук речей та коштовностей:

- огляд місць та сховищ, де найбільш вірогідно зберігаються речі та коштовності: а) шухляд комодів, стінок, письмових столів, шкатулок, секретерів, піаніно; б) одягу – у шафах чи кошиках з білизною: під стопками білизни, у кишенях старих пальто, у підбивках піджаків, у шкарпе-

¹ Шлейф сигналізації: ланцюг (електричний, радіо каналний, оптоволоконний чи інший), який поєднує вихідні вузли оповішувачів, котрий включає в себе допоміжні (виносні) елементи та з'єднувальні лінії та призначений для передачі на прибор прийомно-контрольний (ППК) чи на пристрій об'єктовий системи передачі повідомлень інформації від датчиків про контрольовані ними параметри, а в деяких випадках – для подачі електроживлення.

тках; в) книг, компакт-дисків, фотоальбомів; г) антресолей; д) під матрацами;

- огляд лише деяких місць та сховищ, у яких зберігаються цінності (за дзеркалами, плінтусами, шпалерами, картинами, у вентиляційних каморах, банках з-під крупи, горщиках з квітами, люстрами, плафонами, бра, футлярами апаратури).

У процесі вчинення крадіжки змінюється обстановка в квартирі, що відбиває характер й послідовність дій злочинця (ців). Цілеспрямоване порушення обстановки у місцях зберігання коштовностей, свідчить про обізнаність крадія про їх знаходження та час відсутності потерпілого. Сліди суцільного пошуку, різке змінення його напрямку свідчить про те, що суб'єкти злочину не мали на меті заволодіння конкретним предметом. Це припущення може підтверджуватися й слідами розкрадання предметів, що відрізняються за призначенням, вартістю та тих, що зберігалися у різних місцях. Наприклад, факт викрадення яскравих картин та залишення унікальних, може свідчити про те, що крадії не мають достатніх пізнань у живопису, вартості картин, не є професійними крадіями, а також не мали на меті заволодінням конкретною картиною.

Для цієї системи дій крадіїв притаманні такі слідові комплекси: сліди рук (рукавичок) та одягу, частин підодшви взуття; наявність мікрооб'єктів, запахових речовин у місцях контактування злочинця (ців) із об'єктами (дверцятах шаф, шухлядах, схованках); поверхневі сліди ніг (на підлозі, предметах, викинутих злочинцем під час пошуку: аркушах паперу, книгах, одязі); відсутність викрадених цінностей та їх знаходження у злочинців; сліди

пакування, частини викрадених речей; сумки, футляри з-під речей чи предметів; предмети, від яких злочинець відірвав частину (тканина), або залишив на місці події (частини комплектного цілого – ніж та піхви та ін.).

Сам злочинець (тіло, одяг, взуття) та використовувані знаряддя не тільки утворюють сліди на предметах речової обстановки, а й сприймають сліди цих предметів, можливості використання яких доволі широкі: вони дозволяють надійно встановлювати індивідуально визначені джерела їх походження, факти контактної взаємодії, ціле за частинами, природу об'єктів за природничо-науковими класифікаціями. На основі виявлення і дослідження таких об'єктів можна встановити осіб, причетних до вчиненого злочину. Це: маленькі шматочки скла, дерева, фарби, які характеризують обстановку місця події; на зломщику сейфів можуть виявитись частки матеріалу для заповнення сейфів, металеві ошурки.

Дії по виходу з житла та транспортуванню викраденого найчастіше реалізуються в таких варіантах: а) винесення речей, малих за об'ємом у кишенях одягу, в тарі, принесеній на місце злочину або взятій в квартирі; б) спускання викраденого спільнику через вікно, лоджію, сміттепровід чи вентиляційні шахти; в) зберігання викраденого (великого за об'ємом) в будинку, де розташована квартира: на горіщах, підвалах, сходових майданчиках; в пересувних і стаціонарних схованках або в помешканнях спільників.

3. Третій етап – приховування слідів та причетності особи до крадіжки.

А. Приховування умислу на вчинення серії квартирних крадіжок, а також власної участі в ньому.

У деяких випадках, злочинці, затримані при замаху на вчинення чергової квартирної крадіжки, а також під час або безпосередньо після її вчинення, на перших допитах намагаються переконати слідчого в тому, що умисел на скоєння цієї єдиної крадіжки виник раптово, в зв'язку зі сприятливими обставинами, що склалися випадково або внаслідок важкого матеріального становища.

Приховання умислу на участь у вчиненні серійних квартирних крадіжок має місце й в тому випадку, коли особи, які мешкають разом зі злочинцем, вводяться ним у оману відносно їхнього наміру скоїти серію крадіжок та стосовно нових речей, що з'являються в їх домі.

Приховання своєї участі у вчиненні серійних квартирних крадіжок може здійснюватися такими типовими способами:

- комплексом дій зі знешкодження слідів чи їх змінювання – використання умов відсутності свідків чи інших суб'єктів, що можуть перешкодити злочинній діяльності (застосування прийомів та засобів, не пов'язаних з гучними звуками, заходи по відключенню чи обходу сигналізації); використання рукавичок; стирання папілярних ліній за допомогою наждачного паперу; покриття долонь лаком або знежирювальним розчином; маскування під «домашню крадіжку»; знищення слідів; відновлення порушеної в ході пошуку обстановки; вчинення крадіжки з мінімальним порушенням звичної обстановки на місці злочину; викрадення речей, що не мають індивідуальних ознак; поводження з предметами способами, що виключають залишення слідів; протирання місць можливого стикання рук із предметами обстановки; ство-

рення фальшивих слідів чи підкидання речей, що не належать крадіям; викрадення частини цінностей; заміна викрадених цінних предметів дешевими копіями. Використання сучасних технічних засобів для прослуховування радіообміну інформацією між співробітниками міліції та координації дій членів злочинної групи, мобільних телефонів, автомобин для організації найшвидшого уходу з місця події до введення в дію оперативних планів перехоплення, засобів спостереження, приладів нічного бачення та ін.;

- даванням неправдивих показань та відмова від дачі показань;

- висунення неправдивого алібі на досудовому слідстві;

- приховування викраденого майна та розпорядження ним.

Приховування викраденого майна:

1) збут предметів злочинного посягання:

- незнайомим (випадковим) особам, що більш владиве злочинцям-наркоманам, які намагаються якомога швидше задовольнити наркотичний голод. Відомі випадки, коли вони пропонували викрадені предмети та речі мешканцям кількох будинків, обходячи квартири;

- збут викраденого майна заздалегідь встановленим особам, які є постійними покупцями, причому третина з них обізнана про джерело походження майна, що передається, а майже половина не знає про це:

- торговці на ринках;
- цигани (за наркотики);
- скупники золота;
- знайомі крадія;
- колекціонери.

Факт типовості номенклатури викраденого та збування його постійним особам може свідчити про вчинення серійних квартирних крадіжок на заказ.

Майно, яке не вдалося відразу збути, крадій може:

- 2) використовувати на особисті потреби;
- 3) дарити;
- 4) зберігати з наміром подальшого збуту викраденого.

Місцями зберігання майна можуть бути: власне помешкання крадія (56%); прилеглі до нього об'єкти (гаражі, дачі) (19%); приховані місця на відкритій місцевості (у лісосмузі, парку, на незавершених об'єктах будівництва (8%); місце роботи крадія або його родичів (1%); також іноді для зберігання викраденого майна спеціально робляться схованки, або таке майно передається на зберігання знайомим, незалежно від їх особистої обізнаності відносно майна (5%).

З наведеного переліку способів приховання викраденого майна його дарування, зберігання за місцем помешкання та накопичення більш притаманне для непрофесійних злочинців, особливо для неповнолітніх крадіїв. Злочинці-наркомани переважно відразу позбуваються від викрадених речей, міняючи їх циганам на наркотики. Професіонали можуть зберігати частину майна, що не вдалося збути в співмешканок, але ніколи – за місцем власного помешкання.

Коли серійні квартирні крадіжки вчиняються злочинною групою, то в прихованні викраденого можуть брати участь всі члени злочинної групи (відповідно власної та/або загальної долі), незалежно від того, чи брали вони безпосередню участь у вчиненні конкретних квартирних крадіжок чи ні.

1.4. Обстановка, місце та час вчинення злочину

Безпосереднім місцем вчинення квартирних крадіжок є житло, а саме квартири, приватні будинки, котеджі тощо. Для ефективного розкриття та розслідування квартирної крадіжки необхідна певна інформація про місце вчинення злочину, зокрема: а) відомості про загальне місцезосташування житла (район, вулиця тощо); б) характеристика будинку (багатоповерховий, система контролю доступу, наявність фірм, горищних та підвальних приміщень, внутрішнє планування); в) характеристика квартири (поверх, кількість кімнат, вікна, двері, замки, наявність засобів охоронної сигналізації, ґрати, вічки, камери спостереження, комп'ютерні мережі, сейфи).

Більшості злочинців притаманна змішана просторова модель поведінки. Вони вчиняють крадіжки як у районі власного помешкання, та й інших районах міста.

Крадії проявляють певну схожість у виборі безпосередніх місць для вчинення чергових серійних злочинів – шукають подібні будинки, входні двері, що зумовлено типовим для них способом вчинення злочинів та створює підґрунтя оптимізації аналітичної діяльності з виявлення серій крадіжок.

Здебільшого, відразу після вчинення крадіжки, злочинець прямує до місця збуту викраденого майна. Частіше воно знаходиться в тому ж районі, де злочинець вчиняв серійні квартирні крадіжки, рідше – в районі його безпосереднього помешкання або інших районах.

Важливе значення має встановлення часу вчинення злочину, адже маючи уявлення щодо часу, впродовж якого відбулася подія, легше визначити, де необхідно в

першу чергу шукати свідків по справі та інші джерела доказів, серед яких осіб ймовірно можна виявити запідозреного. Багато в чому вибір місця та часу визначається умовами охорони об'єкта.

На кількість квартирних крадіжок впливають деякі сезонні коливання. Значна кількість квартирних крадіжок вчиняються навесні (в травні), влітку (всі 3 місяці), восени, тобто в період від'їзду більшої частини населення у відпустки, за місто, коли квартири залишаються без нагляду, двері та вікна лишають відкритими.

Крім того, більшість крадіжок вчиняються в робочі дні тижня, в денний час - 70% (з 6 до 12 год. - 23%, з 12 до 16 год. - 47%); з 16 до 24 год. - 25%; з 24 до 6 год. - 5%.

Часовий інтервал між серійними квартирними крадіжками дорівнює приблизно двом-трьом дням. Подібна інформація має орієнтувати слідчого та оперативного працівника на застосування конкретних заходів з попередження нових квартирних крадіжок, прогнозування подальших дій крадігів та затримання їх «на гарячому», виявлення серійних діянь, встановлення фактів вчинення квартирних крадіжок, про які не було заявлено потерпілими, за результатами аналізу інформації про збут злочинцями речей, які не проходять по злочинах, що розслідуються.

1.5. Характеристика особи потерпілого

Зазвичай злочинці особисто не знайомі із заявниками чи потерпілими. Іноді крадіжки вчиняються особами, так чи інакше пов'язаними з ними: разом працюють (пра-

цювали); є сусідами (колишніми сусідами) за місцем помешкання; розпивали епізодично алкогольні напої або вживали наркотики; є родичами.

У деяких випадках потерпілі спеціально відшуковуються злочинцями. Більшість з них відомі крадіям як власники шуканих цінностей, відносно інших можливість знаходження в їх власності цінних предметів тільки припускається в зв'язку зі спостереженням за їх способом життя. Такими є приватні підприємці; особи, дохід яких не пов'язаний з підприємницькою діяльністю; особи, які нещодавно продали або отримали особливо цінне майно, великі суми грошей; колекціонери.

1.6. Характеристика особи злочинця

Квартирні крадіжки можуть вчинятися одноособово, але більшість їх вчиняється групами, які складаються з осіб певної вікової категорії, переважний вік членів таких груп коливається від 14 до 30 років, зустрічаються також змішані (за віком) групи – одна з десяти. Чим молодші злочинці, тим крупніші їх злочинні групи. При цьому групи, в більшості своїй, не виявляють ознак чіткої внутрішньої організації, структури, певного розподілу обов'язків між їх членами. Функції деяких співучасників чітко не визначені, а їх безпосередня участь у вчиненні квартирних крадіжок не зумовлена ані специфікою охорони предмета злочинного посягання ані конкретною необхідністю.

Діючи протягом тривалого часу, злочинна група може трансформуватися в організовану. Стійкі, добре організовані та тривало існуючі (більш одного року) злочинні групи, з чітким розподілом злочинних ролей і функцій, створені для вчинення серійних квартирних крадіжок складають менш однієї десятої частини від загальної їх кількості.

Чисельність злочинних груп, які вчиняють серії квартирних крадіжок, в середньому складає 5–6 осіб. Для вчинення зазначених злочинів використовується «бригадний метод», тобто квартирні крадіжки вчиняються почергово, двома-трьома членами групи. Кількість співвиконавців визначається ступенем стійкості та організованості злочинної групи, самотійністю та наявністю в її членів злочинного досвіду, а також відносинами між ними, що склалися на момент вчинення чергового злочину.

Осіб, котрі вчиняють злочин одноособово, можна умовно класифікувати на три групи: раніше не засуджені, засуджені за інші злочини та судимі за вчинення квартирних крадіжок. Перші з них вчиняють частіше спонтанні крадіжки, користуючись сприятливими для них обставинами. До даної категорії злочинців «примикають» особи, раніше судимі за вчинення інших злочинів. Відмінність таких осіб від несудимих полягає в тому, що вони знайомі з методами роботи правоохоронних органів та, враховуючи те, що останні володіють певною інформацією про них (анкетні дані, відомості про судимості, зразки відбитків пальців рук, фотографії тощо), застосовують більш витончені способи приховування слідів злочину.

Злочинцям, раніше засудженим за вчинення квартирних крадіжок притаманне намагання приховувати свої зв'язки не тільки зі злочинним світом, а й з родичами, близькими. Досвідчений злочинець чітко орієнтується в обстановці та психології людей, безпомилково оцінює матеріальне положення по одягу членів родини та іншим речам, вчиняє крадіжку з обраної квартири в зручний для цього момент за допомогою підібраних засобів.

Серед осіб, раніше засуджених за квартирні крадіжки особливо можна виділити «гастролерів», котрі, вчинивши злочин в одному місті (районі міста), негайно переїжджають до іншого. Такий злочинець не пов'язаний з родиною, роботою та постійним місцем помешкання. Приїжджаючи на нове місце, він швидко знайомиться з обстановкою, знаходить представників злочинного середовища, допомогу яких може використати для збуту викраденого. Часто така особа зупиняється у своїх знайомих, колишніх співучасників, які відбували разом із ним покарання, у їх близьких родичів чи знайомих або у громадян, які здають приміщення.

«Класичні» квартирні крадіжки – чоловіче заняття. Середній вік злочинців – від 17-18 до 36 років. Рівень освіти найчастіше низький. Більше половини злочинців, затриманих за вчинення серійних квартирних крадіжок, ніде не навчаються й не працюють. Серед тих, які працюють – більшість слюсарів, різноробочих, а сама їх робота має тимчасовий характер. Багато хто з них хворі на наркоманію чи на хронічний алкоголізм.

Трапляються випадки неординарних квартирних крадіжок. Вони вчиняються неповнолітніми, іноді – малолітніми. Так, підлітки з малозабезпечених родин у шкільному гардеробі (або за іншим місцем навчання,

при відвідуванні спортивних секцій) непомітно беруть з кишень одягу (сумок) своїх однокласників (одногрупників) ключі від житла, знаючи точну адресу. Потім, коли основна більшість осіб знаходяться на занятті, вони йдуть до квартири з ключами та вчиняють крадіжку продуктів харчування, косметики, грошей чи золотих прикрас, після чого приховують викрадене та повертаються на заняття.

Особам, які вчиняють серійні квартирні крадіжки властива така закономірність злочинної поведінки – чим молодше злочинця, тим вище частота аналогічних злочинів, що вчиняють ними. Це особливо притаманно для наркоманів (до кількох аналогічних злочинів у день). Чим старші злочинці, тим ширший кримінальний радіус їх дій. Серійні квартирні крадіжки дорослі злочинці можуть вчиняти в декількох районах міста, в той час як більш молоді (до 25 років) намагаються скоювати подібні злочини в межах свого мікрорайону. Злочинними групами більшість серійних квартирних крадіжок вчинено в межах того мікрорайону, де вони утворювались, де мешкали їх члени.

Більшість серійних квартирних злодіїв мають позитивні характеристики за місцем помешкання та роботи. Однак це лише зовнішня, показна форма поведінки, покликана приховати їх наміри та злочинну діяльність, яка може спостерігатися й на перших допитах, особливо, якщо злодіїв помічає недостатній досвід слідчого. У злочинному середовищі вони ведуть себе по-іншому: в раніше засуджених здебільшого негативні характеристики від адміністрації з місць позбавлення волі.

Розділ 2 Особливості організації розслідування квартирних крадіжок

2.1. Особливості порушення кримінальних справ і дій органів розслідування на даному етапі

Порушення кримінальної справи – це початкова стадія кримінального процесу, що охоплює проміжок часу від отримання відомостей про злочин (виявлення ознак злочину) до прийняття компетентною особою за результатом їх перевірки рішення (винесення постанови) про початок провадження розслідування або про відмову в цьому.

Зміст діяльності органа дзнання, слідчого та прокурора та стадії порушення кримінальної справи складають дії, спрямовані на встановлення необхідних та достатніх умов для обґрунтованого та законного початку кримінального процесу й прийняття відповідного рішення.

До таких умов відносяться:

- наявність законного приводу;

- наявність достатніх підстав для порушення кримінальної справи та відсутність обставин, що виключають провадження по справі;

- наявність у органу або посадової особи права на порушення кримінальної справи.

Стадія порушення кримінальної справи має свою особливість, яка полягає в тому, що вона відбувається за рамками провадження по конкретній кримінальній справі та має суттєве процесуальне та соціальне значення.

Порушення кримінальної справи є реакцією слідчих органів на факт квартирної крадіжки та покликано забезпечити захист прав і законних інтересів громадян від злочинних посягань, у цьому й полягає соціальне значення даної стадії.

Процесуальне значення полягає в тому, що лише після порушення кримінальної справи органи досудового слідства та дізнання наділяються певними правовими підставами для проведення слідчих дій та інших заходів відносно окремих осіб, залучених у сферу кримінального судочинства.

Таким чином, діяльність правоохоронних органів, пов'язана з вирішенням питання про порушення кримінальної справи, має власний чітко виражений зміст, котрий відрізняє її від стадії досудового слідства.

Однак за своїм змістом стадія порушення кримінальної справи не обмежується лише винесенням постанови. Вона включає в себе систему дій та рішень, спрямованих на встановлення дійсної події та ознак конкретного злочину, а також закріплення отриманих відомостей: отримання заяв та повідомлень про злочин, їх процесуальне оформлення та розгляд, вжиття заходів з попередження злочинів та зберігання слідів; проведення огляду місця

події та інших необхідних дій, систематизацію і аналіз зібраних матеріалів, прийняття й оформлення рішення про порушення кримінальної справи, про відмову в її порушенні або про направлення для проведення додаткових перевірочних заходів, повідомлення заявника, інших зацікавлених осіб та прокурора про прийняте рішення тощо.

Перевірочна діяльність має процесуальний характер, спрямована на отримання як орієнтуючої, так і доказової інформації та ґрунтується на положеннях кримінально-процесуального законодавства (ст. 98, ст. 66 КПК).

2.2. Типові слідчі ситуації та основні напрями розслідування квартирних крадіжок на початковому етапі

Розслідування злочину в загальному вигляді є процесом пізнання злочинної діяльності за носіями та джерелами, які містять інформацію про подію. Злочин – це об'єктивна реальність зовнішнього світу, яка знаходиться у взаємозв'язку зі всіма його елементами (суб'єктивними, просторово-часовими та іншими), це система етапів, об'єднаних єдністю завдань, умовами розслідування, специфікою криміналістичних прийомів.

Розслідування квартирних крадіжок, підпорядковуючись загальним закономірностям криміналістичної методики, має й власні особливості, пов'язані зі співвідно-

шенням етапів цього процесу, з проведенням експертних досліджень, пошукових заходів тощо.

Діяльність органів дзнання і досудового слідства на етапі порушення кримінальної справи та подальшого провадження по неї характеризується багатоваріантністю та визначається наступними напрямками:

- виявлення ознак квартирної крадіжки і визначення тактики перевірочних дій;
- аналіз вихідної інформації;
- висунення версій та планування розслідування (з урахуванням слідчої ситуації);
- визначення особливостей тактики початкових і наступних слідчих дій.

У наукових дослідженнях, присвячених питанням періодизації етапів розслідування обґрунтовується доцільність поділу процесу розслідування на два етапи - початковий та наступний, межа між якими чітко не визначена, але можна вважати такою момент затримання підозрюваного (зустрічається й інша точка зору: початковий етап розслідування закінчується з зібранням даних, достатніх для пред'явлення йому обвинувачення) або зупинення досудового слідства в кримінальній справі у порядку пп. 1, 3 ст. 206 КПК.

Початковий етап – це етап невідкладних слідчих дій, оперативно-розшукових, організаційних та інших заходів чи їх комплексів, спрямованих на інтенсивний пошук, виявлення та закріплення доказів безпосередньо після порушення кримінальної справи.

На даному етапі необхідно встановити:

- чи має подія злочинний характер, чи було вчинено саме квартирну крадіжку;
- де і коли вчинено квартирну крадіжку (який проміжок часу минув після цього);

- яким чином злочинець опинився на місці вчинення злочину, як покинув його, в якому напрямку зник;

- у який спосіб, за допомогою яких засобів та чим заволодів злочинець;

- кількість злочинців, роль кожного, ознаки та відомості про них;

- мета та структура підготовчих дій, які вчинялися співучасниками;

- які сліди та речові докази могли бути залишені на місці злочину, знаряддях та самому злочинцеві;

- хто є потерпілим, його психологічна та соціальна характеристика;

- чи є очевидці злочину та в яких умовах здійснювалося ними спостереження за злочинною подією;

- причини і умови, які сприяли вчиненню злочину.

У процесі пізнання того, що відбулося, слідчий вивчає не лише сам факт вчинення злочину та умови, що сприяли його реалізації, а й обстановку, яка обумовлює подальше проведення різноманітних заходів (оперативно-розшукових, організаційних заходів, слідчих дій), спрямованих на вирішення завдань, що виникли, з метою отримання доказів та інших даних про обставини вчинення злочину. Ця обстановка, позначена в криміналістиці як «слідча ситуація», є визначальним фактором у процесі розслідування злочинів.

Компонентами слідчої ситуації є чинники:

- інформаційного характеру, зокрема обізнаність слідчого про обставини злочину та підозрюваних осіб, обізнаність останніх та їх захисників про ступінь інформованості слідчого, наявність в слідчого криміналістично значимої інформації про аналогічність місця, часу, способу вчинення всіх діянь, котрі складають серію, викори-

стані при цьому знаряддя та залишені сліди злочинців, відомості про особливості особи потерпілих та предметів злочинного посягання;

- психологічного характеру, зокрема психологічні якості слідчого, підозрюваних (обвинувачених), потерпілих, свідків, наявність конфлікту між слідчим та особами, які протистоять йому;

- процесуального та тактичного характеру, зокрема стан провадження по справі, наявні докази та їх джерела, можливість ізоляції один від одного осіб, які проходять по справі, можливість проведення конкретної слідчої дії, наявність відомостей про кількість серійних квартирних крадіжок та відомостей, що характеризують осіб, винних у їх вчиненні, тощо;

- матеріального та організаційно-технічного характеру, зокрема наявність зв'язку між черговою частиною та СОГ, засобів отримання інформації з інформаційних баз даних УІТ, НДЕКЦ та ін., можливість мобільного маневрування силами та засобами.

У наукових дослідженнях пропонується така послідовність прийняття тактичного рішення для вирішення слідчих ситуацій: а) аналіз та оцінка слідчої ситуації; б) встановлення процесуальних завдань, які підлягають вирішенню; в) встановлення наявних ресурсів, необхідних для виконання прийнятого рішення; г) визначення мети впливу, тобто визначення елементів слідчої ситуації, які підлягають зміні; д) визначення умов та способів досягнення мети у вирішенні слідчих ситуацій¹.

¹ Див.: Расследование хищений чужого имущества: Учеб. пособие [В.С. Корнелюк, В.В. Пушкарев, А.П. Резван, М.В. Субботина]; / под ред. А.П. Резвана, М.В. Субботиной. – Волгоград: ВА МВД России, 2001. – С. 89; Субботина М.В. Концепция формирования базовых методик расследования преступлений: монография. – Волгоград: ВА МВД РФ, 2007. – С. 48-50.

Типовими слідчими ситуаціями, що складаються на початковому етапі розслідування квартирних крадіжок є такі:

1) інформація про злочин надійшла в момент його вчинення;

2) відомості, що надійшли до правоохоронних органів, свідчать про вчинення квартирної крадіжки конкретними особами, які зникли з місця події;

3) надійшла інформація про факт вчинення квартирної крадіжки невідомими особами.

Крім того, при наявності повідомлення про крадіжку типові слідчі ситуації можна умовно поділити на дві групи: 1) у повідомленні є достатньо даних, які вказують на ознаки складу злочину; 2) даних, які вказують на ознаки складу злочину недостатньо. З метою визначення алгоритму дій слідчого в обох слідчих ситуаціях необхідно звернутися до чинного законодавства. Відповідно до ст. 97 КПК підставою для порушення кримінальної справи є наявність достатніх даних, які вказують на ознаки злочину. Таким чином, у першому випадку необхідність у проведенні дослідчої перевірки відпадає, слідчий відразу порушує кримінальну справу та проводить розслідування. В другому випадку важливо обрати найбільш оптимальні шляхи та способи дослідчої перевірки, а також визначити послідовність проведення заходів.

Ретельне вивчення й аналіз вихідної інформації про виявлений злочин допоможе слідчому на основі тієї чи іншої типової слідчої ситуації визначити напрямки висунення версій стосовно осіб, які вчинили злочин та обставин його вчинення.

Версія - це обґрунтоване припущення відносно сутності чи окремих обставин події, що має ознаки злочину,

яке базується на фактичних даних, прийняте до перевірки слідчим або іншою уповноваженою особою при вирішенні питання про порушення кримінальної справи, розслідуванні чи судовому розгляді кримінальної справи.

Залежно від повноти та якості проведеної роботи версії можуть характеризуватися більшим чи меншим ступенем конкретності, їх зміст в основному утворюють припущення про суттєві обставини справи: предмет доказування, доказових фактах, можливих джерелах встановлення цих обставин, кількості співучасників тощо. Характер та напрямки висунення версій залежать від наявної початкової інформації, слідчої ситуації, що склалася на цьому етапі розслідування, а сукупність версій визначає програму (алгоритм) слідчих та інших дій з їх перевірки та збирання криміналістично значущої інформації.

Загальна типова програма початкового етапу розслідування квартирних крадіжок із урахуванням виділених слідчих ситуацій є такою.

Слідча ситуація 1

Інформація про злочин надійшла в момент його вчинення, злочинець (ці) затриманий (і).

Типові завдання розслідування:

1. Встановити сутність події.
2. Визначити ознаки складу злочину в діях затриманих осіб.
3. Встановити вид, особливості та об'єм викраденого майна.
4. Організувати його розшук (якщо злочинці встигли позбутися викраденого).

Типовий комплекс дій із вирішення типових завдань розслідування:

1. Провести затримання злочинця, якщо останній був виявлений під час вчинення ним злочину або відразу після цього, в результаті переслідування «за гарячими слідами».

2. Провести особистий обшук затриманого відразу після затримання з метою виявлення викрадених предметів, інструментів, знарядь, які використовувалися для відпирання запірних пристроїв тощо.

3. Провести освідування затриманого з метою виявлення на його тілі яких-небудь пошкоджень (ран, подряпин), які могли утворитися в результаті його проникнення у приміщення та вчинення ним злочину.

4. Допитати осіб, які проводили затримання злочинця, а також свідків з метою з'ясування обставин затримання.

5. Провести огляд місця події та місць, прилеглих до нього, з метою виявлення слідів злочинця та використаних засобів і знарядь.

6. Допитати потерплого з метою визначення предмета крадіжки, обстановки злочину.

7. Встановити злочинні та інші зв'язки підозрюваного (за допомогою АІС «СОВА», АІС «Зв'язки», АІС «Факт», АІС «Сонда», АІС «ОЗУ» тощо).

8. Провести обшук (виїмку) за місцем помешкання затриманого (затриманих) та, якщо є підстави, то за місцем помешкання їх родичів, знайомих, інших осіб. Обшук у такій ситуації проводиться з метою виявлення викраденого майна (якщо він встиг його приховати або передати кому-небудь), слідів підготовки до злочину.

9. Оглянути вилучені речі та предмети, перевірити вилучене за обліками для встановлення причетності підозрюваного до вчинення інших епізодів серії квартирних крадіжок.

10. Допитати свідків про обставини крадіжки та прикмети, особу злочинця (злочинців).

11. Пред'явити для впізнання потерпілому майно, вилучене у затриманого.

12. За допомогою аналізу інформації, що міститься в нерозкритих кримінальних справах, базах даних НДЕКЦ, УІТ провести криміналістичне ототожнення квартирної крадіжки, що розслідується з іншими аналогічними злочинами.

13. Призначити судові експертизи:

13.1. Дактилоскопічну.

13.2. Трасологічну (слідів рукавичок, ніг, знарядь злочину, замків, транспортних засобів).

13.3. Нафтопродуктів та ПММ.

13.4. Ольфакторну (одорологічну).

13.5. Матеріалів, речовин та виробів.

13.6. Судово-біологічну.

14. Пред'явити для впізнання свідкам затриманих осіб.

15. Визначення та проведення комплексу заходів, спрямованих на відшкодування матеріальної шкоди, завданого потерпілим в результаті вчинення підозрюваним серії квартирних крадіжок.

Якщо злочинці встигли втекти незадовго до приїзду міліції, необхідно провести такі заходи:

1. Переслідування «за гарячими слідами» з застосуванням службово-розшукової собаки.

2. Перекриття каналів реалізації товарів.

Слідча ситуація 2

Відомості, що надійшли до правоохоронних органів свідчать про вчинення квартирної крадіжки конкретними особами, які зникли з місця події.

Типовий комплекс дій із вирішення типових завдань розслідування:

1. Встановити склад злочину в діях злочинця (або членів злочинної групи).
2. Встановити особу невідомих членів групи.
3. Вжити заходів до розшуку та затримання злочинця (членів злочинної групи).
4. Здійснити розшук викраденого майна.

Типові версії:

I. Про місцезнаходження злочинця:

1. Злочинець залишився в тому населеному пункті, де вчинив крадіжку.
2. Злочинець знаходиться поза межами населеного пункту, де вчинено крадіжку.
3. Злочинець залишився на легальному або перейшов на нелегальне положення.

II. Про місцезнаходження викраденого майна:

1. Викраде майно знаходиться в особистому користуванні злочинця (наприклад, сам носить викрадений одяг).
2. Викрадене приховано (в тайнику або в родичів, близьких знайомих, тимчасово залишено в підвальному чи горищному приміщенні будинку тощо).
3. Викрадене реалізоване (злочинними каналами; легальними каналами).
4. Викрадене подаровано кому-небудь з близького оточення.

Типовий комплекс дій із вирішення типових завдань розслідування:

1. Провести огляд місця події та місць, прилеглих до нього (ліфт, горище, дах, дитячі майданчики, підвал і т.і.) з метою виявлення слідів перебування злочинця.

2. Допитати потерпілого.

3. Виявити та допитати свідків-очевидців.

4. Провести підвіртно-поквартирний обхід з метою виявлення та допиту ще не встановлених свідків-очевидців.

5. Організувати групу переслідування за «гарячими слідами», якщо з моменту вчинення крадіжки до приїзду слідчого і слідчо-оперативної групи пройшов незначний час.

6. Проінформувати працівників ОВС прилеглих до місця події районів про ознаки злочинця та викраденого ним майна.

7. Представити для впізнання свідкам-очевидцям злочину, які запам'ятали зовнішність злочинця (ців) та здатні його (їх) впізнати, фотознімки осіб, які розшукуються за вчинення аналогічних злочинів.

8. Скласти зі слів свідка фоторобот злочинця (ців) та надіслати його в якості орієнтування в суміжні ОВС.

9. Якщо за фотознімками особа злочинця впізнана, то з архівних даних встановлюється його адреса, родичі, коло знайомих, зв'язки тощо.

10. Допитати членів родини, знайомих підозрюваного.

11. Допитати сусідів за місцем помешкання підозрюваного.

12. Допитати сусідів за місцем помешкання його родичів, близьких знайомих, колег по роботі.

13. Провести огляд та, якщо є підстави, обшук (виїмку) за місцем помешкання підозрюваного, а також за місцем помешкання його родичів, близьких знайомих.

14. Організувати патрулювання місць можливого збуту та зберігання викраденого (ломбарди, камери схову).

15. Відпрацювати оперативним шляхом дані про злочинні канали збуту.

16. Накласти арешт на поштово-телеграфну кореспонденцію за місцем помешкання підозрюваного та, якщо є підстави, за місцем помешкання його родичів, знайомих.

17. Встановити прослуховування телефону за місцем помешкання підозрюваного та, якщо є підстави, за місцем помешкання його родичів, знайомих.

18. Дослідити інформацію про раніше розкриті та нерозкриті аналогічні злочини.

19. Направити запити про наявність судимості.

20. Витребувати копії вироків.

21. Встановити спостереження за місцями можливої появи злочинця.

Типові версії:

I. Зі встановлення особи невідомих членів групи:

1. Невідомі члени групи - це особи з найближчого оточення відомих членів групи.

2. Невідомі члени групи - це випадкові особи в групі (тобто залучені до вчинення конкретного злочину та не є постійними учасниками групи).

3. Невідомими членами групи є:

- чоловік;
- жінка;
- неповнолітній;
- раніше засуджений;
- професійний злочинець;
- «гастролер»;
- особа без постійного місця помешкання.

4. Невідомі члени групи – це особи (особа) з кола знайомих потерпілого.

II. Зі встановлення місцезнаходження злочинців:

Версії аналогічні тим, які висувуються у випадку вчинення злочину одною особою.

III. Зі встановлення місцезнаходження викрадених речей:

Версії аналогічні тим, які висувуються у випадку вчинення злочину одною особою.

Типовий комплекс дій із перевірки типових версій:

Дії 1 - 4 відповідають тим, що наводяться у випадку вчинення злочину однією особою.

1. Організувати виїзд кількох груп для переслідування злочинців «за гарячими слідами», адже вони можуть зникнути в різних напрямках, якщо з моменту вчинення крадіжки групою осіб та до приїзду міліції минув незначний проміжок часу.

2. Проінформувати працівників ОВС районів, прилеглих до місця події, про зовнішні ознаки членів злочинної групи та викраденого майна.

3. Дії пп. 7 - 13 аналогічні тим, котрі наводяться у випадку вчинення злочину однією особою.

14. У тому випадку, якщо слідству відомі лише деякі члени групи, то провести допити членів їх родин, сусідів, родичів, знайомих із метою встановлення найближчого оточення злочинців.

15. Провести обшук (виїмку) за місцем помешкання підозрюваних та, якщо є підстави, за місцем помешкання їх родичів, знайомих.

16. Потім може бути реалізований комплекс дій з перевірки версій в даній ситуації аналогічно пп. 14 - 22 слідчої ситуації 2.

Типова слідча ситуація 3

Злочинець з місця події зник, інформації про нього недостатньо.

Типові завдання розслідування:

1. Встановити подію злочину.
2. Встановити особу злочинця, а також особи членів злочинної групи, які зникли.
3. Провести розшук та затримання злочинця (членів злочинної групи, які зникли).
4. Зібрати докази, що підтверджують чи спростовують причетність затриманих до вчиненого злочину.
5. Провести розшук викраденого майна¹.

Типові версії:

I. Зі встановлення особи злочинця:

1. Злочинцем є особа, раніше засуджена за аналогічні злочини.

2. Злочинець – неповнолітня особа. Ознаками, які вказують на це є: сліди неконкретизованого пошуку предметів злочинного посягання, прояв інтересу до неліквідних речей, застосування примітивних способів впливу на запірні пристрої (вибивання, механічний злом) або проникнення через незакриті квартирки, загублення власних речей на місці події, невжиття заходів із приховування слідів злочину, відповідні розміри та конфігурація матеріальних слідів-відображень.

3. Крадіжку вчинено злочинцями – «гастролерами», професіоналами. На підтвердження цієї версії вказують вибірковий та оптимальний для крадіг час вчинення

¹ Асташкина Е.Н. Квартирные кражи: проблемы оптимизации и алгоритмизации первоначального этапа расследования / Е.Н. Асташкина, Н.А. Марочкин. – М.: Юрлитинформ, 2005. – С. 77-79.

крадіжки, конкретизований інтерес до предметів злочинного посягання, малоінформативні матеріально-фіксовані слідові комплекси, ознаки вчинення злочину групою, вживання засобів приховування слідів злочину.

4. Крадіжку вчинено особою, яка входить до найближчого оточення потерпілого, або володіє відомостями про потерпілого від осіб, які складають найближче його оточення. Можливими ознаками, що вказують на необхідність відпрацювання такої версії є: необґрунтоване розкидання речей по приміщенню при фактичному викраденні одного-двох предметів, проникнення через входні двері з відпиранням замку дублікатом штатного ключа, «бездіяльність» домашнього собаки, обрання моменту крадіжки, що вказує на обізнаність крадія щодо знаходження в приміщенні грошей, речей, розрахунок крадів на «можливості» батьків, наявність тотожних матеріальних слідів-відображень різної давності.

II. Зі встановлення місцезнаходження злочинця – відповідають другій типовій слідчій ситуації.

III. Зі встановлення місцезнаходження викрадених речей – відповідають другій типовій слідчій ситуації.

Типовий комплекс слідчих дій та інших заходів із перевірки типових версій:

1. Провести огляд місця події та прилеглої до нього території з метою виявлення слідів, які характеризують зовнішні ознаки злочинця, а також використаних ним знарядь і засобів.

2. Провести детальний допит потерпілого, у якому необхідно приділити увагу ознакам, що вказують на попередню підготовку до вчинення крадіжки або іншим докримінальним подіям (пошкодження замку, втрата чи

викрадення ключів, купівля-продаж речей, ремонт приміщення, проведення свят, від'їзд на відпочинок, поява біля під'їзду невідомих осіб, нові знайомства тощо).

3. Виявити та детально допитати свідків та очевидців.

4. Пред'явити зображення осіб, які представляють оперативний інтерес (у фотоальбомах, базах даних АІС «Аргус») свідкам, які мимохідь бачили злочинця.

5. Організувати переслідування «за гарячими слідами» з застосуванням службово-розшукового собаки, якщо з моменту вчинення крадіжки минув незначний час або її вчинено вночі.

6. З використанням можливостей АІС «АРМОР», АІС «СОВА» (БД «Факт», БД «Нерозкриті злочини» тощо) встановити осіб кримінальних категорій, які мешкають у районі вчинення крадіжки, а також у інших районах міста.

7. Скласти суб'єктивний портрет злочинця.

8. Вивчити розкриті та нерозкриті кримінальні справи про аналогічні злочини, вчинені на певній території.

9. Перевірити отриману інформацію за оперативно-розшуковими колекціями НДЕКЦ (дактилоскопічними, трасологічними).

10. Призначити судові експертизи (відповідають п. 11 першої типової слідчої ситуації).

11. Перевірити осіб, на яких вказує потерпілий, на причетність до вчиненого злочину.

Типова слідча ситуація 4

Надійшла інформація про факт квартирної крадіжки невідомими особами.

Типовий комплекс дій із вирішення типових завдань розслідування:

1. Встановити подію злочину.
2. Встановити особу злочинця (злочинців), організувати їх розшук та затримання.
3. Організувати пошук викраденого майна.

Якщо подібна ситуація виникла на початковому етапі розслідування квартирних крадіжок слідчий, перш за все, повинен визначити коло осіб, серед яких необхідно шукати крадія (крадіїв). Головне питання, яке повинен вирішити слідчий, це, питання про кількість співучасників. Від його рішення буде залежати перспектива першої версії: злочинець був один або ж діяла група осіб.

Типовий комплекс дій із перевірки типових версій:

1. Провести огляд місця події та території, прилеглої до нього з метою виявлення, фіксації та вилучення слідів-відображень злочинця, знарядь та засобів.
2. Допитати потерпілого.
3. Встановити та допитати свідків.
4. Призначити криміналістичні експертизи.
5. Перевірити об'єкти за криміналістичними та оперативними обліками.
6. Вивчити розкриті та нерозкриті кримінальні справи за аналогічними злочинами, вчиненими в даному районі та сусідніх населених пунктах.
7. Перевірити осіб, на яких вказує потерпілий, на причетність до вчиненого злочину.
8. Відпрацювати оперативним шляхом дані про злочин і викрадене¹.

¹ Див.: Асташкина Е.Н. Квартирные кражи: проблемы оптимизации и алгоритмизации первоначального этапа расследования / Е.Н. Асташкина, Н.А. Марочкин. – М.: Юрлитинформ, 2005. – С. 79-81.

2.3. Типові слідчі ситуації та основні напрями розслідування квартирних крадіжок на наступному етапі

У криміналістиці питання щодо час початку наступного етапу розслідування і дотепер не має однозначного рішення. Основних точок зору щодо цього дві. Відповідно до першої, даний етап пов'язується з моментом затримання особи в якості підозрюваного або з пред'явлення обвинувачення. Утім, не завжди наступний етап розслідування закінчується встановленням особи, яка вчинила злочин. Тому друга точка зору обґрунтовується рухливістю меж між початковим та наступним етапами. В одному випадку це момент розкриття злочину, а в іншому – поновлення провадження по справі, зупиненого за п. 3 ст. 206 КПК. Слід звернути увагу, що підставою для поновлення провадження по справі не завжди є факт розкриття злочину.

Тому сутність дій слідчого на даному етапі – розгорнуте, послідовне, методичне доказування, а стосовно специфіки крадіжок даної категорії, основним завданням наступного етапу є виявлення серійних квартирних крадіжок і збирання інформації, достатньої для встановлення й затримання винної у вчиненні крадіжок особи (групи осіб).

У конкретизованому вигляді завдання наступного етапу розслідування квартирних крадіжок можна представити так:

1. Розкриття злочину, якщо це не було зроблено на початковому етапі.

2. Встановлення вини підозрюваної особи у вчиненні злочину та збирання доказів, які підтверджують чи спростовують це.

3. Розшук обвинуваченого.

4. Встановлення співучасників, якщо цього не було зроблено на початковому етапі, додаткових епізодів злочинної діяльності, місцезнаходження викраденого, а також майна, на яке повинен бути накладений арешт.

5. Вивчення особи обвинуваченого.

6. Перевірка версій, висунутих обвинуваченим, щодо події злочину та осіб, які ще приймали участь у його вчиненні.

7. Проведення додаткових слідчих дій за для повного дослідження обставин всіх епізодів злочинної діяльності (серії квартирних крадіжок) та усунення протиріч, які мають місце.

Типовими слідчими ситуаціями, що виникають на наступному етапі розслідування квартирних крадіжок, є такі:

1. У результаті досудового слідства за підозрою у вчиненні злочину затримано одну особу, але особи інших співучасників чи місце їх перебування невідомі.

2. Відомостей про особу (осіб), які вчинили виявлену серію квартирних крадіжок, недостатньо для його індивідуалізації.

3. Причетність обвинувачених (підозрюваних) до події, що розслідується не викликає сумнівів, але правоохоронні органи мають у розпорядженні відомості про вчинення ними інших злочинів, розслідування яких провадженням призупинено чи про які раніше не було заявлено.

Типова слідча ситуація 1

У результаті досудового слідства за підозрою у вчиненні злочину затримано одну особу, але особи інших співучасників чи місце їх перебування невідомі.

Слідчі, які здійснюють провадження по кримінальній справі про одиничну квартирну крадіжку або серію подібних злочинів, повинні приділяти особливу увагу ознакам, які свідчать про вчинення даних крадіжок групою осіб, відображаючи їх не тільки в процесуальних документах, а й в різних зведених таблицях та інших засобах аналізу та оцінки наявної інформації.

Типовий комплекс дій із виявлення співучасників підозрюваного у вчиненні серійних квартирних крадіжок:

1. Вивчити способи вчинення злочинів виявленої серії квартирних крадіжок з метою з'ясування питання щодо можливості вчинення всіх або частини злочинів групою осіб.

2. Визначити наявність матеріально-фіксованих та ідеальних слідів злочинів, які вказують на вчинення серії квартирних крадіжок групою осіб.

3. Вивчити, оцінити та зіставити висновки відповідних експертиз з метою встановлення ідентичних слідів за різними злочинами, інших обставин, які свідчать про відношення окремих епізодів до досліджуваної серії квартирних крадіжок та причетності до їх вчинення інших осіб, крім встановлених.

4. Встановити кількість, об'єм та вагу викраденого в результаті кожної квартирної крадіжки майна для проведення в подальшому відповідних експериментів.

5. При затриманні злочинця-одинака перевірка версії щодо групового характеру серійних квартирних кра-

діджок не повинна втрачати темпу. Відносно затриманих співучасників мають бути вжиті заходи для встановлення всіх членів злочинної групи, зокрема різноманітні оперативно-розшукові заходи.

6. Провести відтворення обстановки та обставин події (слідчі експерименти), які стосуються перевірки можливості виконання підозрюваним конкретних дій з підготування злочину, проникнення в житло, безпосереднього викрадення майна та його транспортування за кожним епізодом квартирної крадіжки, яка входить в серію, та наявності в нього злочинних навичок щодо цього.

7. Оцінити факт віддаленості місць приховання викраденого майна від місць вчинення злочинів та конкретний спосіб його приховування.

8. Отримати відомості про судимості обвинуваченого (підозрюваного) та копії винесених щодо нього вироків суду.

9. За отриманими даними з'ясувати питання про вчинення ним раніше злочинів, у тому числі тотожних, у групі осіб, детально вивчити способи їх вчинення, його функціональні обов'язки та роль у злочинній групі, встановити схильність затриманого до групового вчинення аналогічних злочинів тощо.

10. Встановити кримінальні й інші зв'язки підозрюваного шляхом аналізу інформації, отриманої із закладів пенітенціарної служби, баз даних АІС «АРМОП», АІС «СОВА» (АІС «Зв'язки», АІС «Злочин», АІС «Факт» тощо), даних книги його мобільного телефону тощо.

11. Встановити осіб, яким передавалося викрадене майно, перевірити їх причетність до вчинення серійних квартирних крадіжок; у випадку встановлення неприче-

тності – винести постанову про відмову в порушенні кримінальної справи щодо них.

12. Здійснити комплекс заходів, спрямованих на перевірку причетності конкретних осіб до вчинення всіх або частини серійних квартирних крадіжок спільно із затриманим:

- отримати зразки для порівняльного дослідження;
- призначити відповідні судові експертизи;
- при встановленні особи співучасників провести їх затримання;
- провести обшук у підозрюваних;
- пред'явити можливих співучасників для впізнання;
- пред'явити вилучене майно для впізнання потерпілим;
- допитати встановлених співучасників;
- перевірити показання підозрюваних (обвинувачених) на місці.

Типова слідча ситуація 2

Відомостей про особу (осіб), які вчинили виявлену серію квартирних крадіжок, недостатньо для його індивідуалізації.

При групуванні кримінальних справ про нерозкриті квартирні крадіжки, серійний характер яких виявлений, виникає слідча ситуація, що характеризує обстановку та умови розслідування об'єднаної сукупності криміналістично тотожних один іншому злочинів. У цьому її основна відмінність від слідчих ситуацій, які складаються при «одиночному провадженні». В основі загальної слідчої ситуації по справі про серію квартирних крадіжок знаходиться сума слідчих ситуацій, які характеризують кожне аналогічне діяння серії окремо.

Аналіз загальної слідчої ситуації відбувається шляхом вивчення матеріалів згрупованих кримінальних справ з метою виявлення, уточнення та з'ясування всіх наявних відомостей. З метою оптимізації діяльності слідчого у цьому напрямку доцільно розробити програму аналізу й оцінки слідчих ситуацій, які складаються по кримінальних справах про злочини досліджуваної категорії на наступному етапі розслідування. Її ключова функція – контрольна, сенс якої полягає в додатковій перевірці істинності висновку про серійний характер раніше ототожнених між собою квартирних крадіжок.

Типові завдання:

1. Визначити просторово-часові межі виявленої серії:
 - межі території, де були вчинені виявлені злочини серії;
 - розташування будинків та квартир;
 - віддаленість від транспортних магістралей, зупинок маршрутів міського транспорту, метро, залізничних та автовокзалів;
 - близькість місць вчинення квартирних крадіжок до можливих місць збуту викраденого майна – речових та інших ринків;
 - маршрути пересування злочинця до місць вчинення квартирних крадіжок та шляхи його відходу;
 - час (дати) вчинення всіх відомих злочинів серії квартирних крадіжок. Календарні числа першої та останньої крадіжок обмежують злочинну діяльність невідомої особи або групи осіб у часі;
 - дні тижня та години вчинення серійних квартирних крадіжок;
 - часовий ритм злочинів (інтенсивність).

2. З'ясувати особливості охорони квартири та способу вчинення злочину:

- визначити послідовність та спосіб дій злочинця з приготування, вчинення та приховування серійних квартирних крадіжок;

- виявити певні навички та звички злочинця, які проявились у способі вчинення аналогічних злочинів;

- встановити факт використання транспортного засобу при вчиненні кожної серійної квартирної крадіжки.

3. Визначити характеристики предметів злочинного посягання та особливості особи потерпілих:

- виявити найменування, індивідуалізуючі ознаки, кількість викраденого майна;

- виділити специфічні предмети злочину;

- встановити наявність можливої подібності між потерпілими, загальним колом їх спілкування.

4. Дослідити сукупність матеріальних (у тому числі висновків відповідних експертиз) та ідеальних (що містяться в показаннях потерпілих, свідків) слідів злочинця:

- перевірити версії про груповий характер всіх або частини злочинів, які складають серію квартирних крадіжок;

- з'ясувати та систематизувати відомості про прикмети злочинців;

- визначити та проаналізувати наявну доказову базу.

Після вивчення, коригування, систематизації, аналізу та оцінки всієї криміналістично значимої інформації по згрупованих кримінальних справах за серією квартирних крадіжок, вчинених однією особою чи групою осіб, враховуючи значущість кореляційних зв'язків між конс-

тантними і тимчасовими елементами криміналістичної характеристики таких злочинів, необхідно:

5. Сформувати суб'єктивний портрет кожного передбачуваного злочинця та виділити та його основні ознаки, необхідні для пошуку:

- кількість злочинців;
- власні ознаки;
- відомості про особливі прикмети злочинців;
- рівень злочинного професіоналізму (ймовірнісні дані про судимості, в тому числі за вчинення аналогічних злочинів);
- схильність до зловживання алкоголем, наркотичними засобами;
- прояв інтересу та розбірливості у відношенні до специфічних предметів злочинного посягання, які характеризують деякі особливості особи невідомого злочинця, сферу його інтересів, цивільну професію чи хобі, коло спілкування, злочинну спеціалізацію чи які можуть свідчити про вчинення квартирних крадіжок серії на замовлення.

У процесі вивчення згрупованих матеріалів кримінальних справ щодо серії квартирних крадіжок може бути отримана інформація про особу злочинця, достатня для його індивідуалізації. У такому випадку необхідно провести наступний комплекс дій:

- 1) отримання зразків для порівняльного дослідження;
- 2) призначення необхідних експертиз;
- 3) затримання підозрюваного;
- 4) особистий обшук;
- 5) обшук за місцем помешкання, роботи, інших об'єктів, що належать підозрюваним;

6) встановлення злочинних та інших зв'язків підозрюваного;

7) груповий обшук за місцем помешкання, роботи, інших об'єктів, що належать підозрюваним, іншим співучасникам, а також покупцям та реалізаторам викраденого майна;

8) огляд вилучених речей та предметів, перевірка вилученого за обліками для встановлення причетності підозрюваного до вчинення інших епізодів серії квартирних крадіжок;

9) допит підозрюваного;

10) криміналістичне ототожнення квартирних крадіжок, які вчинені підозрюваними з іншими нерозкритими аналогічними злочинами;

11) пред'явлення потерпілим викрадених речей для впізнання;

12) перевірка показань підозрюваного на місці вчинення ним квартирних крадіжок;

13) пред'явлення обвинувачення;

14) об'єднання кримінальних справ;

15) обрання запобіжного заходу.

6. Побудова просторово-часової моделі поведінки злочинця, необхідної для визначення місця та часу вчинення ним наступних злочинів серії, а також місця його помешкання чи бази.

Типова слідча ситуація 3

Причетність обвинувачених (підозрюваних) до події, що розслідується не викликає сумнівів, але правоохоронні органи мають у розпорядженні відомості про вчинення ними інших злочинів, розслідування котрих провадженням припинено чи про які раніше не було заявлено.

При затриманні конкретного злочинця, який вчинив одиничну квартирну крадіжку або їх серію, з'являється можливість застосування додаткових засобів перевірки його причетності до інших нерозкритих аналогічних діянь.

Типовий комплекс дій із виявлення нових аналогічних епізодів серії квартирних крадіжок:

1. Виділити криміналістично значимі ознаки злочинів та особи підозрюваних (обвинувачених) співучасників, провести ототожнення злочинів, що розслідуються, з квартирними крадіжками, які залишилися нерозкритими, для виявлення їх серійного характеру.

2. Призначити відповідні експертизи.

3. При згоді підозрюваного доручити оперативному працівникові провести його опитування із використанням поліграфа. Окреслити шляхи реалізації отриманих даних.

4. Провести груповий обшук за місцем помешкання, роботи, інших об'єктів, які належать підозрюваним, іншим співучасникам, а також покупцям та реалізаторам викраденого майна.

5. Оглянути вилучені речі та предмети, перевірити вилучене за обліками викраденого майна.

6. Детально встановити походження предметів, вилучених у підозрюваних (обвинувачених), інших осіб, яким було передано це майно, шляхом їх допитів, пред'явлення речей потерпілим для впізнання.

7. Перевірити показання обвинувачених (підозрюваних) у вчиненні інших аналогічних епізодів, які залишилися нерозкритими.

8. Встановити потерпілих, заяви яких з приводу вчинення квартирних крадіжок не надійшли.

2.4. Обставини, що підлягають встановленню

Для розуміння змісту об'єктивної істини в кримінальному процесі та визначення кола обставин, що підлягають установленню по кожній справі, суттєве значення мають норми матеріального права, від змісту яких певною мірою залежать не тільки особливості завдань розслідування, а й специфіка тактики проведення слідчих дій, адже вони значною мірою забезпечують побудову первинних пошукових моделей, які орієнтують на виявлення важливих для справи доказів у кожному конкретному випадку.

Об'єм обставин, що підлягають доказуванню в процесі розслідування квартирних крадіжок, необхідно визначати, виходячи з предмету та меж доказування по кримінальній справі, які містяться у ст.ст. 64 та 23 КПК, кваліфікуючих ознак цього виду злочинів, закріплених у відповідній статті КК, і обставин, обумовлених своєрідністю конкретної крадіжки.

Таким чином, у кримінальній справі за фактом вчинення квартирної крадіжки необхідно встановити такі обставини.

Стосовно об'єкта злочину та предмета викрадення:

- що саме було викрадено;
- кому належить викрадене майно (зокрема що воно не належить особам, які його викрали);
- вартість викраденого майна.

Необхідно детально з'ясувати й описати найменування, кількість, індивідуальну і сумарну вартість викраденого майна, його відмітні прикмети, а також долучити до кримінальної справи документи, що підтверджують приналежність викраденого майна потерпілому, іншим особам.

Слід пам'ятати, що предметом крадіжки, яка каліфікується за ст. 185 КК, є чуже майно, тобто речі матеріального світу, яким притаманні специфічні ознаки фізичного, економічного та юридичного характеру (рухоме та нерухоме майно, головна річ та приналежність, гроші), не вилучене з вільного цивільного обігу. Незаконне заволодіння таким специфічним майном як вогнепальна зброя (крім гладкоствольної мисливської), бойові припаси, вибухові речовини, вибухові пристрої чи радіоактивні матеріали, наркотичні засоби, психотропні речовини або їх аналоги тощо виділене законодавцем в окремі склади злочинів (ст. ст. 262, 297, 308, 312, 313, 357, 410, 432 КК).

Стосовно об'єктивної сторони складу злочину підлягають встановленню час, місце та спосіб злочину, зокрема:

- відповідність місця вчинення крадіжки поняттю житла;
- протиправність проникнення винних до чужого житла;
- факт таємного викрадення чужого майна;
- які саме підготовчі дії виконувалися;
- як було здійснене проникнення у житло, які засоби та знаряддя було використано для цього;
- тривалість перебування і конкретні дії злочинця на місці крадіжки;
- яким чином здійснювалося приховування злочину;
- як крадії розпорядилися викраденим;
- якщо злочин вчинено групою осіб - механізм дій кожного співучасника;
- кому конкретно і яку шкоду завдано (матеріальну, моральну), обґрунтування шкоди;
- відомості про потерпілого.

Сутність квартирної крадіжки полягає в *таємному, протиправному, безоплатному вилученні чужого майна, поєднаному з проникненням у житло, і оберненні його на користь винної особи або інших осіб, що завдає шкоди власникові цього майна.*

Таємність як ознака способу вчинення крадіжки характеризується за допомогою об'єктивного та суб'єктивного критеріїв. Об'єктивний критерій стосується зовнішньої обстановки протиправних дій і охоплює такі ситуації: 1) викрадення вчинене за відсутності власника чи особи, якій ввірене або під охороною якої перебуває майно; 2) викрадення вчинене у присутності потерпілого або інших осіб, які не усвідомлювали факту протиправності вилучення майна (перехожі, які бачать, що через балкон до квартири залізає людина, але вважають що це власник помешкання забув ключ від дверей); 3) якщо, здійснюючи викрадення, винна особа вважає, що робить це непомітно для потерпілого чи інших осіб (а вони фактично спостерігають і усвідомлюють їх незаконність), учинене кваліфікується як крадіжка; 4) викрадення відбувається у присутності потерпілого чи інших осіб, які через свій фізіологічний або психічний стан не усвідомлюють значення того, що відбувається, і не можуть дати йому належної оцінки (сон, сп'яніння, непритомність, малолітство, психічне захворювання); 5) винний вилучає майно у присутності інших осіб, на потурання збоку яких він розраховує з тих чи інших підстав (родинні зв'язки, дружні стосунки, співучасть у вчиненні злочину тощо).

Суб'єктивний критерій таємності як способу крадіжки означає прагнення винного діяти непоміченим іншими особами, тобто таким чином, щоб не зустріти будь-якого опору. Крадіжка – це таке викрадення, здійснюю-

чи яке винна особа вважає, що робить це непомітно для потерпілого чи інших осіб¹.

Відповідно до Постанови Пленуму Верховного Суду України від 25 грудня 1992 року № 12 «Про судову практику у справах про корисливі злочини проти приватної власності» (зі змінами, внесеними постановами від 4 червня 1993 року, а також 3 грудня 1997 року № 12 *проникнення* – це вторгнення у житло з метою вчинення крадіжки, грабежу чи розбою. Воно може здійснюватися як таємно так і відкрито, з подоланням перешкод чи опору людей, так і безперешкодно, а також за допомогою різних засобів, що дозволяють винному викрадати майно з житла без входу до нього.

У квартирі знаходиться зазвичай найбільш цінне майно громадян. Викрадення цього майна здатне завдати значну шкоду потерпілому. Намагаючись викрасти майно, у відношенні якого потерпілий приймає спеціальні заходи з забезпечення його зберігання, злочинець демонструє особливу впертість у досягненні своєї мети. Саме проникнення як дія, яка передує вилученню майна, передбачає певний обсяг попередньої злочинної діяльності, що свідчить про навмисний характер діяння.

Об'єктивну сторону крадіжки складають ще *наслідки*.

У даний елемент об'єктивної сторони введені кваліфікуючі ознаки, а саме, вчинення крадіжки: 1) що завдала значної шкоди потерпілому; 2) у великих розмірах; 3) у особливо великих розмірах.

Значна шкода – оціночна ознака, яка встановлюється виходячи з вартості викраденого та його значущості для

¹ *Бондарь Г.Є.* Кримінальна відповідальність за вчинення злочинів проти власності: проблеми теорії та практики: [наук.-практ. пос.] / Г.Є. Бондарь, Д.В. Каменський; МВС України, Луган. держ. ун-т внутр. справ ім. Е.О. Дідоренка. - Луганськ: РВВ ім. Е.О. Дідоренка, 2011. - С. 31-32.

потерпілого з урахуванням його матеріального становища, має становити від ста до двохсот п'ятдесяти неоподатковуваних мінімумів доходів громадян.

Великий та особливо великий розміри. При визначенні вартості викраденого майна та розміру матеріальних збитків слід керуватися нормами законодавства про ціни та ціноутворення та спеціальних нормативно-правових актів, якими передбачено порядок визначення розміру заподіяної шкоди. За відсутності цін на майно його вартість може бути визначена шляхом проведення експертизи.

З 25 червня 2009 року набув чинності Закон України «Про внесення змін до Кодексу України про адміністративні правопорушення та Кримінального кодексу України щодо посилення відповідальності за викрадення чужого майна», яким передбачено, що викрадення чужого майна вважається дрібним, якщо вартість такого майна на момент вчинення правопорушення не перевищує 0,2 неоподаткованого мінімуму доходів громадян.

Згідно з положеннями пункту 5 підрозділу 1 розділу XX (Перехідні положення) Податкового кодексу України, неоподаткований мінімум доходів громадян, на який є посилення в нормах адміністративного та кримінального законодавства в частині кваліфікації злочинів або правопорушень, встановлюється на рівні податкової соціальної пільги, визначеної підпунктом 169.1.1 пункту 169.1 статті 169 розділу IV цього Кодексу, що дорівнює 100 відсоткам розміру прожиткового мінімуму для працездатної особи, встановленої законом на 1 січня звітного податкового року.

Відповідно до розділу XIX (Прикінцеві положення) цього Кодексу підпункт 169.1.1 пункту 169.1 набирає чин-

ності з 1 січня 2015 року. А до 31 грудня 2014 року для застосування цього підпункту податкова соціальна пільга надається в розмірі, що дорівнює 50 відсоткам розміру прожиткового мінімуму для працездатної особи, встановленому законом на 1 січня звітного податкового року.

Згідно зі ст. 21 п. 4 Закону України «Про державний бюджет України на 2011 рік» від 23 грудня 2010 року, з 1 січня 2011 року прожитковий мінімум працездатних осіб встановлено в розмірі 941 гривні. З урахуванням Прикінцевих положень Податкового кодексу України податкова соціальна пільга в частині кваліфікації злочинів або правопорушень становитиме у 2011 році 470 гривень 50 копійок.

Таким чином, учинення злочину у *значному розмірі* слід вважати розмір шкоди на суму від 100 до 250 неоподаткованих мінімумів доходів громадян, тобто від 47 тис. 50 грн. до 117 тис. 625 грн.

Учинення злочину у *великому розмірі* слід вважати розмір шкоди на суму більше 600 неоподаткованих доходів громадян, тобто більше 282 тис. 300 грн.

Стосовно суб'єкту злочину, тобто особи, яка вчинила злочин слід встановити наступне:

- вік особи (за цим складом злочину осудною може бути особа 14-річного віку)¹;

- стан її психічного здоров'я, зокрема наявність (відсутність) хронічного психічного захворювання, тимчасового розладу психічної діяльності, недоумства або іншо-

¹ Див.: Кримінальний кодекс України, затверджений Законом від 05 квітня 2001 року із змінами та доповненнями станом на 25 травня 2011 р., Ст. 22 ч. 2 [Електронний ресурс] // Офіційний веб-сайт Верховної Ради України: сторінка «Законодавство України». - Режим доступу: <http://zakon1.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi> - Системний номер документа: 2341-14.

го хворобливого стану психіки на момент вчинення злочину або після цього, бо наявність будь-якого з зазначених захворювань унеможливує притягнення такої особи до кримінальної відповідальності за цей злочин;

- факт перебування особи під час вчинення злочину у стані алкогольного сп'яніння або у стані, викликаному вживанням наркотичних або інших одурманюючих засобів, а також інші обставини, які характеризують особу та можуть обтяжити чи пом'якшити її покарання¹;

- наявність попередніх судимостей (які не знято та не погашено) чи фактів вчинення раніше злочинів, передбачених ст.ст. 185, 186, 189-191, 187, 262 КК (для кваліфікації дій особи за ознакою повторності)² або наявність попередніх не знятих та не погашених судимостей (хоча б однієї) за інший умисний злочин (для встановлення рецидиву злочинів як обставини, яка обтяжує покарання)³;

- кількість осіб, які вчинили злочин та ступінь їх організованості при цьому. Якщо квартирну крадіжку вчинено за попередньою змовою групою осіб, має бути встановлено факт спільного вчинення такого злочину декількома (двома і більше) суб'єктами злочину, які заздалегідь, тобто до початку злочину, про це домовились⁴. Домовленість може стосуватися узгодження предмету злочинного посягання, місця, часу, способу вчинення, змісту виконуваних функцій тощо. Для кваліфікації злочину як

¹ Див.: Кримінальний кодекс України, затверджений Законом від 05 квітня 2001 року із змінами та доповненнями станом на 25 травня 2011 р., Ст.ст. 66, 67 [Електронний ресурс] // Офіційний веб-сайт Верховної Ради України: сторінка «Законодавство України». - Режим доступу: <http://zakon1.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi> - Системний номер документа: 2341-14.

² Див.: там само, Примітка 1 до ст. 185.

³ Див.: там само, ст.ст. 34, 67.

⁴ Див.: там само, ст. 28 ч. 2.

вчиненого *організованою групою* слід встановити такі її обов'язкові ознаки: 1) наявність у групі декількох осіб (трьох або більше); 2) попередня їх зорганізованість у спільне об'єднання для готування або вчинення двох чи більше злочинів; 3) стійкість такого об'єднання; 4) об'єднаність злочинів єдиним планом з розподілом функцій учасників групи; 5) обізнаність всіх учасників групи щодо цього плану.

Особа обвинуваченого завжди досліджується при розслідуванні будь-якого злочину, бо отримані відомості мають кримінально-правове, кримінально-процесуальне та криміналістичне значення. Зміст даних про особу, що підлягають встановленню, розрізняється за категоріями злочинів, але об'єм основних обставин, а також методів їх встановлення багато в чому повторюється.

По-перше, чинне законодавство містить комплекс норм, які передбачають необхідність обов'язкового встановлення слідчим низки обставин, що стосуються особи обвинуваченого та мають важливе кримінально-правове значення (наприклад, вік, із якого особа може нести кримінальну відповідальність, осудність тощо). Зазначене є обов'язковою умовою правильної кваліфікації дій винного та створює передумови для індивідуалізації кримінальної відповідальності.

По-друге, вивчення особи підозрюваного (обвинуваченого) визначається необхідністю забезпечення процесуального режиму досудового слідства. Наприклад, відомості про особу враховуються при прийнятті рішення про пред'явлення йому обвинувачення, під час обрання запобіжного заходу, для забезпечення участі в процесі певних осіб (захисника, перекладача, педагога чи психолога), при призначенні деяких експертиз тощо. До того

ж, відомості, що характеризують особу обвинуваченого, відносяться до обставин, що підлягають доказуванню по кримінальній справі (ст. 64 КПК). Можна виділити такі групи обставин, що підлягають встановленню: персонографічні (прізвище, ім'я, по-батькові, дата та місце народження, помешкання тощо); соціально-демографічні відомості (стать, вік, освіта, вид занять, громадянство тощо); відомості соціально-правового характеру (про судимості, адміністративні правопорушення, вживання наркотичних засобів, зловживання алкоголем); відомості виробничо-побутового характеру (поведінка за місцем проживання, роботи) тощо.

Криміналістичний (переважно тактичний) аспект вивчення особи обвинуваченого зумовлений необхідністю чіткого орієнтування слідчого в різних, складних ситуаціях, що виникають при розслідуванні кримінальних справ, прийнятті різних тактичних рішень, виборі найбільш ефективних тактичних прийомів проведення слідчих дій, насамперед допитів. До відомостей про особу підозрюваного (обвинуваченого), які мають криміналістичне значення, можна віднести: дані про умови його виховання та життя, попередні судимості та випадки потрапляння його в поле зору правоохоронних органів у зв'язку з іншими злочинами чи адміністративними правопорушеннями, відомості про поведінку під час досудового слідства та відбування покарання в місцях позбавлення волі (якщо особа раніше притягалася до кримінальної відповідальності), його коло спілкування, психологічний портрет злочинця, який складається з характеристики його за місцем помешкання, місцем навчання, роботи, а також особистих спостережень слідчого за підозрюваним (обвинуваченим) під час спілкування з ним.

Стосовно суб'єктивної сторони квартирної крадіжки, необхідно встановлення двох обов'язкових ознак: 1) навмисної форми вини у вигляді прямого умислу на заволодіння чужим майном; 2) корисливого мотиву.

Також під час розслідування квартирних крадіжок необхідно встановити майно обвинувачених, на яке можна накласти арешт для забезпечення відшкодування шкоди, заподіяної злочином.

Установленню підлягають й причини та умови, що сприяли вчиненню злочину («серії» злочинів).

Коло обставин, що підлягають встановленню, значно ширше, конкретніше та детальніше за предмет доказування, нормативно їх перелік не врегульований, але саме вони складають основу розгорненого докладного плану розслідування.

Розділ 3

Тактичні особливості проведення окремих слідчих дій при розслідуванні квартирних крадіжок

3.1. Огляд місця події

Однією з основних першочергових та невідкладних слідчих дій, що проводяться на початковому етапі розслідування квартирних крадіжок, є огляд місця події, який полягає у безпосередньому сприйнятті слідчим місця події з метою виявлення слідів злочину та інших речових доказів, з'ясування обстановки злочину, встановлення механізму події злочину, її учасників, вирішення інших питань, які мають значення для справи (ст. 190 КПК).

Огляд місця події по злочинах даної категорії орієнтований також на вирішення низки специфічних завдань, які полягають у фіксації не тільки обстановки події, а й внесених у неї змін, тому що вони є основою для опосередкованих висновків про:

- спосіб дій злочинця, конкретну спрямованість його умислу, обізнаність про систему контролю доступу в приміщення квартири, місця зберігання цінностей;

- знаряддя злочину;
- досвід вчинення крадіжок зазначеним способом і фізичну силу злочинця;
- чисельність осіб, які брали участь у вчиненні крадіжки;
- можливе місцезнаходження слідів злочину на центральних та периферичних вузлах місця крадіжки, а також самому злочинцеві, його одязі (взутті), знаряддях злочину;
- шляхи підходу та відходу злочинців з місця крадіжки;
- можливо використаних транспортних засобах;
- особу злочинця (ців) (професійні навички; анатомічні та інші дані; предмети, що належать крадіям);
- документи на номерні викрадені речі чи коробки до них;
- причини і умови, які сприяли вчиненню злочину.

Огляд місця події надає слідчому можливість вирішити питання про те, вчинено крадіжку, або подія має некримінальний характер, тому законодавцем передбачено можливість проведення огляду місця події у невідкладних випадках до порушення кримінальної справи (ст. 190 КПК України). Після його проведення, якщо є достатні дані, які вказують на наявність ознак злочину, кримінальну справу слід порушити негайно.

При перевірці версії про інсценування крадіжки необхідно звертати увагу на «негативні обставини» (наприклад, у випадку проникнення до приміщення через вікно, шляхом руйнування скла, за рельєфом на бокових гранях уламку скла та ін.).

Успішне вирішення вказаних завдань гарантує результативність розслідування, яке можливе за умови ра-

ціонального визначення дій слідчим у процесі огляду місця події, котре досягається шляхом систематизації типових пізнавальних операцій в рамках відповідного алгоритму даної слідчої дії, який складається з таких структурних блоків:

I. Обставини, що необхідно встановити під час огляду місця події.

II. Підготовчий етап.

1. Дії до виїзду на огляд місця події.

2. Дії по прибуттю на місце події.

III. Робочий етап.

1. Загальний огляд місця події.

2. Детальний огляд місця події.

2.1. Огляд місць проникнення злочинця.

2.2. Огляд місць, де знаходились викрадені предмети.

2.3. Огляд шляхів відходу злочинця.

2.4. Огляд території, що не є місцем події, але прилягає до нього.

IV. Заключний етап - фіксація результатів огляду місця вчинення крадіжки та вилучення речових доказів.

У конкретизованому вигляді зазначені структурні блоки включають наступні елементи.

I. Обставини, котрі необхідно встановити в процесі огляду місця події:

1. Встановлення особи злочинця (злочинців) та комплексу відомостей про неї – сукупності її фізичних якостей, ознак, дій з метою розшуку та ідентифікації.

1.1. Встановити стать.

1.2. Встановити вік (дорослий, неповнолітній).

1.3. Виявити соціальне та професійне середовище її оточення.

1.4. Встановити навички, якими володіє злочинець (професійні, спортивні, злочинні та ін.).

1.5. Визначити фізичні (зріст,), функціональні (хода) та зовнішні дані злочинця.

1.6. Визначити індивідуальні дані про злочинця, які дозволяють здійснити його ідентифікацію (папілярні візерунки, ДНК-профіль).

2. Встановлення мотиви та цілі крадіжки.

2.1. Визначити рівень життя та матеріальне становище крадія (крадіїв):

- мотив – гарно виглядати, відповідна мета – крадіжка грошей, коштовностей, одягу, взуття, головних уборів тощо;

- мотив – владнати свій побут, мета – крадіжка грошей, меблів, предметів живопису та антикваріату тощо;

- мотив – допомога родині, мета – всі визначені вище предмети крадіжки;

- мотив – «одягтися та нагодуватися» (притаманний особам без певного місця помешкання), мета – крадіжка продуктів харчування, взуття та одягу однакового розміру, грошей та інших цінних речей з наступним їх продажем;

- мотив – особисті грошові збагачення, мета – крадіжка грошей, предметів розкоші, речей, комп'ютерної техніки, предметів антикваріату, зброї, витворів мистецтва тощо.

2.2. Встановити моральний облік крадія (членів злочинної групи): мотив – задоволення власних специфічних потреб, мета – крадіжка грошей, алкогольних напоїв, лікарських засобів, які мають дію, подібну до наркотичних, тощо.

2.3. Виявити захоплення крадія (членів злочинної групи): мотив – задоволення власних духовних інтересів, поповнення колекцій, мета – крадіжка предметів антикваріату, живопису, мистецтва, зброї, грошей тощо.

2.4. Встановити, чи не був злочинець винний кому-небудь гроші: мотив – повернення боргу, мета – охоплюється всіма предметами крадіжки, вказаними вище.

3. Встановлення способів вчинення крадіжки:

3.1. З'ясувати характер умислу на скоєння крадіжки:

3.1.1. Спонтанний.

3.1.2. Заздалегідь обдуманий.

3.2. Встановити способи підготовки крадія (крадіїв) до вчинення злочину:

3.2.1. Пошук та вибір квартири.

3.2.2. Вивчення внутрішнього розпорядку мешканців квартири.

3.2.3. Складання плану дій та підготовка знарядь злочину.

3.2.4. Створення собі неправдивого алібі та засобів, пов'язаних з маскуванням злочину та своєї участі у ньому.

3.3. З'ясувати розподіл ролей серед учасників злочинної групи (навідників, виконавців, керівника та ін.).

3.4. Визначити, які дії здійснював злочинець (члени злочинної групи) перед проникненням до квартири:

3.4.1. Неодноразові дзвінки за телефоном і (або) у двері.

3.4.2. Перевірка поштової скриньки.

3.4.3. Спостереження за електролічильником.

3.4.4. Заклеювання оглядових очок входних дверей квартир на майданчику.

3.5. Встановити, яким шляхом злочинець (члени злочинної групи) проник (ли) до квартири (через двері, вікно та у інший спосіб).

3.6. Встановити, в який спосіб відбувалося проникнення до квартири:

3.6.1. З подоланням перешкоди.

3.6.2. Шляхом вільного доступу.

3.7. Визначити знаряддя злочину, котрі використовувалися злочинцем (злочинцями) для подолання перешкоди.

3.8. Встановити, чи був обізнаний злодій про розташування квартири та місця зберігання викраденого.

3.9. Визначити, чи здійснював злочинець дії, не пов'язані з безпосереднім заволодінням майна (паління і т.п.).

3.10. Встановити, у який спосіб злочинець покинув місце крадіжки.

3.11. Чи вживав злочинець заходів зі спотворення слідів крадіжки.

3.12. Встановити, чи застосовувався злочинцем транспортний засіб для транспортування викраденого.

3.13. З'ясувати, чи є такий транспорт власністю злочинця (членів злочинної групи, родичів) або ж він сам був викрадений, встановити можливість використання для транспортування автомобілів таксі.

3.14. Встановити, чи нема поблизу з місцем вчинення крадіжки схованок, підвалів, горищ та інших місць для тимчасового зберігання викраденого майна.

3.15. З'ясувати, яким чином може розпорядитися викраденим крадіж:

3.15.1. Особисте користування.

3.15.2. Реалізація офіційними та злочинними каналами.

3.15.3. Зберігання в сховищах та в членів злочинної групи тощо.

3.15.4. Дарування викраденого.

3.16. Встановити можливих свідків, які знаходились на шляхах слідування крадія до місця злочину та після його вчинення.

3.17. Встановити, в який спосіб злочинець покинув квартиру.

3.18. Визначити, в якому напрямку рухався крадій після вчинення злочину.

4. Встановлення механізму вчинення крадіжки.

4.1. Встановити наявність та характер змін у обстановці квартири.

4.2. З'ясувати локалізацію таких змін:

4.2.1. Порушення обстановки має місце по всій квартирі.

4.2.2. Обстановку змінено лише в місцях зберігання викрадених предметів.

4.3. Визначити характер порушення обстановки:

4.3.1. Ознаки суцільного пошуку без вжиття заходів приховання слідів, на що вказують розкидані в безладі речі, перекинуті меблі, відірвані шпалери і т.п.

4.3.2. Ознаки вибіркового пошуку, на що вказують відновлення порушеної обстановки, сліди контактування з предметами способами, що виключають можливість утворення високоінформативних слідів.

4.4. Встановити наявність та локалізацію слідів злочинця (злочинців).

4.5. Встановити, чи придатні вони для ідентифікації особи та за якими ідентифікаційними полями.

4.6. З'ясувати наявність на місці події слідів, що характеризують спосіб вчинення крадіжки і використані пристрої та знаряддя.

5. Встановлення обстановки вчинення крадіжки:

5.1. З'ясувати час вчинення крадіжки.

5.2. Встановити приблизний час, який знадобився крадієві (крадіям), для проникнення до квартири.

5.3. Визначити кількість часу, проведеного злочинцем (злочинцями) в квартирі.

5.4. Встановити, чому саме даний час обрав злочинець (злочинці) для вчинення крадіжки.

5.5. З'ясувати причини вибору крадієм (крадіями) саме даної квартири.

5.6. Встановити метеорологічні та інші умови в момент вчинення крадіжки (погода, опади, вид освітлення, видимість тощо);

5.7. Визначити обставини, які сприяли вчиненню крадіжки:

5.7.1. Недосконалість дверей, вікон та запірних пристроїв.

5.7.2. Чи були ввімкнені елементи СКД (охоронна сигналізація тощо).

5.7.3. Наявність відкритих вікон.

5.7.4. Можливість потрапляння до квартири газовими трубами, пожежними драбинами, через суміжні лоджії тощо.

5.7.5. Доступність ключів і т.п.

II. Підготовчий етап.

1. Дії до виїзду на огляд місця події.

Дії оперативного чергового.

- Зробити запис у журналі обліку заяв і повідомлень про події.

- Відправити на місце злочину групу екстреного реагування, яка повинна підтвердити чи спростувати факт вчинення злочину.

У випадку підтвердження інформації вжити заходів зі встановлення свідків-очевідців, забезпечення охорони місця події та з'ясування у потерпілого відомостей щодо обставин виявлення крадіжки, встановлення первинних даних стосовно обстановки вчинення злочину.

На підставі отриманої інформації, з використанням баз даних АІС «АРМОР» підготувати таку інформацію:

- про потерпілого - дані, адреси місць реєстрації та помешкання, рід діяльності, місце роботи, навчання; час, місце та обставини вчинення злочину; засоби, що використовувалися при вчиненні крадіжки; що зникло, викрадено; спосіб проникнення до приміщення, порядок у квартирі; кримінальні зв'язки потерпілого;

- про осіб за визначеними параметрами - які знаходяться на волі і що притягувалися до кримінальної відповідальності за незаконний обіг наркотиків, наркоманів та споживачів наркотиків, які звільнилися з місць позбавлення волі за останній рік (Ф.26), які притягувалися до кримінальної відповідальності за грабежі і крадіжки та проживають на сусідніх до місця вчинення злочину вулицях, які подібні за описом зовнішності та мають категорію обліку «підозрюваний» в АІС «Факт» за вчинення майнових злочинів, злочинів в сфері незаконного обігу наркотичних засобів в районі місця квартирної крадіжки впродовж останніх 2-3 місяців;

- про розкриті та не розкриті злочини та події, вчинені в районі місця крадіжки, а також осіб, затриманих за їх вчинення, зареєстрованих за останні 2 - 3 місяці;

Дії слідчого:

- уточнити відомості з отриманого повідомлення від оперативного чергового, що стосуються обставин події; охорони місця події; дати розпорядження про прибуття туди дільничного інспектора;

- визначити склад СОГ, за потреби включити до неї додаткових учасників: спеціаліста-біолога, кінолога зі службово-розшуковою собакою, представників держав-

ної служби охорони, житлово-експлуатаційних відділів та ін.;

- запросити понятих, або доручити це оперативним працівникам;

- підготувати необхідні науково-технічні засоби.

Відповідно до принципів комплектації наборів техніко-криміналістичних засобів для роботи в «польових умовах», найбільш оптимальними для оглядів місць подій по квартирних крадіжках є універсальні та спеціалізовані криміналістичні комплекти: «Слідопит-2», «Слідопит-8», криміналістична валіза виробництва ПКФ «ІНЖЕН», криміналістична валіза, розроблена НТП «КРИМТЕХ», а також жилети з кишнями для НТЗ. Крім цього, спеціалісту-криміналісту додатково необхідні: прилади неконтактного вимірювання відстаней (лазерні й ультразвукові портативні далекоміри LE 200, Distancer); фотокомплекти типу - «Криміналіст-універсал»; фотоапарати з можливостями запису координат місця зйомки, що отримуються від GPS приймача (Nikon D2XS/D3 та ін.); пристрої для виявлення та фіксації пилових слідів взуття, мікрочасток на килимових покриттях, тканинах, у яких використовуються нові можливості електростатичного методу («ПОС-Т1», ESP 900), технічні засоби як для освітлення місця події, так і для освітлення об'єктів з метою виявлення слідів американського виробництва (портативний модуль-джерело освітлення OPTIMAX зі змінними блоками випромінювання різних довжин світлових хвиль; джерело освітлення «SIRCHIE», яке займає передову позицію в технології виявлення прихованих відбитків пальців, завдяки використанню блоку формування зображень SceneScore підсилює ультрафіолетовий кое-

фіцієнт віддзеркалення та може виявити відбитки пальців на більшості непористих поверхонь¹.

На сьогоднішній день широке розповсюдження отримали пластикові склопакети на вікнах, та, відповідно, поширились випадки їх злому з використанням стамесок, металевих пластин і ножів. При цьому практичні працівники майже не забезпечені ефективними матеріалами для виготовлення об'ємних копій зліпків (слідів).

Спеціалістами НДЕКЦ при УМВС України в Луганській області проводилися експерименти з виготовлення мас для виготовлення зліпків на основі силікону.

Найбільш придатною за швидкістю полімеризації та якістю відтворення ознак слідоутворюючого об'єкта виявилася маса на основі силікону «Liquid Nails clear» (США) та дитячої присипки виробництва Луганського хімічно-фармацевтичного заводу, що використовувалася в якості наповнювача. При цьому швидкість полімеризації при температурі 20 градусів за Цельсієм складала від 9 до 20 хвилин залежно від товщині маси.

Використання даного способу фіксації та вилучення об'ємних слідів значно оптимізує результативність огляду місця події за фактами квартирних крадіжок.

Оптимізації інформаційного забезпечення має сприяти використання надпортативних ноутбуків (Sony VIAO UX180P), що комплектуються Web-камерами, сканером, апаратурою з комунікаційними можливостями: Ethernet-контролером, Wi-Fi адаптером, Bluetooth-модулем і Wireless Wan-адаптером, для роботи в ERGE-мере-

¹ Див.: Лисафін С.А. Обнаружение и фиксация пылевых следов обуви на ковровых поверхностях / С.А. Лисафін // Судебная экспертиза. - 2007. - № 1. - С. 27-32; Науково-технічні засоби в експертній практиці: концептуальні заходи: Метод. посіб. / МВС України; ДНДЕКЦ [Авт.-упоряд.: С.І. Перлін, С.О. Шевцов]. - Х.: ФО-П Чальцев О.В., 2009. - С. 10.

жах, змінними елементами (осередок GPRS) універсальної мобільної системи зв'язку - UMTS.

Для практичного використання цифрових технічних засобів фіксації придатний мобільний криміналістичних комплект технічних засобів цифрової фіксації фото-, аудіо- та відеоінформації, який складається з цифрової фотокамери з підвищеною роздільною здатністю ПЗС-матриці, цифрового диктофону, цифрової відеокамери, відповідною конфігурацією ПК, одноразові диски типу CD-R, портативний цифровий фотопринтер з можливістю якісної роздруківки фотозображень як на спеціальному папері для фотодруку, так і на стандартному офісному папері формату А4.

Використання цих комплексів дозволяє забезпечити безперервний технологічний цикл роботи з інформацією безпосередньо на місці події з мінімальними трудовитратами: фіксацію матеріальної обстановки, виготовлення твердих копій процесуальних документів, здійснення перевірок об'єктів за криміналістичними обліками, отримання результатів.

2. Проведення другої стадії підготовчого етапу огляду (після прибуття на місце події) спрямовано на уточнення інтегральної моделі події крадіжки.

2.1. Дії слідчого:

2.1.1. Відмітити час прибуття та час початку огляду.

2.1.2. Отримати доповідь від членів групи екстреного реагування про встановлені факти та прийняті заходи з забезпечення охорони місця події.

2.1.3. В разі необхідності вжити додаткові заходи зі зберігання обстановки з місця злочину, а також слідів та предметів, які мають потенційне доказове значення.

2.1.4. Видалити сторонніх осіб з місця злочину.

2.1.5. Доручити співробітникам органу дізнання встановити та опитати очевидців та свідків з метою отримання та уточнення первинної інформації про подію та особу злочинця (злочинців).

2.1.6. Опитати осіб (які встановили наслідки злочину, вчинили злочин, потерпілого, представників ДСО) й з'ясувати (згідно запропонованої матриці) відомості, які відносяться до криміналістичної характеристики крадіжок:

- характеристику квартири, яка поділяється на відомості про: а) місце розташування (район, вулиця, сусідні будинки, наявність стоянок, доріг, лісових смуг, міліцейських маршрутів, освітлення); б) будинок (багатопверховий, одноповерховий, новобудова, елітний, відомчий, багатопід'їздний, вхід, кодові замки, варіант гомофонної системи: аудіо- чи відео- системи на одного користувача з контролем доступу, які функції активовані, система контролю доступу (СКД), відеокамери та плати відеозахвату, спосіб застосування: як автономних систем чи в системі інтегрованого комплексу (DSX), охорона, паркан, підвальні приміщення, наявність об'єктів торгівлі та побуту, постачання водою, газом, електрикою, освітлення в під'їздах, ліфт, сміттепровід, чи не використовується система «майстер-ключ», якщо так, яка саме, хто з членів родини має головні ключі; поштові скриньки, наявність горіщних та підвальних приміщень, чи закриваються ці приміщення на ключ, який стан запірок, можливість вільного проходу горіщем чи підпіллям тощо); в) квартира (поверх, кількість кімнат, вікна, двері, замки, наявність засобів охоронної сигналізації, яким чином потерпілий користується ними, плани розводок шлейфів сигналізації та ліній зв'язку технічних засобів охорони (спо-

лучений чи роздільний по кожному виду сигналізації), схеми блокування окремих конструкцій (вікон, дверей, димарів, мурів), таблицю розводки електроживлення; наявність тварин, балкони, антени, вічко, камери зовнішнього та внутрішнього спостереження та об'єктів, що підпадають у поле зору цих камер, інші технічні засоби, комп'ютерні мережі, сейфи, якими замками обладнані, сховища, наявність стаціонарного телефону, кондиціонери, свій підвал, інші будови тощо;

- про предмет крадіжки (гроші, одяг, ювелірні вироби);

- про спосіб проникнення до приміщень та виходу з них;

- час відсутності потерпілого та режим доби мешканців квартири;

- речову обстановку на місці крадіжки (характер пошуку).

Роз'яснити понятим та членам СОГ їх права та обов'язки.

Конкретизувати завдання співробітнику кінологічної служби для розшуку злочинця (злочинців), знарядь, фрагментів одягу та предметів злочинного посягання.

2.2. Дії оперативного уповноваженого карного розшуку:

2.2.1. Здійснити, за вказівкою слідчого, спільно з іншими працівниками міліції оперативно-розшукову діяльність, направлену на пошук злочинця (злочинців) та викраденого майна.

2.2.2. Здійснити поквартирний-подворовий обхід та інші заходи зі встановлення свідків, очевидців, викраденого майна, знарядь та інструментів злочину, слідів та об'єктів, потенційних джерел інформації про подію злочину.

2.3. Дії оперативного чергового:

2.3.1. Проінформувати чергового центрального апарату про подію злочину та осіб, які брали участь у ньому з метою організації розшуку «за гарячими слідами».

2.3.2. Проінформувати наряди патрульної служби з метою організації загороджувальних заходів.

2.3.3. Повідомити прикмети злочинця, викраденого майна та використані знаряддя оперативним працівникам, які здійснюються оперативно-розшукові заходи в місцях збуту викраденого майна.

2.4. Дії дільничного інспектора міліції.

2.4.1. Встановити можливих очевидців злочину; відомості, що характеризують членів родини потерпілого та їх знайомих за місцем помешкання; здійснити перевірку кримінальних елементів, які мешкають в районі вчинення крадіжки, а також здійснити інші дії, спрямовані на розшук злочинця та викраденого майна.

2.5. Спеціаліст-криміналіст: а) здійснює підготовку необхідних НТЗ; б) інформує слідчого про необхідність залучення додаткових фахівців: біолога, мистецтвознавця, хіміка; в) спільно зі слідчим та іншими учасниками огляду бере участь у розробці перспективного плану дій (встановлення послідовності огляду, оптимальних тактичних прийомів).

2. Дослідницький етап передбачає використання різноманітних прийомів і криміналістичних методів дослідження матеріальної обстановки та починається з **загального огляду**, в процесі якого визначаються межі огляду з урахуванням об'єкту та предмету злочинного посягання, найбільш імовірного механізму слідоутворення, характеру виникаючих слідів та їх просторової локалізації, обирається базисна точка огляду, визначається спосіб

послідовного вивчення обстановки, встановлюються вузлові пункти, що підлягають детальному огляду.

При цьому під центром місця події розуміється ділянка, на якій суб'єктами виконувалися дії, зі здійсненням яких пов'язується закінчення складу злочину, на місці крадіжки це – сховище, звідки вилучалися цінності.

2.1. Дії слідчого:

2.1.1. Здійснити загальний огляд місця події, встановлюючи та уточнюючи при цьому його орієнтуючі дані: назву вулиці, на якій знаходиться будинок, номер будинку; його взаєморозташування з сусідніми будинками; поверх, на якому знаходиться квартира, її внутрішнє планування.

2.1.2. Визначити межі та характер обстановки місця події.

Визначенню меж огляду сприяє обстеження розташованих у районі крадіжки порожніх будівель, підвалів, горищ, сміттепроводів, лісових смуг, каналізаційних люків з метою: виявлення вкрадених предметів, які злочинець не зміг внести далеко від місця крадіжки; одягу, взуття, знарядь злочину, що належать злочинцю, від яких він позбавився після вчинення крадіжки; встановленню місць можливого спостереження злочинцями за об'єктом крадіжки (сходові майданчики та марші, двері суміжних квартир, автомобілі зі спеціальною апаратурою для несанкціонованого отримання інформації, наприклад, перехвату радіосигналу та використання нього для відключення сигналізації), де могли залишитися їх сліди (недопалки, пластикові стакани, поверхневі сліди взуття, рук, слини, шматки паперу, «скотчу»); визначення меж території, що підлягає огляду; встановлення місця, де міг знаходитися транспортний засіб.

З метою визначення місць можливого знаходження слідів злочину потрібно враховувати:

- способи, характер подолання перешкод при підході до місця крадіжки та відходу з нього;
- «досвід» злочинця, знання їм замикаючих пристроїв;
- результати дії учасників події (наприклад, предмети та речі пересунені, розкидані, є чужі предмети, що не належать потерпілому);
- результати опитування заявника, встановлених потерпілих, очевидців;
- стан та особливості слідосприймаючих поверхонь.

2.1.3. Спланувати послідовність проведення слідчої дії, визначаючи відправний початок огляду та інформаційні вузли та незмінні і нерухомі орієнтири.

При крадіжках із квартир проводиться загальний огляд:

- 1) приміщення: а) дверей, запірок, ґрат, горищних, стельових міжповерхових перекриттів, стін, підлоги; б) сейфів, столів, шаф, шухляд, антресолей та інших сховищ грошей, речей; в) засобів та пристроїв зв'язку, сигналізації; г) інших об'єктів, з якими злочинець чи знаряддя могли взаємодіяти, використовувати їх у процесі проникнення до приміщення, пошуку предмету викрадення, заволоніння ним, винесення, подолання різних перешкод на шляху пересування (наприклад, кинуті знаряддя злому сховищ, речі, що випали з кишені); д) документи, що засвідчують право власності та переміщення майна;
- 2) ділянки поза приміщенням: а) ділянки місцевості та доріг, по яким злочинець прибув на місце злочину та вибуття звідти; б) кинутий ним транспортний засіб, інші предмети, використані при вчиненні злочину; в) зламані

сейфи, вивезені з місця події, місця їх виявлення, місця підготовки до вчинення злочину (пункти спостереження), г) сліди відображення знарядь злочину, інструментів¹.

2.1.4. Визначити вихідну точку огляду, обираючи спосіб огляду.

Найбільш оптимальним зі способів огляду, з огляду на специфіку відображення механізму таких крадіжок, є вузловий метод, що поєднує елементи суб'єктивного, об'єктивного, статичного, динамічного методів, має застосовуватися там, де можливо виділення відповідних вузлів та їх подальший огляд за чіткою системою виходячи зі ступеню важливості, характеру інформаційного й територіального зв'язку, послідовності розвитку події крадіжки, топографічної близькості.

Під суб'єктивним способом просторового охоплення розуміється такий спосіб, при якому оглядаються лише ті об'єкти, які знаходяться на прогнозованому шляху руху злочинця, а також з якими він міг контактувати (слідчий начебто йде шляхом пересування крадія).

Об'єктивний спосіб просторового охоплення місця події, навпаки, передбачає дослідження абсолютно всієї обстановки місця події, всього масиву слідів злочину та інших об'єктів, що мають значення для справи. Об'єктивний спосіб найоптимальнішим, оскільки він забезпечує дослідження всієї обстановки місця події повністю, що відповідає вимогам повноти та всебічності огляду.

2.1.5. Розподілити обов'язки, дати конкретні вказівки кожному учасників СОГ.

¹ Бондар В.С. Напрямки оптимізації діяльності спеціаліста-криміналіста при проведенні огляду місця події у справах про крадіжки з проникненням у житло / В.С. Бондар // Вісник ЛДУВС. – Луганськ: РВВ ЛДУВС, 2007. – С. 197-207.

2.1.6. Обрати спільно зі спеціалістом-криміналістом позиції для зйомки, після чого останній здійснює орієнтуючу та оглядову фотозйомку місця події.

У процесі огляду засобами фотографії фіксують:

- розташування будинку відносно місцевості, що оточує його, будівель;
- місце проникнення та ознаки, що характеризують спосіб злочину;
- зламану перешкоду та ознаки, що характеризують спосіб злочину;
- сліди використаних знарядь злочину та інструментів;
- обстановку всередині приміщення;
- місця, де зберігалися матеріальні цінності;
- розташування на місці події слідів, речових доказів, предметів, які мають відношення для обставин вчинення крадіжки, їх зовнішній вигляд та особливості.

У процесі здійснення орієнтуючої та оглядової зйомки місця крадіжки на місцевості обирають такі напрями, щоб показати особливості охорони ділянки з матеріальними цінностями; наявність і характер захисних пристроїв та стан (справний, несправний, увімкнений, чи є несправності, не пов'язані з крадіжкою); наскільки віддалені місця викрадення від консьєржа.

2.1.7. Зробити в процесі орієнтуючого огляду місця події попередні начерки планів та схем місця злочину, а також відмітити елементи його обстановки в «чорновому» варіанті.

2.1.8. Здійснити статичний огляд, сутність якого полягає у огляді та фіксації за допомогою вузлової, детальної фотозйомки обстановки в тому вигляді, в якому вона спостерігається. На цій стадії слідчий разом зі спеціалістом-криміналістом розробляє план детального огляду,

ознайомлюється з обстановкою місця події та визначає його межі, послідовність і способи пошуку слідів, вибір відповідних НТЗ, уточнення необхідності залучення фахівців інших галузей знань, розробку алгоритму їх взаємодії, проводить вимірювання, орієнтуючу, оглядову фотозйомку. Фотознімки повинні містити зображення розміщення будинку, з якого вчинено крадіжку, відносно оточуючих будівель, місцевості. При цьому доцільно скористатися виготовленим на підготовчій стадії перспективним електронним планом приміщення, уточнивши та позначивши на йому місця, звідки були викрадені речі, помітивши, таким чином, «вузли ситуації».

Далі здійснюється **детальний огляд** місця події. Зважаючи на те, що квартирні крадіжки поєднані з проникненням до приміщення, огляд починається від входу, незалежно від того, чи потрапили суб'єкти крадіжки до місця зберігання через цю точку або через іншу.

Поряд з цим, не слід виключати початок детального огляду від центру місця події, тобто від «вузлу», де знаходилося вкрадене. Такий варіант можливий в ситуаціях, коли є суперечливі дані щодо місця проникнення, ділянки, що оглядаються мають велику площину тощо.

Вивчаючи місце проникнення до квартири, потрібно встановити:

- вид та стан перешкоди, яку було подолано для проникнення до квартири;
- вид, форму, розміри та інші особливості слідів злочину;
- яке конкретно знаряддя було використане для подолання перешкоди (підібраний чи штатний ключ, спеціалізований інструмент, домкрат, металевий стрижень, автогенний апарат, кутошліфувальна машинка);

- яким чином та які особливості знаряддя (знарядь) злому відобразились у слідах на перешкоді;
- послідовність використання різних знарядь злому;
- чи використовував злочинець фізичну силу для подолання перешкоди (відомості про зріст, комплекцію та фізичну силу злочинця);
- відомості про те, що злочинець лівша;
- відомості про кількість осіб;
- відомості про злочинні навички виконавця;
- чи використовував злочинець для проникнення пасти, що полімеризується на повітрі, кислоту чи інші матеріали для відпирання або руйнування замків;
- чи підбирав злочинець шифр кодового замку;
- чи було заздалегідь відключено охоронну сигналізацію, або інші елементи СКД, якщо так, то в який спосіб;
- час, необхідний для подолання перешкоди;
- факт контактної взаємодії злочинця з перешкодою (наявність на перешкоді слідів пальців рук, ніг, взуття злочинця, слідів біологічного походження, мікрооб'єктів – мікроволокон, мікрочасток металів та сплавів, лакофарбового покриття, пластмас, полімерів тощо; які мікрооб'єкти могли залишитися та тілі, одязі злочинця чи знаряддях та предметах, що ним використовувалися¹).

При цьому спеціаліст-криміналіст:

- надає рекомендації слідчому щодо послідовності проведення робіт та необхідності застосування технічних засобів для виявлення та фіксації слідів для запобігання їхнього знешкодження чи видозмінення;

¹ Див.: Пушкарёв В.В. Расследование серийных квартирных краж / В.В. Пушкарёв // Расследование хищений чужого имущества: Учеб. пособие / Под ред. А.П. Резвана, М.В. Субботиной. – Волгоград: ВА МВД России, 2001. – С. 71.

- консультує слідчого щодо спеціальної термінології, характеристикам об'єктів огляду, технічним та технологічним особливостям, які відображаються в протоколі огляду;

- надає допомогу слідчому у встановленні належності виявленого предмета до певного пристрою, коняструкції;

- звертає увагу учасників огляду на виявлені ним характерні ознаки та сліди, зі згоди слідчого проводить попередні дослідження з наданням пояснень останньому та іншим учасникам огляду для занесення до протоколу;

- виконує за дорученням слідчого вузлову та детальну фотозйомку;

- уточнює та доповнює плани, схеми та ескізи до протоколу огляду місця події (з відображенням на них виявлених і зафіксованих слідів взаємодії злочинця (ців) з оточуючим середовищем);

- висловлює рекомендації слідчому з вилучення зразків матеріалів і речовин, інших об'єктів для порівняльного дослідження.

Здійснюючи пошук слідів знарядь злочину спеціаліст-криміналіст повинен враховувати:

- різний ступінь відображення слідів, котрі утворилися від дії застосованих знарядь злочину: поряд із добре помітними слідами на місці крадіжки є малопомітні сліди;

- пошук малопомітних слідів злочину необхідно вести на основі знання механізму слідоутворення, зумовленого способом злочину перешкоди;

- можливість виявлення слідів знарядь злочину в місцях невдалого злочину;

- необхідність пошуку всіх слідів знарядь злочину для встановлення факту застосування крадієм кількох знарядь або виявлення найбільшої кількості ознак та якостей одного предмету, використаного в якості знаряддя злочину;

- можливість виявлення в слідах знаряддя злочину мікрооб'єктів (мікрочасток) від предмету, котрі дозволяють судити про стан його поверхні, наявності забруднень, нашарувань, а також появи інших супутніх слідів;

- кількість зламаних перешкод та спеціальних сховищ;

- можливість знаходження предмету, котрий міг бути використаний в якості знаряддя злочину, не тільки поблизу зламаної перешкоди або на перешкодах місця події, що оглядається, а й за його межами;

- можливість присутності на знайденому предметі, котрий розглядається в якості знаряддя злочину, часток (слідів нашарування) від зламаної перешкоди¹.

Алгоритм дій слідчого та спеціаліста-криміналіста на ділянках проникнення на об'єкт складається з таких елементів:

1) виявити сліди та предмети, а також їх особливості, що вказують на спосіб проникнення.

При проникненні через двері:

- сліди застосування знарядь злочину на врізаних і накладних замках: а) при розсвердлюванні чи видаленні заклепок спіральних пружин штифтів патронів циліндрового механізму – на боковій стінці корпусу замку, на внутрішній поверхні гнізда для штифтів. Крім слідів

¹ Бондар В.С. Проблеми теорії та практики застосування спеціальних криміналістичних знань у розслідуванні квартирних крадіжок: Монографія / В.С. Бондар, М.Я. Сегай / МВС України, ЛДУВС ім. Е.О. Дідоренка. – Луганськ: РВВ ЛДУВС ім. Е.О. Дідоренка, 2011. – С. 128-130.

свердлення, на коробі замку можливі сліди кернування чи шаблону у місця ймовірного свердлення, подряпини. Можуть спостерігатися сліди на поверхні дверей, накладки, утворені при ковзанні використовуваного інструменту з коробки замку. На петлях накладок може бути виявлена потертість металу. Даному способу супутні мікрооб'єкти, поява яких викликана дією застосованого інструменту (дрібні частки інструментів, стружки); б) при віджиманні ригелю врізаного замка, дверей – на ребрі переднього бруска обв'язки, дверній коробці, торці чи боковій площі ригелю, запірній планці. Сліди локалізуються в місцях розташування запірних пристроїв; в) при відпиранні механічного кодового замку – сліди-мітки ультрафіолетової штемпельної фарби на кнопках набірної поля; г) при відпиранні комбінованого електромеханічного замку – сліди свердлення: в області якоря електромагніта – при пасивному стані, при активному – в області обмотки чи біля проводів живлення електродвигуна. На дверних накладках, засувках – сліди ковзання та вдавнені сліди; на обв'язці дверей – вдавнені сліди; на поверхні дверей поблизу замка – сліди застосування інструментів;

- сліди рук (рукавичок) на поверхні дверей та дверної коробки; на запірному пристрої, дверній ручці; клавіші електричного дзвінка; вічка;

- сліди ніг (взуття) біля дверей чи на підлозі біля входу до приміщення, ковзання взуття чи траси від його деталей, елементів підшов на поверхні дверей;

- мікрочастки (текстильні тощо), сліди крові на елементах дверного проходу.

Якщо проникнення відбулося шляхом відпирання замку за допомогою підібраних ключів та відмичок, необхідно вилучити замок, адже при проведенні трасоло-

гічної експертизи може бути вирішено завдання ідентифікації ключа, відмички за слідами на замку що є засобом доказування просторово-часового зв'язку особи с місцем злочину.

При цьому в протоколі огляду фіксується матеріал дверей, точне розташування слідів на об'єкті, форма та розмір кожного сліду, вид та кількість та що вилучено з місця події. Крім того, в якості зразку має бути вилучений склад об'єкта-слідоносія або його лакофарбове покриття, адже на знарядді злочину можуть бути виявлені частки відповідних субстанцій. У цьому випадку признається криміналістична експертиза матеріалів, речовин та виробів, такий її вид, як експертиза лакофарбового покриття.

При проникненні через вікно:

- сліди застосування знарядь злому на рамі (сліди статичного чи динамічного тиску, ковзання інструментів);

- сліди ріжучих інструментів (алмазу) на гранях стекол;

- сліди тиску, ковзання, розпилу, перекусу та інших пошкоджень на лозинах решітки;

- сліди рук (рукавичок) на поверхнях скла, рами, підвіконня;

- сліди ніг (взуття) під вікном (на землі, підлозі), на підвіконні;

- сліди крові на лозинах решітки, склі, підвіконні, підлозі;

- мікрочастки (волокна, волосся) на шерехатих ділянках рами, кінцях лозин решітки тощо;

- сліди транспортних засобів (протекторів шин, ПММ) на ґрунті, асфальті.

Для виконання комплексу пошукових заходів при проникненні до квартири через вікно (особливо якщо квартира розташована на першому чи останньому поверхах будинку) або балкон (лоджію) необхідно оглянути скло, кватирки, віконну коробку, відлив, раму та ґрати (при наявності). Потрібно також встановити наявність та характер пошкоджень зовнішніх елементів вікна (сліди застосування знарядь злому, вибите скло). Далі з'ясовується механізм пошкодження ґрат (злом місця кріплення за допомогою важеля, порушення арматури домкратом). Якщо квартира розташована вище першого поверху, доцільно оглянути решітки вікон нижчих поверхів з метою виявлення слідів злочинця.

Після цього слід оглянути вікно із зовнішнього боку (скло, віконні коробки, внутрішні відкоси віконного проїому, підвіконня, підвіконні ніші, газові та вентиляційні труби, запірні пристрої).

При огляді балкону (лоджії) встановлюється зовнішнє та внутрішнє становище балконного огорожування, решіток та склопакетів, газових труб (якщо вони знаходяться біля балкону потерпілого). Доцільно оглянути балкони на сусідніх поверхах, зручні точки опори нижчих поверхів, які дозволяють дістатися балкону потерпілого (якщо злочинець проник до квартири через балкон сусідів).

При проникненні в інший спосіб:

- (руйнування мурів суміжних квартир, через димар): на перекриттях горища або даху, вкритих пилом можуть виявляються сліди ніг, рук, фіксується місце розташування, форма та розміри отвору, досліджуються його краї з метою виявлення слідів, залишених знаряддями злому, мікрочасток; встановлюється наявність чи відсутність

вірвовок чи іншого спорядження, яке міг використовувати злочинець для спускання до приміщення чи передачі вкраденого; предмети альпіністського спорядження, вилучаються виявлені предмети, зразки горищного перекриття для подальшого порівняння з речовиною, яку може бути виявлено при огляді взуття та одягу підозрюваного.

2) зафіксувати всі виявлені сліди шляхом:

- описання в протоколі огляду місця події – матеріалу дверей, точного розташування слідів на об'єкті, форми та розміру, виду і кількості і т.п.;

- проведення спеціалістом-криміналістом вузлової та детальної фотозйомки в такий спосіб:

а) загальний вигляд дверей та дверного коробу отримують на фоні прилеглих ділянок муру. Стан та розміщення на їх запірних пристроїв найбільш вдало передає прийом діагональної зйомки. Двері горищ, підвалів, котрі виходять на невеликі за розмірами сходові майданчики, фотографують відповідно з верхніх та нижчих точок, зводячи до мінімуму спотворення їхньої форми;

б) при зйомці врізаних замків, відкритих за допомогою відмичок, підібраних ключів, на вузлових знімках передають положення ригелю (виступаючу частину головки ригелю), наявність чи відсутність слідів навколо замкової шпарини, ключі, що маютьесь в ній тощо;

в) при віджиманні дверей (вікна) вплив знаряддя злочину та двері чи дверний короб фіксують роздільно та в закритому становищі для показу розташування слідів відносно один іншого. Вузловою зйомкою фіксують й стан запірної планки замка, наявність на ній слідів від знаряддя злочину. Цей спосіб проникнення характеризує й положення ригелю. Виступаючий відносно ребра дверей

ригель фіксують з фронтальної точки, а його вигин – з верхньої. При зйомці з додатковими джерелами освітлення світло спрямовують не на об'єкт, а на світлу стіну чи стелю. При цьому розсіяне світло попереджає появу бліців на металевих частинах замку;

г) засуви фіксують на місці їхнього виявлення: фіксується їх зовнішній вигляд, стан; положення дверних накладок, на котрих знаходиться чи знаходився замок до злому, відносно підлоги (землі); місця виявлення слідів знарядь злому чи інструментів на дверях. На знімках відображують стан підлоги перед дверми як зовні, так і всередині приміщення, наявність на ній часток деревини, слідів ніг (взуття) злочинців тощо. Сліди знарядь злому на вузлових знімках зазвичай слабо розрізняються. Їх локалізацію на перешкоді показують, окреслюючи перед зйомкою крейдою чи іншим фарбником, що добре розрізняється на поверхні перешкоди;

д) проломи в дверях, мурі фотографують з внутрішнього та зовнішнього боків приміщення. Форму пролому найбільш точно передає фронтальний напрям, а розміри отвору – планова зйомка з лінійним масштабом. На окремих знімках показують товщину зруйнованої перешкоди, місця розташування її елементів (уламків цегли, гіпсокартону, пластику). Обов'язково фотографують розташування слідів знарядь злому на зовнішньому та внутрішньому боках перешкоди. Аналогічно фотографують проломи стелі з боку приміщення та горища. На знімках відображають шлях проникнення крадія до горищного приміщення та засоби, використані з цією метою, наприклад, приставлену драбину, виступаючі елементи муру тощо; сліди пересування та інших дій;

е) при проникненні через вікно фіксують його положення над рівнем землі, сліди дій злочинця під вікном

та у віконному прорізі. Місце проникнення фотографують з фронтальної точки або під більш гострим кутом. Діагональна зйомка дозволяє передати виступаючі частини фундаменту, предметів, використаних крадієм для проникнення у приміщення. В ході огляду фіксують стан стулок рами, кватирки, положення уламків скла зовні та всередині приміщення, а також на підвіконні (між рамами). Отвір у вікні у вигляді виставлених стулок рам, розбитого скла підкреслює фронтальний напрям, коли відображене від уламків, що залишилися, світло потрапляє до об'єктиву. У нічний час пошкодження скла фіксують, розташовуючи фотоапарат з рефлектором імпульсної лампи проти отвору у вікні. В момент спалаху світло, що пройшло через отвір, розсіюється в просторі, а відображені від уламків скла промені окреслюють форму пошкодження. Положення уламків скла розбитого вікна фіксують з бокових відносно будівлі точок, підбираючи рівні відстані між уламками та муром. Більш точно розташування уламків скла та їхню форму передає верхня точка зйомки¹;

- виготовлення зліпків об'ємних слідів (злому);
- копіювання на спеціальну плівку (темну, світлу) поверхневих слідів (рук, ніг, одягу, шкірного покриву, що не мають папілярного візерунка та ін.);
- відібрання слідів запаху;
- належної упаковки та вилучення слідів-залишків (фрагментів запірних пристроїв тощо);
- вилучення, по можливості, предмета-слідносія (замок зі штатним ключем, якщо проникнення відбулося

¹ Див.: Зотчев В.А. Судебная фотография и видеозапись: Учебник / В.А. Зотчев, В.Г. Булгаков, А.А. Курин. - Волгоград: ВА МВД России, 2006. - С. 331-332; Дмитриев Е.Н. Судебная фотография: Курс лекций / Е.Н. Дмитриев. - М.: Юрлитинформ, 2009. - С. 237-239.

шляхом відпирання замку за допомогою підібраних ключів та відмичок з метою доказування просторово-часового зв'язку особи з місцем злочину).

Після огляду місця проникнення проводиться *огляд самого приміщення* квартири, в процесі якого необхідно встановити:

- послідовність дій злочинця;
- які дії застосовував злочинець для пошуку майна;
- наскільки добре орієнтувався в квартирі;
- скільки часу знаходився всередині приміщення;
- яке майно було викрадено та в якому місці воно зберігалось;
- у який спосіб злочинець зламав сейф чи інше місце зберігання майна, всередині квартири, внутрішні двері;
- які знаряддя при цьому використовував;
- які сліди злочинця були залишені на місці злочину;
- чи проявив злочинець вибірковість у виборі предметів злочинного посягання;
- чи знаходився злочинець у стані алкогольного чи наркотичного сп'яніння, вживав у квартирі алкогольні напої;
- чи співпадає місце проникнення з точкою виходу з квартири злочинця, якщо ні, оглянути його;
- кількість осіб, що брали участь у вчиненні злочину;
- загально фізичні, анатомічні та функціональні ознаки та характеристики злочинців;
- рівень їх злочинного професіоналізму;
- спосіб життя та рівень матеріального стану потерпілого.

Потім встановлюються ознаки, що свідчать про застосованих злочинцем діях з підготовки та приховання вчиненого злочину, зокрема:

- проникнення до квартири через найбільш вразливе місце та в найбільш доцільний спосіб;
- проникнення до квартири за допомогою заздалегідь вкраденого ключа;
- викрадення цінностей з добре замаскованих сховищ;
- виявлення в різних місцях слідів різних знарядь злочину;
- відсутність на місці події особисто слідів злочинця;
- відсутність у квартирі слідів пошуку вкраденого майна;
- використання речовин, що ускладнюють застосування службово-розшукового собаки;
- підкидання предметів, котрі належать іншим особам;
- викрадення предметів, пропажу яких важко помітити;
- скоєння різних дій, покликаних приховати подію злочину - підпал, затоплення квартири, кидання сейфу до ванни з водою та ін.

Слідчий разом зі спеціалістом-криміналістом повинні визначити метод та спосіб проведення огляду, встановити пункти, що підлягають найбільш ретельному огляду. Як показує практика, для огляду місця події у житлових приміщеннях, доцільно застосовувати об'єктивний метод. Навіть, якщо власник квартири, що складається з кількох кімнат, впевнено стверджує, що в одну з їх злочинці не заходили, цю кімнату все одно необхідно оглянути, бо, власник може помилятися та, згодом, у таких місцях іноді виявляються обставини, що мають значення для справи.

Необхідно опитати потерпілого й осіб, обізнаних у обставині в квартирі про характер зміни стану речей у

місцях зберігання, визначивши їх на схематичному плані приміщення. Потерпілий безпосередньо сприймає обстановку своєї квартири, яка піддавалася зміненню внаслідок впливу на неї злочинця, що слугує оживленню його пам'яті та виникненню асоціативних зв'язків. Він пояснює, яке майно було викрадено та й звідки, звертає увагу на речі, які йому не належать. При цьому в процесі огляду доцільно (слідчому) спостерігати за його поведінкою та складати перелік запитань до потерпілого для конкретизації деяких фактів.

Якщо буде отримана інформація про послідовність пересування суб'єктів крадіжки та виконаних ними діях, можливо використання вибіркового методу огляду. Висунуті потерпілими припущення перевіряються слідчим разом із спеціалістом-криміналістом при здійсненні опитів, пошукових заходів на місці події, використовуючи тактичний прийом аналізу окремих предметів і слідів, враховуючи наступні ознаки та властивості: а) час виникнення їх на місці події (аналіз тимчасових зв'язків слідів); б) зв'язки об'єктів з даним чи іншим місцем (аналіз просторових зв'язків слідів); в) структуру предметів і слідів для виявлення їх групової належності; г) ідентифікаційні якості слідів з метою визначення можливості ототожнення об'єктів, що їх утворили; д) можливість виникнення слідів від одного чи кількох суб'єктів крадіжки; е) зв'язки слідів між собою та подією, що відбулася, механізм їх утворення; ж) причини відсутності певних слідів і предметів, їх властивостей і ознак.

Слідовий комплекс усередині приміщення складається з: а) слідів рук, ніг; б) предметів та речей, залишених злочинцем; в) недопалків; г) залишків їжі; д) мікрооб'єктів: слина, піт, кров, запахові сліди; е) записи систем відео спостереження.

Реалізація вибіркового методу може полягати у моделюванні дій суб'єкту та дослідженні ділянок, де виконувалися операції, що передбачаються, які в сукупності утворюють спосіб вчинення крадіжки. Огляд цих територій може здійснюватись у тієї ж послідовності, у якій діяли суб'єкти крадіжки. Виявивши одні сліди та зіставивши модель дій, внаслідок яких вони виникли, слідчий разом зі спеціалістом-криміналістом моделюють наступні операції, які міг виконувати злочинець в умовах досліджуваної обстановки. При цьому враховуються вже виявлені сліди, можливі пояснення їх походження, відомості про типові способи крадіжок, що могли застосовуватися у даній обстановці та типові місця, що використовуються для сховищ (зберігання цінностей, зброї та ін.) та зберігання інформації, а саме: меблі, шухляди столу, картотечні шафи, настільні картотеки *Rolodex*, органайзери, підвіконня, покриття підлоги, шпалери та плінтуси, вентиляційні камори, горшки з квітами, люстри, плафони, бра, книги, футляри апаратури, смітцеві кошики та контейнери.

Застосування вибіркового методу не означає можливості хаотичного переміщення по місцю події. В обстановці, що оглядається, повинні виявлятися вузлові елементи, сектори, послідовне дослідження яких забезпечує ефективність пошуку.

Пересуваючись до центру місця події, слідчий (спеціаліст-криміналіст) має можливість встановлювати маршрут пересування суб'єктів крадіжки, цілеспрямованість їх пошуку. Сліди суцільного пошуку, різке змінення його напрямку свідчить про те, що суб'єкти злочину не мали на меті заволодіння конкретним предметом.

Ретельному дослідженню підлягають місця, де знаходились викрадені предмети. Якщо воно знаходилося в сейфах, зачинених шухлядах, шафах, необхідно оглянути зовнішню поверхню дверцят, бокові грані, з якими суб'єкти крадіжки могли контактувати руками, відкритими частинами тіла та одягом. Дослідження даних ділянок під різними кутами світла, з використанням оптичних засобів, джерел освітлення, методів виявлення слідів рук допоможе виявити та зафіксувати перелічені сліди. Необхідно також виявити сліди застосування апаратів термічної різки чи інструментів на поверхнях металевих ящиків, сейфах та підлозі.

У подібний спосіб повинні бути обстежені й внутрішні поверхні шухляд, полиць та інших сховищ. Також слід вивчити предмети, що знаходяться всередині зазначених предметів. Виявлені на них сліди злочину вивчаються з метою встановлення того, які знаряддя при цьому використовувались, які операції при цьому застосовувались.

Зміни в обстановці, призведені крадієм, фіксують таким чином, щоб за знімками можна було судити про:

- локалізацію виявлених змін в обстановці;
- сутність здійснених змін;
- характерні особливості цих змін, наприклад, що імітують крадіжку (невиправдане пошкодження предметів тощо).

При зйомці *зламаних сховищ матеріальних цінностей* (сейфів, шухляд, сервантах та інших предметах інтер'єру) на знімках відображають: місця їхнього знаходження серед елементів обстановки; форму, розміри та особливості конструкції; пошкодження; стан запірних пристроїв; сліди знарядь злочину та інструментів.

Для виявлення можливих *слідів ніг* оглядається поверхня підлоги (шматки картону, аркуші паперу, килим, речі, фотоальбоми) перед місцем зберігання вкраденого чи на підставці, якою користувалися суб'єкти для отримання доступу до предмету посягання.

Носіями *мікрооб'єктів* є об'єкти контактної взаємодії злочинця: злочинець та викрадені предмети; злочинець та перешкоди, що долалися ним; сліди-мікрооб'єкти знарядь злому та злому, волокна тканин та інші утворення; волосся; сліди рук, рукавичок; частинки лакофарбового покриття; металеві ошурки; частки вибухової речовини або вибухового пристрою (при їх застосуванні); кров.

Найбільш типовими місцями утворення таких слідів на самому злочинцеві є: кисти рук, рукава одягу, брюки та підощва взуття. У квартирі дані сліди локалізуються у відповідних точках взаємодії, зокрема: в замковій шпарині – при застосуванні хімічного способу відпирання замку; в шафі – білизна на полках та кишнях одягу; на ліжку – постільні речі, подушка, матрац, сидіння та спинка стільців, а також поверхня підлоги, килиму.

Сліди *шкірного покриву*, що не мають *напільного візерунку* утворюються як на предметах, де зберігалися викрадені цінності, так і на предметах, де їх знаходження прогнозувалося крадієм: при взятті предметів у спробі дотягнутися до віддалених речей, при загляданні до прихованих місць (під диваном, за шафою), при підслухуванні через двері.

Варто зазначити, що механізм утворення даних слідів може мати й так би мовити логічний характер. Тому при їх пошуку доцільно брати до уваги необізнаність більшості злочинців щодо доказового значення останніх:

докладаючи зусиль для приховання, наприклад, слідів папілярних візерунків, вони свідомо намагаються контактувати з предметами матеріальної обстановки іншими частинами тіла.

Для оптимального використання слідів шкірного покриву, що не мають папілярного візерунку, в пошуку та встановленні особи, яка їх залишила необхідно виявляти таку інформацію:

- наявність специфічних пошкоджень шкірного покриву на конкретних ділянках тіла людини;

- ступінь зморшкуватості шкірного покриву, ознаки захворювань (відшарування епідермісу), рельєфно відображених родимих плям;

- наявність та особливості волосяного покриву на відображуваному фрагменті в сліді ділянку шкіри¹.

Оглядаючи предмети інтер'єру квартири, доцільно звертати увагу на нижні частини столів – ніжки, раму, адже, як показує практика, багато злочинців машинально витирають руки об гострі краї, залишаючи сліди.

В точках контактування злочинця з оточуючим середовищем (підходах до місця події, місці проникнення до квартири, в її середині – підлозі, дверях, підвіконні тощо), утворюються також *сліди запаху*. При збиранні таких слідів необхідно мати на увазі, що вони краще зберігаються на холодних, шорстких предметах. Разом із тим треба пам'ятати, що переміщення предметів (здвигнутий стіл, кинута книга) та навіть їх деформація та руйнування (зламаний замок, відпертий автогеном сейф) не зав-

¹ Див.: Железняков А.И. Следы кожного покрова, не имеющие папиллярного рисунка и их использование на предварительном следствии / А.И. Железняков // Теория и практика использования специальных знаний при расследовании преступлений: Сб. науч. тр. – Волгоград, 1989. – С. 128.

жди супроводжуються утворенням на цих предметах запахових слідів людини. Утворення даних слідів, придатних для ідентифікаційного ольфакторного (одорологічного) дослідження, пов'язано лише з тривалим та щільним контактом предмету з людиною, а також наявністю її крові, волосся¹.

Проводячи огляд чергової квартирної крадіжки, коли підстави вважати, що слідство має справу з епізодом серії, бажано підпорядкувати пошук слідів інформації про спосіб дій злочинця та версії про його особу, яка вже мається.

Зміни в обстановці, здійснені крадієм, фіксують таким чином, щоб за знімками можна було судити: про локалізацію виявлених змін в обстановці; про сутність здійснених змін; про характерні особливості таких змін.

При фотозйомці зламаних сховищ (сейфів, шухляд у столах, сервантах та інших предметах інтер'єру) на знімках відображають: місця їх знаходження серед елементів обстановки; форму, розміри та особливості конструкції; пошкодження, що знаходяться на них; стан запірних пристроїв; сліди знарядь злому чи інструментів.

Чітке визначення *шляхів відходу* злочинців із місця події сприяє виявленню додаткових слідів і речових доказів, адже трапляються випадки, коли шляхи відходу не співпадають з місцем проникнення: злочинці обирають найбільш вдалий маршрут для непомітного виносу вкраденого.

¹ Шамонова Т.Н. Использование запаховой информации при расследовании убийств и других преступлений против личности: Учебное пособие / Т.Н. Шамонова, В.И. Старовойтова, В.В. Гриценко, К.Т. Сулимов. - М.: ЭКЦ МВД России, 1997. - С. 11, 17.

Рідко входять тим самим шляхом злочинці, що проникли через вікно, горишне приміщення, вентиляційну систему з використанням альпіністського спорядження, адже винесення викраденого цим же шляхом утруднено. В таких випадках, а також, якщо викрадені відносно важкі або габаритні предмети, сліди відходу крадіїв необхідно шукати коло дверей.

В інших випадках, за аналогією з місцем проникнення оглядаються вікна, двері, інші місця виносу майна, коридори, сходові клітини, підсобні приміщення та місця загального користування, верхні поверхи, місцевість. Слідовий комплекс квартирної крадіжки на цих ділянках складають: сліди взуття, пакування вкрадених предметів, де можуть бути виявлені сховані вкрадені речі, кинуті у калюжі, водоймища поцінні предмети, сліди транспортного засобу, на якому злочинці могли вивозити вкрадене. При вивченні слідчої практики встановлено, що злочинці по маршруту пересування роблять зупинки та кидають рукавички, забарвлений одяг, поцінні предмети, фрагменти зламаних циліндрових механізмів замків на доволі великій відстані, від 1 до 3 км, іноді перша зупинка відбувається в середньому через 20-40 метрів від місця події.

Після закінчення огляду, слідчий разом зі спеціалістом-криміналістом, проаналізувавши результати, може змодельовати спосіб дій злочинця на місці події та повторно звернутися до огляду тих об'єктів, з якими взаємодіяли суб'єкти крадіжки, що надасть можливості додатково виявити сліди злочину.

Варто погодитися з рекомендаціями вітчизняних і закордонних криміналістів щодо доцільності застосування

комплексного підходу з метою реалізації принципу повноти фіксації ознак різних інформаційних полів¹.

Тому виявляючи сліди рук, ніг (взуття), волосся чи кров ймовірного злочинця, необхідно використовувати всю інформацію, що міститься в сліді. Як джерела комплексної криміналістичної інформації такі об'єкти можуть бути досліджені в першу чергу за допомогою ольфакторного (одорологічного) методу, оскільки його застосування не перешкоджає проведенню в подальшому інших досліджень.

Ключовими принципами даної стадії дослідження є: врахування ситуаційного характеру слідоутворення, можливості приховування слідів злочину та використання методів виявлення, що запобігають руйнуванню сліду.

Використання сучасних інформаційних технологій дозволяє оптимізувати складання характеристики сліду з точки зору різних інформаційних полів. За схемою робочого плану відповідно до цифрових позначок інформативних вузлів необхідно скласти своєрідний «паспорт»

¹ Див. наприклад: *Билецьчук П.Д., Лукьянчиков Е.Д., Сегей М.Я., Старовойтов В.И.* Методика собирания и использования следов запаха при расследовании преступлений // Криминалистика и судебная экспертиза. – № 39. – С. 36-43; *Єрмолаєва А.О.* Діагностичні одорологічні дослідження: Методичні рекомендації / А.О. Єрмолаєва, Красьоха Я.В., Тимошок П.О. / ДНДЕКЦ МВС України. – К., 2006. – 32 с.; *Снігер'єв О.П.* Правові та організаційно-тактичні засади використання службово-розшукових собак в оперативно-розшуковій діяльності: Навчальний посібник. – Львів: Львівський державний університет внутрішніх справ, 2008. – 152 с.; *Полтавський А.О., Борзов О.П., Теплицький Б.Б.* Порядок виявлення слідової інформації на вогнепальній зброї: Методичні рекомендації / ДНДЕКЦ МВС України. – К., 2007. – 29 с.; *Кузнецов В.А.* Методи виявлення слідів рук в «польових» і лабораторних умовах: Методичні рекомендації / ДНДЕКЦ МВС України. – К., 2008. – 29 с.; Проведення одорологічної експертизи: методичний посібник / [Єрмолаєва А.О., Кононенко О.Я., Наняк Ю.М., Теплицький Б.Б.]. – К.: ДНДЕКЦ МВС України, 2009. – 48 с.; *Forensic entomology: the utility of arthropods in legal investigations / edited by Jason H. Byrd, James L. Castner.*

на виявленні сліди, який відбиває дані про ситуативну, діагностичну та ідентифікаційну характеристики як самого слідоутворюючого об'єкту, – сліду, так й джерела інформації – людини.

При виявленні предметів на місці вчинення квартирної крадіжки спеціаліст-криміналіст повинен пам'ятати, що:

- з метою запобігання внесення власних слідів на руки одягають гумові (латексні) рукавички;

- на об'єкті можуть знаходитися запахові сліди, сліди рук, біологічні сліди людини (у тому числі потожирова речовина, якою утворюються сліди рук), інші сліди і речовини;

- необхідно захистити об'єкт від впливу сонячних променів, вітру для запобігання пошкодження слідової інформації;

- виявлення та вилучення слідової інформації на об'єктах-слідоносцях необхідно проводити в лабораторних умовах із застосуванням повного спектру НТЗ з метою досягнення максимальної якості цього процесу за деякими винятками, один з яких полягає у тому, що залежно від специфіки запахових слідів їх вилучення бажано починати (проводити безпосередньо на місці вчинення крадіжки).

Застосовуючи методи виявлення слідів рук, доцільно дотримуватися такої послідовності:

- візуальний метод виявлення слідів рук (огляд об'єкта під різними кутами до джерела освітлення, прозорих об'єктів на просвіт, застосування різних світлофільтрів та огляд об'єктів за допомогою штучного освітлення);

- виявлення слідів рук за допомогою спеціальних джерел освітлення;

- виявлення слідів рук шляхом обробки об'єктів порошками.

Комплексний підхід до роботи з речовими доказами має застосовуватись і до інших субстанціональних полів, які містять матеріальні сліди-відображення.

У криміналістичному комплекті, що використовується під час огляду місця події, повинні знаходитися такі приладдя, необхідні для роботи із запаховими слідами:

- алюмінієва (побутова) фольга в рулоні;
- великий анатомічний пінцет;
- спирт етиловий;
- бинт медичний стерильний або марлеві серветки;
- бавовняні тканини (байка, фланель) у шматках розмірами 10x15 см;
- стрічка липка у котушках;
- товста шовкова нитка;
- канцелярський папір;
- письмові приладдя;
- гумові рукавички;
- пульверизатор з водою.

Також у криміналістичному комплекті має бути 5-6 чистих скляних банок ємністю 0,5-0,8 л з металевими кришками, що закручуються, для розміщення шматків бавовняної тканини із зібраними з об'єктів запаховими слідами.

Під час ОМП в разі неможливості вилучення предмета цілком запахові сліди з нього рекомендується збирати методом аплікації шляхом тривалого (не менш 1 - 2 годин) контакту шматків бавовняної тканини з предметами-носіями запахових слідів. Метод ґрунтується на переході пахучих речовин потожирових слідів людини з предмета-слідоносія на бавовняні серветки під час дифу-

зійних і сорбційних процесів. Бавовняні серветки із зібраними запаховими пробами знімають зі слідносіїв і пакують окремо у скляні банки або щільно обертають декількома (5-7) шарами алюмінієвої фольги. Після цього отримані пакування з бавовняними шматками загортають у папір, надписують і опечатають¹.

3. Завданням завершального етапу огляду місця події є закріплення отриманої інформації та передавання її для подальшого використання.

У процесі опису в протоколі виявлених слідів повинні вказуватися такі дані:

а) при описанні слідів рук: місце виявлення та розташування слідів; взаємне розташування слідів (якщо їх декілька або вони групові); вид; форма; розміри; найбільш значущі його особливості (зона нігтьової поверхні пальця, тип папілярного візерунку, наявність дельт); кількість; засоби виявлення, фіксації та вилучення, що застосовуються до них: фотознімання з обов'язковим використанням масштабної лінійки та вибором ракурсу, що не спотворює розміри сліду; обробка поверхні предмету за допомогою дактилоскопічних волосяних кистей: типу «флейц» (колонкової, скловолоконної «Zephyr»), магнітних кистей (вузької чи широкої «Корунд»), копіювання, виготовлення зліпків, вилучення з об'єктом-слідносієм); упаковка і т.п.;

б) при описанні слідів ніг: їх вид, локалізація; розмір; кількість; індивідуальні особливості носку; каблуку та малюнку підошви; спосіб фіксації та вилучення слідів і т.п.;

в) при описанні слідів транспортних засобів: їх вид; локалізація; детальний опис індивідуальних ознак транс-

¹ Проведення одорологічної експертизи: методичний посібник / [Єрмолаєва А.О., Кононенко О.Я., Наняк Ю.М., Теплишський Б.Б.]. - К.: ДНДЕКЦ МВС України, 2009. - С. 19-21.

порту, що відобразилися в слідах; напрямок руху; особливості поверхні, на якій виявлені сліди тощо;

г) при описанні слідів знарядь злому та інструментів: вид та локалізація слідів; розмір та кількість; характер країв злому та пошкоджень і т.п.;

д) при описанні слідів зубів: вид; локалізація; кількість; розміри; індивідуальні ознаки; способи фіксації та вилучення і т.п.;

е) при описанні волосся та мікрочасток: вид; локалізація; об'єкт-носії; колір; форма; форма кутікули; довжина; товщина; кількість; способи виявлення, фіксації та вилучення і т.п.;

ж) при описанні об'єктів-носіїв одорологічних слідів: процес їх вилучення; матеріал предмета-слідоносія; умови та місці відібрання запаху; час вилучення слідів і т.п.

Особливістю огляду місця вчинення крадіжок є те, що при його провадженні необхідно вилучати пакування, товарні паспорти, сервісні книжки, чеки, кредитні договори на придбання майна, гарантійні талони на вкрадене. Необхідно також оглянути фотоальбоми, де, можливо, є фотографії вкрадених предметів, скласти малюнки ювелірних виробів. Коли вкрадені предмети одягу, вилучаються елементи, частини матеріали, гудзики, що залишилися від них. Якщо на місці події виявляються предмети, від яких злочинець, можливо, відірвав частину (наприклад, тканина, папір), від них відділяється шматок із слідами відриву або предмет вилучається цілком.

У процесі огляду слід вилучати також частини складених предметів злочинного посягання, які з тих чи інших причин не було викрадено. Згодом вони можуть бути використані для ототожнення цілого за частинами,

наприклад, чашка і сервіз, пістолет і кобура, віоліна і футляр.

Вилученню підлягають зразки, що складають матеріальну обстановку місця події: волокна з килиму, шерсть тварин, тому що такі частинки пізніше можуть бути виявлені на тілі й одязі злочинця.

При крадіжках картин, злочинець зазвичай вирізає полотно, залишаючи раму з підрамником. У такому разі потрібно оглянути та вилучити зразки полотна, що залишилися на підрамнику, таким чином, щоб не порушити характерні сліди відрізу тканини. Це дозволить ідентифікувати як само полотно (структура тканини), так й знаряддя, за допомогою якого тканину було відрізано. При вилученні кинутих кіотів, божниць необхідно вилучити сліди рук, та вилучити (за потреби) на їх внутрішніх поверхнях частки металу. Це необхідно для подальшого експертного дослідження часток металу, що є на кіоті та на знайденій чи вилученій іконі. Дослідження надасть можливість визначити, з якого металу був склад божниці при необхідності викриття злочинця у випадку твердження, що оклад був зі звичайних матеріалів.

Ознайомити учасників огляду зі змістом протоколу.

3.2. Попередні дослідження слігів і речових доказів

Результати огляду місця події мають широке значення у встановленні особи злочинця.

Обстановка місця події. Спосіб дії, шляхи підходу крадія, може свідчити про знання обстановки, що, в свою чергу, надасть можливість визначити коло осіб, причетних до злочину.

Зазвичай крадії орієнтуються на типову обстановку пересічної родини – гроші шукають у шафі, білизні, письмовому столі, книгах, золоті вироби – в посуді, у шафах серед речей, скриньках. Безцільний пошук супроводжується викиданням речей з шаф, пересуванням і пошкодженням предметів, замків на шухлядах. Відсутність безладу, пошук сховищ може свідчити про інформованість злочинців про місця зберігання цінностей, розташування кімнат та запасних виходів, за слідами пошуку можна визначити їх мету та предмет: гроші, золото, одяг та ін.

Сліди злочину, інші предмети обстановки, предмети злочинного посягання вивчаються з метою визначення кількості осіб, що брали участь у вчиненні крадіжки, типологічних, анатомічних і функціональних якостей особи, що скоїла злочин.

При вивченні слідів можна також встановити: а) чи вдалося злочинцеві реалізувати свій злочинний замисел та при яких психофізіологічних характеристиках це можна здійснити (використати небезпечний шлях для подолання перешкоди); б) чи є обраний шлях руху оптимальним або ж непередуманим, що свідчить про непідготовленість чи недосвідченість злочинця; в) спокійними чи поспішними були дії суб'єкту крадіжки; г) чи знав злочинець характер та устрій запірних пристроїв; д) чи був обізнаний злочинець про наявність та місцезнаходження цінних предметів; е) який злочинний досвід пра-

вопорушника; ж) яким чином обирався час вчинення крадіжки (використовувалися умови відсутності осіб, які мешкають в квартирі).

Аналіз предмету злочинного посягання, наприклад, факт викрадання яскравих божниць та залишення при цьому унікальних, може свідчити про те, що особи, які вчинили дану крадіжку, не мають достатніх пізнань з іконопису, вартості та значущості божниць, а тому не є професійними крадіями.

Виявлення та попереднє дослідження *слідів рук* дає змогу встановити ознаки долонь та пальців особи, що залишила сліди. Сліди рук людини містять діагностичну інформацію, яка має подвійне значення:

- стосовно самих слідів – щодо їх належності певним пальцям чи ділянкам долонної поверхні, а також умов їх утворення (механізму утворення – схоплення чи доторкання, а також відносної та абсолютної давності їх утворення);

- стосовно особи, яка їх залишила (стать, вік, зріст, наявність шрамів і каліцтв на руках, належність до окремих професій, наявність деяких хвороб, свідоме знищення папілярних ліній задля унеможливлення ототожнення).

Якщо виявлений повний слід долоні, встановити, якою рукою він залишений не становить труднощів. При виявленні одиничних слідів, спочатку з'ясовують, яким пальцем якої руки залишений кожний з них. Потім ретельно вивчають слід. При цьому необхідно встановити особливості кисти (відсутність окремого пальця чи фаланги, наявність шрамів, мозолів) та встановити загальні ознаки долоні: форму (квадратна, кругла, витягнута), відносну довжину пальців та ін. Після цього піддають детальному дослідженню слід кожного пальця.

Установлення деяких відомостей про особу ймовірного злочинця (зріст, стать, вік (приблизний) за слідами пальців рук можливо за зведеними таблицями¹.

На стадії попереднього дослідження *слідів рукавичок* вирішуються питання про придатність для порівняльного дослідження, чи залишений слід рукавичкою або верхнім одягом людини, якою ділянкою (рукавичкою на яку руку); по можливості встановлюється положення тіла, пальців та долонь рук відносно слідосприймаючого об'єкта. З'ясування цього питання має важливе значення для порівняльного дослідження, адже спеціалісти, як правило, збирають фрагментарні сліди невеликого розміру².

Попереднє дослідження даних слідів дає можливість отримати наступну інформацію: з якого матеріалу виготовлені рукавички; якими швами вони зшиті; чи відобразилися в слідах які-небудь особливості, які можна використати для розшуку злочинців; чи не могли на рукавичках злочинця залишитися частки речовини з поверхні, на якій виявлені сліди.

Виявлені на місці події одиничні *сліди ніг* (взуття, босих, одягнутих в шкарпетки) та доріжка слідів є носіями інформації про особу злочинця. Вони дозволяють встановити обстановку в момент злочину та спосіб

¹ Див.: *Ивашков В.А.* Работа со следами рук на месте происшествия: Учебное пособие / В.А. Ивашков. – М.: ЭКЦ МВД России, 1992. – 78 с; *Грузевич В.А.* Комплексное изъятие следов при осмотре мест происшествий, связанных с хищениями из металлических хранилищ / В.А. Грузевич, Т.Ф. Лозинский. – М., 1998. – С. 56; *Корноухов В.Е.* Тактическая задача «Поиск лица, совершившего преступление» // Курс криминалистики. Особенная часть. Т. 1. Методики расследования насильственных и корыстно-насильственных преступлений / Ств. ред. В.Е. Корноухов. – М., 2001. – С. 215-219.

² Див.: *Гостев В.И.* Исследование следов перчаток // Экспертная практика. – М.: МВД РФ, ЭКЦ. – 1999. – № 46. – С. 56-66.

його вчинення, кількість осіб, що брали участь у злочині, судити про деякі їх функціональні та анатомічні ознаки: зріст, вік, стать, вагу, професію, фізичні вади. Сліди ніг вказують напрям руху злочинця, допомагають визначити, біг він чи йшов, де зупинявся, чи мав при собі важкий тягар, де і в який спосіб проник до приміщення.

Деяка інформацію про особу ймовірного злочинця також міститься в довідкових таблицях¹, однак останніми науковими дослідженнями криміналістів доведено низьку ефективність існуючих способів встановлення зросту людини за довжиною стопи, адже вони не враховують повної визначеності антропометричної залежності між довжиною стопи та зростом людини, а також реалій сучасного життя - пріоритет розумової праці над фізичною, акселерацію населення, виробництво великого асортименту взуття (з подовженим, загостреним носком, каблук, що виступає ззаду та ін.)².

Найвдалішим, таким, що відображає антропометричну залежність між зростом та довжиною стопи є спосіб розрахунку, наведений в системі підготовки розвідни-

¹ Див. наприклад: Жигалов Н.Ю. Экспертные исследования следов обуви человека // Трасология и трасологическая экспертиза. Учебник. - М., 2002. - С. 54-72; Криминалистическая техника / [Антонов В.П., Балашов Д.Н. и др.]. Учебник. - М.: Юрлитинформ, 2002. - С. 135-137.

² Докладніше про це див.: Чулахов В.Н. О малой эффективности способов расчёта примерного роста человека по следам ног / В.Н. Чулахов, В.Ю. Иванов, Д.К. Скотников // Судебная экспертиза. - 2008. - № 2. - С. 40-52; Скотников Д.К. Влияние субъективных и объективных факторов на соотношение между ростом и длиной стопы человека / Д.К. Скотников // Вестник криминалистики / Отв. ред. А.Г. Филиппов. - Вып. 3 (35). - М.: Спарк, 2010. - С. 52-56; Чулахов В.Н. Анализ способов расчёта примерного роста преступника по следам ног и причины их малой эффективности / В.Н. Чулахов, В.Ю. Иванов, Д.К. Скотников // Вестник криминалистики / Отв. ред. А.Г. Филиппов. - Вып. 3 (31). - М.: Спарк, 2009. - С. 50-56.

ків¹, із розрахунку, що довжина ступні складає 1/6,5 зросту людини. Для більш точного визначення зросту за слідом босої ноги пропонується такий розрахунок. При довжині сліду до 23 см це число необхідно помножити на 7, при довжині від 24 до 27 см – на 6,5, при довжині від 28 см і більше – на 6. Відповідно зі збільшенням довжини стопи коефіцієнти її співвідношення зі зростом зменшуються з 7,0 до 6,0. Для визначення зросту за слідом взутої ноги, необхідно, перед помноженням на вказане число, з довжини відняти 2 см. Отримані результати можуть коливатися в межах 12-15 см. Наприклад, зріст людини 182 см, довжина сліду 30 см, ноги взуті, але від взуття визначити важко. Необхідно з 30 см відняти 2 см. Отримані 28 см помножуємо на 6 та отримуємо 168 см. Із урахуванням похибок визначаємо, що зріст людини 168-183 см.

Попереднім дослідженням *мікрооб'єктів* можна встановити їх клас (рід, групу), належність (в багатьох випадках ймовірно) до події злочину, отримати певні розшукові дані, визначити напрями пошуку додаткових слідів та об'єктів порівняння, а також вид наступної експертизи².

Попереднє дослідження *слідів злому* дає можливість встановити: вид інструменту, приблизний час злому, приблизний зріст, комплекцію, поінформованість злочинця про особливості заперного механізму, наявність навичок,

¹ Див. наприклад: *Тарас А.Е.* Підготовка разведчика: система спецназа ГРУ / А.Е. Тарас, Ф.Д. Заруцкий. – М., 2004.

² Див. наприклад: *Работа с микрообъектами на месте происшествия* / [Капитонов В.Е., Кузьмин Н.М. и др.]. – М., 1978. – 68 с.; *Косарев В.Н., Макогон И.В.* Тактические алгоритмы работы с микрообъектами в процессе расследования преступлений [Текст]: учеб. пособие. – Волгоград: Изд-во ВолГУ, 2005. – С. 85-90; *Кочубей А.В.* Задачи предварительного исследования микрообъектов / А.В. Кочубей // Судебная экспертиза. – 2008. – № 2. – С. 17-21.

можливість утворення на тілі, одязі та знаряддях злому нашарувань, що виникли при зломі.

При огляді місця події за фактами квартирних крадіжок іноді вдається виявити зрізані гілки, що використовуються крадіями для підняття защіпок та ін. На цих предметах зберігаються сліди різання ножом. Ніж може бути використаний і у якості знаряддя злому для пошкодження дерев'яних шаф і т.і. Динаміка різання інструментами типу ножа визначає зміст у слідах інформації про відносний розвиток рухових навичок лівої та правої руки зломщика.

Для відпирання замків крадії використовують підібрані ключі та відмички. Встановлення факту відпирання замку не штатним ключем чи відмичкою здійснюється при дослідженні його внутрішніх поверхонь та деталей механізму, отже потребує розбирання замку в лабораторних умовах. Утім, деякі види замків завдяки своїм конструктивним особливостям можуть бути в певному обсязі досліджені безпосередньо на місці крадіжки. До таких замків відносяться врізані та накладні сувальдні замки. Оскільки ці види замків сховані всередині дверей або кріпляться з внутрішнього його боку, то для полегшення доступу до їх механізму при ремонті вони виконані й укріплені на гвинтах. Ця особливість і забезпечує можливість їхнього дослідження поза лабораторією. Процес дослідження врізаних та накладних сувальдних замків із метою вирішення питання про застосування для їх відпирання сторонніх предметів здійснюється наступним чином. Спочатку замок вивчають на дверях. Звертають увагу на положення ригельної головки, яка у випадку відпирання замка стороннім предметом може бути не повністю втягнута всередину короба. Подібне про-

міжне положення ригелю притаманне для ключа чи відмички, у яких частина борідки, що переміщує ригель коротша борідку штатного ключа. Потім за допомогою лупи оглядаються краї замкової шпарини. Тут можливо виявити вм'ятини та задирки від стрижню відмички. Сліди по краях шпарини утворюються в тих випадках, коли відмичці чи іншому сторонньому предмету, введеному до шпарини, надається нахилене положення. Вказані ознаки фіксуються фотозйомкою, після чого замок знімають з дверей та розбирають.

Якщо замок відпирався стороннім предметом, то сліди підбраного ключа чи відмички можуть бути виявлені на внутрішніх поверхнях основи та кришки коробу, на сувальдах та основі ригелю. Сліди від сторонніх предметів, що застосовувалися для відпирання замка, вдається виявити при умові, якщо борідка підбраного ключа чи відмички відрізняється за своїми розмірами від борідки штатного ключа. У зв'язку з цим доцільно розглянути механізм утворення слідів ключа на внутрішніх поверхнях і деталях механізму замку.

При відпиранні замка борідка ключа, обертаючись навколо стрижня, торкається своїми гранями основи та кришки коробу замку. Тому навколо замкової шпарини при експлуатації замку утворюються сліди тертя, які складаються з мілких подряпин у вигляді концентричних околів. Радіус кола, що утворюються ними дорівнює ширині борідки ключа. Борідка ключа має уступи, які при обертанні ключа навколо стрижня піднімають відповідні ним сувальди на необхідну висоту та забезпечують переміщення ригелю. На бокових поверхнях сувальд і основі ригелю їх грані залишають дугоподібні сліди тертя, які розташовуються біля кромки деталей механізму, а ши-

рина їх дорівнює різниці в висоті розташованих поруч один із іншим уступів.

Якщо для відпирання замка використовується ключ або відмичка, що має форму ключа, борідка яких більше за борідку штатного ключа, то сліди цих предметів будуть розташовані поза зоною торкання штатним ключем внутрішніх поверхонь та деталей замка. Для виявлення цієї обставини ключ обережно вводиться до замкової шпарини, після чого вивчається розташування наявних слідів відносно його борідки на основі та кришці коробу. Розташування слідів тертя за межами радіусу, який описується борідкою штатного ключа, свідчить про те, що для його відпирання використовувався підібраний (підроблений) ключ чи відмичка, виготовлена по типу ключа.

Крім того, зазначені комплекси слідів можуть вказувати на вчинення крадіжки різними особами.

Наприклад, «інтелектуальний злом» як засіб впливу на замикаючі пристрої в основному спрямований на їх певні частини (секретний механізм, джерело живлення та ін.), які є основами конструкції певним чином характеризує якості особи. Адже для його здійснення злочинець повинен: а) досконало знати конструкцію замикаючого пристрою та особливості устрою і функціонування його секретного механізму; б) мати достатні навички і досвід використання знарядь відпирання; в) мати чутливі пальці; г) володіти спеціальним інструментом. Аналіз сукупності цих чинників дає змогу зробити висновок про рівень злочинної підготовки. Використання силових способів злому, навпаки може свідчити про невисокий рівень «злочинної кваліфікації», наявність фізичної сили та ін.

Зважаючи на те, що останнім часом у квартирах встановлюються інтелектуальні замкові системи (наприклад, VERCО CLIQ), електромагнітні замки (SAM2-24, M825C) а предметом крадіжки стають різноманітні інформаційні ресурси, що зберігаються в комп'ютерних мережах, розташованих у квартирах, для доступу в які злочинці використовують диски з програмними утилітами, апаратне та програмне забезпечення для моніторингу клавіатури чи перехоплення мережових пакетів, при огляді місця події доцільно звертати увагу на виявлення та збирання елементів доріжки електронно-цифрових слідів, якими є: записи в пам'яті серверу (PTR, 8MTP, POP3) оператора зв'язку, що обслуговує абонентський термінал потерпілого, про вхідні виклики, з'єднання та передавання комп'ютерної інформації, а також про дистанційне управління його інформаційними ресурсами; записи в файлової системі (реєстрі операційної системи, протоколи подій із функцією моніторингу стану дверей та ін.) комп'ютеру потерпілого про порушення режиму роботи, спроб злому; записи в пам'яті комп'ютеру чи апарату зв'язку потерпілого (наприклад, в електронній записній книжці мобільного телефону, якщо за його допомогою здійснювалося управління замком: система «Knock'N Lock»), що містять відомості про отриману комп'ютерну інформацію.

3.3. Допит потерпілого

У криміналістичній літературі допит визначається як процесуальна дія, яка являє собою регламентований кри-

мінально-процесуальними нормами інформаційно-психологічний процес спілкування осіб, котрі беруть у ньому участь, спрямований на одержання інформації про відомі допитуваному факти, що мають значення для встановлення істини у справі.

Процесуальний порядок допиту регламентовано нормами КПК (ст. ст. 107, 143-146, 166-171, 201, 300, 303, 304, 307, 308, 311), додержання яких є обов'язковим. Недотримання процесуальних правил проведення допиту є порушенням закону і тягне за собою недійсність проведеної дії та неприпустимість одержаних показань як джерела доказів.

Згідно зі ст. 49 КПК потерпілим визнається особа, якій злочином заподіяно моральну, фізичну або майнову шкоду. Про визнання громадянина потерпілим чи про відмову в цьому особа, яка провадить дізнання, слідчий і суддя виносять постанову, а суд - ухвалу.

Ефективність допиту потерпілого визначається певними особливостями, на які доцільно звертати увагу курсантам та практичним працівникам.

По-перше, потерпілий не тільки зобов'язаний, але і має право давати свідчення з приводу тих чи інших обставин справи. Тому з метою захисту своїх особистих інтересів він може наполягати на тому, щоб слідчі органи чи суд обов'язково вислуховували його показання про обставини, які мають значення для правильного вирішення справи.

По-друге, потерпілий, як правило, особисто зацікавлений у вирішенні справи, тому його свідчення полягають перевірки та оцінці з урахуванням цього (суб'єктивного) фактору.

По-третє, оскільки (по закінченні розслідування) потерпілий наділений правом знайомитись із матеріалами

справи, при перевірці та оцінці його показань в суді необхідно враховувати, що окремі з даних можуть відображати не особисте сприйняття потерпілого злочинного діяння чи інших обставин, а результат ознайомлення з матеріалами справи.

Предмет показань потерпілого охоплює елементи й епізоди вчинення злочину, який відноситься до нього, а також характер і розмір шкоди, яка йому заподіяна, на підтвердження чого потерпілий може надавати допитувачу ті чи інші фактичні дані, що вказують на конкретну заподіяну шкоду. Це можуть бути кредитні договори, договори купівлі-продажу, страхові поліси та інші дані, які підтверджують суму спричиненої шкоди. Поряд з фактичними даними потерпілий може повідомити слідчому свою думку про них. Окрім того, фактор посягання на майно потерпілого в більшості випадків визначає повноту і точність сприйняття потерпілим обставин події, що розслідується, а у подальшому – повноту й точність його показань.

Показання потерпілого від квартирної крадіжки, максимально насичені відомостями, які можуть виступати в якості вихідних даних для висунення версій, систематизації заходів щодо їхньої перевірки та встановлення злочинів.

Тому допит потерпілого в справах про квартирні крадіжки, якщо є реальна можливість це зробити, проводиться одразу після порушення кримінальної справи, до або після огляду місця події.

З метою оптимальної орієнтації слідчого в послідовності та тактичному змісті виконуваних ним дій щодо встановлення типових питань у справі, доцільно дотримуватися таких алгоритмів.

1. Підготовчий етап.

1.1. Приблизні обставини, що підлягають встановленню.

1.2. Вивчити особу допитуваного.

1.3. Визначити час, місце допиту та спосіб виклику на допит.

1.4. Створити необхідну обстановку для допиту

1.5. Вивчити спеціальні питання, які можуть виникнути в процесі допиту.

1.6. Визначити учасників допиту.

1.7. Підготувати необхідні науково-технічні засоби.

1.8. Скласти план допиту.

2. Робочий етап допиту.

2.1. Знайомство з допитуваним та встановлення з ним психологічного контакту.

2.2. Стадія вільної розповіді.

2.3. Стадія постановки запитань та дачі відповідей.

3. Заключний етап.

Розглянемо більш докладно зазначені елементи.

1. Підготовчий етап.

У ході даного етапу дії слідчого мають підготовчий характер і передують безпосередньому спілкуванню з потерпілим. У зв'язку з цим завданням слідчого є збирання вихідних даних, створення необхідних умов, особиста підготовка слідчого, що в сукупності створює умови для мінімізації тактичного ризику та досягненню позитивного результату слідчої дії.

При підготовці до допиту та на початку спілкування з потерпілим, першочерговим тактичним завданням для слідчого є діагностика інформаційного стану допитуваного, з'ясування його відношення до шуканої інформації, встановлення контакту з ним та виявлення ознак протидії у встановленні істини в справі.

1.1. *Приблизні обставини, що підлягають встановленню.*

1.1.1. Встановити, коли та яким чином стало відомо потерпілому про крадіжку.

1. Місцезнаходження потерпілого в момент вчинення крадіжки; хто може це підтвердити.

2. Хто повідомив потерпілому про крадіжку чи він сам став очевидцем злочину.

1.1.2. Встановити предмет крадіжки.

1. Визначити вид предмета, його кількість, а також родові та індивідуальні ознаки, можливі складнощі в їх реалізації (наприклад, обіг в обмеженому колі колекціонерів), а також обізнаність сторонніх осіб про наявність тих чи інших речей.

2. З'ясувати вартість і призначення викраденої речі.

3. Встановити наявність чи відсутність паспортів, сертифікатів, ліцензій, дозволів, кредитних договорів, карток ремонту й іншої документації на викрадене майно, а також дублікатів, серій та номерів (якщо відомі потерпілому), фотознімків, відеозапису, висновків експертів з оцінки предметів, частини складених цілих, що залишилися (кобури від зброї, чашки від сервізів, рами від картин і т.п.). Вилучити та долучити до кримінальної справи.

1.1.3. Визначити місцезнаходження викраденого майна.

1. Де зберігалось викрадене майно (розташування, зберігалось відкрито чи було приховано).

2. Хто з членів родини та кола їх знайомих був обізнаний про обставини зберігання викраденої речі.

3. Хто, коли та при яких обставинах бачив майно в останній раз.

1.1.4. Встановити характер майнових прав потерпілого на викрадену річ.

1. Річ знаходиться в індивідуальній власності потерпілого чи здана йому на зберігання (або набута спільно).

2. Встановити час, умови, причини й обставини надходження майна у власність чи на зберігання потерпілому.

3. Чи не було злочинне посягання результатом несплати потерпілим боргу чи обману партнера в якій-небудь комерційній угоді; завдання певній особі чи групі осіб моральної, фізичної або матеріальної шкоди; потерпілий може бути колишнім або діючим членом злочинної групи, в якого з групою склалися конфліктні відносини. Подібні відомості сам потерпілий може приховувати як неприємні для спогадів чи лякатися огласки, уникаючи компрометації своєї особистості.

1.1.5. Встановити події, котрі передували злочину, але за своїм характером могли мати з ним зв'язок.

1. Чи зникали раніше ключі, якщо «так», то у кого з членів родини, де, коли та при яких обставинах.

2. Чи відвідували квартиру сторонні особи, під яким приводом, що в їх поведінці було підозрілим, їх прикмети.

3. Чи були випадкові дзвінки в двері або по телефону.

4. Чи не було випадків забруднення замка або виявлення яких-небудь предметів у дверній щілині.

5. Хто та коли здійснював встановлення додаткових засобів захисту житла, цінностей (укріплення дверей, встановлення сейфів, обладнання тайників, встановлення сигналізації, її тип).

6. Хто та коли здійснював капітальний, поточний ремонт квартири чи окремих кімнат.

7. Хто з членів родини має (інших осіб) має власний набір ключів.

8. Чи траплялася втрата ключів від квартири, коли та за яких обставин.

9. Чи приймалися термінові заходи з заміни запірних пристроїв, хто здійснював їх заміну.

10. Кому та при яких обставинах передавалися ключі від квартири (на час короткочасного виїзду, на час ремонту, на час короткотермінового помешкання).

1.1.6. Встановити ступінь очевидності володіння потерпілим річчю, яку було вкрадено.

1. Хто з кола близького чи далекого оточення потерпілого та членів його родини був обізнаний про наявність в нього цінностей, котрі було вкрадено.

2. Де, коли, від кого та за яких обставин даним особам стало відомо про володінні потерпілим майном, яке було вкрадено.

3. Чи не проявляв хто-небудь із них зацікавленість до вкрадених речам напередодні злочину.

4. Зв'язки та відносини потерпілого та членів його родини за місцем помешкання, роботи, за інтересами (хобі), наявність сумнівних, кримінальних зв'язків, непостійність у статевому житті.

5. Образ життя - відкритий, замкнений, на «широку ногу».

6. Докримінальні події в житті потерпілого, у силу яких винний міг зробити висновок щодо наявності в квартирі цінностей.

7. Чи давав потерпілий об'яви в газети щодо бажання набути чи продати які-небудь цінні речі та предмети, цікавилися за телефоном про місце його помешкання, чи відбувалися зустрічі з «покупцями».

1.1.7. Встановити типовий розклад дня потерпілого та членів його родини.

1. З'ясувати, у котрі години потерпілий і члени його родини зазвичай покидають квартиру та який час вона пустує.

2. Встановити розклад дня в день вчинення злочину; чи був він звичайним або щось було змінено.

3. Хто останнім у день крадіжки виходив із квартири, яким чином запирав двері.

1.1.8. Встановити деякі елементи обстановки вчинення крадіжки.

1. Які зміни спостерігаються в обстановці квартири.

2. Характер їх локалізації (обстановку порушено по всій квартирі або вибірково, тільки в місцях зберігання викрадених предметів).

3. Який характер порушень обстановки (порушення мають хаотичний характер чи мають вид акуратного переміщення речей з їх постійного місцезнаходження).

4. Чи не вносились зміни в обстановку до огляду (ким, коли та з якою метою).

1.1.9. Визначити деякі елементи способу вчинення злочину.

1. Яким чином крадій міг проникнути до квартири та вийти з неї.

2. Якщо ознаки злочину відсутні, встановити:

- яким чином без пошкодження запірних пристроїв можливе проникнення, які матеріальні сліди присутності сторонніх є на місці злочину;

- у кого є ключі від запірних пристроїв, чи не втрачались вони;

- чи є схованка для їх зберігання, хто був обізнаний про її існування, чи виготовлялись дублікати ключів;

- хто, де, коли мав можливість заволодіти ключами від приміщення.

3. Чи здійснював злочинець які-небудь дії з приховання слідів крадіжки.

4. Що використовував злочинець для пакування та переносу викраденого майна з речей, котрі належать потерпілому.

1.1.10. Кого підозрює потерпілий у вчиненні крадіжки.

1. Встановити наявність чи відсутність осіб, зацікавлених у завданні потерпілому моральної або матеріальної шкоди.

2. Якими фактами обґрунтовує потерпілий свою підозру.

1.2. Вивчити особу потерпілого.

Установлення особливостей особи потерпілого, його психологічних і морально-вольових якостей, освітнього та професійного рівня, а також способу життя та кола знайомих орієнтує слідчого у виборі тактичних прийомів, спрямованих на створення оптимальної психологічної атмосфери слідчої дії, яка буде сприяти потерпілому у відтворенні в його пам'яті всіх відомих йому фактів про злочин, котрі він міг тимчасово забути з причини своєрідних психологічних переживань, зумовлених крадіжкою його речей. Відомості про особу потерпілого слідчий може отримати в результаті вивчення показань учасників розслідування, з інформаційних систем (АІС «АРМОР», АІС «СОВА»), оперативних джерел і т.п.

Установити віктимологічні ознаки в поведінці потерпілого та членів його родини, якими міг скористатися злочинець (зайва балакучість, довірливість потерпілого, халатність по відношенню до свого майна тощо).

Установити коло знайомих потерпілого та членів його родини.

1. Встановити характер відносин потерпілого та членів його родини зі своїми знайомим, сусідами (дружні, ворожнечі тощо).

2. Виділити підозрілих осіб з числа оточення потерпілого та членів його родини.

1.2.3. Встановити характер відносин між членами родини потерпілого.

1. Визначити психологічні та морально-вольові якості кожного члена родини потерпілого.

2. З'ясувати наявність або відсутність імовірності вчинення крадіжки членом родини потерпілого.

1.2.4. Встановити наявність чи відсутність можливості інсценування крадіжки потерпілим або членами його родини.

1. Встановити, чи не було викрадене майно здане потерпілому або членам його родини на зберігання та ким.

2. Визначити матеріальне становище потерпілого та членів його родини.

3. З'ясувати, чи було призначено страховку на викрадене майно та яку суму вона складає.

1.3. *Визначити час, місце допиту та спосіб виклику на допит.*

1.4. *Створити необхідну обстановку для допиту.*

1.5. *Вивчити спеціальні питання, які можуть виникнути в процесі допиту.*

Якщо предмет крадіжки складають речі, які характеризуються культурною цінністю, високою вартістю та іншими специфічними ознаками, то слідчому з метою формування правильного уявлення про предмет допиту необхідно:

1.5.1. Вивчити спеціальну літературу, яка стосується предмета крадіжки.

1.5.2. Проконсультуватися зі спеціалістами у відповідній галузі.

1.6. Визначити учасників допиту.

У процесі підготовки до допиту слідчий вирішує питання про участь у даній слідчій дії осіб, які своїм професійним призначенням допомагають слідчому в проведенні допиту.

1.6.1. Запрошується перекладач (якщо потерпілий є глухим або німим чи особою, яка не володіє мовою, на якій ведеться судочинство).

1.6.2. Запрошується хто-небудь з батьків, а якщо це неможливо, з родичів неповнолітнього (у випадку виникнення необхідності допиту неповнолітнього члена родини потерпілого).

1.7. Підготувати необхідні науково-технічні засоби.

1.8. Скласти план допиту, при цьому.

1.8.1. Визначити обставини, що підлягають встановленню та послідовність їх встановлення.

1.8.2. Скласти перелік питань, необхідних для встановлення вказаних обставин, визначити послідовність їх формулювання.

1.8.3. Вказати які відомості, що входять в предмет допиту, вже встановлено під час розслідування та в яких матеріалах справи вони містяться.

2. Робочий етап.

2.1. Знайомство з потерпілим та встановлення з ним психологічного контакту.

2.1.1. Встановити анкетні дані потерпілого.

Робочий етап допиту починається з встановлення особи потерпілого. Дії слідчого, спрямовані на з'ясування анкетних даних потерпілого, мають на меті ввести допитуваного в процес офіційного спілкування та допомо-

гти йому збагнути власний юридичний статус у процесі розслідування.

Перші хвилини спілкування слідчого з потерпілими мають вирішальне значення для встановлення психологічного контакту між ними. Завданням слідчого при цьому є не тільки створення атмосфери психологічного розкріпачення, взаєморозуміння між сторонами, а й збереження такого настрою в спілкуванні протягом всього слідства. Для цього слідчий в процесі виконання своїх обов'язків повинен пред'являти високі вимоги до свого зовнішнього вигляду, культури мови та поведінки, у чому будуть мати прояв його професійна етика та компетентність, які сприяють позитивному спілкуванню з допитуваним.

Тому представляючись потерпілому, з самого початку допиту, та, повідомляючи йому своє прізвище, ім'я та по-батькові, слідчий повинен дотримуватися спокійного та доброзичливого тону, виключати нервозність та емоційну синтонність, дотримуючись тактовної манери поведінки.

Роз'яснити потерпілому його права та обов'язки.

Стадія вільної розповіді

2.2.1. Запропонувати потерпілому розповісти всі відоме йому по справі.

Тактика вільної розповіді не тільки орієнтує слідчого на той об'єм інформації, який має в розпорядженні потерпілий, сприяє виявленню ступеню обізнаності, а також стимулює та мобілізує пам'ять допитуваного, полегшуючи в такий спосіб функціонування асоціативних процесів і прояв ремінісценції, що, в свою чергу, допомагає слідчому, спостерігаючи за потерпілим, судити про його психологічні особливості та про ступінь правдивості показань.

2.2.2. Зорієнтувати потерпілого на послідовність викладення фактів.

У процесі вибору потерпілим послідовності дачі власних показань слідчий допомагає потерпілому сформулювати розумовий план відтворення інформації, спрямованої на встановлення асоціативних зв'язків із кримінальною подією. Мобілізуючи в такий спосіб процес ремінісценції у потерпілого, слідчий не має ставити навідні запитання та поводити себе наполегливо, уникаючи при цьому інтонації навіювання в голосі, адже це може призвести до викривлення мети вільної розповіді.

Тому більш раціональною виглядає пропозиція потерпілому самому викладати власні думки в хронологічному порядку розвитку подій.

2.2.3. Вислухати вільну розповідь потерпілого.

Задля уникнення гальмування процесу ремінісценції у потерпілого та порушення послідовності асоціативних зв'язків, слідчий не повинен зупиняти потерпілого. Однак, у випадку відхилення допитуваним від предмету допиту, слідчий має вжити заходів щодо дотримання основної мети слідчої дії. Слідчий повинен слухати та аналізувати показання потерпілого, виділяючи в них ціннісну орієнтацію особи та обрану нею лінію поведінки на слідстві, виділяючи при цьому правдиві та неправдиві елементи в показах та протиріччя між ними.

2.2.4. Зафіксувати вільну розповідь потерпілого.

2.3. *Стадія постановки запитань та дачі відповідей*

На даній стадії слідчий повинен:

2.3.1. Перевірити повноту отриманих показань та усунути прогалини в них.

Слідчий у процесі першого допиту потерпілого в справах про квартирні крадіжки повинен особливу увагу при-

ділити тій частині показань, котра стосується викраденого майна, його кількості, розмірів, вартісної оцінки, зважаючи на можливість свідомого необґрунтованого завищення потерпілим суми та кількості викраденого.

2.3.2. Встановити неправду у викладених фактах і схилити потерпілого до дачі правдивих показів.

У випадку виникнення підозри щодо неправдивості того чи іншого факту, повідомленого потерпілим, слідчий із метою перевірки такої імовірності вживає заходів з максимальної деталізації показань у цій частині.

Вислуховуючи відповіді на поставлені запитання, слідчий повинен уважно слідкувати за проявами невербальної інформації (усна мова, інтонація, міміка, жести тощо), погоджуючи з ними тактичну лінію допиту.

2.3.3. Зафіксувати стадію постановки запитань і дачі відповідей.

3. Заключний етап.

3.1. *Відобразити хід та результат допиту потерпілого в протоколі.*

3.2. *Застосувати засоби звукозапису.*

3.4. Допит свідків

У якості свідка може бути викликана кожна особа, про яку є дані, що їй відомі обставини, які відносяться до справи (ч. 1 ст. 68 КПК). Таким чином, особі, яка проводить дізнання, слідчому, прокурору, судді (суду) достатньо припустити, що та чи інша особа може володіти свідченнями, які мають відношення до справи, то вона мо-

же (зобов'язана) надати показання у якості свідка. Предмет допиту свідка в справах про квартирні крадіжки може бути інформація, отримана ним у результаті безпосереднього сприйняття події або факти, що стосуються особи потерпілого чи підозрюваного.

У криміналістичній літературі свідки класифікуються на три групи:

- 1) свідки-очевидці та свідки-неочевидці, котрим відомі які-небудь обставини справи;
- 2) особи, які характеризують особу потерпілого;
- 3) особи, які володіють даними про особу підозрюваного.

При розслідуванні квартирних крадіжок свідків-очевидців необхідно встановлювати серед сусідів по сходовому майданчику, під'їзду, а також серед осіб, які проводять багато часу в дворі будинку (підлітки, пенсіонери, двірники, домогосподарки та ін.). У деяких випадках свідками-очевидцями в справах зазначеної категорії виступають особи, які з тих чи інших причин опинились біля місця події, бачили злочинця та його дії або володіють іншими відомостями, що мають значення для справи.

У процесі підготовки до проведення допиту слідчий повинен з'ясувати характер відносин свідка з потерпілим чи підозрюваним, виходячи з того, до якої групи свідків він відноситься.

Проведення допиту свідка в справах про квартирні крадіжки складається з таких етапів.

1. Підготовчий етап.

1.1. Приблизні обставини, що підлягають встановленню.

У процесі допиту свідків *першої групи* необхідно встановити такі обставини:

1.1.1. Встановити дані, які характеризують подію злочину.

1. Прізвище, ім'я, по-батькові, стать, вік, професія та місце роботи, місце помешкання.

2. Коли й у якій проміжок часу свідок-очевидець спостерігав подію, яка цікавить слідчого.

3. Що конкретно спостерігав свідок.

4. Що привернуло увагу свідка-очевидця до кримінальної події: шум, відключення світла, «продзвонювання» квартир, голоси, дзвін розбитого скла, тріскіт дерева чи металу, або інший сторонній шум, який міг виникнути при зломі дверей, незнайомі люди на сходовому майданчику чи біля під'їзду, запахи горіння гуми, пластмаси тощо.

5. Як довго свідок-очевидець сприймав підозрілі звуки, звідки та який час вони відчувались.

6. Які зміни до приїзду співробітників міліції були внесені в обстановку місця події, ким, з якою метою.

7. Що відбувалося після вчинення злочину.

8. Чи намагався свідок-очевидець запобігти злочинному посяганняю (чи вживав заходів щодо затримки злочинців, викликав міліцію й ін.).

9. Де, коли та від кого свідок-очевидець дізнався про злочин.

10. Що конкретно та за яких обставин свідок-очевидець дізнався про злочин; хто був при цьому присутній.

11. Хто ще був очевидцем події і т.п.

1.1.2. Встановити обставини, в зв'язку з якими свідок-очевидець опинився на місці крадіжки або поруч із ним.

1. Як та у зв'язку з чим допитуваний опинився на місці події або поруч із ним.

2. Звідки та навіщо він прийшов до вказаного місця.

3. В якому конкретно місці знаходився та що робив там.

4. Хто бачив його у вказаному місці.

5. Куди та навіщо пішов допитуваний та хто може це підтвердити тощо.

1.1.3. Встановити обставини, які вплинули на сприйняття очевидцем події.

1. На якій відстані очевидець сприймав подію злочину.

2. Чи мали місце які-небудь шумові перешкоди, котрі можуть поглинати звуки.

3. В який час доби очевидець спостерігав подію.

4. Які були погодні умови, освітлення в місці вчинення злочину на момент його сприйняття очевидцем.

5. Який був психічний та фізичний стан допитуваного в момент сприйняття ним фактів, які цікавлять слідство (хвороба, нервові збудження, алкогольне сп'яніння, втома).

6. Які негативні моменти є в якостях сприйняття та пам'яті свідка (дефекти органів зору, слуху).

7. Чи мають місце нервові захворювання та психічні недоліки в свідка.

8. Чи є в свідка схильність домислювати та перебільшувати факти.

1.1.4. Встановити прикмети злочинця.

1. Кого свідок бачив на місці події або поруч з ним; що здалося йому підозрілим у поведінці цих осіб.

2. Яку кількість людей він бачив та які їх зовнішні ознаки (стать, вік, зріст, статура, особливості ходи, одягу).

3. Яким чином підозрілі особи опинились на місці події (прийшли пішки або приїхали на автомобілі (її марка, колір, номери тощо)).

4. Які дії вони здійснювали на місці події.

5. Яким чином та за яких обставин вони видалились з місця події, що в них було в руках.

6. Чи було чуто розмову злочинців, який її зміст, чи вимовлялися ім'я, прізвиська, які характеристики мови.

7. Чи знаходився який-небудь автотранспорт біля будинку або в безпосередній близькості від нього в передбачуваний час вчинення злочину, які фактори при цьому здалися підозрілими.

У ході допиту свідків *другої групи* необхідно встановити наступні обставини:

1.1.5. Встановити особисті зв'язки та спосіб життя потерпілого.

1. В силу чого та як довго свідок знає потерпілого.

2. В яких стосунках знаходяться свідок та потерпілий (дружні, ворожнечі та ін.).

3. З ким потерпілий найбільш часто спілкувався; який характер такого спілкування (дружні, інтимні або інші відношення).

4. Хто найбільш часто бував в квартирі у потерпілого та які відносини були між відвідувачами та власником будинку.

5. Який спосіб життя веде потерпілий.

6. Який матеріальний стан потерпілого; чи винний він кому-небудь гроші та яку суму.

7. Чи знаходився з ким-небудь потерпілий в неприязних стосунках чи ворожих відносинах.

1.1.6. Встановити дані, що стосуються предмету крадіжки.

1. За яких обставин потерпілий набув вказаних матеріальних цінностей та як довго вони знаходяться в його власності.

2. Хто, на думку слідчого, знав про наявність у потерпілого даного майна.

3. Хто останнім часом цікавився матеріальними цінностями потерпілого.

4. Чи було викрадене майно загальнодоступним або ж приховувалося потерпілим; де саме; хто був обізнаний про місце тайника.

5. Хто останнім часом цікавився розпорядком дня потерпілого (коли ухоче на роботу та приходиться з неї).

6. Чи здійснював потерпілий останнім часом ремонт (поточний, капітальний) в квартирі, наймаючи для цього людей.

1.1.7. Визначити віктимні риси характеру потерпілого.

1. Чи відрізнявся потерпілий надто обережністю та довірливістю.

2. Чи був він схильний до випадкових знайомств або частому вживанню алкогольних напоїв.

3. Чи застерігався потерпілий крадіїв та вживав заходів попередження крадіжки з квартири.

4. Чи був потерпілий необережно балакучим, замкненою людиною.

При допиті свідків *третьої групи* слідчий має:

1.1.8. Встановити особисті зв'язки та спосіб життя підозрюваного.

1. Чи знайомий свідок з підозрюваним та який характер їх знайомства (родичі, сусіди, друзі).

2. В яких відносинах перебувають свідок та підозрюваний (у дружніх, неприязних).

3. Який спосіб життя веде підозрюваний (скромний або «живе не по кишені» та ін.).

4. Які зв'язки, знайомства характеризують підозрюваного (багато випадкових зв'язків чи певне коло знайомих та ін.).

5. З ким із числа знайомих підозрюваний особливо близький; на чому ґрунтується така близькість.

6. Які моральні якості підозрюваного (вживає наркотики й алкоголь або ж добропорядний громадянин та ін.).

7. Чим займається та де працює підозрюваний; які відносини складаються на роботі.

8. Який матеріальний стан підозрюваного; чи відчував він матеріальні проблеми; чи мав він борги, на яку суму; кому та коли необхідно було повернути борг.

9. Де частіше за все підозрюваний проводив час до вчинення злочину; з ким зустрічався.

1.1.9. Встановити, у яких відносинах перебували підозрюваний та потерпілий.

1. Чи був знайомий підозрюваний із потерпілим особисто чи мав спільного з ним знайомого.

2. Який характер має їх знайомство (випадкове, тривалі).

3. Які відносини пов'язували підозрюваного та потерпілого (ділові, дружні, інтимні.).

4. Чи бував підозрюваний вдома у потерпілого.

5. Чи був обізнаний підозрюваний щодо наявності у потерпілого матеріальних цінностей, які викрав (про місце їх зберігання, найменування, кількість).

1.1.10. Встановити поведінку підозрюваного напередодні та після вчинення злочину.

1. Що було підозрілим у поведінці підозрюваного напередодні вчинення злочину (був нервовий, планував швидкі від'їзди).

2. Що планував підозрюваний на день вчинення крадіжки (поїздки, зустрічі з ким-небудь).

3. Коли та з ким підозрюваний пішов з дому в день вчинення крадіжки; у що був одягнений та що було при ньому (сумка, інструменти).

4. Чи є у підозрюваного та його знайомих машина, котра була помічена на місці злочину.

5. Яка була поведінка підозрюваного після вчинення злочину (змінив зовнішність, нервував).

6. Де, на думку свідка, підозрюваний може переховуватися після вчинення злочину.

1.2. Вивчити особу свідка.

В процесі вивчення особи свідка слідчий особливу увагу має приділяти з'ясуванню взаємовідносин допитуваного з підозрюваним та потерпілим, а також встановленню індивідуальних особливостей фізичного та психічного здоров'я свідків-очевидців. У зв'язку з цим слідчий повинен:

1.2.1. Встановити спосіб життя свідка та характер його відносин з потерпілим та підозрюваним (для допиту свідків другої та третьої групи), а також визначити та оцінити його відношення до того, що відбулося.

1.2.2. З'ясувати факти, які свідчать про дефекти органів сприйняття в свідка-очевидця (дефекти органів зору, слуху).

З цією метою слідчий може допитати його родичів, знайомих, а також направити запит в медичний заклад за місцем помешкання чи роботи свідка про отримання інформації, що підтверджує чи спростовує наявність вказаних дефектів здоров'я.

1.2.3. Перевірити ймовірність нервового чи психічного захворювання в свідка.

У цьому зв'язку, керуючись вимогами ст. КПК України, слідчий може призначити судово-психіатричну експертизу.

1.3. Визначити час, місце допиту та спосіб виклику на допит.

3.5. Допит підозрюваного

Допит підозрюваного при розслідуванні квартирних крадіжок є однією з найбільш складних слідчих дій, що пояснюється кримінально-процесуальною специфікою положення підозрюваного.

Чинне законодавство називає підозрюваним особу, затриману за підозрою у вчиненні злочину або таку, до якої до винесення постанови про притягнення як обвинуваченого застосований запобіжний захід (ст. 43¹ КПК). У цьому разі особа стає підозрюваною внаслідок того, що до неї застосовано захід процесуального примусу. У практиці часто виникають ситуації, коли у діях особи вбачаються ознаки складу злочину і в той же час відсутні передбачені законом умови для визнання її підозрюваною. У таких випадках особи, підозрювані, але такі, які ще не набули офіційного статусу підозрюваного, допитуються як свідки, що відповідає принципу законності і завданням кримінального процесу.

Допит підозрюваного складається з таких етапів.

1. Підготовчий етап

1.1. *Приблизні обставини, що підлягають встановленню.*

1.1.1. *З'ясувати позицію підозрюваного щодо відношення до слідства:*

1. Чи визнає свою участь у злочині.
2. Чи заперечує свою причетність до крадіжки.

У випадку визнання підозрюваним своєї участі в крадіжці (безконфліктна ситуація) слідчий повинен:

1.1.2. *Встановити обставини скоєного злочину:*

1. Де, коли, в кого та за яких обставин було вчинено крадіжку.

2. У який спосіб здійснювалося проникнення до квартири та які засоби використовувалися при цьому.

3. Яким чином здійснювалася підготовка до крадіжки.

4. Чи був розроблений попередній план злочину. Якщо так, то в чому його сутність, хто його розроблював і яка роль кожного учасника злочину.

5. Чи готувалися заздалегідь і в який спосіб технічні засоби. Якщо так, то ким, які саме та з якою метою.

6. Чи здійснювалося попереднє спостереження за квартирою потерпілого, та якщо так, то ким саме, яким чином, впродовж якого часу та з якою метою.

7. Чи застосовувалися злочинцем які-небудь засоби маскування зовнішності в процесі вчинення крадіжки. Використовувалися вони раніше або вперше та де зберігаються в теперішній час.

8. Як злочинець прибув на місце події, чи користувався він транспортом, якщо використовувався особистий транспорт, то де він знаходився під час вчинення крадіжки.

9. Якщо автомобіль був викрадений, то ким, коли та за яких обставин, за допомогою яких технічних засобів.

10. Які речі були викрадені (їх індивідуальні ознаки, кількість, вартість), яким чином вони пакувалися, як вносилися з квартири, куди та як доставлялися.

11. Чи здійснював пошук майна, котре викрав, або заздалегідь знав, де воно знаходиться.

12. Які зміни вніс в обстановку квартири та які були вжиті заходи з приховання злочину та знешкодження слідів.

13. Скільки часу злочинець знаходився на місці злочину та що робив при цьому.

14. Чи не скоював підозрюваний крадіжок раніше, якщо так, то коли, де, з ким та за яких обставин.

15. Які погодні умови супроводжували злочин.

16. Які обставини сприяли вчиненню крадіжки.

1.1.3. Установити співучасників злочину:

1. Чи діяв злочинець один або були співучасники.

2. Кількість співучасників, їх П.І.Б. або прізвиська, місце помешкання та обставини знайомства.

3. Чи мав місце попередній зговір зі співучасниками, з ким, коли та за яких обставин.

4. Які дії здійснював кожний зі співучасників.

5. Які дії здійснювалися з підготовки та реалізації злочинного задуму.

6. Яким чином було реалізоване викрадене: чи розділялося між співучасниками або збувалося через торгівельні заклади.

7. Яким чином поділялося викрадене: за загальної згоди співучасників або кимось одноособово.

8. Яким чином співучасники розпорядились своєю часткою: продали, переховують, подарили і т.п.

9. Чи є в групі «общак» та яка частина викраденого виділялася туди.

10. Чи вчиняли раніше аналогічні злочини та в якому складі.

1.1.4. Установити характер відносин підозрюваного з потерпілим та членами його родини:

1. Чи був знайомий із потерпілим або членами його родини. Якщо так, то коли та за яких обставин відбулося знайомство.

2. Які відносини були між підозрюваним та потерпілим або членами його родини (дружні, ворожнечі та ін.).

3. Як часто підозрюваний відвідував квартиру потерпілого.

4. Чи був знайомий з розпорядком доби потерпілого та членів його родини; чи вивчався розпорядок доби,

спосіб життя, впродовж якого часу, за допомогою яких технічних засобів.

5. Чи знав місце зберігання цінностей.

Якщо підозрюваний не був знайомий із потерпілим і членами його родини, то визначити:

1. Чому підозрюваний обрав саме квартиру потерпілого: випадково або навмисно.

2. Чи діяв за результатами спостереження або завдяки обставинам, що вдало склалися.

1.1.5. Установити місцезнаходження викрадених речей:

1. У який спосіб та за допомогою яких засобів здійснювалося транспортування викрадених речей і в якому напрямку.

2. Який транспорт використовувався для цих цілей (тип, марка, модель, колір, номерний знак).

3. Яким чином транспортний засіб потрапив до злочинця, що з ним трапилось після злочину та де воно знаходиться на час проведення допиту.

4. Яким чином злочинець розпорядився викраденим (продав, подарив, приховав у тайнику тощо).

5. Де знаходяться предмети крадіжки на час проведення допиту.

У ситуації невизнання підозрюваним своєї участі в злочині, слідчий у процесі допиту повинен детально з'ясувати факти життєдіяльності допитуваного, що охоплюють події, які передували злочину, в момент його вчинення та після нього. У зв'язку з цим, деталізуючи показання підозрюваного, та перевіряючи його алібі, слідчому доцільно:

1.1.6. Установити характер висунутого підозрюваним алібі.

1. Де знаходився в момент злочину, а також напередодні події та після неї.

2. Чим займався та хто може це підтвердити.

3. Звідки, коли, з ким і за яких обставин підозрюваний прибув у місце свого альтернативного знаходження та з якою метою.

4. Які речі мав при собі підозрюваний, яким чином був одягнений, взутий.

5. Чим займався в даному місці, з ким зустрічався та спілкувався там, яким чином можна їх знайти.

6. Хто з родичів, знайомих, товаришів по службі знав та може підтвердити факт перебування підозрюваного в даному місці.

7. Скільки часу знаходився там підозрюваний, які пам'ятки відвідував та хто може це підтвердити.

8. Коли, з ким, куди, в якому напрямі, з якої причини та яким чином підозрюваний покинув місце.

9. Хто там залишився та може підтвердити слова підозрюваного.

10. У яких природно-кліматичних умовах відбувалася подія, знаходження та вибуття підозрюваного з даного місця.

11. Які події суспільного, культурного, політичного життя мали місце в місці перебування злочинця.

12. Чи є які-небудь матеріальні джерела, які підтверджують факт прибуття, знаходження та вибуття з альтернативного місця знаходження підозрюваного (чеки, білети тощо) і т.п.

1.2. Вивчити особу підозрюваного.

Підготовка допиту підозрюваного у процесі розслідування квартирних крадіжок обмежена часом, тому слідчий, маючи в розпорядженні малоінформативні відомості про особу підозрюваного, не в змозі збільшити їх в

силу процесуального обов'язку вимоги про негайний допит особи після його затримання. Тому слідчий у таких випадках визначає тактичні прийоми допиту тільки в процесі самої слідчої дії, передуючи його бесідою з метою виявлення особистих особливостей допитуваного.

Однак якщо з моменту вчинення крадіжки та до затримання підозрюваного минув певний проміжок часу, впродовж якого особа злочинця була відома, то в слідчого з'являється реальна можливість отримання більш ємної інформаційної бази, щодо характеризує допитуваного.

Таким чином, на основі допитів родичів підозрюваного, його знайомих, характеристик, отриманих з місця роботи, навчання, використання відомостей з баз даних (УКР, УІТ, НДЕКЦ, закладів пенітенціарної системи, військових комісаріатів, мобільних операторів та ін.) слідчий може:

1.2.1. Встановити риси характеру (агресивність, цинізм, освітній ценз тощо) та психологічний тип підозрюваного (холерик, сангвінік, флегматик).

1.2.2. Встановити родинні стосунки підозрюваного та його відносини з членами родини та родичами.

1.2.3. Визначити спосіб життя та особисті зв'язки підозрюваного.

1.2.4. Встановити, які відносини були між підозрюваним та потерпілим.

1.2.5. Встановити поведінку підозрюваного напередодні та після вчинення злочину.

Якщо підозрюваний мав кримінальне минуле, то слідчий, витребувавши з архіву кримінальну справу та вивчивши її матеріали, а також ознайомившись з характе-

ристикою з виправної установи на раніше засудженого підозрюваного та його особистою справою, може:

1.2.6. Встановити відношення підозрюваного до співробітників правоохоронних органів і манеру його поведінки в слідчому ізоляторі.

1.2.7. Встановити злочинні зв'язки підозрюваного.

1.2.8. Визначити тенденційність поведінки підозрюваного під час слідчих дій та на допиті зокрема.

1.2.9. Встановити, які заходи протидії розслідуванню вживав підозрюваний по попередній кримінальній справі, хто допомагав йому в цьому.

1.2.10. Встановити, яким чином реагував підозрюваний на тактичні прийоми, що застосовувалися в процесі його допиту тощо.

1.3. Визначити час та місце допиту

1.3.1. Визначити час проведення допиту підозрюваного.

Тактичні можливості слідчого у виборі часу допиту підозрюваного обмежені, адже відповідно до вимог закону (ст. 107 КПК) підозрюваний повинен бути допитаний негайно після затримання або обрання запобіжного заходу та лише в деяких випадках - не пізніше 24 годин з моменту взяття під варту.

Однак якщо затримано кілька осіб і вирішується питання про черговість допиту, то перевага надається тому, хто, на думку слідчого може надати правдиві показання, при цьому слідчий вживає заходів до того, що допитувані не могли спілкуватися один із іншим.

1.3.2. Визначити місце проведення допиту підозрюваного.

Допит підозрюваного тактично доцільно проводити в службовому приміщенні органу внутрішніх справ, наприклад:

- 1) в кабінеті слідчого;
- 2) в ізоляторі тимчасового утримання.

1.4. *Створити необхідну обстановку для допиту підозрюваного.*

1.5. *Вивчити спеціальні питання, котрі можуть виникнути в процесі допиту.*

1.6. *Визначити учасників допиту.*

Плануючи тактику проведення допиту підозрюваного та визначаючи осіб, які беруть участь у даній слідчій дії, слідчий повинен:

1.6.1. Запросити захисника для підозрюваного. Відповідно до ст.ст. 48, 107 КПК захисник допускається до участі в справі з моменту об'явлення підозрюваному протоколу затримання чи постанови про застосування до нього запобіжного заходу у вигляді взяття під варту.

1.6.2. Запросити перекладача для підозрюваного, якщо останній не володіє мовою, на якій ведеться слідство.

1.6.3. Запросити педагога, якщо підозрюваний не досяг шістнадцятирічного віку.

1.6.4. Запросити прокурора.

1.7. *Підготувати необхідні технічні засоби.*

1.7.1. *Підготувати речові докази.*

1.8. *Скласти план допиту.*

2. Робочий етап.

2.1. Знайомство з підозрюваним та встановлення з ним психологічного контакту

2.1.1. Встановити анкетні дані допитуваного.

При заповненні анкетної частини протоколу встановленими даними необхідно в попередній бесіді встано-

вити питання, які стосуються останнього місця помешкання та роботи допитуваного (в яких містах був й у кого там зупинявся, де фактично мешкав останнім часом з ким спілкувався), що необхідно для встановлення зв'язку між біографічними даними та скоєними злочинами з метою з'ясування обставин, що пом'якшують та обтяжують вину допитуваного.

Зважаючи на специфіку процесуального статусу підозрюваного, слідчий повинен мати на увазі, що він знаходиться в стані глибокого психологічного переживання, викликаного складним положенням та реальною можливістю погіршення цього положення в результаті вдалого допиту. Такий психологічний стан підозрюваного перешкоджає комунікативному спілкуванню при допиті та ускладнює встановлення психологічного контакту.

Тому слідчий в ході допиту підозрюваного має проявляти емоційну стійкість та увагу по відношенню до особи підозрюваного та його долі, бути коректним і справедливим, виключаючи при цьому вульгарність та панібратство. Не рекомендується загострювати увагу на минулих судимостях і негативних якостях підозрюваного, а також акцентувати увагу на надмірній зацікавленості слідчого у зізнавальних показаннях допитуваного, що не сприяє встановленню психологічного контакту.

2.1.2. Роз'яснити підозрюваному його права й обов'язки.

Перед допитом підозрюваному має бути роз'яснено його права, передбачені ст. 43¹ КПК, а також повідомлено, у вчиненні якого злочину він підозрюється, про що, відповідно до ст. 107 КПК, робиться відмітка в протоколі його допиту.

Також перед початком допиту слідчий знайомить підозрюваного з положенням ст. 63 Конституції України.

2.2. Стадія вільної розповіді.

Стадія вільної розповіді починається з надання слідчим можливості підозрюваному викласти свою позицію з приводу обставин, які стали підставою для його затримання (обрання запобіжного заходу), та дати покази з приводу справи.

У подальшому тактика допиту залежить від ситуацій, котрі склалися на стадії вільної розповіді та характеризують обрану підозрюваним лінію поведінки:

- 1) підозрюваний визнає свою причетність до злочину;
- 2) підозрюваний дає неправдиві показання;
- 3) підозрюваний відмовляється від дачі показань.

2.3. Стадія постановки запитань та дачі відповідей.

Завданням слідчого на цій стадії є викриття неправдивих показань і діагностика причин умовчування окремих обставин, а також подолання відмови підозрюваного від дачі яких-небудь показань.

2.3.1. Перевірити достовірність і повноту зізнавальних показань.

В умовах безконфліктної ситуації підозрюваний, визнаючи свою причетність до скоєного злочину, повідомляє слідчому відомості, які відносяться до кримінальної події. По закінченню вільної розповіді допитуваного, у процесі якого він виклав зізнавальні показання, слідчий із метою перевірки їх достовірності ставить перед підозрюваним контрольні запитання, направляючи його на якомога повне та деталізоване викладення фактів.

2.3.2. Виявити самообмову.

Найбільш ефективними тактичними прийомами, спрямованими на викриття само обмови, є такі:

1) максимальна деталізація показань із метою виявлення протиріч і неодноразовий допит осіб з одного запитання з метою перевірки та конкретизації спірної обставини;

2) пропозиція підозрюваному скласти план місця події, маршрут його пересування до місця крадіжки та від нього, пропозиція у деталях описати обстановку місця крадіжки та назвати індивідуальні ознаки викрадених предметів;

3) виявлення та використання протиріч у показаннях з метою переконання допитуваного у відсутності фактів, котрі, з його точки зору, повинні мати місце;

4) пред'явлення допитуваному доказів, що підтверджують його нездатність повідомити деталі події, адже він не брав участі в ній.

2.3.3. Викрити підозрюваного у брехні.

При допиті підозрюваного, який дає неправдиві докази та не визнає свою причетність до скоєного злочину, доцільно використовувати такі прийоми емоційно-психологічного впливу:

1. Встановлення й усунення мотивів дачі неправдивих показань.

2. Переконання допитуваного в помилковості обраної позиції.

Підозрюваному варто роз'яснити, чим саме обрана ним позиція може нашкодити йому та що від правдивості показань залежить його судьба, дача показань є засобом захисту.

3. Стимуляція позитивних якостей допитуваного та позитивних моментів його біографії.

4. Прийняття до уваги напруги психологічного стану підозрюваного та прояв розуміння до його положення.

5. Використання фактору раптовості.

6. Використання внутрішнього конфлікту між співучасниками у випадку вчинення крадіжки групою осіб.

Серед прийомів, спрямованих на викриття допитуваного у брехні, що мають логічний характер, можна виділити такі:

1. Пред'явлення доказів, які викривають.

2.3.4. Подолати установку підозрюваного на відмову від дачі показань.

1. Встановити в конкретній формі мотиви, котрі складають основу такої позиції.

2. Роз'яснити допитуваному, що відмова від дачі показань перешкоджає його можливості захищатися, а слідство та суд – можливості з'ясування та врахування при винесенні вироку обставин, які пом'якшують вину, що може призвести до більш суворого покарання.

3. Надати можливість підозрюваному ознайомитися з нормою закону.

На стадії постановки запитань та пред'явлення доказів доцільно використати основні тактичні прийоми: «Аналіз доказів поведінки», «Створення оптимальної динамічної напруги допиту», «Пред'явлення доказів», «Демонстрація можливостей слідства».

Оптимальним моментом переходу від постановки запитань до пред'явлення доказів є поступове сповільнення в нервовій системі допитуваного, для визначення якого слідчому зручніше орієнтуватися на появу пауз перед відповідями допитуваного.

Докази поведінки – відомості про факти, котрі характеризують поведінку обвинуваченого, пов'язану з вчиненням ним злочину.

При допиті підозрюваного слід використати психологічний вплив на нього майбутніх доказів, які можуть з'явитися в розпорядженні слідства пізніше. З цією метою корисна певна демонстративність при підготовці експертизи, роз'яснення суті й тих доказів, які можуть бути отримані з її допомогою. Наприклад, дактилоскопіювання підозрюваного, призначення дактилоскопічної експертизи слід проводити так, щоб допитуваний зрозумів, що в найближчий час у слідчого з'являться докази, що викривають його у вчиненні крадіжки.

Психологічний вплив посилюють такі тактичні прийоми:

- проведення попереднього допиту за обставинами, що стосуються доказів, які пред'являються;
- постановка запитань, відповіді на які ускладнили б для допитуваного можливість нейтралізувати доказ, який пред'являється, після ознайомлення з ним;
- умовчання про відомі слідчому окремі факти;
- створення умов, при яких в уяві допитуваного виникає перебільшене уявлення відносно зібраного доказового матеріалу.

Певну специфіку має пред'явлення доказів при допиті співучасників вчинення квартирної крадіжки групою осіб. У таких ситуаціях необхідно зважати на психологічну невизначеність поведінки та показань кожного співучасника для іншого співучасника групового злочину.

Визначаючи черговість серед членів злочинної групи, готуючи план допиту, слідчий повинен враховувати:

- особу підозрюваного (обвинуваченого), його психологічні якості, наявність злочинного досвіду, практики спілкування з працівниками слідчих органів, у тому чис-

лі й перебування в слідчих ізоляторах (перевага надається співучаснику, який не має такого досвіду);

- наявні докази участі підозрюваного (обвинуваченого) у вчиненні групового злочину (чим очевидніша вина допитуваного, тим більше підстав чекати правдивих показань);

- роль підозрюваного (обвинуваченого) при вчиненні крадіжки (другорядний учасник більш швидко та легко дає правдиві показання);

- відомості про те, що один з підозрюваних (обвинувачених) займає в злочинній групі положення «опозиціонера» (такі особи зазвичай протиставляють себе лідеру групи, а тому більш схильні давати правдиві показання про злочинну діяльність групи);

- дані про те, чи були співучасники розмежовані при затриманні та перебуванні в ізоляторі тимчасового утримання (слідчому ізоляторі) до допиту.

За для посилення психологічного впливу на допитуваного й досягнення оптимальної психологічної напруги в спілкуванні доцільно використати такі тактичні прийоми:

- попередній допит про особу та відношення зі співучасником, який зізнався, показання якого слідчий збирається пред'явити;

- пред'явлення на допиті лише тієї частини показань співучасника, який зізнався, яка, на думку слідчого, є достовірною та підтверджується іншими зібраними до моменту допиту доказами;

- пред'явлення частини показань співучасника, який зізнався в сукупності з іншими доказами. Якщо всі докази пред'являються за зростаючою силою, то правдиві показання співучасника пред'являються для чинення най-

більш сильного психологічного впливу, як правило, останніми;

- пред'явлення частини показань співучасника, який зізнався, разом з іншими доказами, отриманими завдяки цьому (наприклад, якщо співучасник крадіжки дав про осіб, котрі брали участь у її вчиненні правдиві показання та видав частину викраденого майна, то пред'явлення показань цього співучасника необхідно завжди супроводжувати демонстрацією виданого майна);

- обов'язкове повідомлення слідчим при допиті фактів і деталей вчинення злочину, про які знали лише допитуваний і співучасник групової крадіжки, який зізнався раніше.

3.6. Обшук

Обшук (ст. 177 КПК) – це обґрунтована доказами, що є у справі, слідча дія, суть якої полягає у примусовому обстеженні приміщень і споруд, ділянок місцевості, окремих громадян з метою виявлення злочинців, знарядь злочину, інших предметів і речей, що мають значення для справи.

У криміналістичному сенсі обшук є невідкладною (29%), обов'язковою слідчою дією в процесі досудового слідства та займає проміжне становище в класифікації таких дій на вербальні і невербальні. При розслідуванні квартирних крадіжок на початковому і наступному етапах підготовчі дії, проведення та фіксація результатів обшуку в приміщенні, на місцевості, особистого огляду

підозрюваного здійснюються відповідно до тактичних рекомендацій, зокрема техніко-криміналістичне забезпечення та використання допомоги спеціалістів (ст.ст. 128¹, 183 КПК).

На момент проведення обшуку виникає ідентифікаційна ситуація, яка характеризується виявленням слідів шуканого та наявністю об'єкту, що перевіряється.

За допомогою обшуку при розслідуванні квартирних крадіжок можуть бути вирішені такі завдання: отримання доказів злочинної діяльності конкретних осіб, склад та структуру злочинної групи, виявлення чи підтвердження причетності запідозрених осіб до вчинення серії квартирних крадіжок, встановлення інших співучасників та фактів вчинення ними аналогічних злочинів, конкретизація версій щодо місць збуту викраденого, пошук зразків для порівняльного дослідження.

Загальними рекомендаціями про проведенні обшуку за фактами квартирних крадіжок є:

За для їх усунення слід керуватися такими рекомендаціями:

- піддавати ретельному огляду осіб, що затримуються за підозрою у вчиненні злочину;
- чітко уявляти якості та ознаки шуканого, особливо знарядь і слідів злочину;
- вилучати для наступного експертного дослідження предмети та одяг зі слідами хімічних пасток, які злочинці іноді не встигають приховати;
- виявляти ознаки, що демаскують шукані об'єкти, вказують на схованки, де вони можуть знаходитися;
- здійснювати в процесі обшуку комплексне вивчення всіх знайдених предметів для виявлення їх якостей, що дозволяють визначити за ними шуканий об'єкт і вста-

новити факт контактної взаємодії злочинця чи використаних ним знарядь із обстановкою місць крадіжок;

- передбачити створення покращених умов для сприйняття в пізнавальній діяльності (освітлення, фіксуючих пристроїв, температурний режим та інші особливості).

Підготовчий етап проведення обшуку включає такі елементи: 1) вивчення матеріалів кримінальної справи; 2) збирання орієнтуючої інформації; 3) визначення кола учасників; 4) підготовка НТЗ; 5) планування.

Підготовка до обшуку забезпечує отримання інформації, що є основою для прогнозування, сутність якого полягає в побудові припущень щодо можливих результатів. При плануванні обшуку найбільшою складністю є оцінка ступеня тактичного ризику, неминуче пов'язаного з його проведенням, тому для його мінімізації доцільно слід застосовувати тактичний прийом використання відомостей про осіб, у яких передбачається проведення обшуку, розташуванні місця проведення обшуку: точні межі, адреса, архітектурні та конструктивні особливості будови, топографічний характер місцевості, об'єкти пошуку¹.

При формуванні класифікації об'єктів пошуку має враховуватися специфіка виду злочину, тому в кримінальних справах про квартирні крадіжки найбільш типовими є:

- викрадені гроші, речі чи їх частини (деталі);
- знаряддя злому, інструменти, ключі, за допомогою яких здійснювалося проникнення;

¹ Бондар В.С. Напрямки оптимізації криміналістичної діяльності суб'єктів спеціальних знань на підготовчому етапі проведення обшуку в справах про крадіжки з проникненням у житло / В.С. Бондар // Сучасні проблеми, тенденції і перспективи розвитку криміналістики та судової експертизи: Мат. наук.-практ. конф. - Харків: Вид-во ХНУВС, 2007. - С. 69-73.

- спеціальні технічні засоби, призначені (приспосовані, запрограмовані) для негласного отримання, копіювання, блокування інформації (CD-, DVD-диски з програмними утилітами, які дозволяють обходити захист операційної системи та додатків, аналізувати зміст файлів або копіювати інформацію з жорстких дисків (чи інших носіїв інформації); носії типу флеш; апаратне чи програмне забезпечення для перехвату мережевих пакетів та ін.;

- комп'ютерна техніка, в пам'яті якої збереглися записи її володарів чи є інформація про діяльність злочинної групи;

- предмети та речі, вилучені з цивільного обігу;

- одяг і взуття, на яких могли залишитися сліди;

- технічна документація; квитанції ломбардів; кредитні картки, кредитні договори; телефони та адреси певних підприємств, їх реклами, візитні картки представників, квитки на міжміські та муніципальні засоби транспорту, квитанції на оплату послуг в інших містах, рахунки за проживання в готелях, речі, предмети, які неможливо придбати в місці постійного помешкання осіб, що цікавлять слідство; інші документи, що містять відомості про матеріальне положення потерпілих, архітектурні особливості квартири, що може свідчити про попередню підготовку крадіжок, конкретизувати версії щодо каналів збуту викраденого, встановленні епізодів злочинної діяльності в інших містах;

- засоби зв'язку (мобільні телефони, радіостанції), оптичні пристрої, записники, фонограми, відеозаписи, що містять інформацію про: злочинну діяльність співучасників, місцях знаходження викраденого, наявність у групі загальної каси, підтверджують знайомства та зв'язки учасників групи тощо;

- інше (чорнові записи, вирвані з документів аркуші).

При моделюванні об'єктів пошуку слід виявити наступні об'єкти: а) якими залишені сліди на місці події; б) які до місця обшуку принесені злочинцем з місця події.

Моделювання шляхом вивчення відображень зовнішньої будови об'єктів, що характеризують механізм вчинення квартирної крадіжки дозволить відтворити їх загальну образно-понятійну модель: встановити вид інструменту, модель шини і марку автомобіля, тип і фасон взуття, одягу, рукавичок, характерні особливості, які властиві вузькій групі чи навіть конкретному слідоутворюючому об'єкту; розмір, покрій, колір, форму, кількість гудзиків, конфігурацію коміра і кишень, забарвлення матеріалу і підкладки, ступінь зношеності, наявність етикеток; вид плетіння золотих ланцюжків; форму огранювання коштовного каменя, індивідуальні особливості. Не менш важливу роль відіграють і виявлені на місці події частини відокремлених деталей, матеріалів, речовин, що характеризують об'єкти впливу або розділені сукупності: уламки скла тощо.

Разом з тим, при класифікації об'єктів пошуку слід враховувати можливість зміни їх вигляду, призначення, розбирання на частини.

Особливу складність становить формування моделей зворотних ідентифікаційних зв'язків, яке направлене на відтворення не шуканого об'єкту, а сліду. З цією метою необхідно побудувати ідеальну модель не тільки шуканого об'єкту, але й механізму взаємодії шуканого і сприймаючого об'єктів.

Методика побудови такої моделі складається з етапів:

- встановлення просторових вузлів взаємодії злочинця (ів) з обстановкою місця події;

- виділення інформаційних каналів на різних рівнях взаємодії матеріальних тіл – елементарного і багатобічного;

- аналіз об'єктів взаємодії як комплексної системи: сліди злому – знаряддя злому – супутні сліди – властивості і ознаки сприймаючих об'єктів (виступи й опуклості з волокнами одягу, крові, що належить злочинцеві, волосся тварин на кріслі). По джерелу походження ці сліди можна класифікувати на:

- частинки й елементи зламаної перешкоди, поява яких обумовлена дією знаряддя злому (металева тирса);

- деталі й частинки самих знарядь злому, їх складових елементів, частин;

- частинки одягу та сліди пошкоджень, отриманих злочинцем в результаті дії знаряддя, подолання зламаної перешкоди або контакту з предметами обстановки (краплі крові, волокна, скляний пил);

- оцінка виявлених ознак і формулювання висновку про можливість, характер й локалізацію пошкоджень та мікрочасток (мікрооб'єктів) від об'єкту взаємодії на тілі та одязі злочинця.

Відомості про характеристики шуканих об'єктів (знарядь злому), а також вилучених у процесі оглядів квартир слідів (мікрооб'єктів) повинні орієнтувати слідчого на виявлення та вилучення при обшуку об'єктів, які можуть встановити факт контактної взаємодії злочинця з обстановкою місць злочинів.

Як джерела отримання інформації виступають: а) протоколи оглядів місць подій, моделі слідів; б) криміналістичні обліки; в) висновки судових експертиз, що досліджують об'ємний ідентифікаційний зв'язок, тобто співвідношення слідів і об'єктів, властивості яких у них ві-

дображені до однієї групи (класу, роду, виду); г) технічні паспорти, гарантійні талони.

Систематизація інформації про об'єкти пошуку має здійснюватися шляхом складання розшукової таблиці.

На підготовчому етапі обшуку використовується тактичний прийом розстановки сил та НТЗ, зміст якого складає:

- підготовка необхідних технічних засобів (засоби пошуку, фіксації та вилучення слідів і об'єктів; вимірювальні прилади: «ВК-1»; ультрафіолетові освітлювачі; пошукові засоби; прилади «Кіновар», «Жасмин»; засоби пошуку кабелів «Р-299»; нелінійні радіолокатори «Аргус-1», ІНМ «Гусар» для виявлення неекранованих радіоелектронних засобів, що містять напівпровідникові пристрої: жорсткі диски, флеш-картки, мобільні телефони, електронні годинники; металошукачі ІМП-2 («Диригент»), «Garret»; георадар РППЗ «Око» за допомогою якого можна отримати площинні та профільні зображення обслідуваних ділянок тощо);

- застосування засобів технічного попередження витоку інформації (використання переносних радіоблокаторів мобільного зв'язку);

- застосування НТЗ попередніх досліджень (газоаналізатори, портативні польові газові хроматографи (індикатори) – система IONSCAN, що запрограмована на виявлення і атрибутивне розпізнавання речовин і т.і.);

- застосування спеціальних засобів для відпирання металевих шаф, сейфів і сховищ;

- підготовка та використання засобів для роботи з комп'ютерною технікою, у тому числі використання спеціальних програм розкриття паролів, блокування модемів);

- узгоджене застосування фотозйомки та відеозапису при виявленні й описі об'єктів, а також при фіксації поведінки осіб, які знаходяться у приміщенні, що обшукується та протидіють проведенню обшуку.

Якщо предмет крадіжки являє собою культурну чи історичну цінність, професія особи пов'язана з творчою діяльністю, до проведення обшуку слід запросити фахівця-мистецтвознавця, в залежності від ситуації розслідування.

Об'єктом співпраці криміналіста та мистецтвознавця є предмет злочинного посягання, наприклад, картина, на яку нанесено інше зображення, або скульптура з цінностями. При їх огляді підлягають виявленню і фіксації: матеріальні сліди, вигляд, призначення викрадених речей і предметів, загальні та індивідуальні ознаки. З причини складності визначення цінності того чи іншого предмета (ікони, картини), часу та місця його виготовлення, з тактичної точки зору доцільно долучати спеціалістів відповідного профілю, що дозволить уникнути підробок: імітації культового живопису під старину майстерно «записаних» дійсно старовинних ікон.

При проведенні обшуку в осіб, підозрюваних (обвинувачених) у вчиненні серії квартирних крадіжок, обшук доцільно проводити суцільним послідовним методом та оглянути стіл, оргтехніку на предмет наявності шматків паперу з записаними паролями та іншою інформацією, що представляє інтерес для членів злочинної групи, та інші місця, наприклад: сміттєві кошики та контейнери, шафи, дошки для записів, настінні календарі, органайзери.

Інтерес містить система тактичних прийомів, направлених на виявлення схованок, для здійснення яких не-

обхідні спеціальні криміналістичні знання та НТЗ, яка включає:

- 1) вивчення об'єкта обшуку;
- 2) аналіз обстановки місця обшуку;
- 3) аналіз ознак предмету пошуку;
- 4) зіставлення предмету пошуку з об'єктами місця пошуку;
- 5) орієнтація на професійні чи інші навички, фізіологічні, культурні, інтелектуальні характеристики, тип темпераменту особи, у якої проводиться обшук при встановленні місця схову;
- 6) використання можливостей типових аналогів;
- 7) аналіз вузлів обстановки з метою встановлення демаскуючих ознак;
- 8) аналіз виявлення слідів та їх ознак;
- 9) зіставлення виявленого предмета з ознаками шуканого;
- 10) зіставлення однакових предметів між собою.

Для застосування даних прийомів використовуються такі технічні прийоми як: зондування порожнистих і заповнених сипкими й м'якими речовинами просторів з допомогою щупів, простукування мурів; використання джерел освітлення для порівняння різних ділянок поверхонь по забарвленню, запиленості, зношеності; визначення наявності магнітного поля та інших особливостей. При цьому необхідно звертати увагу на наступні ознаки: сліди підклеювання шпалер, свіжість забарвлення, нові планки пластика, можуть свідчити про створення або знищення схованки.

Як схованки у справах про квартирні крадіжки використовуються різноманітні ніші в конструкціях будівель та предметах меблів, улаштування подвійного дна в меблях та інших предметах вжитку.

Для виявлення схованок у подібних місцях рекомендується застосовувати амплітудний метод радіо інтроскопічного контролю. Отримувані при дослідженні дефектограми в багатьох випадках дозволяють визначити не тільки форму та розмір схованки, а й предмети, що там знаходяться.

Труднощі для пошуку складають фальшиві та «багатоповерхові» схованки, отож при виявленні будь-якого сховища в середовищі, маючого значну протяжність, доцільно перевірити, чи не є під ним або поблизу від нього іншого.

При виявленні схованки суттєве значення мають питання її фіксації та вилучення виявлених предметів.

Виявлену схованку спочатку фотографують разом із вмістом, потім схованку та вміст фотографують окремо. Порожню схованку ретельно оглядають. Якщо там раніше зберігалися золоті монети, промислове золото, то на дні та стінках можуть залишитися частки металу. Тому слідчий має прийняти заходів, аби разом із спеціалістом оглянути виявлену схованку, відібрати проби металу з дна та стін, відповідним чином упакувати зразки.

У процесі обшуку транспортних засобів, а також підсобних приміщень доцільно звертати увагу на місце зберігання, стан і конструктивні особливості різного роду інструментів. У разі виникнення підозри щодо зберігання їх у даному місці та використання в господарстві інструменти необхідно ретельно оглянути. Спеціаліст-криміналіст може вказати на сліди фарби, що збігається з фарбою контактних поверхонь обстановки квартири (решіток, дверей, дверцят сейфів, шухляд). На ріжучих кромках інструментів можуть залишитися частки різних суб-

станцій (дорогоцінних металів, замків) після розділення предметів посягання, елементів перешкод.

При аналізі предметів обстановки слід враховувати і такий нюанс, як наявність на них павутиння, яке зазвичай призводить до відмови пошуку практичними працівниками. Авторами було встановлено, що мінімальна кількість часу, необхідного павукові для плетіння нитки складає 25 хвилин.

Доцільно також звертати увагу на сліди шуканих об'єктів, що утворилися під час їх знаходження в приміщенні: контури, вдавнення, подряпини на підлозі та стінах від великогабаритних предметів; нашарування від предметів, що вміщують рідину на білизні в шафах, книгах, волокна на виступаючих предметах обстановки, які згодом можуть бути використані для ідентифікації.

При виявленні об'єктів пошуку, для дослідження використовуваної в доказуванні системи: суб'єкт - річ - подія злочину, дії спеціаліста-криміналіста здійснюються в такій послідовності: 1) допомога слідчому в точному позначенні в протоколі обшуку обставин і місця їх виявлення. При цьому слід здійснювати фотографування місця виявлення із знайденим предметом, а потім і самого предмету; 2) огляд знайденого предмету з метою: визначення його призначення, стану, опису загальних і окремих ознак; виявлення слідів і ознак, що вказують на його причетність до події, яка розслідується, і конкретної особи: пошук слідів прямої і зворотної дії: наприклад, слідів рук - на предметах викраденого і знаряддях злочину, частинок ґрунту - на одязі, взутті, рукавичках, знаряддях злочину; 3) складання відповідних документів.

3.7. Відтворення обстановки й обставин події

Відтворення обстановки й обставин події є самостійною слідчою дією, сутність якої полягає в одночасному проведенні експериментальних (дослідницьких) та дій, що перевіряються, результати яких і є тими фактичними даними, що мають значення для розслідування злочину.

Відтворення обстановки та обставин події, відповідно до статей 194, 195 КПК, охоплює, по суті, дві самостійні слідчі дії:

- 1) перевірку показань на місці;
- 2) слідчий експеримент.

Перевірка показань на місці, як і слідчий експеримент, сприяють пізнанню динамічного боку злочину.

Перевірка показань на місці

Перевірка показань на місці полягає у відтворенні раніше допитаною особою показань про злочин у цілому чи окремих його обставинах на місці, пов'язаного з його вчиненням та одночасному їх співставленні з фактичною обстановкою даного місця, вказівкою на предмети, документи та сліди значущі для справи, а також демонстрацією певних дій з метою перевірки наявних і отримання нових фактичних даних у випадку формування в суб'єкта розслідування переконання в дійсній обізнаності даної особи щодо фактів події, яка розслідується.

Слід зазначити, що перевірка показань на місці представляє собою своєрідну комплексну дію, в якій поєднуються окремі риси (елементи, фрагменти) таких слідчих дій як «огляд місця події», «допит», «пред'явлення для впізнання», «обшук» і «слідчий експеримент».

Загальні завдання, що вирішуються за допомогою перевірки показань на місці, такі:

- перевірка показань, з'ясування відповідності даних, отриманих від допитуваного, об'єктивній дійсності. Якщо особа оговорює себе, то вона не буде в повній мірі обізнаною про справжні обставини події, що розслідується, про деталі обстановки та проведенням перевірки показань на місці можна викрити її в неправді;

- уточнення, а у низці випадків встановлення вперше місця вчинення злочину, а також шляхів, за якими допитуваний потрапив на це місце чи залишив його;

- встановлення чи уточнення окремих обставин, пов'язаних з діями допитуваного під час події. Це можуть бути деталі способу вчинення злочину, дії потерпілого (обвинувачено, свідка), про які у відриві від місця й у словесній формі повідомити важко;

- отримання від особи більш повних показань, адже сама обстановка місця події, демонстрація особою своїх дій (чи дій злочинця), використання переваг вільної розповіді допомагають допитаному оживити асоціативні зв'язки, моторну пам'ять та можливості пригадування з розмірковуванням. Тому на місці допитаний може згадати суттєві для справи обставини;

- конкретизація ролі кожного співучасника при групових злочинах;

- встановлення нових фактичних даних. У ході перевірки показань на місці можна виявити раніше не виявлені сліди злочину, знайти речові докази, приховане, викрадене майно, встановити нових свідків, потерпілих та осіб, які підлягають притягненню до кримінальної відповідальності;

- встановлення причетності підозрюваного (обвинуваченого) до вчинення інших злочинів.

Конкретизуючи зазначені завдання стосовно розслідування квартирних крадіжок, перевірка показань на місці надає можливості отримання фактичних даних, які стосуються: встановлення місць вчинення серійних квартирних крадіжок; маршрутів пересування злочинців; послідовності раніше здійснених на місці вчинення злочину дій особи, яка перевіряється; при вчиненні крадіжки групою осіб, - встановлення безпосередньої ролі співучасників, зміст дій кожного; конкретизація встановлення осіб, яким було збите викрадене майно; визначення місць, де були кинуті знаряддя злочину та поцінні предмети; встановлення свідків; викриття самообмови особи, яка бере на себе вину співучасника; з'ясування ролі та характеру дій співучасників особи, яка перевіряється.

На підготовчому етапі перевірки показань на місці докладно досліджуються протоколи оглядів місць подій, допитів потерпілого та підозрюваного (обвинуваченого) з метою формування уявлення про маршрут пересування злочинця, місце крадіжки та послідовність дій, що складають спосіб вчинення злочину, спрямованих на заволодіння предметами злочинного посягання. Попередньо встановлюються так звані умовні точки або опорні пункти на місцевості, які характеризують вузлові моменти злочинної події:

- з якого місця обвинувачений починає орієнтуватися на місцевості;

- пункт зустрічі зі співучасниками, звідки вони почали свій рух до місця події, що перевіряється;

- розташування засідки або місця, де знаходився злочинець, який був залишений спостерігати за оточуючим середовищем;

- місце проникнення до квартири;

- безпосередньо приміщення квартири;
- шляхи відходу;
- місцезнаходження автомашини, що чекала членів групи;
- місце приховання знарядь злочину або викраденого майна.

Вузлові ділянки набувають особливого значення при перевірці показань за участю кількох обвинувачених. Демонстрація ними всіх об'єктів та однакового шляху слідування свідчить про добру обізнаність в деталях розслідуваної події та, відповідно, навпаки.

До протоколу допиту доцільно прикласти власноруч складений допитуваною особою план чи схему того, що вона збирається показати на місці (маршрут руху до місця крадіжки, місця взаємодії крадія з центральним та периферичними «вузлами» матеріальної обстановки місця події), адже вони можуть сприяти викриттю самообмови (особливо при логічному зіставленні зі схемою місця події). Складання схеми необхідне також і тому що вона дозволяє визначити основні орієнтири на шляху пересування, та уникнути претензій з боку обвинуваченого (підозрюваного), що йому начебто підказали шлях прямування або він дізнався про нього від третіх осіб чи в процесі задавали «навідні» запитання.

Спеціаліст-криміналіст може також надати консультацію слідчому щодо визначення часу проведення перевірки показань зважаючи на загрозу втрати матеріальних слідів та речових доказів, які можуть залишитися на місці. Якщо це місце раніше не досліджувалося, допомога спеціаліста полягатиме в уточненні його місцезнаходження, визначенні оптимальних шляхів під'їзду, виходячи з архітектурних особливостей будинку.

У випадку проведення перевірки на вже дослідженому місці крадіжки, спеціалісту-криміналісту спільно зі слідчим доцільно вивчити протокол первинного огляду, додатки до нього, висновки експертів та обрати оптимальні орієнтири для проведення відео- та фотозйомки. При проведенні кількох перевірок із різними особами ці орієнтири необхідно використовуватися в усіх випадках.

Підготовлюються технічні засоби, які необхідні для проведення слідчої дії відповідно до прогнозованої слідчої картини на місці. При цьому до участі в проведенні перевірки доцільно запросити спеціаліста, якому згодом буде доручено проведення експертизи з метою отримання більш повної вихідної інформації для проведення експертного дослідження, з'ясування необхідності постановки на вирішення експерта додаткових запитань при призначенні нової експертизи.

У процесі перевірки показань на місці обвинувачений, проявляючи ініціативу, самостійно обирає маршрут руху до місця вчиненої ним крадіжки, дає пояснення в поєднанні з демонстраційними діями.

Спеціаліст-криміналіст при цьому може надати допомогу слідчому в деталізації та конкретизації певних обставин, з'ясуванні місцезнаходження, характеру дій і співучасників крадіжки. Це дозволяє встановити роль кожного обвинуваченого у вчиненому злочині.

На підставі отриманої інформації досліджується місце вчиненої крадіжки, різні елементи фактичної обстановки та виявлені предмети, що підтверджують факт перебування в даному місці особи, яка перевіряється. Особливу увагу доцільно приділяти тим перешкодам, які долав злочинець, коли вчинював епізод, що перевіряється. Метою їх дослідження є встановлення факту його конта-

ктної взаємодії з фактичною обстановкою за допомогою виявлення та вилучення слідів злочинця, слідів знарядь злочину, мікрооб'єктів, які могли зберегтися та не були досліджені в процесі огляду місця події, що проводився раніше.

Спеціаліст-криміналіст може також разом зі слідчим спостерігати за учасником дії, за змінами в його поведінці, за всіма рефлекторними рухами для формування висновків щодо впевненості рухів та дій учасника, про сумніви, що з'явилися в нього та розгубленості, коли він одразу не в змозі обрати дорогу, згадати орієнтири.

Така допомога набуває особливої значущості у випадках, коли обвинувачений із тих чи інших причин вже на місці приймає рішення відмовитися від показу місця приховання цінностей, вказуючи при цьому на місце, де нічого не заховано, отож спеціаліст-криміналіст може розгадати, де дійсно зберігаються шукані об'єкти.

Проведення фото- та відеозапису має відповідати базовим основам перевірки показань на місці, а також сприяти виключенню будь-яких сумнівів у тому, що показання отримані з першоджерела, від безпосереднього учасника події крадіжки, що розслідується.

Для цього необхідно, щоб:

- особа, яка перевіряється знаходилася в голові слідчої групи, що підкреслює свободу її дій у рамках слідчої дії;

- учасники слідчої дії не маскували того, хто перевіряється;

- дії та коментарі особи, яка перевіряється фіксувалися в процесі вільної розповіді та показу;

- формулювання запитань слідчого мало лише уточнюючий характер.

При перевірці показань членів злочинної групи відеозапис проводиться у відношенні кожної особи окремо. При цьому необхідно конкретизувати роль кожного у вчиненні крадіжки, встановити спосіб дій і суперечності в показаннях. Забезпечення цієї вимоги здійснюється шляхом вибору однакових умов, точок та операторських прийомів відеозапису.

Порядок та об'єм відеозапису включає такі епізоди:

- маршрут руху учасників до місця проведення перевірки;

- обстановка, вказана особою, чиї показання перевіряються;

- вказані вузлові об'єкти обстановки, на які були спрямовані злочинні дії;

- виявлені предмети, об'єкти - речові докази, сліди, які мають відношення до події, що розслідується.

Фіксація події при проведенні перевірки показань із виходом на місце умовно поділяється на три етапи: розповідь про місце проведення слідчої дії; маршрут і процес руху; безпосередня перевірка показань на місці.

При пересуванні групи до місця проведення слідчої дії здебільшого застосовують прийом панорами слідування з точок для оглядової зйомки. Точки зйомки доцільно розташовувати збоку від траєкторії руху учасників слідчої дії. Динаміка того, що відбувається наочно передається при діагональній побудові композиції. Рух у кадрі повинен йти за прямою, що з'єднує протилежні кути кадру. В одному куті розміщують учасників слідчої дії, в іншому - об'єкт, до якого прямує слідча група. Оператор під час зйомки переміщується за прямою, паралельній лінії переміщення слідчої групи.

По прибутті на місце відеозапис проводиться з тих точок, які застосовувались при огляді місця події з метою співставлення результатів кількох слідчих дій. Це стосується й випадків, коли використовувалася фотографічна фіксація.

Важливим правилом відеозйомки даної слідчої дії є зйомка на упередження, коли розповідь попереджає проказ тієї обстановки, про яку йде мова в показаннях. Тому спочатку фіксують показання особи, яка перевіряється, відносно обставин крадіжки, потім – її дії. Останні фіксують на фоні елемента обстановки, предмету, де особою здійснювалися певні дії. Наприклад, на фоні дверей, які вона відкривала; сейфу, звідки були викрадені цінності; ділянки підвалу, де тимчасово зберігалися предмети крадіжки. Зйомку особи необхідно проводити в повний зріст та погрудь, обличчям до камери.

Особливу значущість набуває фіксація дій особи, що перевіряється, які можуть слугувати характеристикою механізму утворення слідів, виявлених при огляді місця крадіжки. Дана інформація може бути зіставлена з результатами експертного дослідження з метою виявлення протиріч у відношенні механізму вчинення злочину.

При вилученні виявлених об'єктів, що фігурували в попередніх показаннях, їх необхідно зафіксувати за правилами фіксуючої зйомки, виконавши прив'язку до місцевості. При цьому показують положення предмету, дії по вилученню, включаючи звільнення від маскуючих предметів, а також загальний вигляд предмету.

Особі, показання якої перевіряються, після вільної розповіді та демонстрації дій можуть бути задані запитання відносно добровільності дачі показань і запитання, що стосуються процедури проведення слідчої дії.

Слідчий експеримент

За допомогою слідчого експерименту при розслідуванні квартирних крадіжок перевіряються:

- можливість, вміння та навички обвинуваченого виготовити знаряддя крадіжки на заданому рівні (відмичку, підробити ключ), вчиняти дії, пов'язані з професійними та злочинними навичками (відперти замок відмичкою, підробленим ключем, у механічний спосіб, розрізати решітку автогеном, просвердлити отвір в певній частині замка, сейфа);

- можливість здійснення ти чи інших дій з урахуванням конкретної обстановки: проникнути в квартиру, потрапити на поверх при певних умовах, за певний проміжок часі, здібність особи самостійно перемістити значну кількість предметів (підняти чи внести викрадене);

- можливість бачити, чути з певної точки та при певних умовах те, що відбувалося на місці крадіжки;

- можливість існування явища чи факту, наприклад, зберігання предметів в певних місцях (місткість сховища).

Спеціаліст-криміналіст може надати допомогу слідчому на всіх етапах слідчого експерименту: а) виявити ключові та вказати небезпечні для здоров'я учасників моменти; б) відтворити обстановку та умови проведення дослідів, максимально наближених до події крадіжки; в) у розробці плану, організації дослідів та контролі за їх виконанням; г) надати максимальне сприяння в підборі аналогів, виготовленні макетів та муляжів знарядь і предметів, що були об'єктами; д) в оцінці отриманих результатів.

З методологічної точки зору допомога слідчому може бути конкретизована такими завданнями:

1) участь у контролі за правильним виконанням умов проведення слідчого експерименту, тобто забезпечення адекватності критеріїв порівняння обставин, що потребують уточнення чи перевірки;

2) участь у виборі серед характеристик і параметрів, які перевіряються, тих що відображають суттєві боки досліджуваної обставини чи факту;

3) врахування максимально можливого діапазону змін даних характеристик і самих обставин;

4) науково-технічне та консультативне супроводження експериментальної перевірки даних обставин;

5) участь у встановленні характеру, закономірності та стійкості зв'язку між раніш встановленими достовірними та знову отриманими в експерименті параметрами ситуації, що аналізується;

6) участь в отриманні даних, які будуть вихідними для вирішення конкретних експертних завдань;

7) експериментальних зразків при проведенні ідентифікаційних експертних досліджень;

8) у фіксації результатів експерименту.

Фотозйомка при проведенні слідчого експерименту досить поширена і виконується відповідно до стандартних правил.

Разом з цим, необхідно звернути увагу на деякі моменти, які мають певну специфіку, обумовлену особливостями механізму вчинення квартирних крадіжок.

Так, при перевірці можливості проникнення до квартири, розташованої на другому поверсі через балкон, дії обвинуваченого доцільно фіксувати як із боку вулиці

(двору), так і з боку квартири. Це дозволить наочніше показати можливість та послідовність здійснюваних дій. Аналогічно фіксується можливість викрадення предметів через отвір певного розміру.

Застосування відеозапису доцільно в наступних випадках: присутності обвинуваченого та інших, зацікавлених осіб, які в подальшому можуть опротестувати його результати; при внесенні змін у обстановку на місці вчинення крадіжки; відмові особи, яка перевіряється, від намічених дій або наданні недостовірних відомостей; використанні результатів слідчого експерименту при проведенні експертиз; необхідності хронометражу дій, які виконуються в слідчому експерименті.

Основною умовою є фіксація ключових моментів слідчого експерименту, що ілюструють факти, отримані в результаті його проведення.

Наприклад, перевіряючи можливість виносу предмету певних розмірів через систему вентиляції, статист чи особа, яка перевіряється, фіксуються з предметом у руках із двох боків: з приміщення та зовнішнього боку (даху). Необхідно показати стан перешкоди до експерименту, в процесі виконання експериментальних дій та після його завершення. Якщо предмет не проходить в габарит - зафіксувати виступаючі частини предмету та отвору.

Перевага відеозапису полягає в можливості варіацій швидкості зйомки та відтворення, що підвищує наочність та дозволяє виявити важливі для слідства деталі. При фіксації процесів, що швидко відбуваються (відпирання замка відмичкою) та виконуються в швидкому темпі, зломку доцільно проводити в режимі швидкісної роботи за твору, що забезпечує оптимальне сприйняття дій.

3.8. Призначення та проведення судових експертиз

Аналіз поняття судової експертизи, свідчить, що вона складається з наступних стадій: провадження експертизи, основу якої складає власне дослідження, здійснюване експертом, а також призначення і використання, суб'єктами яких є слідчий, особа, що проводить дізнання, суд (суддя), прокурор.

Призначення експертизи – процесуальна, комплексна багатоетапна дія, яка включає: збирання матеріалів для дослідження, вибір моменту призначення експертизи, визначення її предмету, вибір експертної установи, винесення постанови та ознайомлення з нею зацікавлених осіб, вирішення заявлених клопотань, направлення постанови та об'єктів на експертизу. Необхідність її призначення при розслідуванні квартирних крадіжок зумовлюється недостатністю доказової інформації, яку можна усунути шляхом проведення спеціальних досліджень, результати яких викладаються у формі висновку відповідної експертизи. У тих випадках, коли законом передбачене обов'язкове призначення судової експертизи, але воно слідчим не було виконано, суд, відповідно до п. 4 Постанови Пленуму Верховного суду України від 30.05.97 р. № 8 «Про судову експертизу в кримінальних і цивільних справах», при розгляді справи не має права ухвалювати рішення по суті, а може направити справу (якщо експертизу неможливо провести в суді) на додаткове розслідування.

Процесуальний порядок підготовки і призначення судової експертизи включає:

1) винесення слідчим постанови про призначення судової експертизи (ст. 196 КПК України);

2) ознайомлення з постановою про її призначення підозрюваного, обвинуваченого (якщо він уже встановлений) його захисника та потерпілого з цією постановою і роз'яснення йому його прав при проведенні судової експертизи (ст. 197 КПК України);

3) розгляд заявлених при цьому клопотань. У випадку їх задоволення виноситься нова постанова та вказані вище особи знову знайомляться з постановою про призначення судової експертизи;

4) направлення керівникові відповідної експертної установи, в якій вона повинна проводитися, постанови про її призначення та матеріалів, необхідних для її проведення (ст. 196 КПК України);

5) при проведенні судової експертизи в експертній установі призначення керівником експертної установи експерта або декількох експертів з числа працівників даної установи та повідомлення про це слідчого (ст. 198 КПК);

6) роз'яснення експертові керівником експертної установи його прав і відповідальності (ст. 196 КПК);

7) при проведенні судової експертизи не в експертній установі слідчий самостійно вручає експертові копію постанови про призначення експертизи, роз'яснює обов'язки і права, встановлені статтею 77 КПК, і попереджає його про кримінальну відповідальність за статтями 384, 385 КК (ст. 196 ч. 3 КПК).

У необхідних випадках слідчий складає постанову про вилучення або відібрання зразків, необхідних для проведення експертного дослідження, і провадить відповідну слідчу дію (ст. 199 КПК).

Розрізняють фактичні і юридичні підстави призначення судової експертизи. Фактичними підставами є по-

треба в спеціальних знаннях для встановлення певних обставин при провадженні в справі, юридичним - положення закону, що передбачають можливість, умови і порядок її призначення.

Указуючи фактичні підстави призначення судової експертизи, слідчий називає в постанові обставини справи, для з'ясування яких необхідні спеціальні знання. Юридичні підстави призначення судової експертизи вказуються посиланням на ст.ст. 75 і 196 КПК. Якщо проведення судової експертизи доручається співробітникам судово-експертної установи, посилаються також на ст. 198 КПК.

У зв'язку з тим, що призначення судової експертизи є слідчою дією, то воно повинне мати спеціальну процесуальну форму. Спеціальною процесуальною формою призначення експертизи і юридичною підставою для її проведення на досудовому слідстві є постанова про її призначення, що виносять слідчий або особа, яка провадить дізнання.

Організаційні особливості підготовки та призначення судових експертиз слід розглядати в двох аспектах:

1. Оптимізації техніко-криміналістичного забезпечення, спрямованого на дотримання принципу повноти вихідних і порівняльних матеріалів, що надаються на експертизу та необхідні для отримання оптимальної інформації щодо умов й обставин походження, отримання, яке повинне здійснюватися при таких умовах:

- направляти не тільки видимі сліди прямої дії одного об'єкту на інший (рук, ніг, знарядь злону, сліди - залишки розділених об'єктів), але й матеріальну основу речової обстановки крадіжки, з якою взаємодіяв об'єкт;

- виявляти та повідомляти експертові всю інформацію, пов'язану з обставинами походження досліджуваних об'єктів (включаючи свідчення сторін з цього приводу);

- вимоги, що пред'являються до порівняльних матеріалів: безсумнівності походження, репрезентативності та порівнянності.

2. Оптимізації тактичного забезпечення з метою мінімізації тактичного ризику, що виникає в різних слідчих ситуаціях, яка досягається за допомогою використання комплексу тактичних прийомів, комбінацій, правил, а також систем слідчих дій.

Вибір рішення в ситуації ризику може бути результатом логічного аналізу ситуації, «прорахунку» можливих наслідків дій, в сукупності з заходами по зниженню його ступеня, може бути інтуїтивним.

Базою прогнозу є онтологічна матриця способу дій злочинця, – криміналістична характеристика крадіжки.

Це дозволить: провести аналіз слідчої ситуації, встановити точки взаємодії злочинця з обстановкою, інтегрувати слідові комплекси в структурні блоки – здійснити орієнтовне планування проведення судових експертиз, моделювання шуканих об'єктів, та на основі чіткого плану (алгоритму), організувати процес підготовки початкових матеріалів, проведення слідчих дій в місцях поперед і після кримінальної події: обшуках, оглядах, виїмках.

Ця схема має бути представлена у вигляді інтеграційного алгоритму тактики дій, адекватного криміналістичній природі крадіжок і конкретним ситуаціям їх розслідування, зумовленого характером вирішуваних завдань доказування й обраними криміналістичними методами їх вирішення.

Тому схема підготовки експертного дослідження повинна складатися з таких елементів.

1. Ухвалення тактичного рішення про проведення експертизи.

При розслідуванні квартирних крадіжок ухвалення подібного рішення відбувається при проведенні невідкладних слідчих дій: оглядів, обшуків, допитів, у процесі яких виявлені та вилучені сліди злочину, предмети злочинної діяльності або злочинного посягання будуть використані як об'єкти експертного дослідження. При цьому:

А. Визначаються завдання дослідження: ідентифікаційні, класифікаційні, діагностичні або ситуаційні. Наприклад, як, у яких умовах, яким чином взаємодіяли об'єкти: з якого боку (зовнішнього чи внутрішнього) здійснений злом перешкоди? Які особливості способу злому?

Б. Складається перспективний план проведення експертизи, котрий включає:

- перелік слідів і предметів, що підлягають дослідженню, зібраних при проведенні слідчих дій;
- необхідний вид криміналістичних експертиз;
- версії та завдання, що підлягають експертному вирішенню;
- коло об'єктів, які перевіряються, їх основні характеристики, що слід зробити для їх виявлення;
- способи і терміни отримання інших порівняльних матеріалів.

2. Визначення, пошук, виявлення та вилучення ідентифікованих об'єктів, та тих, що перевіряються, інших порівняльних матеріалів.

За допомогою спеціаліста слід здійснити моделювання предметів, що залишили сліди на місці крадіжки шля-

хом використання експертних технологій з метою встановлення їх родової або видової належності та, виходячи з висунутих у справі версій, участі в пошукових слідчих й процесуальних діях.

Для оптимального експертного дослідження слідових комплексів на підготовчому етапі, повинен бути дотриманий відповідний порядок підготовки початкових матеріалів, який повинен містити:

1. Матеріальні об'єкти:

а) предмети зі слідами знарядь;

б) зіптки, копії зі слідів рук, ніг, одягу, шкіряного покриву, замки, знаряддя злочину тощо, які не можуть бути вилучені;

в) знаряддя, взуття, рукавички, виявлені на місці крадіжки або вилучені у підозрюваного.

На дослідження направляється вся сукупність слідів та предметів, вилучених при огляді місця вчинення крадіжки і при проведенні інших слідчих дій. Дані об'єкти, як системні динамічні утворення, необхідно інтегрувати за відповідними інформаційними вузлами, у межах яких відбувалася контактна взаємодія об'єктів: злочинця та знарядь з певною ділянкою навколишнього оточення. Наприклад, при зломі дверей - замок, замкова планка, частина об'єкту зі слідами злочину, сліди на дверній лутці, одвірку при зломі замку, сліди ніг на підлозі, сліди рук, рукавичок, одягу, шкіряного покриву на дверях і знарядді злочину;

г) зразки для порівняльних досліджень.

2. Документальні дані:

а) протоколи огляду місця події та інших слідчих дій з відповідними додатками (масштабні схеми, фотознімки);

б) протокол допиту спеціаліста-криміналіста, який брав участь у слідчій дії, якщо встановлені підозрювані та обвинувачені, - протоколи їхніх допитів із викладенням наступної фактичної інформації: про об'єкти, локалізацію слідів знярядь злочину, рук, ніг, їх взаємне розташування, механізм взаємодії об'єктів, зміни, дії з об'єктами до їх виявлення, про умови зберігання, стан слідів у момент огляду та вилучення.

Якщо призначається декілька різних експертиз, важливо визначити послідовність їх провадження. Істотну допомогу у вирішенні даного завдання має надати спеціаліст, який може повідомити про виявлення побіжних слідів знярядь злочину, взуття, рукавичок (у тих випадках, коли ці сліди не є об'єктом криміналістичної експертизи - фарба, частинки килимового покриття, матеріалу передбачуваного зняряддя злочину), а також результати експертних досліджень таких слідів.

Загальними правилами при визначенні послідовності призначення експертиз є:

- у першу чергу призначати і проводити експертизи тих слідів, нашарувань і часток, які зазнають швидких змін (речовини біологічного походження) чи склад яких може змінитися в процесі транспортування і експертних досліджень;

- експерт, якому доручається першим провести дослідження, має бути сповіщений про експертизи, котрі будуть проводитися щодо даних об'єктів надалі;

- експерт, якому доручається проведення чергового дослідження, повинен мати дані про проведені раніше експертизи, а також про застосовані при їх проведенні методи.

У випадках, коли для вирішення питання про належність часток фарби, полімерних матеріалів, деревини

тощо яким-небудь об'єктам необхідне вивчення їх різних властивостей, наприклад, зовнішньої морфології (компетенція експертів-трасологів) і внутрішньої будови та/або складу (компетенція судових біологів, фізиків і хіміків), необхідно призначати комплексні експертизи¹.

3. Вибір моменту призначення експертизи. Найбільш складною на подальшому етапі розслідування квартирних крадіжок є ситуація, коли факт крадіжки встановлений, зібрані докази про винність особи, що його скоїла, проте обвинувачений пред'явленого звинувачення не визнає, оскаржує висновок експерта, прагнучи знецінити зібрану доказову інформацію (наприклад, пояснюючи факт знаходження своїх слідів перебуванням на місці крадіжки не в зв'язку з її вчиненням).

У даних ситуаціях треба звернути увагу на такі обставини:

- перш ніж приступати до допиту підозрюваного, скласти уявлення про його психологічний, вольовий настрій і т.і.;

- пам'ятати про те, що особи з сильною волею та великою витримкою, з твердим характером без пред'явлення ним отриманих об'єктивних доказів не будуть давати правдиві показання. Тому з такими особами бесіда про вчинений злочин буде даремною і ніякої нової інформації слідчий не отримає;

- перед допитом ретельно продумати не тільки запитання допитуваному, але й їхню послідовність, темп допиту, спрогнозувати оптимальний момент пред'явлення доказів, коли допит слід перервати тощо.

¹ Прохоров-Лукин Г.В. Экспертиза следов знаять злому й инструментів // Экспертизи у судовій практиці. / За заг. ред. В.Г. Гончаренка. - К.: Юрінком Інтер, 2004. - С. 109.

Оптимальним інструментом вирішення ситуації тактичного ризику вважається проведення тактичних операцій (комбінацій), тому проведення судових експертиз, раціонально здійснювати в рамках тактичних операцій: «Доказування просторово-часових зв'язків», «Нейтралізація протидії обвинуваченого (підозрюваного)», що включають проведення детальних допитів обвинуваченого (підозрюваного) і допит свідків, що знаходилися в місці, яке вказується допитуваним, проведення відтворення обстановки й обставин події, з метою перевірки можливості здійснення певних дій.

Після винесення постанови про призначення експертизи, слідчий повинен розробити тактику ознайомлення з нею обвинуваченого (підозрюваного), виходячи з його відношення до інкримінованого діяння, ступеню обізнаності про зібрані у справі докази, психологічної дії на нього самого факту призначення експертизи з метою встановлення доказів, що викривають його.

Тактичні особливості допиту підозрюваного (обвинуваченого) визначаються, перш за все, тим, що в більшості випадків ані допитуваний, ані його захисник не мають у своєму розпорядженні відомості про докази, які зібрані в процесі слідства. Результативність такого допиту багато в чому залежить від того, наскільки ефективно слідчому вдалося використати наявні в його розпорядженні докази.

Виходячи з цього, допит підозрюваного (обвинуваченого) про обставини, пов'язані з предметом експертного дослідження, потрібно проводити до його ознайомлення з постановою про призначення експертизи, аби він не зміг знецінити доказове значення юридичних фактів, що встановлюються судовою експертизою. З'ясову-

вати необхідні обставини слід обережно, щоб допитуваний не розгадав тактичного задуму слідчого. Отримані свідчення необхідно зафіксувати в протоколі допиту та лише після того, як допитуваний підтвердить своїм підписом правильність їх запису, приступити до ознайомлення з постановою про призначення експертизи.

Варто запропонувати допитуваному зобразити графічно схему пересування до місця крадіжки, топографічні ознаки місцевості з прилеглими дорогами, автостоянками, дитячими майданчиками тощо, а також внутрішній план приміщення квартири, з якої було вчинено крадіжку. При виконанні таких схем необхідно звернути увагу на розташування співучасників злочину в ході вчинення крадіжки (де було зупинено автомобіль, якщо було кілька спроб проникнення – вказати де саме, у який спосіб співучасники діставалися до даху – у разі проникнення через вікно на останньому поверху та ін.), сектори огляду в місці їхнього знаходження та по відношенню до них, а також маршрут відходу з місця крадіжки. Цю інформацію слід зіставити з результатами деталізації телефонних дзвінків з мобільних телефонів учасників злочинної групи, яка дозволяє встановити час встановлення сеансу зв'язку та його вид (інформаційне повідомлення або вербальне спілкування); місце знаходження кінцевого обладнання на момент встановлення сеансу зв'язку (з зазначенням адреси встановлення ретрансляційної антени) та іншу корисну інформацію.

Наведений інформаційний комплекс дозволяє розкрити механізм квартирної крадіжки, уточнити окремі прийоми способу вчинення злочину, слугує основою для оптимального проведення подальших тактичних комбінацій та операцій.

При допиті підозрюваного слід використати психологічний вплив на нього майбутніх доказів, які можуть з'явитися в розпорядженні слідства пізніше. З цією метою корисна певна демонстративність при підготовці експертизи, роз'яснення суті й тих доказів, які можуть бути отримані з її допомогою. Наприклад, дактилоскопіювання підозрюваного, призначення дактилоскопічної експертизи слід проводити так, щоб допитуваний зрозумів, що в найближчий час у слідчого з'являться докази, що викривають його у вчиненні крадіжки.

Психологічний вплив посилюють такі тактичні прийоми:

- проведення попереднього допиту за обставинами, що стосуються доказів, які пред'являються;
- постановка запитань, відповіді на які ускладнили б для допитуваного можливість нейтралізувати доказ, який пред'являється, після ознайомлення з ним;
- умовчання про відомі слідчому окремі факти;
- створення умов, при яких в уяві допитуваного виникає перебільшене уявлення відносно зібраного доказового матеріалу.

Спеціаліст-криміналіст може надати значну допомогу в модернізації тактики ознайомлення підозрюваного (обвинуваченого) з постановою про призначення експертизи в процесі допиту, шляхом використання тактичних прийомів:

- а) логічного аналізу – розчленовування свідчень за наочною ознакою (свідчення щодо власних дій, дій співучасників), часу (до, в період та після вчинення крадіжки) та аналіз їх змісту з погляду формальної логіки;
- б) деталізації показань – для максимального посилення психотравмуючого впливу домінанти та отриман-

ня докладних, поглиблених свідчень за допомогою запитань про елементи способу вчинення крадіжки (маршрути пересування злочинця до місць вчинення серійних квартирних крадіжок та шляхи відходу; операції по відключенню охоронної сигналізації, маніпуляції з замком; дії, що застосовувалися для відшукування місць зберігання майна).

Конкретизована спрямованість запитань, рекомендованих спеціалістом слідчому, дозволяє усунути прогалини в описанні події, допущені допитуваним із тих чи інших причин, та навіть виявити спроби приховати чи спотворити деякі відомості. Отримувана інформація за допомогою спеціаліста підлягає наступному системному аналізу. При відсутності в показаннях необхідних даних спеціаліст висловлює слідчому пропозицію про проведення додаткового, уточнюючого допиту.

Тактика ознайомлення обвинуваченого з постановою про призначення експертизи має поєднувати такі елементи:

- проведення попереднього допиту до його ознайомлення з постановою, аби він не міг з її змісту спрогнозувати зміст висновків експертів і, відповідно, будувати свої свідчення;

- відбирання та пред'явлення зразків для порівняння;

- ознайомлення з постановою про призначення експертизи;

- проведення повторного допиту за тими ж обставинами.

Допомога спеціаліста-криміналіста полягає:

- у формулюванні запитань, що виносяться на вирішення експерта. У разі прагнення підозрюваного (обвинуваченого) знецінити значення слідів визнанням факту

свого знаходження на місці крадіжки або контакту з речовими доказами, не пов'язаного з вчиненням злочину, на вирішення експертизи доцільно ставити питання, що встановлюють властивості і параметри механізму взаємодії об'єктів;

- постановці деталізованих запитань щодо дій злочинця з підготовки, вчинення та приховання крадіжки. Ці запитання в систематизованому вигляді, повинні охоплювати механізм дій злочинця, за окремими інформаційними вузлами обстановки на місці події: при спостереженні за квартирою, перевірці наявності мешканців у сусідніх квартирах, проникненні у приміщення, пошук цінностей. Наприклад, яким чином Ви розташовувалися при зломі дверей, вікна? Чи контактували в подальшому з уламками скла, що утворилися при зломі? З якою метою? Яким чином брали предмети при пошуку цінностей, де при цьому розташовувалися? Вам пред'являється висновок експерта про те, що сліди на фрагменти скла, вилучені при огляді місця події, залишені вказівним, середнім і великим пальцями Вашої правої руки при їх одночасному контакті зі слідосприймаючою поверхнею в результаті захоплення.

- фіксації свідчень за допомогою відеозйомки, що в подальшому допоможе виключити доводи обвинуваченого про неправомірні дії з боку слідчого, а також направлення ним чи його захисником скарг з метою затягування досудового слідства.

Експертними дослідженнями слідів-відображень, що складають слідові комплекси, притаманні вчиненню квартирних крадіжок, встановлюються такі обставини минулої події, відображеної в матеріальному середовищі:

- коло осіб, запідозрених у вчиненні злочину;

- кількість осіб, що брали участь у вчиненні злочину, зміст і послідовність їх дій на місці події (спосіб вчинення крадіжки);

- факт контактної взаємодії особи з об'єктами, вилученими з місця події;

- суб'єкт нерозкритого злочину, тобто злочинця за вчинення іншого злочину, за раніше залишеними слідами на місці злочину;

- причетність однієї особи до вчинення однієї чи декількох крадіжок;

- інші злочини, вчинені підозрюваним (у даний спосіб, із застосуванням даних знарядь та інших засобів);

- давність вчинення злочину;

- можливість виявлення мікрочасток (мікрооб'єктів) на одязі й тілі злочинця, знаряддях злочину або інших об'єктах, що контактували з предметами обстановки й слідами на місці події;

- функціональні особливості особи, що залишила сліди на місці злочину, а також «супутні» об'єкти - ознаки одягу, взуття, знаряддя злочину, транспортного засобу тощо;

- групову належність об'єктів, сліди дії яких є на місці події, їх клас та спосіб виготовлення, характеристику місцевості, з якої походять нашарування.

Ідентифікація людей та предметів за залишеними ними слідами є одним з процесуальних способів доказування наявності або відсутності фактів тотожності.

Ототожнення за слідами-відображеннями конкретного об'єкту (людини, знаряддя, пристрою), дозволяє встановити доказові факти:

- перебування певної особи, предмету на місці крадіжки та контакту з навколишнім середовищем;

- контактної взаємодії підозрюваного, обвинуваченого з елементами обстановки місць злочинів;

- перебування однієї і тієї ж особи (підозрюваного, обвинуваченого) на місці вчинення двох чи більше крадіжок;

- змінення злочинцем персональних даних;

- використання одного й того ж знаряддя для вчинення серії крадіжок, однією тією ж чи різними особами.

При розслідуванні квартирних крадіжок виникає необхідність проведення таких класів та родів судових експертиз, які умовно можна поділити на дві групи:

1. Експертизи, які стосуються дослідження слідів, утворених в результаті взаємодії матеріальних тіл будь-якої фізичної природи: криміналістичні – традиційні:

• *трасологічні.*

А) *слідів людини:*

1) **Дактилоскопична.**

У дактилоскопичній експертизі, виділяються різновиди: виявлення латентних слідів рук, розпізнавання властивостей злочинця за слідами рук, ідентифікація особи за слідами рук¹.

Предметом дактилоскопичної експертизи є встановлення особи, яка залишила відбитки рук на місці події, а також часу й умов слідоутворення.

Об'єктами дактилоскопичної експертизи є сліди рук (візерунки пальців долонь) і підошов стоп ніг людини.

Залежно від завдань, що визначаються слідчим, експерт у процесі роботи використовує одну з експертних методик або їх комплекс.

¹ Дактилоскопическая экспертиза: современное состояние и перспективы развития. – Красноярск: Изд-во Краснояр. ун-та, 1990. – С. 77.
218

Якщо на місці події виявлені сліди рук, виникає завдання перетворення невидимого у видиме. При вирішенні її, залежно від властивостей слідосприймаючої поверхні, давності слідів, умов, використовується та чи інша експертна методика. У свою чергу, виявлення невидимих слідів рук створює необхідні передумови для вирішення інших завдань розслідування.

Наступні комплекси експертних методик зумовлені ситуацією розслідування – визначена чи ні вихідна сукупність осіб, котрі перевіряються. Якщо не визначена, то застосовується методика розпізнавання пальця руки, котрим залишений слід на місці події, тому що вирішення цього завдання дозволяє розпізнавати статі за слідами рук або встановлювати, що два чи більше слідів рук, залишених різними пальцями при вчиненні однієї чи декількох крадіжок невідомим злочинцем, належать одній людині. Водночас вирішення останнього завдання створює більш надійні умови для визначення статі.

Якщо вихідна сукупність осіб, котрі перевіряються визначена, то включається методика ідентифікації людини за слідами рук.

При проведенні дактилоскопічних експертиз на дослідження надходять такі об'єкти, пов'язані з подією злочину:

- предмети або їх частини з латентними слідами рук;
- предмети або їх частини з виявленими слідами рук, котрі не вилучені з поверхонь об'єктів;
- дактилоскопічні плівки або інші липкі та полімерні матеріали з перекопійованими слідами рук;
- зліпки, отримані з об'ємних слідів рук або зі слідів рук, попередньо виявлених дактилоскопічними порошками;

- фотознімки та репродукції із зображенням слідів рук;

- предмети зі слідами рук, виявлені та вилучені при проведенні оперативно-розшукових заходів;

- матеріали кримінальної справи;

- протокол огляду місця події з фототаблицею;

- фотонегативи та (або) відеозапис із зафіксованою обстановкою місця події та слідами рук;

- плани, схеми, малюнки до протоколу огляду місця події та інформаційно-пошукова карта з результатами попередніх досліджень слідів, проведених спеціалістами-криміналістами в процесі огляду місця події;

- матеріали слідчих дій, пов'язані з виявленням, фіксацією та вилученням об'єктів дослідження та (або) слідів рук: протоколи допитів, обшуку (виїмки), відтворення обстановки й обставин події, отримання зразків для порівняльного дослідження;

- матеріали первинних (повторних) експертиз: висновки експерта, фототаблиця, розробки та додатки до них; об'єкти первинної повторної експертизи.

На експертизу можуть бути надані порівняльні зразки відбитків рук:

- потерпілих, знайомих сусідів та інших осіб, котрі могли залишити сліди не в зв'язку з подією злочину;

- підозрюваних, обвинувачених та осіб, котрі перевіряються на причетність до вчинення злочину;

- утворені на пластичних матеріалах (об'ємні) або зліпки з них;

- відібрані з масивів дактилокартотек;

- вільні зразки.

Факт відбору зразків відбитків пальців і долонь процесуально закріплюється складання протоколу відбору експериментальних зразків (ст. 199 КПК).

За допомогою ідентифікаційного дактилоскопічного дослідження слідів рук можна встановити:

- коло осіб, запідозрених у вчиненні квартирної крадіжки;

- суб'єкт нерозкритого злочину, тобто злочинця, затриманого за вчинення іншого злочину, за раніше залишеним слідам на місці злочину;

- причетність однієї особи до вчинення декількох злочинів;

- факт контактування особи з об'єктами, вилученими з місця події;

- кількість осіб, які брали участь у вчиненні крадіжки.

Ідентифікаційне дослідження встановлених на місці події слідів рук, тобто ототожнення особи, яка перевіряється, за пальцевими відбитками, проводиться за загальними та окремими ознаками папілярних візерунків. Систему груп ознак папілярного візерунку нігтьових ознак фаланг пальців рук складають:

1. Загальні ознаки папілярного візерунку.

2. Загальні ознаки патологічних змін шкіряного покриву.

3. Окремі ознаки папілярного візерунку.

4. Окремі ознаки патологічних змін шкіряного покриву.

5. Окремі ознаки папілярних ліній.

До загальних ознак папілярного візерунку відносяться:

- тип, вид та різновид папілярного візерунку (відповідно до вихідної класифікації на дугові, петльові, завиткові);

- особливості будови центральної частини візерунку;

- положення центру візерунку відносно дельт;
- будова та положення дельт;
- ступінь кривизни дугоподібних ліній;
- кількість та напрям потоків папілярних ліній;
- ширина потоків та частота розташування папілярних ліній в потоках;
- ступінь рельєфної відображеності папілярного візерунку.

Загальними ознаками патологічних змін шкіряного покриву є:

- наявність пошкоджень у певній зоні папілярного візерунку;
- вид пошкодження: лінійне, зональне;
- наявність, інтенсивність і характер розташування білих ліній на папілярному візерунку.

До окремих ознак папілярного візерунку відносяться різні морфологічні особливості, котрі називаються деталями. Переважна більшість цих деталей утворена незначними по протяжності так званими «короткими» папілярними лініями. Решта деталей також виділяється на основі певних лінійних розмірів (не більше 3 мм).

Систему окремих ознак, що характеризують деталі папілярного візерунку, складають:

- початок папілярної лінії (умовно орієнтується в потоці за годинниковою стрілкою);
- кінець папілярної лінії;
- розгалуження папілярної лінії в потоці ліній;
- злиття папілярних ліній у потоці ліній;
- місток;
- вічко;
- гачок;
- точка.

Слід зазначити, що експерт, після узнавання елементних ознак на фотознімках, визначає їх місцезросташування, беручи за точку відліку одну з ознак або (та) інші елементи структури папілярного візерунку (дельту, центр візерунку) та розраховує їх взаємне розташування, адже в цьому найбільше проявляється індивідуальність папілярних візерунків¹.

Окремі ознаки патологічних змін шкірного покриву – дана група ознак виникає в результаті певних захворювань, або ж в силу суттєвих пошкоджень шкірного покриву, котрі призводять до появи різних новоутворень та окремих ділянок папілярного візерунку.

Як окремі ознаки тут можна виділити потовщення кінців папілярних ліній по краях рубців, особливості конфігурації меж пошкоджень, новоутворення епідермісу у вигляді виступів та заглиблень, різних за формою, розмірами, місцезросташуванню та взаєморозташуванню.

Окремі ознаки папілярних ліній дозволяють успішно проводити ідентифікацію особи за слідами пальців рук, котрі містять недостатню для ототожнення кількість окремих ознак папілярного візерунку. До таких ознак відносяться пори та нерівності країв папілярних ліній – еджеоскопічні ознаки.

Ці дві групи ознак мікрорельєфу папілярних ліній тісно взаємопов'язані й тому отримали назву пороеджеоскопічних ознак.

Ототожнення людини за слідами рук базується на комплексі загальних та окремих ознак, що збігаються. Для категоричного висновку в загальному плані є необхідним збіг не менш як 10-12 окремих ознак. Кількісні

¹ Дактилоскопическая экспертиза: современное состояние и перспективы развития. – Красноярск: Изд-во Краснояр. ун-та, 1990. – С. 195.

критерії визначаються в кожному конкретному випадку та залежать від розмірів ділянки, котра відобразилася в сліді, наявності деталей, що зустрічаються рідко. Для вирішення питання про тотожність, за прийнятими в експертній практиці критеріями, їх не повинно бути менше 7-8, з урахуванням ідентифікаційної значущості окремих ознак¹.

При оцінці висновків ідентифікаційної дактилоскопічної експертизи необхідно здійснити якісний аналіз порівняльного дослідження. При цьому враховуються кількість деталей, чіткість відображення загальної будови візерунку та його деталей, повнота збігів, існуючі відмінності, стійкість ознак (деталей), ступінь викривлення папілярного візерунку.

Оцінюючі результати порівняльного дослідження слідчий зобов'язаний з'ясувати, яким чином експерт пояснив відмінності, котрі можуть бути пояснені двома причинами: по-перше, механізмом слідоутворення; по-друге, взаємодією речовини, що проявляє з потожировою речовиною.

Сліди рук людини містять діагностичну інформацію, яка має подвійне значення:

- стосовно самих слідів - щодо їх належності певним пальцям чи ділянкам слідоутворюючої внутрішньої поверхні кисти людини, а також умов їх утворення (механізму утворення - схоплення чи доторкання, а також абсолютної чи відносної давності їх утворення);

¹ Див.: Майлис Н.П. Судебная трасология: Учебник для студентов юридических вузов. - М.: Изд-во «Экзамен», Право и закон, 2003. - С. 87; Криминалистическая техника: основы трасологии и криминалистического исследования оружия: учебник для вузов / Под ред. проф. Н.П. Майлис. - В 2 т. - Т. 2. - М.: Московский психолого-социальный институт, 2006. - С. 103.

- стосовно особи, яка їх залишила (стать, вік, зріст, наявність шрамів і каліцтв на руках, належність до окремих професій, наявність деяких хвороб).

Отримана інформація дозволяє в сукупності з іншими даних пізнати спосіб дій злочинця; цілеспрямовано проводити перевірку осіб; систематизувати сліди в дактилокартотеці за нерозкритими злочинами; встановлювати анатомічні, вікові та інші функціональні особливості особи, яка залишила сліди на місці злочину.

При розслідуванні квартирних крадіжок на вирішення дактилоскопічної експертизи, як правило, виносяться такі питання:

Діагностичні:

1) чи мають місце сліди рук людини на вилучених з місця події предметах?

2) чи є матеріально фіксовані відображення на вилучених на місці події предметах слідами рук людини?

3) якщо на предметах мають місце сліди рук, то чи придатні вони для ідентифікації особи, яка їх залишила?

4) у результаті яких дій залишені виявлені на предметі сліди рук?

Ідентифікаційні:

1) чи залишені сліди рук, які є на предметі з місця події, певною особою?

2) чи залишені сліди рук на предметах з різних місць подій однією і тією самою особою?

2) Слідів інших ділянок тіла людини (губів, вух, чола, носа тощо).

На вирішення даної експертизи можуть бути винесені такі питання:

Ідентифікаційні:

1) чи є на представлених предметах, вилучених при огляді місця квартирної крадіжки, сліди шкірного покриву людини (чола, вуха тощо)?

2) якщо так, то придатні вини для ідентифікації особи?

3) однією чи різними особами залишено сліди на представлених предметах?

4) чи утворені ці сліди шкіряним покривом конкретної людини? Якщо так, то якою конкретною ділянкою (губами, вушною раковиною тощо)?

Неідентифікаційні (діагностичні):

1) чи є в слідах ознаки, що свідчать про наявність анатомічних особливостей будови конкретної області тіла?

2) чи відобразилися в цих слідах ознаки, що дозволяють встановити стать та вік людини?

Оскільки сліди губів можуть мати включення слини, епітелію, помади, то звичайно призначаються комплексні експертизи – трасологічна і судово-медична та трасологічна і речовин (помада), за допомогою яких встановлюються групова, статева належність слини, особа, яка залишила сліди, країни (фірма-виготовлювач) помади, її марка і номер тону тощо.

Для встановлення механізму утворення слідів і найбільш кваліфікованого проведення експертного дослідження варто усвідомлювати про існування трьох основних типів губів, якими можуть бути утворені сліди: сухі, зі слиною та жирові (від продуктів харчування чи спеціально змащені). Така диференціація важлива у випадках, коли необхідно підключити до дослідження, окрім трасолога, інших спеціалістів.

3) Слідів зубів.

Предметом експертизи є встановлення фактичних даних, що дозволять ідентифікувати особу, яка залишила сліди зубів, а також визначити умови та механізм слідоутворення.

До **об'єктів** експертизи відносяться сліди зубів, зубних протезів, частини зубів.

У практиці прийнято диференційовано підходити до дослідження слідів зубів. Дослідження слідів, виявлених на жуйках, недопалках та інших подібних об'єктах, проводиться в рамках трасологічної експертизи. Сліди зубів на біологічних об'єктах є об'єктом дослідження судово-медичної експертизи або комплексної (медико-криміналістичної) експертизи.

До завдань, які вирішуються в рамках експертизи слідів зубів, відносяться завдання як ідентифікаційного, так і діагностичного характеру:

- 1) чи не залишено сліди, виявлені на місці події зубами людини;
- 2) чи не залишені вони зубним апаратом певної особи;
- 3) якими конкретно зубами залишено дані сліди.

На експертизу мають бути представлені:

- об'єкти зі слідами зубів (недопалки, продукти);
- зліпки зі слідами зубів осіб, які перевіряються (гіпсові, з силікону);
- фотографічні знімки слідів зубів;
- матеріали кримінальної справи – протокол огляду місця події, живої особи й інші документи, які містять корисну для експерта інформацію.

- 4) Слідів босих та одягнених у шкарпетки (панчохи) ніг людини, а також слідів взуття.

Предметом експертизи ніг людини та взуття є встановлення фактичних обставин, пов'язаних із ідентифі-

кацією людини, взуття й визначення їх слідової взаємодії.

Вивчення слідів ніг дозволяє вирішувати низку ідентифікаційних і діагностичних завдань. До основних *ідентифікаційних* завдань відноситься визначення: чи залишені виявлені на місці події сліди певною людиною або взуттям, вилученим у неї, чи його ногами, одягненими в шкарпетки. *Діагностичні* завдання включають в себе встановлення властивостей об'єктів, які залишили сліди: визначення виду та розміру взуття; виду та особливостей шкарпеток, що відобразилися в сліді; розмірів та особливостей босої ноги, фізичних властивостей особи, яка залишила слід, - стать, зріст, особливості ходи тощо.

Встановлення вказаних обставин не тільки дозволяє звузити коло осіб або об'єктів, якими могли бути залишені виявлені сліди, але й спрощує в подальшому завдання експерта з ототожнення конкретного об'єкта.

Велику групу ідентифікаційних питань складають питання, пов'язані з встановленням групової приналежності: чи є на об'єктах, виявлених на місці події, латентні сліди ніг (взуття); чи придатні сліди ніг (взуття), виявлені на місці події, для ідентифікації; взуттям якого типу (чоловіче, жіноче, фасон, модель) залишено сліди.

З метою встановлення конкретної тотожності перед експертом можуть бути поставлені такі питання: чи не залишені сліди взуттям, вилученим у підозрюваного; чи не залишені сліди босих ніг підозрюваному; чи не залишені сліди шкарпетками, вилученими у підозрюваного; чи носилося взуття підозрюваним.

Для з'ясування механізму події крадіжки можуть бути поставлені такі питання: який механізм слідоутворення слідів ніг (чи утворилися вони при перенесенні важ-

ких речей), які особливості мають ступні ніг, взуття, сліди яких виявлені на місці події.

При виявленні в сліді (або на взутті) сторонніх нашарувань (у вигляді часток ґрунту, рослинних залишків, фарби) може виникнути необхідність у проведенні судово-ґрунтознавчої, судово-ботанічної, криміналістичної експертизи лакофарбових покриттів тощо. У випадку виявлення в сліді часток крові і для визначення видової та ґрунтової належності потових виділень на підкладці та стільці взуття повинна призначатися судово-медична біологічна експертиза. У даних випадках слідчий (суд) повинен винести декілька постанов про призначення різного роду експертиз, продумавши послідовність їх проведення, яка дозволила б уникнути втрати інформаційних властивостей речових доказів¹.

Об'єктами судово-трасологічної експертизи слідів ніг людини можуть бути:

- *поверхневі сліди ніг*, відображені на яких-небудь предметах або перекопійовані на дактилоскопічну плівку. Перед вилученням їх на місці події, вони підлягають обов'язковій фотозйомці за правилами масштабної фотографії;

- *зіптки об'ємних слідів ніг*, виготовлені за допомогою полімерних матеріалів, гіпсу тощо;

- *фотографічні знімки слідів*, виконані з дотриманням правил судової фотографії;

- *матеріали кримінальної справи*, котрі містять відомості про час та умови виявлення слідів, способи їх фіксації та механізм події.

¹ Див.: Майлис Н.П. Судебная трасология: Учебник для студентов юридических вузов. – М.: Изд-во «Экзамен», Право и закон, 2003. – С. 90.

Для проведення ідентифікаційного дослідження на експертизу повинні надаватися порівняльні матеріали-зразки. До них відносяться:

- *взуття підозрюваного*, в якому він міг знаходитися на місці події. Якщо перед експертом ставиться питання, чи не носилося виявлене взуття певною особою, то на експертизу направляється в якості зразка взуття, вилучене в цієї особи, близька за видом і фасоном до взуття, належність котрого встановлюється;

- *носки*, вилучені у підозрюваного, якщо на місці події виявлені відповідні сліди. При цьому необхідно враховувати структуру тканини та стан виробів, які відобразилися в сліді;

- *два-три* зліпки з експериментальних слідів ніг підозрюваного, якщо на місці події виявлені об'ємні сліди босих ніг та з них було зроблено зліпки. Якщо об'єктом експертизи є поверхневі сліди босих ніг, то в якості зразків надаються відбитки зафарбованих типографською фарбою босих ніг особи, яка перевіряється;

- *два-три експериментально отримані доріжки* слідів підозрюваного, коли об'єктом дослідження є доріжка слідів. При отриманні експериментальної доріжки слідів підозрюваний наступає на поверхню, вкриту тонким шаром типографської фарби або фарбу наносять за допомогою валика на підошви його ніг або взуття та пропонують йому пройти по паперовій стрічці. Якщо отримання зразків для слідчого є складним, він може використати допомогу спеціаліста-криміналіста.

Для проведення й оцінки експертного дослідження необхідно знати ознаки, котрі відображаються в слідах ніг та взуття.

У **слідах ніг** розрізняють загальні й окремі ознаки ступні та ознаки ніг, взутих у носки.

При вивченні слідів *босих ніг* необхідно дотримуватися традиційної класифікації ознак, тобто виділяти загальні та окремі. Ці ознаки включають у себе елементи, котрі складають як опорну частину стопи в цілому, так і рельєф поверхні її підошви. До загальних ознак, котрі характеризують стопу, відносяться: розміри стопи (довжина, ширина плюсни, зводу та п'яти); форма ступні та її окремих елементів; тип ступні; розміри пальців (довжина та ширина кожного пальця); загальна будова папілярного візерунку; наявність, загальна форма та розташування флексорних складок; кут нахилу великого пальця стопи відносно медіального краю підошви.

Окремі ознаки можна класифікувати на три групи:

1. Ознаки пальців: співвідношення їх розмірів; форма та особливості розташування їх відносно один до іншого та переднього краю плюсни; форма та локалізація різних деформацій (наприклад, вигин окремих пальців); відсутність окремих пальців або фаланг.

2. Ознаки ступні: конфігурація країв; аномалії в будові ступні; відсутність якої-небудь її частини; наявність, форма, розміри та положення рубців, мозолів, шрамів, наростів; мікроознаки у вигляді виступів і впадин на краях мозолів, рубців, шрамів та інших дефектів, пов'язаних із пошкодженнями або грибковими захворюваннями шкіри.

3. Ознаки шкірного рельєфу підошви ступні. Це суворо індивідуальні ознаки, котрі відображають морфологічні особливості візерунків папілярних ліній. Класифікація деталей папілярного візерунку аналогічна класифікації візерунків кистей рук. Однак, папілярні візерунки стоп дещо ширші та відстань між ними більша. Від зводу до п'яtkової частини лінії переважно уривчасті.

На пальцях ніг дугові шатрові візерунки спостерігаються частіше ніж на пальцях ніг. Петльові та завиткові зустрічаються на ділянці підошви, що представляє підвищення, котре відповідає головці першої плюснової кістки великого пальця ноги. На інших поверхнях підошов лінії рідко утворюють петльові та дугові візерунки, а розташовуються прямим потоком, дещо скошеним до зовнішнього краю підошви¹.

У **слідах взуття** виділяють такі ознаки:

Загальні: конструкція підошви (суцільна без каблука, підошва з окремим каблуком та підметкою); форма й розміри підошви та її частин; форма носка, внутрішнього та зовнішнього зрізів підошви, заднього зрізу підметки, переднього та заднього зрізів каблука; характеристика підошви та її частин (плоска, дещо випукла, гладка з рельєфним малюнком); спосіб кріплення підошви та її частин (клеювий, прошивний, гвинтовий); кількість гвинтів, цвяхів; наявність на підошві фабричних клей та позначень.

Окремі: а) ознаки, які виникають у процесі виготовлення взуття: наявність мікроутворень (напливів та нерівностей на поверхні підошви), наявність пропусків стіжоків на ділянках стрічки, поєднання обривків деталей рельєфного малюнку на ділянках, що примикають до торця підошви; наявність, форма, розміри та місцезросташування раковин і зрізів на гумових підошвах тощо; б) ознаки, котрі виникають у процесі експлуатації взуття: наявність, форма, розміри, конфігурація ділянок зносу; утертість рельєфного малюнку та межі утертості; місце розташу-

¹ Криминалистическое исследование следов кожного покрова человека: Учебник / Под ред. И.В. Кантора. - Волгоград: ВА МВД России, 2003. - С. 137-139.

вання, розміри та форма тріщин, отворів; в) ознаки ремонту взуття: кількість, форма та розміри окремих шпильок; наявність набойок, їх форма, розміри, розташування.

У процесі механізму утворення слідів можуть бути спотворення розмірів і форми підошви та її частин. Так, при здвигах відмічаються збільшення довжини підошви в цілому та нерідко каблуку. Можуть мати місце суттєве збільшення ширини підметкової частини та в меншій мірі зміни ширини каблука та проміжної частини.

Спотворення форми підошви виражається в тому, що в сліді може збільшуватися радіус кривизни носка; кривизна зовнішнього та внутрішнього зрізів підошви.

У слідах можуть мати місце спотворення й окремих ознак: форми та розмірів дефектів на деталях рельєфного малюнку, форми та розмірів шляпок цвяхів тощо.

Ознаки ступні людини підрозділяються на ознаки власної ступні, ознаки пальців та шкірного рельєфу.

До ознак власної ступні відносяться: форма та розміри в цілому, форма країв, наявність, форма та місцезонашування рубців, мозолів, деформацій.

Ознаки пальців – це співвідношення розмірів, форма пальців, розташування їх відносно переднього краю плюсни

- слідів рукавичок, одягу (чи є сліди, виявлені на місці події, слідами рукавичок; якими рукавичками (шкіряними, трикотажними, гумовими) вони утворені; чи відобразилися в слідах ознаки виробничого, експлуатаційного походження або ознаки ремонту; чи придатні сліди рукавичок для ідентифікації; чи залишені виявлені на місці події сліди рукавичками, вилученими у підозрюваного; чи залишені сліди на предметах з різних місць подій одними і тими самими рукавичками).

Б) *знарядь, інструментів, механізмів, агрегатів і утворених ними слідів:*

1) Слідів знарядь злому й інструментів.

Предметом експертизи є встановлення фактичних обставин справи, пов'язаних із ототожненням знарядь, інструментів та механізмів слідової взаємодії, які застосовуються при вчиненні злочинів.

Ознаки зовнішньої будови робочих поверхонь знарядь та інструментів класифікуються на загальні (групові) та окремі (індивідуальні).

До *загальних* (групових) ознак відносяться форма та розміри робочих поверхонь знаряддя (інструмента) конкретного роду, виду.

Ці ознаки зумовлені технічними умовами виробництва даного знаряддя (інструменту). Розміри їх робочих поверхонь визначені відповідними ДСТУ, якщо вони виготовлені на підприємстві. Наявні незначні відхилення допускаються в межах цих ДСТУ для даного виду виробів.

До *окремих (індивідуальних)* ознак відносяться: форма, розміри робочих поверхонь та рельєф конкретного знаряддя (інструмента), характер відображення конкретних ділянок (різні нерівності, їх форма, розміри та місцеположення).

На вирішення даної експертизи виносяться такі запитання:

1) якими знаряддями й інструментами утворені сліди злому?

2) чи відобразилися в слідах характерні ознаки цих знарядь та інструментів (дефекти, сліди обробки)?

3) які сліди (частки речовин) могли утворитися на застосованих для злому знаряддях та інструментах, тілі й одязі особи при здійсненні злому?

4) чи залишені сліди, виявлені на місці події, знаряддям (інструментом), вилученим у підозрюваного)?

2) Замків, замикальних механізмів.

Предметом експертизи є встановлення фактичних даних, пов'язаних із ототожненням знарядь та інструментів, якими були залишені сліди при зломі замків та запірних пристроїв, визначенням механізму слідоутворення.

Об'єктами експертизи можуть бути різного роду замки, фіксатори та інші запірні пристрої, знаряддя, відмички, інструменти, їх сліди, ключі.

На вирішення експертизи можуть бути поставлені такі запитання ідентифікаційного та діагностичного характеру:

1) чи справний механізм замка, вилученого на місці події?

2) чи можна відкрити замок, вилучений на місці події, сторонніми предметами (відмичками, підібраними або підробленими ключами)?

3) чи відкривався вилучений на місці події замок сторонніми предметами?

4) чи одним способом відімкнене (зламано) надані на експертизу замки?

5) чи відкривався вилучений на місці події замок яким-небудь з ключів чи якоюсь з відмичок, вилучених у даного громадянина?

6) чи знімалися зліпки з ключів?

Поряд із дослідженням замків проводиться експертиза ідентифікації ключів та знарядь злому.

Для проведення експертизи повинні бути надані такі матеріали: замки, ключі, передбачувані знаряддя злому, сліди, вилучені з місця події, відомості про умови збері-

гання предмета, його використання та про можливі умови зберігання предмета, його використання та про можливі штучних змінах після вчинення злочину (наприклад, заточування). Слід суворо дотримуватися правила: виключити спроби відпирання та запирання замка при його огляді на місці події. Це пояснюється тим, що в результаті таких дій може бути втрачена початкова картина наявних на деталях замка окремих слідів та ознак, може бути порушена взаємодія та взаєморозташування деталей замка.

3) Слідів транспортних засобів.

Предметом даної експертизи є встановлення обставин справи, пов'язаних із ідентифікацією транспортного засобу.

На вирішення транспортно-трасологічної експертизи можуть бути поставлені діагностичні завдання, а також за її допомогою можна встановити родову (групову) належність транспортних засобів та їх частин та ідентифікувати конкретний транспортний засіб, зокрема:

1) чи придатні сліди шин, гіпсові зліпки яких представлені на експертизу, для ідентифікації;

2) чи залишений виявлений на місці події слід шини одним з коліс наданого на дослідження автомобіля.

4) Встановлення цілого за частинами.

У зв'язку з подією квартирної крадіжки предмети, які складали раніше єдине ціле, з'являються поділеними на частини. Поділення предметів може відбуватися й на стадії підготовки до злочину, його вчиненні або прихованні слідів у результаті навмисних чи випадкових дій, причому одні частини залишаються в одному місці, а інші виявляються в іншому.

Наприклад, у ключовій шпарині замку виявлені частина відмички чи ригелю підібраного ключа, на вічках

дверей суміжних квартир частинки паперу, на місці крадіжки залишено кружку з викраденого сервізу.

У подібних випадках встановлення того факту, що частини відносяться до одного цілого або складали раніше єдине ціле, має неабияке доказове значення. Кінцева мета дослідження зводиться до того, щоб через спільність частин розділеного предмета встановити зв'язок якогось-небудь об'єкта, частіше за все особи, з подією конкретної крадіжки або зв'язок між кількома особами, причетними до злочину.

У трасологічній експертизі встановлення цілого за частинами в якості цілого виступають найчастіше об'єкти зі стійкими просторовими межами, які прийнято поділяти на три види:

1) однорідні (монолітні) предмети - фарфорова чашка, скло;

2) складені предмети - предмети, які складаються зі з'єднаних між собою та функціонально пов'язаних деталей, наприклад, замок, рушниця, тощо;

3) комплекти (комплектні цілі) - сукупність однорідних або складених предметів, об'єднаних спільним використанням або зберіганням, наприклад, кинджал та піхви, пара взуття, пачка цигарок.

Існують дві форми завдань, які стоять перед експертом при проведенні трасо логічної експертизи даного виду, пов'язані зі ступенем руйнування об'єкта.

Якщо вихідний об'єкт значно пошкоджений, тобто він практично не існує як ціле, та на дослідження надходять рівноцінні частини, то перед експертом постає завдання встановлення (відновлення) цілого за його частинами. Питання в такому випадку формулюються наступним чином: «Чи не складала раніше єдине ціле уламки скла, виявлені на місці події, та уламки скла вилучені на одязі даної особи (наданому певною особою)?».

Якщо ж вихідний об'єкт практично не зруйнований, а від нього відділено невелика частина, то перед експертом стоїть завдання встановлення належності частини даному цілому або факту відділення частини від указанного цілого. Питання в такому випадку формулюються таким чином: «Чи є фрагмент, виявлений в шпарині замка, частиною підбраного ключа, вилученого у підозрюваного гр-на К.?».

При дослідженні складених та комплектних об'єктів перед експертом, як правило, ставиться завдання в формі встановлення цілого за частинами й деталями, які відокремилися: «Чи складала раніше одне ціле піхви, виявлені на місці події та кинджал, вилучений у підозрюваного гр-на К.?».

- **матеріалознавчі** – різні види досліджень матеріалів, речовин і виробів (ЕМРВ).

У разі виявлення на об'єктах не тільки слідів-відображень, а й слідів-нашарувань чи слідів-відшарувань речовин (субстрату), для вирішення питання про те, чи мала місце контактна взаємодія між даними об'єктами, проводиться комплексна експертиза за участю трасолога, хіміка, фізика, біолога. Для цього необхідно використовувати сучасні методи досліджень: ІЧ- та УФ-спектрометрію, атомно-абсорбційний та рентгенофазовий аналіз, хроматографію та ін.

Крім того, за допомогою даних досліджень можливе вирішення кола окремих завдань, необхідних для підсумовування доказової інформації, які можуть виступати як матеріалознавчий етап комплексного дослідження:

- визначення способу обробки виробів з металів, пластмас і інших матеріалів вимагає матеріалознавчого вивчення структури останніх;

- визначення взаємного розташування двох чи більше предметів при контактах може бути використана інформація, отримана за допомогою ЕМРВ про взаємне перенесення утворюючих ці предмети речовин та матеріалів і локалізації таких речовин та матеріалів;

- визначення природи матеріалів, що потрапили в замикаючий пристрій та знаходяться на його елементах (сліди полімерних матеріалів або сліди металізації певними сплавами на деталях внутрішньої будови замків);

- визначення характеристик знарядь утворення пошкоджень із використанням встановлених ЕМРВ відомостей про матеріали, з яких виготовлені їхні контактні поверхні, що залишили сліди, істотно збагачує можливості при встановленні їхньої інформаційної структури¹.

При цьому можна вирішити такі запитання:

- частки якого металу є на внутрішніх поверхнях циліндрового замку, представленого на дослідження.

- які форма та розміри предмету, що утворив сліди металізації.

- який сплав (склад) об'єктів, що утворили сліди металізації.

- чи мають загальну групову належність за складом метал (сплав) з якого виготовили ключ (відмичку та ін.), вилучений у підозрюваного, та мікрочастки на внутрішніх поверхнях циліндра замку.

- чи знаходились у контактній взаємодії ключ (відмичка), вилучений у підозрюваного та внутрішня поверхня циліндра замку, представленого на дослідження.

¹ Митричев В.С., Хрусталёв В.Н. Основы криминалистического исследования материалов, веществ и изделий из них. – СПб.: Питер, 2003. – С. 48.

Вирішення питань наведеного переліку дозволить дати позитивний висновок про закінчене відпирання циліндрового механізму замку стороннім предметом, адже вирішення цього запитання за допомогою трасологічної експертизи замків на практиці відбувається вкрай рідко. Ці дані можуть бути також отримані шляхом дослідження субстанціональних властивостей речовини мікрослідів, мікрочасток, мікрокількості речовини, котра відділилася від контактної поверхні таких знарядь та виявлених на контактній поверхні досліджуваних об'єктів.

Діагностичні і ситуаційні дослідження дозволяють встановлювати факти, що мають значення для розшуку осіб і предметів, доводити їх належність до події, що розслідується; причинний зв'язок між подією і його результатом; аналізувати слідові комплекси, які утворилися в даній ситуації, та на цій основі розшифровувати динаміку події, що відбулася: взаємне розташування об'єктів, характер, напрям і послідовність їх переміщення, способи злочину, навички виконання певних операцій (злочину, відмикання замку стороннім предметом тощо).

Відповідно до класифікації ситуаційних матеріальних комплексів, їх зразками, що можуть бути використані в якості безпосередніх об'єктів експертних досліджень, котрі проводяться при розслідуванні квартирних крадіжок:

1) контактна взаємодія злочинця (тіло, одяг, взуття) і середовища (пиліві нашарування, волокна одягу);

2) взаємодія систем: злочинець, знаряддя злочину, перешкода;

3) взаємодія систем: злочинець – місце зберігання цінностей при їх пошуку: шафа, книги, одяг;

4) комплекти речей, що є предметом злочинних посягань: костюми, аксесуари комп'ютерної техніки, сервізи, пачки сигарет, мобільні телефони і гарнітура тощо.

У розслідуванні квартирних крадіжок достатньо часто виступають об'єкти ґрунтознавчого походження. Результати ґрунтознавчої експертизи головним чином сприяють: а) встановленню факту перебування людей на місці злочину; б) отриманню інформації про територію походження ґрунтових нашарувань, виявлених на місці крадіжки. Залежно від сукупності й індивідуальності виявлених ознак ґрунтознавча експертиза вирішує питання про належність ґрунтових нашарувань на об'єкті-носії (одязі, взутті та ін.) конкретній ділянці місцевості, а також про загальну родову чи групову належність об'єктів, що вивчаються.

З поширенням систем контролю доступу до індивідуальної власності, сейфів і сховищ, заснованих на біометричних технологіях, у яких використовуються фізичні та поведінкові біометричні характеристики людини – відбитки пальців, геометрія руки, зображення радужної оболонки та сітківки ока, відео та термозображення, особливості ходи; актуальності набула розробка відповідних експертних методик.

К.М. Ковальовим та Ю.Ю. Нізовцевим розроблена «Методика ідентифікації особи за фотографічними зображеннями кистей рук»¹. В.Г. Булгаков розглянув можливість криміналістичного дослідження динамічних ознак

¹ Ковальов К.М. Ідентифікація особи за фотографічними зображеннями кистей рук: Методичні рекомендації / К.М. Ковальов, Ю.Ю. Нізовцев / ДНДЕКЦ МВС України. – К., 2006.

людини, відображених за допомогою сучасних адаптивних систем відеоспостереження, що мають «детектор руху» та інтелектуальні функції з автоматизованими розпізнавання облич: розробив унікальний «динамічний образ» двох і тривимірних моделей ходи людини, формалізував види ходи, запропонував алгоритми вирішення експертних завдань¹.

2. Експертизи, пов'язані з встановленням художньої, історичної та матеріальної цінності предметів. Експертами, в залежності від ситуації, можуть бути спеціалісти в області мистецтвознавства, археології, історії. Такі експертизи переважно проводяться комплексно, адже матеріальна вартість предметів знаходиться в прямій залежності від художньої та історичної цінності об'єкта дослідження, та визначається, наприклад, часом написання (створення) витвору, сюжетом, схоронністю тощо. Близькими до зазначених експертиз є нумізматичні, букіністичні, технологічні дослідження в області живопису, що проводяться для перевірки слідчої версії про реставрацію та підробку.

Заключний етап проведення судової експертизи включає такі стадії:

1) отримання висновку експерта, його дослідження, оцінка та перевірка;

2) за необхідністю призначення додаткової, повторної експертизи, допит експерта (ст.ст. 197, 201 КПК України);

3) пред'явлення обвинуваченому (підозрюваному) матеріалів експертизи (ст. 202 КПК України);

¹ Див.: *Булгаков В.Г.* Основы криминалистического исследования динамических признаков человека: Монография. – М., 2009.

4) вжиття заходів з усунення причин та умов, які сприяли вчиненню злочину та були встановлені при проведенні експертизи;

5) визначення ролі висновку експерта в процесі доказування та напрямів його використання.

Розділ 4

Методичні матеріали для проведення практичних занять

4.1. Орієнтовна структура курсу

Тема	Лекції	Семинарські та практичні заняття	Само-стійна робота	Індивідуальна робота
Змістовий модуль I				
1. Загальні положення методики розслідування квартирних крадіжок		2	2	Проект (складання планів розслідування кримінальної справи, проведення окремих слідчих дій; пакет процесуальних документів, що склалися за результатами виконання практичних завдань)
2. Особливості діяльності органу внутрішніх справ і чергової слідчо-оперативної групи під час отримання повідомлення або заяви про злочин, вчинений в умовах неочевидності				
2.1. Робота слідчо-оперативної групи під час отримання повідомлення про злочин		2	2	

Методика розслідування квартирних крадіжок

2.2. Огляд місця події. Особливості прийняття слідчим рішення про порушення кримінальної справи за фактом крадіжки, поєднаної з проникненням у житло		4	4	
3. Діяльність слідчого з розкриття неочевидного злочину на початковому етапі розслідування				
3.1. Планування розслідування злочину, вчиненого в умовах неочевидності		2	2	
3.2. Допит потерпілого та свідків. Доручення органу дізнання на проведення розшукових заходів		2	2	
3.3. Підготовка та здійснення затримання особи підозрюваного. Організація і тактика пред'явлення особи для ввізнання		2	2	
3.4. Робота слідчого щодо викриття особи, підозрюваної у вчиненні злочину		2	2	
4. Пред'явлення обвинувачення. Планування роботи на подальшому етапі розслідування квартирної крадіжки				

4.1. Робота слідчого при пред'явленні обвинувачення. Планування подальшого етапу розслідування квартирної крадіжки		2	2	
Усього годин		18	18	
Залік				

4.2. Методичні матеріали до змістового модуля I

Тема 1. Загальні положення методики розслідування квартирних крадіжок

Практичне заняття (з 2 викладачами)

Тривалість: 2 години

Мета заняття: поглиблення теоретичних знань з методики розслідування квартирних крадіжок, формування в курсантів практичних навичок аналізу первинної інформації про злочин, висунення версій та визначення способів їх перевірки з урахуванням такої інформації та криміналістичної характеристики цього виду злочинів.

План практичного заняття

1. Переглянути навчальний фільм «Квартирна крадіжка».

2. На підставі перегляду навчального фільму розглянути наступні питання:

- криміналістична характеристика квартирних крадіжок;

- початковий етап розслідування. Типові слідчі ситуації, версії та алгоритми слідчих дій і оперативно-розшукових заходів з їх перевірки;

- особливості тактики проведення окремих слідчих дій у справах про квартирні крадіжки;

- наступний етап розслідування. Типові слідчі ситуації і версії;

- обставини, що сприяють вчиненню квартирних крадіжок, заходи щодо їх попередження.

Тематика реферативних робіт

1. Способи крадіжки із квартир громадян та їх слідова картина.

2. Негативні обставини та їх значення для виявлення інсценувань крадіжки чужого майна, поєднаної з проникненням у житло.

Методичні рекомендації до заняття

При підготовці до заняття курсантам слід пригадати загальні положення криміналістичної методики, а також докладно вивчити зміст розділу 1, підрозділів 2.2, 2.3, ознайомитися з розділом 3 цього посібника.

Під час проведення заняття спочатку розглядаються теоретичні питання, зокрема загальна структура мето-

дики розслідування окремих видів злочину, криміналістична характеристика злочину та її значення для розслідування. Далі обговорюються особливості методики розслідування квартирних крадіжок, їх криміналістична характеристика, зокрема приділяється увага типовим способам вчинення таких злочинів, слідовій картині, властивій для кожного з них, характеристиці особи потерпілого та злочинця, обстановці вчинення злочину. Слід зробити наголос на взаємозв'язок елементів криміналістичної характеристики, розглянути можливості її використання на початковому етапі розслідування. Також необхідно приділити увагу типовим слідчим ситуаціям, які складаються на початковому та наступному етапах розслідування, розглянути варіанти алгоритмів слідчих та інших дій для тієї чи іншої ситуації, проаналізувати від чого залежить їх послідовність. На конкретних прикладах з практики розібрати можливість використання зазначених теоретичних положень.

У наступній частині заняття переглядається навчальний відеофільм «Квартирна крадіжка». Рекомендується після кожного смислового епізоду зупиняти перегляд та детально обговорювати: його зміст; інформацію, що була отримана; дії з розкриття та розслідування злочину; аналізувати можливі версії, підґрунтя їх висунення та напрямки перевірки; зіставляти їх з відомостями, що містяться в криміналістичній характеристиці даного злочину, а також типовими слідчими ситуаціями й алгоритмами дій на початковому та наступному етапах розслідування і т.д. Слід також здійснити аналіз і виокремити обставини, які сприяли вчиненню квартирної крадіжки, та визначити заходи щодо попередження в наступному таких злочинів.

Індивідуальні навчально-дослідницькі завдання

1. Розробити докладну схему криміналістичної характеристики квартирної крадіжки.

2. Скласти таблицю або схему, в якій відобразити напрямки використання в розслідуванні відомостей, що містяться в криміналістичній характеристиці даного виду злочинів.

3. Підготувати мультимедійну консультацію щодо обставин, які підлягають з'ясуванню під час розслідування зазначеної категорії злочинів та засобів їх встановлення.

4. Добрати, вивчити та проаналізувати літературу, не менше 20 джерел (за вибором):

- а) щодо способів вчинення квартирних крадіжок;
- б) щодо способів проникнення в приміщення;
- в) щодо предметів злочинного посягання;
- г) будь-який інший об'єкт дослідження стосовно такого виду злочину за власним вибором курсанта та скласти їх «рейтинг».

5. Скласти комплект тестів (не менше 15) за темою: «Методика розслідування квартирних крадіжок».

Питання для самоконтролю та самоперевірки

1. Які елементи входять до криміналістичної характеристики квартирних крадіжок?

2. Яким чином під час проведення слідчих дій можна використати відомості щодо слідів злочину, які містяться в криміналістичній характеристиці?

3. Які способи проникнення в житло під час вчинення квартирної крадіжки є найбільш типовими?

4. Які особливості має тактика допиту потерпілого у справах про крадіжку чужого майна, поєднану з проникненням у житло?

Основна література

1. Аверьянова Т.В., Россинская Е.Р., Белкин Р.С., Корухов Ю.Г. Криминалистика: Учебник для вузов. – 3-е изд., перераб. и доп. – М.: Изд-во ИНФРА-М, НОРМА, 2010. – 944 с.

2. Асташкина Е.Н. Квартирные кражи: проблемы оптимизации и алгоритмизации первоначального этапа расследования / Е.Н. Асташкина, Н.А. Марочкин. – М.: Юрлитинформ, 2005. – 184 с.

3. Виноградов С.В. Расследование квартирных краж (типовые программы): Учебно-методическое пособие / [С.В. Виноградов, В.Е. Капитонов, В.П. Петрунёв]. – М.: ВНИИ МВД СССР, 1990. – 64 с.

4. Криміналістика. Криміналістична тактика і методика розслідування злочинів: Підручник для студентів юрид. вузів і фак. / За ред. проф. Шепітька. – Х.: Право, 1998.

5. Криміналістика: Підруч. для слухачів, ад'юнктів, викладачів вузів системи МВС України / За ред. акад. П.Д. Біленчука. – К., 2006. – 416 с.

6. Макаренко Е.И. Раскрытие, расследование и предупреждение краж из квартир / Е.И. Макаренко, А.П. Снегирёв. – Харьков: ХИВД, 1994. – 112 с.

7. Макаренко Е.И., Снегирев А.П. Раскрытие, расследование и предупреждение краж из квартир. – Харьков, 1994.

8. Настільна книга слідчого: [Наук.-практ. видання для слідчих і дізнавачів] / Панов М.І., Шепітько В.Ю., Коновалова В.О. та ін. – К.: «Видавничий Дім «Ін Юре», 2003. – 720 с.

9. Организация раскрытия и расследования краж из жилых помещений: Сб. науч. тр. / Редкол.: Туленков П.М. (отв. редактор) и др. – Волгоград: ВСШ МВД СССР, 1991.

10. Шурухнов Н.Г. Расследование краж: Практическое пособие / Николай Григорьевич Шурухнов. – М.: Юристь, 1999. – 112 с.

Додаткова література

1. Вечерин Э.П., Губанов В.В., Петрунев В.П. Следственные и оперативно-розыскные версии по раскрытию краж из квартир. – М., 1991.

2. Волгин С.М., Сивачев А.В. Взаимодействие следователя, оперативного работника и эксперта-криминалиста при установлении лица, совершившего квартирную кражу. – М., 1985.

3. Звирбуль А.К., Смыслов В.И. Расследование краж, грабежей и разбойных нападений: Учебное пособие. – М., 1982.

4. Каширский С.В. Квартирные кражи и их предупреждение. – М.: Юрлитинформ, 2009. – 216 с.

5. Коновалова В.Е. Организация расследования хищений государственного и общественного имущества: Учебное пособие. – Харьков, 1984.

6. Новикова Ю.В. Основания для выдвижения версий о совершении кражи группой лиц / Ю.В. Новикова // Юридические записки: Криминалистические сред-

ства и методы исследования преступлений / Под ред. О.Я. Баева. – Воронеж: Издательство Воронежского государственного университета, 1999. – № 10. – С. 172-178.

7. Новикова Ю.В. Расследование краж, совершённых группой лиц: Научно-методическое пособие / Юлия Викторовна Новикова. – М.: Юрлитинформ, 2005. – 204 с.

8. Романюк Б.В. Расследование краж, разбойных нападений, убийств. – К., 1988.

9. Селиванов Н.А., Снетков В.А. Руководство для следователей. – М., 2007.

10. Хорунжий С.Н. Совершение преступления группой как фактор, определяющий особенности следовой информации / С.Н. Хорунжий // Юридические записки: Криминалистические средства и методы исследования преступлений / Под ред. О.Я. Баева. – Воронеж: Издательство Воронежского государственного университета, 1999. – Вып. 10. – С. 143-151.

11. Пушкарев В.В. Способ совершения серий квартирных краж как элемент их криминалистической характеристики / В.В. Пушкарев // Вопросы теории и практики раскрытия и расследования преступлений: сб. науч. тр. – Волгоград: ВА МВД России, 2007. – С. 228-239.

12. Расследование краж, совершённых из квартир: Учеб. пособие. – Волгоград: ВСШ МВД СССР, 1990. – 60 с.

13. Швыдкий А.Г. Криминалистическая характеристика квартирных краж // Актуал. пробл. государства и права: Сб. науч. тр. – Одесса, 1996. – Вып. 3. – С. 257-269.

14. Швидкий О.Г. Профілактика квартирних крадіжок // Пробл. законності. – Вип. 43. – Харків: Нац. юрид. акад. України, 2000. – С. 193-198.

Тема 2. Особливості діяльності органу внутрішніх справ і чергової слідчо-оперативної групи під час отримання повідомлення або заяви про злочин, вчинений в умовах неочевидності

Тема 2.1. Робота чергового та слідчо-оперативної групи під час отримання повідомлення про злочин

Практичне заняття (з 2 викладачами)

Тривалість: 2 години.

Мета заняття: закріплення, поглиблення і конкретизація теоретичних знань по основних положеннях роботи чергового та членів слідчо-оперативної групи при одержанні інформації про квартирну крадіжку, отримання практичних навичок аналізу вихідної інформації про злочин, одержання заяви про злочин та оформлення протоколу усної заяви (повідомлення) про злочин, організації дій слідчо-оперативної групи до виїзду на місце події.

Ввідна № 1

(Дата) о 18 год. 10 хв. у чергову частину Артемівського РВ ЛМУ УМВС України в Луганській області звернувся громадянин Єрьоменко С.П. з повідомленням про крадіжку його власного майна з кімнати № 34 гуртожитку № 2, розташованого за адресою: с. Ювілейне, вул. Леніна, буд. 7.

Опитаний Єрьоменко С. П. пояснив, що сьогодні о 17 годині 30 хвилин, він прийшов з роботи додому й ви-

явив, що входні двері його кімнати відкриті, та відсутні його власні речі. Хто міг в його відсутність вчинити крадіжку він не знає і нікого не підозрює.

План практичного заняття

1. Згідно з ввідною провести аналіз первинної інформації.

2. Отримати заяву про вчинення злочину від громадянина Єрьоменка С.П. та оформити відповідні документи.

3. Виконати комплекс дій чергової частини ОВС, СОГ під час отримання повідомлення про неочевидний злочин – крадіжку чужого майна, поєднану з проникненням у житло.

4. Визначити склад слідчо-оперативної групи, обов'язки кожного з її учасників.

5. Слідчо-оперативній групі підготуватися до виїзду на місце події.

6. Визначити коло відомостей, які необхідно зібрати щодо злочину та заявника до виїзду на місце події з використанням можливостей різних видів обліків.

7. Визначити науково-технічні засоби, які знадобляться для якісного та ефективного огляду місця події.

Тематика реферативних робіт

1. Приводи і підстави для порушення кримінальної справи за фактом крадіжки, поєднаної з проникненням у житло.

2. Робота слідчого з приймання, реєстрації та організації перевірки повідомлення про злочин.

Методичні рекомендації до заняття

При підготовці до заняття слід звернути увагу курсантів на необхідність детального вивчення відомчих інструкцій стосовно організації реагування органів внутрішніх справ на повідомлення про злочини, порядок приймання, реєстрації та розгляду в органах і підрозділах внутрішніх справ України заяв і повідомлень про злочини, зазначені у списку літератури, рекомендованої до цієї теми, а також на тактичні рекомендації криміналістики щодо підготовчих дій до виїзду на місце події в рамках тактики огляду місця події.

Заняття необхідно розпочати з оголошення ввідної, аналізу викладеного та визначення, яка саме інформація, по-перше, має значення для встановлення факту вчинення квартирної крадіжки, оформлення відповідного документа (протоколу усної заяви або заяви) та прийняття рішення про необхідність виїзду слідчо-оперативної групи на місце події для здійснення його огляду; по-друге, може бути використана під час організації дій чергового, слідчо-оперативної групи з прийняття заяви та підготовки до виїзду на місце події.

Використовуючи **додаток № 1** до цього посібника, курсанти повинні скласти протокол усної заяви (повідомлення) громадянина Єрмоєнка С.П. про злочин.

Обговорити та визначити які дії та у якій послідовності мають здійснити черговий органу внутрішніх справ

та учасники слідчо-оперативної групи після отримання заяви від Єрмоєнка С.П., зокрема яку інформацію слід уточнити у заявника, про що його попередити, кому доповісти про подію, кого направити на місце події та для чого, підготуватися слідчо-оперативній групі до виїзду на місце події тощо. Провести міні-рольову гру для відпрацьовування цього комплексу дій.

Використовуючи матеріал, викладений у підрозділі 2.1 цього посібника та знання, отримані під час вивчення загального курсу криміналістики щодо системи інформаційно-довідкового забезпечення розслідування, обговорити та визначити які відомості необхідно зібрати щодо злочину, заявника та як їх можна використати під час дослідчої перевірки.

Індивідуальні навчально-дослідницькі завдання

1. На основі нормативно-правових актів та тактичних рекомендацій скласти типові алгоритми дій чергового ОВС, кожного з учасників слідчо-оперативної групи при отриманні повідомлення про крадіжку чужого майна, поєднану з проникненням у житло для кожної зі слідчих ситуацій, розглянутих у підрозділі 2.2 цього посібника.

2. Розробити схему використання системи криміналістичної реєстрації МВС України та інших органів під час розслідування квартирних крадіжок, зазначивши, яка саме інформація може бути отримана з того чи іншого обліку та як її можна використати під час розслідування.

Питання для самоконтролю та самоперевірки

1. Які відомості слід уточнити у заявника під час прийняття заяви про квартирну крадіжку?
2. Яка процесуальна форма та зміст протоколу усної заяви (повідомлення) про злочин?
3. Хто та яким чином здійснює реєстрацію інформації про вчинений злочин?
4. Що включає підготовка до огляду місця події?
5. Яких спеціалістів слід залучити до огляду місця події за фактом квартирної крадіжки?

Основна література

1. Кримінально-процесуальний Кодекс України. – Х.: ТОВ «Одісей», 2006. – 264 с.
2. Інструкція з організації діяльності чергових частин органів і підрозділів внутрішніх справ України, направленої на захист інтересів суспільства і держави від протиправних посягань, затверджена наказом МВС України від 28.04.2009 р. № 181, зокрема розділ XVIII.
3. Інструкція з організації реагування органів внутрішніх справ на повідомлення про злочини, інші правопорушення та події, затверджена наказом МВС України від 04.10.2003 р. № 1155 (зі змінами та доповненнями, останні зміни внесені наказом МВС України від 24.02.2011 р. № 67), зокрема розділ 4.
4. Інструкція про порядок приймання, реєстрації та розгляду в органах і підрозділах внутрішніх справ України заяв і повідомлень про злочини, що вчинені або готуються, затверджена наказом МВС України від 14.04.2004 р. № 400, зокрема п.п. 2.1, 2.4, 3.1, 3.9-3.11 тощо.

5. Інструкція з організації функціонування Інтегрованої інформаційно-пошукової системи органів внутрішніх справ України, затверджена наказом МВС України від 10.03.2010 р. № 75.

Додаткова література

1. Бірюков В.В. Теоретичні основи інформаційно-довідкового забезпечення розслідування злочинів: Монографія. – Луганськ, 2009. – 664 с.

2. Бірюков В.В. Інформаційно-довідкове забезпечення розслідування злочинів: Навчальний посібник/ МВС України, Луган. держ. ун-т внутр. справ ім. Е.О. Дідоренка. – Луганськ: РВВ ЛДУВС ім. Е.О. Дідоренка, 2009. – 112 с.

3. Коваленко Є.Г. Кримінальний процес України: Навчальний посібник. – К.: Юрінком Інтер, 2003. – 576 с.

4. Назаркин Е.В. Использование учётов органов внутренних дел при раскрытии и расследовании квартирных краж: автореф. дис. на соискание науч. степени канд. юрид. наук: спец. 12.00.09 «Уголовный процесс, криминалистика и судебная экспертиза; оперативно-розыскная деятельность» / Е.В. Назаркин. – М., 2002. – 26 с.

5. Руководство по расследованию преступлений: Учебное пособие / Рук. авт. кол. А.В.Грищенко. – М.: НОРМА, 2002. – 768 с.

6. Селиванов Н.А., Снетков В.А. Руководство для следователей. – М., 2007.

7. Швидкий О.Г. Планування та організація початкових слідчих дій при розслідуванні квартирних крадіжок: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. юрид. наук: спец. 12.00.09 «Кримінальний процес та криміналістика; судова експертиза» / О.Г. Швидкий. – Х., 2000. – 18 с.

Тема 2.2. Огляд місця події.
Особливості прийняття слідчим рішення
про порушення кримінальної справи за фактом
крадіжки, поєднаної з проникненням у житло

Практичне заняття (з 2 викладачами)

Тривалість: 4 години.

Мета заняття: закріплення, поглиблення і конкретизація теоретичних знань з основних положень слідчого огляду, отримання практичних умінь і навичок огляду місця події за фактом вчинення квартирної крадіжки та складання відповідних документів, проведення дослідчої перевірки, аналізу отриманої інформації та прийняття на підставі цього рішення про порушення кримінальної справи.

Ввідна № 2

По прибуттю слідчо-оперативної групи було встановлено, що входні двері кімнати не замкнуті і на них є сліди зламу, присутні сліди перебування сторонніх осіб, а після збіглого огляду речей виявлена пропажа побутової техніки і грошей. Як пояснив Єрмоєнко С.П. з кімнати зникли DVD-програвач *Pioneer DV-300* вартістю 450 грн., mp3-плеєр *Assistant AM-52002* чорного кольору вартістю 500 грн., електропраска *Braun SI 6260* вартістю 300 грн., гроші в сумі 1200 грн. банкнотами по 100 і 50 грн., сумка з тканини червоного кольору з синіми вставками з написом *Puma*, розмірами 30x40x60 см., вартістю 60 грн., загальна сума збитку, заподіяного крадіжкою, склала 2510 грн. Напередодні крадіжки у нього в гостях був малознайомий Сергій, прізвища якого не знає і в крадіжці не підозрює.

При роботі слідчо-оперативної групи на місці події виявлено й вилучено наступне:

- сліди пальців рук на підвіконні, вікні;
- об'ємний слід знаряддя зламу, який був розташований біля дверного замка;
- слід взуття на підлозі біля дверей кімнати;
- документи на викрадену техніку.

(У ході проведення заняття викладач може змінювати перелік викрадених речей на власний розсуд.)

План практичного заняття

1. Оцінити обстановку, визначити мету і тактичні прийоми огляду.
2. Організувати огляд і розкриття злочину по «гарячих слідах».
3. Провести огляд місця події, виявити, зафіксувати і вилучити сліди, предмети, які мають відношення до злочину.
4. Скласти протокол огляду місця події, фототаблицю, схеми, креслення тощо.
5. Оцінити отриману під час огляду інформацію.
6. Отримати пояснення від заявника Єрьоменка С.П.
7. Прийняти рішення про порушення кримінальної справи та винести відповідну постанову.

Тематика реферативних робіт

1. Можливості та значення попередніх досліджень слідів, вилучених під час огляду місця події за фактом крадіжки, поєднаної з проникненням у житло.

2. Розкриття квартирної крадіжки по «гарячих слідах».

Методичні рекомендації до заняття

Під час підготовки до цього заняття необхідно звернути увагу на те, що огляд місця події є слідчою дією, яка може проводитися до порушення кримінальної справи, та що це найбільш ефективний спосіб розкриття злочину та встановлення особи, яка його вчинила. При правильній організації й проведенні огляду місця події можна виявити сліди, залишені злочинцем, предмети, що можуть стати речовими доказами.

Також необхідно повторити з курсу кримінального права визначення крадіжки та її кваліфікуючі ознаки, з курсу кримінального процесу – підстави та порядок проведення огляду місця події, житла або іншого володіння особи, а також приводи, підстави та порядок порушення кримінальної справи. З курсу криміналістики необхідно пригадати рекомендації з тактики слідчого огляду в приміщенні, рекомендації стосовно виявлення, фіксації та вилучення різних об'єктів, які вивчалися в межах криміналістичної техніки (криміналістичної фотозйомки та відеозапису, трасології, дактилоскопії тощо) та криміналістичну характеристику квартирних крадіжок, зокрема спосіб та слідову картину злочину, які розглянуто у розділі 1 цього посібника, а також особливості огляду місця події, які містяться у підрозділі 3.1 посібника.

Це заняття (ділова гра) передбачає виконання курсантами практичних вправ, які повністю відтворюють ді-

яльність слідчо-оперативної групи на місці події за фактом вчинення квартирної крадіжки.

При виконанні практичного завдання слід пам'ятати, що під час огляду місця події вирішується кілька завдань, по-перше, це отримання інформації, що дає підстави для прийняття рішення про порушення кримінальної справи, встановлення характеру досліджуваної події (що в даному випадку вчинено саме квартирну крадіжку); по-друге, виявлення, фіксація, вилучення та попереднє дослідження слідів, залишених злочинцем, та інших слідів, а також речових доказів; по-третє, виявлення змін в звичайному розташуванні і властивостях окремих об'єктів; по-четверте, виявлення і фіксація так званих «негативних обставин».

Оскільки, згідно з кримінально-процесуальним законодавством України кримінальна справа може бути порушена лише в тих випадках, коли маються достатні дані, які вказують на наявність *ознак злочину*, то такі ознаки, насамперед повинні бути встановлені саме під час огляду місця події. Які це ознаки та чим вони встановлюються розглядається у підрозділі 2.1. цього посібника. Наявність або відсутність «негативних обставин» можна встановити шляхом використання даних, що містяться в характеристиці слідової картини злочину (див. підрозділ 1.3 даного посібника) і комплексного аналізу всіх особливостей місця події, яке оглядається. Однак слід наголосити на те, що будь-які висновки такої розумової діяльності *не підлягають занесенню до протоколу огляду*, а потрібні лише для того, щоб звернути увагу на певні об'єкти та їх стан, найбільш повно й якісно їх зафіксувати.

Треба звернути увагу курсантів на те, що огляд за фактом квартирної крадіжки починається зі встановлен-

ня місця проникнення до приміщення та його детального обстеження, після чого він проводиться з використанням концентричного методу послідовно, цілеспрямовано і методично. Слід також нагадати, що можуть використовуватися два методи огляду: об'єктивний і суб'єктивний. У ситуації коли є очевидці вчиненого злочину бажано використовувати суб'єктивний метод, у ситуації, коли очевидців вчиненого злочину немає, бажано використовувати об'єктивний, бо він передбачає суцільний огляд місця події, тому є надійнішим і достовірнішим, ніж суб'єктивний метод, оскільки дуже часто ускладнення в розслідуванні квартирних крадіжок безпосередньо пов'язані з неповнотою огляду місця події. Під час складання протоколу (додаток № 2) слід звернути увагу курсантів на необхідність якісної детальної фіксації обстановки місця події, об'єктів та слідів, які можуть мати значення для розслідування. Для додаткової фіксації місця події необхідно також провести фотозйомку (загальний вигляд місця події, взаємне розташування об'єктів, що знаходяться на ньому тощо) на початку огляду, ще до того, як в обстановку будуть внесені певні зміни. Доцільно також скласти план або схему приміщення.

Під час огляду місця події слід пам'ятати й про функції, які виконують інші учасники слідчо-оперативної групи, та особливу увагу приділити не тільки обов'язкам кожного з них, а й питанням їх взаємодії, комплексному вирішенню завдань, що стоять перед ними при проведенні даної слідчої дії, зокрема розкриття злочину по «гарячих слідах».

Для фіксації пояснень заявника про злочин доцільно скористатись бланком (додаток № 3), при достатності при-

водів і підстав для порушення кримінальної справи виводиться відповідна постанова (додаток № 4).

Індивідуальні навчально-дослідницькі завдання

1. Підготувати мультимедійну консультацію зі складання протоколу огляду місця події та додатків до нього.

2. Розробити комплект тестів для перевірки знань із представленої теми (на 15 питань).

Питання для самоконтролю та самоперевірки

1. Які тактичні особливості огляду місця події у закритому приміщенні?

2. Які основні напрямки використання науково-технічних засобів під час огляду місця події за фактом крадіжки, поєднаної з проникненням у житло?

3. У чому полягає взаємодія слідчого зі спеціалістом до порушення кримінальної справи?

4. Які негативні обставини можуть бути виявлені при огляді місця події по квартирній крадіжці та яке їхнє використання при організації розкриття цих злочинів за «гарячими слідами»?

5. Назвіть ознаки злочину, встановлення яких достатньо для прийняття рішення про порушення кримінальної справи за ст. 185 ч. 3 КК України (за ознакою «поєднана з проникненням у житло, інше приміщення чи сховище»).

Основна література

1. Кримінально-процесуальний Кодекс України. – Х.: ТОВ «Одіссей», 2006. – 264 с.

2. Аверьянова Т.В., Россинская Е.Р., Белкин Р.С., Корухов Ю.Г. Криминалистика: Учебник для вузов. – 3-е изд., перераб. и доп. – М.: Изд-во ИНФРА-М, НОРМА, 2010. – 944 с.

3. Гриненко А.В., Каткова Т.В., Кожевников Г.К., Коновалова В.Е., Шепитько В.Ю. Руководство по расследованию преступлений. Уголовная процедура. Криминалистическая техника. Тактика производства следственных действий. Экспертиза: Науч.- практ. пособие – Х.: СПКПФ «Консум», 2001. – 608 с.

4. Ищенко П.П. Осмотр места происшествия по делам о кражах из квартир: Метод. рекомендации / П.П. Ищенко. – Волгоград, 1986. – 42 с.

5. Кадатенко Е.П. Некоторые особенности осмотра места происшествия по делам о квартирных кражах / Е.П. Кадатенко // Вестник криминалистики / Отв. ред. А.Г. Филиппов. – М.: Спарк, 2007. – Вып. 4 (24). – С. 106-110.

6. Мамонов В.С. Осмотр места происшествия: правовые, научные основы и практика применения / В.С. Мамонов, В.В. Степанов. – М.: Юрлитинформ, 2010. – 184 с.

7. Огляд місця події при розслідуванні окремих видів злочинів: Наук.-практ. посібник / За ред. Н.І.Клименко. – К.: Юрінком Інтер, 2005

8. Разумов Э.А. Осмотр места происшествия. – К.: РИО МВД Украины, 1994 / Э.А. Разумов, Н.П. Молибога. – 672 с.

9. Швыдкий А.Г. Осмотр места происшествия при расследовании квартирных краж // Нова Конституція

України і проблеми вдосконалення законодавства: Темат. зб. наук. праць. – Харків: Нац. юрид. академія України, 1997. – С. 198-206.

Додаткова література

1. Баканова Л.П., Пулатов Ю.С. Описание криминалистических объектов в процессуальных документах: Учебное пособие. – Ташкент: Академия МВД Республики Узбекистан, 2004. – 72 с.

2. Бирюков В.В. Использование компьютерных технологий для повышения информационной емкости протокола осмотра места происшествия // Криминалистика: актуальные вопросы теории и практики: Всероссийский «круглый стол» 15-16 июня 2000 года. Сборник тезисов. – Ростов-на-Дону, 2000.

3. Бирюков В.В., Кузнецов А.А. Криминалистика: Методические материалы. (Тактика осмотра). Учебное пособие. – Луганск: РИО ЛИВД, 1996. – 110 с.

4. Бондар В.С. Напрямки оптимізації діяльності спеціаліста-криміналіста при проведенні огляду місця події у справах про крадіжки з проникненням у житло / В.С. Бондар // Вісник ЛДУВС: Науково-теоретичний журнал. – Луганськ: РВВ ЛДУВС, 2007. – № 2. – С. 197-207.

5. Волгин С.М., Сивачев А.В. Взаимодействие следователя, оперативного работника и эксперта-криминалиста при установлении лица, совершившего квартирную кражу. – М., 1985.

6. Глебов В.Г. Целенаправленность и взаимообусловленность осмотров и освидетельствований для выявления микрообъектов при расследовании краж из квартир

// Организация раскрытия и расследования краж из жилых помещений: Сб. науч. тр. / Редкол.: Туленков П.М. (отв. редактор) и др. – Волгоград: ВСШ МВД СССР, 1991. – С. 133-141.

7. Дергач Н.С. Осмотр места происшествия на первоначальном этапе расследования квартирных краж / Н.С. Дергач // Актуальные вопросы формирования правовой системы России: Сборник материалов региональной научно-практической конференции, Юрга, 3-4 октября 2003 г. – Томск: Изд-во Том. ун-та, 2003. – С. 236-244.

8. Зеленецкий В.С. Возбуждение уголовного дела / Владимир Серафимович Зеленецкий. – Харьков: КримАрт, 1998. – 340 с.

9. Комаха В.О., Кривда Г.Ф., Голованов В.В., Гринчук Р.О., Комаха О.В. Тактика попереднього дослідження криміналістичних об'єктів при проведенні слідчого огляду / Одеська національна юридична академія / Володимир Олександрович Комаха (заг. ред.). – Чернівці: Золоті литаври, 2003. – 268 с.

10. Копылова О.П. Проверка заявлений и сообщений о преступлениях: Монография / О.П. Копылова. – Тамбов: Изд-во Тамб. гос. техн. ун-та, 2010. – 160 с.

11. Медведев С.И. Негативные обстоятельства и их использование в раскрытии и расследовании преступлений. – Волгоград, 1973.

12. Панкратов С.С. Система действий специалиста-криминалиста при производстве осмотра места происшествия, связанного с кражей из квартир и объектов народного хозяйства / С.С. Панкратов, А.Г. Жданов, Т.Н. Шамонова // Экспертная практика. МВД РФ. Экспертный Центр. – Москва. – № 35. – 1993. – С. 53-57.

13. Репкин М.Л. Использование специальных познаний в процессе осмотра места кражи из квартиры / М.Л. Реп-

кин, И.А. Чулков // Теория и практика использования специальных знаний при расследовании преступлений: Сб. науч. тр. / Редкол.: Репкин М.Л. (отв. ред.) и др. – Волгоград: ВСШ МВД СССР, 1989. – С. 78-81.

14. Селиванов Н.А., Снетков В.А. Руководство для следователей. – М., 2007.

15. Фролов Ю.П. Исследование свойств личности преступника на месте совершения квартирной кражи / Ю.П. Фролов, В.В. Королев // Использование специальных познаний в борьбе с преступностью: Межвуз. сб. науч. тр. / Редкол.: П.П. Ищенко (отв. ред.) и др. – Волгоград: Волгогр. юрид. ин-т МВД России, 1996. – С. 201-202.

Тема 3. Діяльність слідчого з розкриття неочевидного злочину на початковому етапі розслідування

Тема 3.1. Планування розслідування злочину, вчиненого в умовах неочевидності

Практичне заняття (з 2 викладачами)

Тривалість: 2 години.

Мета заняття: закріплення, поглиблення і конкретизація теоретичних знань щодо вихідної інформації про злочин, слідчих версій й основ планування розслідування; отримання практичних вмінь і навичок аналізу вихідної інформації про злочин, слідчої ситуації, яка склалася, а також використання цього як підґрунтя для висунення версій, визначення шляхів їх

перевірки, побудови відповідного алгоритму дій та планування початкового етапу розслідування.

План практичного заняття

1. Проаналізувати вилучені сліди злочину та визначити можливості їх дослідження.
2. Використовуючи результати аналізу слідів і раніше отриману інформацію висунути версії, визначити шляхи їх перевірки (алгоритм першочергових слідчих та процесуальних дій, оперативно-розшукових заходів тощо).
3. Скласти план розслідування на початковому етапі.
4. Скласти орієнтування про вчинений злочин для сповіщення особового складу ОВС і сусідніх органів внутрішніх справ.
5. Призначити відповідні експертизи, винести постанови.

Тематика реферативних робіт

1. Планування – умова і метод наукової організації розслідування.
2. Особливості планування багатоепізодних справ і справ, що розслідуються групою слідчих.

Методичні рекомендації до заняття

При вивченні цієї теми слід звернути увагу курсантів на необхідність планування як розслідування загалом, так й окремих слідчих дій, що забезпечить цілеспрямованість.

ваність та упорядкованість процесу розслідування, ефективність його проведення. Слід наголосити на тому, що розслідування крадіжок без плану у багатьох випадках призводить до безцільної трати часу, сил і засобів, дає можливість злочинцю приховати свої сліди, призводить до втрати доказів, які мають значення для справи.

Фактичні дані, наявні в розпорядженні слідчого, є головною підставою планування. На початковому етапі розслідування (на момент прийняття рішення про порушення кримінальної справи) вони можуть бути отримані з матеріалів дослідчої перевірки та протоколу огляду місця події. Стосовно квартирної крадіжки це, насамперед, відомості, які були отримані в ході опитування потерпілого, інших осіб, які володіють будь-якою інформацією про подію та встановлені на даний момент, а також інформація щодо злочину, яку одержав слідчий під час огляду місця події (загальна обстановка місця події, виявлені та вилучені сліди, предмети тощо).

Одним з напрямків отримання вихідної інформації про злочин та осіб, які його вчинили, є аналіз слідів, вилучених з місця події, та визначення можливостей їх дослідження. Під час цього інтелектуального процесу не слід нехтувати допомогою спеціаліста-криміналіста, яка може бути консультативною або у вигляді попередніх досліджень вилучених слідів. Для виконання першого завдання курсантам знадобляться знання з криміналістичної техніки (зокрема трасології, дактилоскопії), які були отримані ними під час вивчення загального курсу криміналістики, а також детальне вивчення підрозділів 3.1 та 3.2 цього посібника.

Слід зазначити, що процес планування складається з декількох етапів: аналіз вихідної інформації; висунення

версій; визначення у кожній з них кола обставин, які треба встановити; визначення переліку слідчих та інших дій, оперативно-розшукових заходів, необхідних для перевірки версій; визначення послідовності та термінів їх проведення, подальше коригування плану з урахуванням отриманих відомостей. Цієї послідовності й слід дотримуватися при виконанні практичних завдань на занятті.

Здійснивши аналіз вихідної інформації, курсанти приступають до висунення версій. Під час цієї діяльності треба пам'ятати, що версії - це *обгрунтовані* припущення, які повинні бути реально можливими, конкретними (відносно простими, мати чітке, однозначне формулювання) та які принципово можна перевірити. Щодо квартирних крадіжок на початковому етапі розслідування висуваються такі версії: відносно самої події злочину (її наявності або відсутності), часу та способу його вчинення, викраденого майна (його найменування, кількість, вартість, приналежність конкретній особі), кількості злочинців та їх особи, місцезнаходження тощо. З огляду на це курсанти повинні визначити перелік обставин, які мають бути встановлені для перевірки даних версій, а також слідчі дії, оперативно-розшукові заходи, при проведенні яких такі обставини можуть бути встановлені. Істотну допомогу у виконанні цього завдання надасть підрозділ 2.2 даного посібника. Підсумком такої діяльності повинно стати складання кожним з курсантів плану розслідування кримінальної справи (на початковому етапі), для чого можна використати зразок (бланк) плану, розміщений в додатку № 6 до посібника.

При виконанні четвертого завдання необхідно звернути увагу курсантів на те, що орієнтування для опові-

шення особового складу ОВС і сусідніх органів внутрішніх справ по зазначеному виду злочинів складається стосовно викраденого майна, знарядь вчинення злочину, а також особи злочинця, у випадках, коли є відомості про неї. Таке орієнтування складається у довільній формі з зазначенням в ньому наступних відомостей: щодо викраденого майна - назва, загальні ознаки (форма, колір, матеріал, розміри тощо), індивідуальні ознаки виробничого походження (серійний номер), а також які виникли в процесі експлуатації (різноманітні пошкодження та сліди їх усунення, місце їх розташування на предметах); щодо знарядь вчиненого злочину - форма, розмір знаряддя, матеріал, з якого воно ймовірно вироблено (згідно відомостей отриманих під час огляду місця події з участю спеціаліста-криміналіста); щодо особи злочинця слід користуватись методом «словесного портрету», для чого курсантам необхідно згадати галузь криміналістичної техніки «Криміналістична габітоскопія», в якій містяться рекомендації щодо його складання. При складанні орієнтування щодо особи, особливу увагу слід приділити яскравим прикметам.

Останнє завдання, яке виконують курсанти на занятті, пов'язане з призначенням експертиз. Стосовно такої діяльності необхідно: по-перше, детально розглянути з ними послідовність дій слідчого при призначенні експертизи. По-друге, визначити об'єкти, які підлягають дослідженню, для чого слід повернутися до попередньої теми й переглянути складений протокол огляду місця події. По-третє, визначити, які саме експертизи потрібно призначити для дослідження вказаних об'єктів. По-четверте, визначити, які питання належить поставити на вирішення експертів та які матеріали додатково зібрати.

Вирішенню цього завдання сприятимуть матеріали, викладені в підрозділі 3.8 посібника, а також Інструкція про призначення та проведення судових експертиз і Науково-методичні рекомендації з питань підготовки та призначення судових експертиз (повні данні див. в списку основної літератури до цього заняття). Слід звернути увагу курсантів, що на практиці бажано було б отримати консультацію спеціаліста з питань можливостей цієї чи іншої експертизи, предмету експертизи та правильного і логічного формулювання питань. Під час обговорення зазначених питань курсанти можуть робити позначки, а потім, за браку часу на занятті, самостійно закінчити виконання завдання і, користуючись відповідним бланком (додаток № 7) винести постанови про призначення експертиз.

Індивідуальні навчально-дослідницькі завдання

1. Згідно типових слідчих ситуацій початкового етапу розслідування квартирних крадіжок скласти відповідні типові плани розслідування кримінальної справи.
2. Дібрати та прорецензувати наукову статтю за темою заняття (за власним вибором).

Питання для самоконтролю та самоперевірки

1. Які слідчі ситуації є типовими для початкового етапу розслідування квартирної крадіжки?
2. Назвіть принципи планування розслідування.
3. У яких випадках та для чого складається орієнтування про вчинений злочин?

4. Які ідентифікаційні та діагностичні завдання можуть вирішуватися трасологічними дослідженнями?

5. Що таке експериментальні зразки та які правила їх отримання?

Основна література

1. Кримінально-процесуальний Кодекс України. – Х.: ТОВ «Одіссей», 2006. – 264 с.

2. Інструкція про призначення та проведення судових експертиз та Науково-методичні рекомендації з питань підготовки та призначення судових експертиз, затверджена наказом Міністерства юстиції України від 8 жовтня 1998 р. № 53/5 (у редакції наказу Міністерства юстиції України від 30 грудня 2004 р. № 144/5) зі змінами.

3. Асташкина Е.Н. Квартирные кражи: проблемы оптимизации и алгоритмизации первоначального этапа расследования / Е.Н. Асташкина, Н.А. Марочкин. – М.: Юрлитинформ, 2005. – 184 с.

4. Вечерин Э.П., Губанов В.В., Петрунев В.П. Следственные и оперативно-розыскные версии по раскрытию краж из квартир. – М., 1991.

5. Виноградов С.В. Расследование квартирных краж (типовые программы): Учебно-методическое пособие / [С.В. Виноградов, В.Е. Капитонов, В.П. Петрунёв]. – М.: ВНИИ МВД СССР, 1990. – 64 с.

6. Копылов И.А., Резван А.П., Косарев В.Н. Криминалистические версии и планирование расследования: Лекция / Волгоградский юридический ин-т. – Волгоград: ВЮИ МВД России, 2000. – 36 с.

7. Мельникова О.Б., Шехавцов Р.М. Планування кримінально-процесуальної діяльності з розслідування зло-

чинів: Навчальний посібник / МВС України; Луган. держ. ун-т внутр. справ імені Е.О.Дідоренка. – Луганськ: РВВ ЛДУВС ім. Е.О. Дідоренка, 2010. – 110 с.

8. Новикова Ю.В. Расследование краж, совершённых группой лиц. Научно-методическое пособие / Юлия Викторовна Новикова. – М.: Юрлитинформ, 2005. – 204 с.

9. Селиванов Н.А., Снетков В.А. Руководство для следователей. – М., 2007.

10. Швидкий О.Г. Планування та організація початкових слідчих дій при розслідуванні квартирних крадіжок: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. юрид. наук: спец. 12.00.09 «Кримінальний процес та криміналістика; судова експертиза» / О.Г. Швидкий. – Х., 2000. – 18 с.

Додаткова література

1. Арцишевский Г.В. Выдвижение и проверка следственных версий. – М., 1978.

2. Бірюков В.В., Мельникова О.Б. Шехавцов Р.Н., Попов И.В. Теория и практика планирования расследования преступлений: Учебно-практическое пособие. – Луганск: РИО ЛАВД, 2002. – 90 с.

3. Буркацкий В.Л. Вопросы использования специальных знаний на первоначальном этапе расследования краж / В.Л. Буркацкий // Криминалистика и судебная экспертиза: Республиканский межведомственный сборник научных и научно-методических работ. – 1990. – № 40. – С. 52-56.

4. Експертизи у судовій практиці: наук.-практ. посіб. / За заг. ред. В.Г. Гончаренка. – 2-ге вид., перероб. і доп. – К.: Юрінком Інтер, 2010. – 400 с.

5. Зуйков Г.Г. Установление способа совершения преступления при помощи криминалистических экспертиз и исследований / Георгий Георгиевич Зуйков. – М.: НИИ и РИО МВШ МВД СССР, 1970. – 45 с. (Библиотечка эксперта).

6. Коновалова В. Е. Версия; концепция и функции в судопроизводстве. – Х.: Консум, 2000. – 176 с.

7. Ларин А.М. Расследование по уголовному делу: планирование, организация. – М., 1970.

8. Новикова Ю.В. Основания для выдвижения версий о совершении кражи группой лиц / Ю.В. Новикова // Юридические записки: Криминалистические средства и методы исследования преступлений / Под ред. О.Я. Баева. – Воронеж: Издательство Воронежского государственного университета, 1999. – № 10. – С. 172-178.

9. Трасология и трасологическая экспертиза. [Учебник] / Кантор И.В. (отв. ред.), Ярмак В.А., Жигалов Н.Ю., Смольяков П.П. (отв. секр.). – М: ИМЦ ГУК МВД России, 2002. – 376 с.

10. Ялышев С.А. и др. Криминалистические версии и их использование в раскрытии и расследовании преступлений: Пособие. – СПб., 1995.

Тема 3.2. Допит потерпілого та свідків. Доручення органу дізнання на проведення розшукових заходів

Практичне заняття (з 2 викладачами)

Тривалість: 2 години.

Мета заняття: закріплення, поглиблення та конкретизація теоретичних знань щодо процесуальних, організаційних і так-

тичних основ допиту потерпілих і свідків; отримання практичних вмінь та навичок аналізу вихідної інформації про злочин, визначення кола осіб, які можуть бути визнані потерпілими або виступати як свідки у справі, підготовки до допиту та його проведення, організації взаємодії слідчого з оперативними підрозділами у вигляді доручення органам дізнання про провадження розшукових дій по встановленню та пошуку особи, причетної до вчинення злочину.

Ввідна № 3

Під час огляду місця події за фактом крадіжки з проникненням у житло гр. Єрьоменка С.П. оперативними працівниками було встановлено, що Светлова К.П., яка мешкає поверхом вище Єрьоменка С.П. за адресою: с. Ювілейне, вул. Леніна, 7/45, у той день, коли було вчинено крадіжку, приблизно об 11 годині на вході в під'їзд гуртожитку вона практично зіткнулася з невідомим їй хлопцем, який дуже поспішав, а в руках у нього була сумка червоного кольору з синіми вставками.

Ввідна № 4

Допитана як свідок Светлова К.П., що мешкає за адресою: с. Ювілейне, вул. Леніна, 7/45, показала, що за вказаною адресою вона проживає з донькою Проніною І.С. і малолітнім онуком Іваном. Поверхом нижче по сусідству з нею в кімнаті № 34 мешкає Єрьоменко С.П., якого вона знає дуже добре. (Дата вчинення крадіжки) приблизно о 10 годині вона з онуком Іваном вийшла на подвір'я гуртожитку погуляти. Біля входу в під'їзд роз-

ташована лавка, на якій сидів невідомий їй хлопець. Вона б не звернула на нього увагу, але він привітався і вона, відповівши, розгледіла його, намагаючись пригадати, хто б це міг бути. Хлопець був міцної статури, приблизно 18-20 років, обличчя кругле, очі глибоко посаджені «бігаючи», під нижньою губою вертикально розташований шрам приблизно 1-1,5 см, волосся світле, коротко стрижене. Одягнений він був в куртку з тканини чорного кольору на блискавці, брюки-джинси синього кольору, туфлі чорного кольору. На подвір'ї вона знаходилася приблизно одну годину та, забравши онука, повернулася додому дивитися серіал «Ундина», який демонструвався об 11 годині 10 хвилин. На вході у під'їзд гуртожитку вона практично зіткнулася з хлопцем, якого раніше бачила на лавці, він поспішав, а в руках у нього була сумка червоного кольору з синіми вставками. Вибачившись, хлопець зник за рогом будівлі. Цим обставинам Светлова К.П. не надала ніякого значення: «Хіба мало до кого він міг приходити?». Про те, що з кімнати Єрьоменка вчинена крадіжка, вона дізналася згодом від працівників міліції, які проводили огляд місця події. Невідомого хлопця вона добре запам'ятала і зможе його впізнати.

План практичного заняття

1. На основі даних, отриманих на попередніх заняттях, визначити, хто є потерпілим у справі та винести постанову про визнання потерпілим.

2. Згідно з попередніми даними та ввідною № 3 скласти плани допиту потерпілого та свідка.

3. Провести допит потерпілого та скласти відповідний протокол.

4. Провести допит свідка, використовуючи ввідну № 4, скласти відповідний протокол.

5. Скласти, з урахуванням інформації, що міститься у ввідній № 4 (протоколі допиту свідка), доручення органу дізнання на встановлення та пошук особи, причетної до вчинення крадіжки.

Тематика реферативних робіт

1. Використання свідчень потерпілого під час розслідування у кримінальній справі.

2. Організація взаємодії слідчого з іншими підрозділами ОВС під час встановлення особи злочинця у справах про квартирну крадіжку.

Методичні рекомендації до заняття

При підготовці до заняття курсантам слід вивчити рекомендовану літературу й ознайомитися зі змістом підрозділів 3.3 та 3.4 цього посібника, треба звернути їх увагу на підстави для визнання особи потерпілою від злочину (ст. 49 КПК України), цивільним позивачем (ст. 28, 50 КПК України), а також процесуальний порядок допиту потерпілого та свідка, надання доручення органам дізнання.

Заняття варто розпочати з перегляду документів, складених курсантами на попередніх заняттях, аналізу інформації, яка в них міститься, та визначення, кому саме вказаним злочином було заподіяно моральну, фізичну або майнову шкоду, чим це підтверджується, чи достат-

ньо наявних даних для прийняття рішення про визнання цієї особи потерпілим.

Вирішивши ці питання, курсанти повинні скласти відповідний процесуальний документ, для чого вони можуть скористатися зразком (бланком) постанови, який міститься у додатку № 8 до посібника.

Під час виконання другого завдання курсанти мусять пригадати: які дії виконує слідчий при підготовці до допиту потерпілого та свідка, як складається план допиту, які питання мають бути з'ясовані при допиті у потерпілого за даним видом злочинів та у свідка, про якого йде мова у ввідній № 3. Слід звернути увагу курсантів на те, що слідчий на цьому етапі не тільки визначає, про що він бути допитувати особу, а й додатково вивчає матеріали кримінальної справи, навіть якщо добре їх знає, робить виписки з тих питань, які стосуються предмету допиту.

Курсанти повинні чітко засвоїти те, що потерпілі у справах про квартирну крадіжку допитуються за наступними основними групами питань: про події, що передували крадіжці; про обставини виявлення ним факту крадіжки; про викрадене майно; про осіб, яких він підозрює у вчиненні цього злочину. Особливо детально з'ясовуються відомості про викрадене майно, зокрема що конкретно було викрадено, кому воно належить, докладний опис викраденого, де воно знаходилося, скільки коштує тощо. Слід зробити акцент на тому, що при допиті потерпілого потрібно не тільки з'ясовувати питання, які цікавлять слідство, а й уточнювати у допитуваного, чим він може підтвердити свої свідчення. Стосовно допиту потерпілого, курсанти мають пам'ятати, що в більшості випадків вони правдиво повідомляють про відомі їм факти. Однак

інколи потерпілі можуть з тих чи інших причин дати необ'єктивні, а іноді й свідомо неправдиві свідчення, наприклад, про збиток, кількість та вартість викраденого, тому їх свідчення повинні перевірятися і оцінюватися в сукупності з іншими доказами. Коли в потерпілого з'ясується, чи не підозрює він кого-небудь у вчиненні крадіжки, слід мати на увазі, що сам потерпілий може помилятися з цього приводу чи навіть бути не зацікавленим у викладі повної інформації. Ці відомості слід враховувати при виборі тактичних прийомів допиту даної категорії осіб.

Однією з найважливіших слідчих дій, що мають значення для встановлення особи, яка вчинила злочин, є допит свідків-очевидців. Це можуть бути особи: які бачили злочинця під час вчинення крадіжки, безпосередньо до або після цього; знаходилися поблизу місця злочину в момент його вчинення та щось бачили або чули; виявили факт вчинення крадіжки тощо. Названа категорія осіб допитується стосовно причин та обставин перебування їх на даний час в цьому місці, а також про факти, які вони безпосередньо сприймали у зв'язку з подією злочину, що розслідується.

Стосовно третього та четвертого завдань курсанти, насамперед повинні дотримуватися загальних тактичних рекомендацій з проведення допиту, тобто спочатку виконати процесуальну процедуру уточнення особистості допитуваного, з'ясувати в нього анкетні дані, ознайомити його з правами й обов'язками, після чого приступити безпосередньо до допиту. З загального курсу криміналістики курсанти повинні пам'ятати, що сам допит складається з двох стадій: вільної розповіді та запитання-відповіді. На першій стадії допитуваній особі надається можли-

вість самостійно розповісти все, що їй відомо стосовно події, яка розслідується, її слід лише «направити», тобто пояснити, які відомості цікавлять слідство, і тут стане в нагоді інформація, яка наводилася в попередніх абзацах. На другій стадії допиту здійснюється уточнення, доповнення або деталізація показань шляхом постановки відповідних запитань, але слід підкреслити, що запитання ні в якому разі не повинні бути навідними (тобто містити відповідь, частину відповіді або підказку до неї).

Під час проведення допитів курсанти використовують інформацію, викладену у ввідних до цього заняття та ввідні, з якими працювали на попередніх заняттях, за необхідності ці дані можуть деталізуватися викладачем. За результатами проведених допитів курсанти повинні скласти протокол допиту потерпілого та протокол допиту свідка, для чого можна використати зразки (бланки) відповідних протоколів, які містяться у **додатках № 9 та № 10** до посібника.

Для виконання п'ятого завдання необхідно проаналізувати свідчення Светлової К.П. та виокремити ті відомості, які стосуються особи, підозрюваної у вчиненні крадіжки з кімнати Єрьоменка С.П. На підставі цих відомостей треба скласти доручення органу дізнання на встановлення та пошук особи, причетної до вчинення крадіжки.

Індивідуальні навчально-дослідницькі завдання

1. Класифікувати свідків у справах про квартирну крадіжку (залежно від інформації, якою вони володіють) і розробити для кожної групи свідків перелік типових питань, які мають бути з'ясовані під час їх допиту.

2. Здійснити аналіз наукової літератури щодо тактичних прийомів допиту та підготувати доповідь про можливість їх використання під час допиту потерпілого у справі про крадіжку, поєднану з проникненням у житло.

Питання для самоконтролю та самоперевірки

1. У чому полягає підготовка слідчого до допиту потерпілого?

2. Які завдання вирішуються під час допиту потерпілого?

3. Що має містити план допиту свідка?

4. Які тактичні прийоми можуть використовуватися під час допиту очевидців злочину та з якою метою?

5. Які завдання може вирішувати орган дізнання за дорученням слідчого під час розслідування квартирної крадіжки?

Основна література

1. Кримінально-процесуальний Кодекс України. - Х.: ТОВ «Одісей», 2006. - 264 с.

2. Інструкція з організації взаємодії органів досудового слідства з оперативними службами органів внутрішніх справ України в розкритті і розслідуванні вчинених злочинів, затверджена наказом МВС України № 777 від 07.09.2005 р.

3. Інструкція з організації взаємодії органів досудового слідства з оперативними підрозділами органів внутрішніх справ України на стадіях документування зло-

чинних дій, реалізації оперативних матеріалів, розслідування кримінальної справи й розгляду його в суді, затверджена наказом МВС України № 458 від 30.04.2004 р.

4. Положення про основи організації розкриття злочинів органами внутрішніх справ України, затверджене наказом МВС України від 24.09.2010 р. № 456.

5. Бахин В.П. Допрос на предварительном следствии (уголовно-процессуальные и криминалистические вопросы) / В.П.Бахин, М.Ч.Когамов, Н.С.Карпов. - Алматы: Оркениет, 1999. - 186 с.

6. Весельський В.К. Сучасні проблеми допиту (процесуальні, організаційні і тактичні аспекти): монографія / В.К. Весельський. - К.: НВТ «Правник»; НАВСУ, 1999. - 126 с.

7. Доспулов Г.Г. Психология допроса на предварительном следствии. - М., 1976.

8. Коновалова В.Е. Допрос: тактика и психология. - Харьков, 1999.

9. Макаренко Е.И. Раскрытие, расследование и предупреждение краж из квартир / Е.И. Макаренко, А.П. Смигирёв. - Харьков: ХИВД, 1994. - 112 с.

10. Швидкий О.Г. Допит потерпілого при розслідуванні квартирних крадіжок // Актуал. пробл. держави та права: Зб. наук. праць. - Вип. 5. - Одеса, 1998. - С. 57-66.

11. Шепитько В.Ю. Допит: науково-практичний посібник / В.Ю. Шепитько. - Харків : Нац. юрид. академія України, 1998. - 36 с.

Додаткова література

1. Волобуев А. Ф. Тактика допроса: Лекция / МВД Украины, Ун-т внутр. дел. - Харьков, 1997.

2. Вологин С.М. Взаимодействие следователя, оперативного работника уголовного розыска и эксперта-криминалиста при установлении лица, совершившего квартирную кражу / С.М. Вологин, А.В. Сивачёв. – М.: ВНИИ МВД СССР, 1985. – 80 с.

3. Дербенев А.П. Взаимодействие следователя и органов дознания при расследовании преступлений. – М., 1983. – 86 с.

4. Леви А.А. Получение и проверка показаний следователем. – М.: Юридическая литература, 1987.

5. Новикова Ю.В. Расследование краж, совершённых группой лиц: Научно-методическое пособие / Юлия Викторовна Новикова. – М.: Юрлитинформ, 2005. – 204 с.

6. Попов И.В., Бирюков В.В. Эффективность и допустимость использования приемов психологического воздействия в процессе допроса // Вісник ЛАВС МВС України: Науково-теоретичний журнал. – 2003. – Вип 4. – С. 141-150.

7. Порубов Н.И. Тактика допроса на предварительном следствии. М., 1998.

Тема 3.3. Підготовка та здійснення затримання підозрюваного. Організація і тактика пред'явлення особи для впізнання

Практичне заняття (з 2 викладачами)

Тривалість: 2 години.

Мета заняття: закріплення, поглиблення та конкретизація теоретичних знань з процесуальних, організаційних і тактичних основ затримання підозрюваного у вчиненні злочину та

пред'явлення особи для впізнання; отримання практичних вмінь і навичок організації та здійснення затримання підозрюваного, проведення особистого обшуку особи, пред'явлення особи для впізнання, а також складання відповідних процесуальних документів за результатами зазначених дій.

Ввігна № 5

Згідно з висновком дактилоскопічної експертизи, слід папілярного візерунку, виявлений у ході огляду місця події, залишений Івановим Сергієм Володимировичем, 1985 року народження, раніше засудженим за вчинення крадіжки, який підпадає під опис свідка Светлової К.П.

У ході слідства встановлено, що Іванов С.В. зареєстрований за адресою: с. Ювілейне, вул. Пархоменко, буд. 2, кв.15. При перевірці за місцем проживання, Іванов С.В. був відсутній, а його мати Іванова Л.І. пояснила, що її син протягом двох тижнів вдома не з'являвся, і взагалі буває доволі рідко. Де він може знаходитись вона не знає.

Оперативним шляхом було встановлено, що Іванов С.В. перебуває у своєї знайомої Супрун Л.С., 1988 року народження, яка проживає за адресою: с. Ювілейне, кв. Шахтарський, буд. 5, кв. 35.

План практичного заняття

1. Згідно з запропонованою ввідною визначити, чи є підстави для затримання Іванова С.В., яку інформацію про нього ще треба зібрати для організації його затримання.

2. Скласти план затримання Іванова С.В.
3. Здійснити затримання підозрюваного, провести його особистий обшук з метою вилучення засобів протидії, скласти протокол обшуку.
4. Скласти протокол про затримання Іванова С.В. згідно зі ст. 115 КПК України.
5. Пред'явити для впізнання підозрюваного Іванова С.В. свідку Светловій К.П., скласти протокол.

Тематика реферативних робіт

1. Особливості тактики затримання озброєних злочинців у приміщенні
2. Пред'явлення для впізнання поза візуальним спостереженням: організація і тактика.

Методичні рекомендації до заняття

При підготовці до заняття курсанти повинні докладно ознайомитися з рекомендованою літературою, а також пригадати тактику проведення особистого обшуку й заходи щодо безпечного його проведення.

На початку заняття викладач оголошує ввідну та пропонує курсантам переглянути матеріали, які вони зібрали на попередніх заняттях, визначити, чи є підстави для затримання Іванова С.В. Далі здійснюється обговорення того, яка інформація необхідна для організації затримання підозрюваного (щодо місця затримання, щодо особи, яку затримують, зокрема дані про зовнішність особи,

її фізичні можливості, наявність в неї зброї тощо), чи достатньо зібраної інформації для організації затримання або є потреба додатково щось встановити.

При плануванні затримання підозрюваного курсанти повинні врахувати: по-перше, ймовірність присутності на місці затримання сторонніх осіб; по-друге, характеристики місцевості (приміщення), де планується провести затримання, зокрема наявність шляхів відходу; по-третє, наявність можливих співучасників, що визначає чисельність групи затримання (склад групи затримання має бути більше, ніж кількість затримуваних, хоча б удвічі), по-четверте, можливі варіанти розвитку подій при затриманні та інші обставини. Не слід також забувати про присутність при особистому обшуку затриманого (не при затриманні) понятих, про що також необхідно потурбуватися заздалегідь. У результаті даної діяльності курсанти мають скласти план затримання у довільній формі, відобразивши в ньому таке: особи, які затримуються, місце та час затримання, склад групи затримання, їх завдання та порядок дій (основний і резервний), заходи безпеки членів групи затримання та оточуючих, умовні сигнали, технічне оснащення і т.д.

Подальша частина заняття проходить у формі ділової гри, в ході якої курсанти, розподіливши між собою ролі (слідчий, оперативні співробітники, підозрюваний), проводять затримання, складають протокол (**додаток № 11**). Слід зробити акцент на тому, що протокол затримання є хоча й основним, але не єдиним способом фіксації факту і обставин затримання підозрюваного у крадіжці. Так, затримавши підозрюваного, потрібно тут же на місці негайно провести його особистий обшук з ме-

тою пошуку, своєчасної фіксації і вилучення зброї, знарядь злочину, предметів і документів, що об'єктивно підтверджують причетність затриманого до квартирної крадіжки, що розслідується, за результатами особистого обшуку також складається окремий протокол (**додаток № 12**). При виконанні цієї справи слід звернути увагу курсантів на дотримання процесуальної процедури затримання (повідомити підозрюваному про мотиви його затримання, у чому він підозрюється, роз'яснити йому права, передбачені ст. 43-1 КПК України тощо) та особистого обшуку, недопущення будь-яких дій, що принижують честь і гідність особи, яка затримується, а також забезпечення безпеки осіб, які беруть участь у затриманні, та оточуючих. Буде незайвим звернути увагу курсантів на те, що в процесі особистого обшуку важливо ретельно спостерігати за поведінкою обшукуваного з тим, щоб при необхідності припинити його спробу викинути докази, а після обшуку бажано ще й оглянути місце затримання підозрюваного.

Під час виконання останнього завдання з курсантами варто повторити: у яких випадках особу може бути пред'явлено для впізнання, у яких випадках неможна провадити цю слідчу дію, як здійснюється підбір об'єктів, що пред'являються для впізнання (тобто які вимоги висуваються до осіб-статистів, їх кількість тощо), тактичні особливості та процесуальний порядок проведення цієї слідчої дії. Далі курсанти, розподіливши між собою ролі (підозрюваний, свідок, слідчий). «Слідчий» добирає статистів, запрошує понятих, вирішує питання про залучення інших учасників до проведення даної слідчої дії, проводить пред'явлення підозрюваного для впізнання, про

що курсанти складають протокол, використовуючи зразок (бланк), розміщений у додатку № 13. Бажано використання фотозйомки для фіксації ходу та результатів цієї слідчої дії та оформлення додатків до протоколу у вигляді фототаблиць.

Закінчується заняття аналізом повноти та якості проведених дій, виявленням порушень і недоліків, визначенням можливих шляхів їх усунення.

Індивідуальні навчально-дослідницькі завдання

1. Розробити комплект тестів для перевірки знань із представленої теми (на 15 питань).

2. Розробити докладний план тактичної операції «Встановлення та затримання злочинців» у справі про квартирну крадіжку, вчинену організованою групою.

3. Підготувати наукову доповідь з питань сучасних можливостей тактики зустрічного впізнання та пред'явлення для впізнання поза візуальним спостереженням.

Питання для самоконтролю та самоперевірки

1. Що є підставами для затримання підозрюваного?
2. З чого складається підготовка до затримання підозрюваного?
3. Кого треба повідомити про затримання підозрюваного?
4. Які вимоги висуваються до об'єктів, що пред'являються для впізнання?
5. Що таке симультанне узнавання?

Основна література

1. Кримінально-процесуальний Кодекс України. – Х.: ТОВ «Одіссей», 2006. – 264 с.
2. Аверьянова Т.В., Россинская Е.Р., Белкин Р.С., Корухов Ю.Г. Криминалистика: Учебник для вузов. – 3-е изд., перераб. и доп. – М.: ИНФРА-М, НОРМА, 2010. – 944 с.
3. Гинзбург А.Я. Опознание в следственной, оперативно-розыскной и экспертной практике: Учебно-практ. пособие / Под ред. Р.С. Белкина. – М.: АО «Форма-Пресс», 1996.
4. Короткий Н.Н. Задержание лица, подозреваемого в совершении преступления. – К., 1997.
5. Макаренко Е.И. Раскрытие, расследование и предупреждение краж из квартир / Е.И. Макаренко, А.П. Смигирёв. – Харьков: ХИВД, 1994. – 112 с.
6. Федоров Ю.Д. Тактика задержания. – Ташкент, 1975.
7. Янушко В.И. Основы тактики задержания подозреваемого (процессуальные и криминалистические аспекты). – Минск, 1987.

Додаткова література

1. Крылов В.В. История развития приемов предъявления личности для опознания // Вестн. МГУ. Сер. 11. Право. – 2000. – № 4. – С. 40-51.
2. Лукьянчиков Е.Д. Криминалистическая идентификация объектов по следам памяти. – Донецк, 1998.
3. Макаренко Є.І. Типові ситуації затримання підозрюваних (обвинувачених) у вчиненні злочину // Нау-

ковий вісник Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ. – 2010. – № 3. – С. 253-263.

4. Макаренко Є.І. Щодо систематизації дій по затриманню підозрюваного (обвинуваченого) у вчиненні злочину // Науковий вісник Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ. – 2010. – № 2. – С. 25-42.

5. Образцов В.А. Выявление и изобличение преступника / Образцов В.А. – М.: Юрист, 1997. – 334 с.

6. Смоков С.М. Криміналістичне забезпечення затримання підозрюваного // Сучасні проблеми, тенденції і перспективи розвитку криміналістики та судової експертизи: Матеріали науково-практичної конференції. – Харків: Вид-во Харківського нац. ун-ту внутр. справ, 2007. – С. 221-226.

7. Швыдкий А.Г. Тактические операции при расследовании квартирных краж // Актуал. пробл. юрид. науки: Тези доп. та наук. повідом. наук. конф. – Харків: Нац. юрид. акад. України, 2000. – С. 88-89.

Тема 3.4. Робота слідчого щодо викриття особи, підозрюваної у вчиненні злочину

Практичне заняття (з 2 викладачами)

Тривалість: 2 години.

Мета заняття: закріплення, поглиблення та конкретизація теоретичних знань з процесуальних, організаційних і тактичних основ допиту свідка в конфліктній ситуації, допиту підозрюваного (обвинуваченого), обшуку; отримання практичних вмінь і навичок організації та здійснення допиту свідка в кон-

фліктній ситуації, допиту підозрюваного (обвинуваченого), організації та проведення обшуку в приміщеннях, а також складання відповідних процесуальних документів.

Вігна № 6

Допитана у якості свідка Супрун Л.С., показала, що Іванов С.В. останні два місяці мешкає з нею за адресою: с. Ювілейне, кв. Шахтарський, буд. 5, кв. 35. (Дата крадіжки) приблизно о 10 годині він прийшов додому, чи було в нього щось чи ні – вона не бачила, бо спала. Свої речі Іванов С.В. зберігає у неї вдома, а деякі – в її гаражі, який знаходиться поруч з її будинком, але вона впевнена, що нічого протизаконного там немає, тому нікому нічого показувати не збирається.

План практичного заняття

1. Допитати свідка Супрун Л.С., скласти протокол допиту.
2. Винести подання прокурору про проведення обшуку житла та іншого володіння особи.
3. Провести обшук, скласти протокол.
4. Скласти план допиту підозрюваного.
5. Допитати підозрюваного, скласти протокол.

Тематика реферативних робіт

1. Види схованок та особливості їх виявлення під час обшуку.

2. Використання в ході допиту підозрюваного даних, отриманих при огляді й інших слідчих діях.

Методичні рекомендації до заняття

Після затримання підозрюваного до числа початкових слідчих дій належать, крім особистого обшуку, допит підозрюваного та обшук його житла. Тому це заняття присвячене закріпленню, поглибленню та конкретизації теоретичних знань і отриманню практичних вмінь та навичок проведення саме цих слідчих дій. До того ж важливим буде придбання курсантами умінь проведення допиту свідка в умовах конфлікту.

При підготовці до заняття слід звернути увагу курсантів на необхідність повторення положень стосовно складання плану допиту, типових слідчих ситуацій, які можуть скластися під час допиту різних категорій осіб, тактичних прийомів допиту, які можуть використовуватися в тій чи іншій ситуації, а також підстав, процесуального порядку, організаційних та тактичних особливостей обшуку. Для цього слід пригадати загальний курс криміналістики та кримінального процесу, ознайомитися з рекомендованою літературою, підрозділами 3.5 та 3.6 цього посібника.

Заняття необхідно розпочати з оголошення ввідної № 6 та проведення допиту свідка, показання якого вона містить. Допит рекомендується проводити у вигляді рольової гри, де спеціально проінструктовані курсанти (слідчий та свідок), спробують відтворити процес допиту свідка у конфліктній ситуації. Завдання «свідка» втілити образ особи, яка не бажає давати правдиві показання з ме-

тою виправдати свого співмешканця. Завдання «слідчого» – оцінити ситуацію, визначити мотиви поведінки «свідка», його психологічний портрет, на підставі чого обрати комплекс тактичних прийомів для переконання допитуваного в необхідності дачі правдивих свідчень. Завдання присутніх – оцінити дії слідчого, правильність обраних ним прийомів та їх послідовності, і надати пропозиції щодо тактики проведення цієї слідчої дії. За її результатами курсанти повинні скласти протокол допиту свідка, використовуючи додаток № 10 до цього посібника.

На підставі аналізу викладеного та раніше зібраних матеріалів, курсанти повинні обговорити та визначити, поперше, де можуть знаходитися речі, викрадені у Єрьоменка С.П., яку слідчу дію необхідно провести для знаходження викраденого. Треба звернути їх увагу на те, що слідчий не знає достовірно місцезнаходження цих предметів, Іванов і Супрун про це не повідомляють, але зібраних раніше даних достатньо для прийняття рішення про проведення обшуку та його мотивування. Слід звернути увагу курсантів на те, що ситуація, яка склалася, не відноситься до невідкладних випадків, у яких процесуальний закон дозволяє проведення обшуку житла чи іншого володіння особи без постанови суду, тому вони мають винести подання прокурору про проведення обшуку житла та іншого володіння особи, що вони й роблять, використовуючи додаток № 14.

Використовуючи матеріал, викладений у підрозділі 3.6 цього посібника та знання, отримані під час вивчення загального курсу криміналістики щодо організаційних та тактичних особливостей обшуку, обговорити та визначити, що повинен зробити слідчий при підготовці до

обшуку, хто має брати в ньому участь, які технічні засоби знадобляться, які тактичні прийоми можуть бути використані тощо. Надалі передбачається виконання курсантами практичної вправи, яка повністю відтворює діяльність слідчого при обшуку зі складанням за її результатами відповідного протоколу (додаток № 15). Під час складання протоколу слід звернути увагу курсантів на необхідність якісної детальної фіксації виявлених і вилучених в ході обшуку предметів, їх точного місцезнаходження, зовнішнього вигляду і т.д. (при цьому курсанти можуть керуватися рекомендаціями з опису різних об'єктів при огляді місця події).

Під час виконання останніх двох завдань курсанти мусять пригадати: які дії виконує слідчий при підготовці до допиту підозрюваного, як складається план допиту, які питання мають бути в нього з'ясовані тощо. Вони повинні пам'ятати, що допит підозрюваного процесуально відрізняється від інших видів допиту, а процес отримання свідчень такий самий та складається з двох стадій: на першій стадії йому надається можливість самостійно розповісти всі обставини, відносно яких він підозрюється, а на другій – здійснюється уточнення, доповнення або деталізація показань шляхом постановки відповідних запитань. Стосовно допиту підозрюваного, курсанти мають зрозуміти, що вони далеко не завжди дають правдиві показання, не слід виключати самообмову чи неправдиве алібі. Ці відомості слід враховувати при виборі тактичних прийомів під час виконання практичного завдання з допиту даної категорії осіб. За результатами цієї дії курсанти складають протокол, для чого вони можуть скористатися зразком (бланком) цього процесуального документа, який міститься у додатку № 20.

Індивідуальні навчально-дослідницькі завдання

1. Дібрати та прорецензувати наукову статтю за темою заняття (за власним вибором).

2. Систематизувати тактичні прийоми, які використовуються під час допиту різних категорій осіб за ситуаціями, в яких вони використовуються. За результатами підготувати схеми, таблиці або мультимедійну консультацію (за власним вибором).

Питання для самоконтролю та самоперевірки

1. Що є предметом допиту підозрюваного й обвинувачуваного?

2. Які тактичні прийоми використовуються під час допиту свідків в умовах конфлікту?

3. Які тактичні прийоми використовуються для викриття неправдивого алібі?

4. З чого складається підготовка до обшуку?

5. Що таке словесна розвідка та де вона застосовується?

Основна література

1. Кримінально-процесуальний Кодекс України. - Х.: ТОВ «Одіссей», 2006. - 264 с.

2. Аверьянова Т.В., Россинская Е.Р., Белкин Р.С., Корухов Ю.Г. Криминалистика: Учебник для вузов. - 3-е изд., перераб. и доп. - М.: ИНФРА-М, НОРМА, 2010. - 944 с.

3. Асташкина Е.Н. Квартирные кражи: проблемы оптимизации и алгоритмизации первоначального этапа расследования / Е.Н. Асташкина, Н.А. Марочкин. - М.: Юрлитинформ, 2005. - 184 с.

4. Виноградов С.В. Расследование квартирных краж (типовые программы): Учебно-методическое пособие / [С.В. Виноградов, В.Е. Капитонов, В.П. Петрунѳв]. - М.: ВНИИ МВД СССР, 1990. - 64 с.

5. Волобуев А.Ф. Тактика допроса: Лекция / МВД Украины, Ун-т внутр. дел. - Х., 1997.

6. Денисюк С.Ф., Шепитько В.Ю. Обыск в системе следственных действий (тактико-криминалистические проблемы): Науч.-практ. пособие / Национальная юридическая академия Украины им. Ярослава Мудрого; НИИ изучения проблем преступности АПН Украины. - Х.: Консум, 1999. - 159 с.

7. Доспулов Г.Г. Психология допроса на предварительном следствии. - М., 1976.

8. Коновалова В.Е. Допрос: тактика и психология. - Х., 1999.

9. Макаренко Е.И. Раскрытие, расследование и предупреждение краж из квартир / Е.И. Макаренко, А.П. Снигирѳв. - Харьков: ХИВД, 1994. - 112 с.

Додаткова література

1. Богомоллова С.Н., Образцов В.А., Протасевич А.А., Рзаев Т.Ю., Топорков А.А. Следственные действия: Криминалистические рекомендации. Типовые образцы документов / Образцов В.А. (ред.). - М.: Юристъ, 1999. - 500 с.

2. Еникиев М.И., Черных Э.А. Психология обыска и выемки: Практикум по юрид. психол.: Учеб. пособ. / Всесоюз. юрид. заоч. ин-т. - М., 1986.

3. Лавренюк В.В. Особливості допиту підозрюваного і звинуваченого у крадіжках, які вчинені організованою злочинною групою // Сучасні проблеми, тенденції і перспективи розвитку криміналістики та судової експерти-

зи: Матеріали науково-практичної конференції. – Харків: Вид-во Харківського нац. ун-ту внутр. справ, 2007. – С. 142-147.

4. Новикова Ю.В. Расследование краж, совершённых группой лиц: Научно-методическое пособие / Юлия Викторовна Новикова. – М.: Юрлитинформ, 2005. – 204 с.

5. Попов И.В., Бирюков В.В. Эффективность и допустимость использования приемов психологического воздействия в процессе допроса // Вісник ЛАВС МВС України: Науково-теоретичний журнал. – 2003. – Вип. 4. – С. 141-150.

6. Порубов Н.И. Тактика допроса на предварительном следствии. – М., 1998.

7. Чаплинський К.О. Тактичні прийоми допиту підозрюваного (обвинуваченого) // Науковий вісник Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ. – 2008. – № 4. – С. 266-276.

Тема 4. Пред'явлення обвинувачення. Планування роботи на наступному етапі розслідування квартирної крадіжки

Тема 4.1. Робота слідчого при пред'явленні обвинувачення. Планування наступного етапу розслідування квартирної крадіжки

Практичне заняття (з 2 викладачами)

Тривалість: 2 години.

Мета заняття: закріплення, поглиблення та конкретизація теоретичних знань з процесуальних, організаційних і тактич-

них основ пред'явлення обвинувачення та допиту обвинуваченого, відтворення обстановки та обставин події; отримання практичних вмінь і навичок організації та здійснення пред'явлення обвинувачення та допиту обвинуваченого, відтворення обстановки та обставин події, а також складання відповідних процесуальних документів.

Вігна № 7

Допитаний у якості підозрюваного Іванов С.В. показав, що він (дата вчинення крадіжки), приблизно о 10 годині зайшов до свого знайомого Єрьоменка Сергія, якого вдома не було і він вирішив в його відсутність вчинити крадіжку, оскільки раніше бував у нього вдома й бачив речі, які можна вкрасти. За допомогою викрутки, яка була при ньому, він віджав вхідні двері та проникнув у кімнату. На нижній полиці шафи для одягу він знайшов сумку червоного кольору, у яку склав наступні речі: DVD-програвач, mp3-плеєр, електропаску, гроші в сумі 1200 гривень. *(У ході проведення заняття викладач може змінювати перелік викрадених речей на власний розсуд.)*

Вказані речі він відніс до своєї співмешканки Супрун Л.С., де залишив в гаражі на зберігання, а в подальшому планував їх продати. Викрутка, якою він віджимав двері зараз знаходиться у матері вдома. Крадіжку вчинив, тому що не мав постійного заробітку.

План практичного заняття

1. Винести постанову про притягнення особи в якості обвинуваченого.

2. Пред'явити обвинувачення, допитати обвинуваченого Іванова С.В., скласти протокол допиту.
3. Скласти план відтворення обстановки й обставин події з обвинуваченим Івановим С.В.
4. Провести відтворення обстановки й обставин події, скласти протокол.
5. На підставі зібраних матеріалів скорегувати план розслідування по кримінальній справі.

Тематика реферативних робіт

1. Особливості організації та тактика проведення відтворення обстановки та обставин події за серійними злочинами.
2. Слідчі ситуації наступного етапу розслідування квартирних крадіжок та їх вирішення.

Методичні рекомендації до заняття

Винесення постанови про притягнення особи як обвинуваченого (додаток № 21), як й пред'явлення обвинувачення, має здійснюватися курсантами за результатом оцінки зібраних доказів у справі з використанням вмінь та навичок, отриманих під час вивчення загального курсу кримінального процесу та спецкурсів зі складання процесуальних документів, а також знань з кримінального права. Ці питання включено нами в план заняття для забезпечення цілісності одержуваних вмінь і навичок розслідування конкретного виду злочину (квар-

тирної крадіжки), але це завдання курсанти в змозі виконати самостійно, що потребує з боку викладача лише контролю виконаної роботи та спільного з курсантами аналізу виявлених недоліків.

Допит обвинуваченого відрізняється від допиту підозрюваного в основному процесуальним порядком проведення та статусом допитуваної особи. Тому, на розсуд викладача, можна дати завдання курсантам виконати його самостійно зі складанням протоколу допиту обвинуваченого (додаток № 23) з огляду на те, що на попередньому занятті розглядалися тактичні особливості допиту підозрюваного, виконувалися відповідні практичні завдання.

Під час проведення заняття слід більше уваги приділити підготовці та проведенню відтворення обстановки й обставин квартирної крадіжки, оскільки у процесі розслідування цих злочинів найчастіше виникає необхідність у перевірці або уточненні окремих обставин розслідуваної події, проте за допомогою інших слідчих дій це зробити практично неможливо. Зазначена слідча дія у справах, що розглядаються, має метою перевірку можливості виконання злочинцем певних дій при вчиненні квартирної крадіжки (здійснення зламу перешкоди, наявність певних навичок щодо цього, можливість проникнення до квартири в інший спосіб, можливість винесення викрадених предметів, виходячи з їх характеристик і фізичного стану злочинця тощо), перевірку показань злочинця на місці вчинення злочину (знання самого місця події, розташування на ньому конкретних об'єктів, місцезнаходження на ньому викраденого майна тощо). Виходячи з цього, для організації та ефективного прове-

дення відтворення обстановки та обставин події має значення дотримання не всіх умов, які були на момент вчинення злочину, а лише тих, які вплинуть на об'єктивність цієї слідчої дії залежно від мети її проведення.

Курсанти повинні чітко засвоїти, що проведення відтворення обстановки та обставин події є допустимим за умови забезпечення безпеки учасників та оточуючих, унеможливлення спричинення матеріальної шкоди, неприпустимості приниження честі та гідності людини.

Це заняття передбачає виконання курсантами практичної вправи, яка повністю копіює діяльність слідчого при відтворенні обстановки та обставин крадіжки, поєднаної з проникненням в житло, тому перед виконанням практичного завдання, бажано повторити процесуальний порядок проведення цієї слідчої дії, а також організаційні питання (підготовка) та тактичні особливості, порядок і форми фіксації її ходу та результатів. При виконанні завдання курсанти не повинні забувати про постановку уточнюючих, доповнюючих чи конкретизуючих запитань обвинуваченому, зіставлення показань, що були одержані на допиті, з реальною картиною місця події, у разі виявлення розбіжностей надати обвинуваченому можливість пояснити це. При проведенні відтворення обстановки та обставин події курсантам допоможе підрозділ 3.7 цього посібника, а при складанні протоколу вони можуть використати зразок (бланк), розміщений у додатку № 24.

На підставі зібраних за всі заняття матеріалів курсанти мають доповнити план розслідування по кримінальній справі, які вони складали на початку вивчення спецкурсу.

Індивідуальні навчально-дослідницькі завдання

1. Самостійно провести відтворення обстановки й обставин події стосовно квартирної крадіжки, використовуючи як додатковий засіб фіксації відеозйомку. Скласти відповідні процесуальні документи.

2. Вивчити літературу та підготувати наукову доповідь щодо можливостей використання новітніх криміналістичних технологій під час проведення відтворення обстановки й обставин події.

Питання для самоконтролю та самоперевірки

1. Які завдання вирішуються під час проведення відтворення обстановки та обставин події?

2. Які тактичні прийоми використовуються для подолання відмови від дачі показань?

3. Які додаткові форми фіксації результатів відтворення обстановки та обставин події?

4. У чому полягає робота слідчого на наступному етапі розслідування крадіжки чужого майна?

5. Допомога яких спеціалістів стане в нагоді під час проведення відтворення обстановки та обставин квартирної крадіжки?

Основна література

1. Кримінально-процесуальний Кодекс України. – Х.: ТОВ «Одіссей», 2006. – 264 с.

2. Аверьянова Т.В., Россинская Е.Р., Белкин Р.С., Корухов Ю.Г. Криминалистика: Учебник для вузов. – 3-е изд., перераб. и доп. – М.: ИНФРА-М, НОРМА, 2010 – 944 с.

3. Лукашевич В.Г., Стратонов В.М. Відтворення обстановки і обставин події як метод пізнання під час розслідування злочинів: Навчальний посібник. – Херсон: ХЮІ НУВС України, 2004. – 154 с.

4. Макаренко Е.И. Раскрытие, расследование и предупреждение краж из квартир / Е.И. Макаренко, А.П. Смигирёв. – Харьков: ХИВД, 1994. – 112 с.

5. Виноградов С.В. Расследование квартирных краж (типовые программы): Учебно-методическое пособие / [С.В. Виноградов, В.Е. Капитонов, В.П. Петрунёв]. – М.: ВНИИ МВД СССР, 1990. – 64 с.

6. Криміналістика. Криміналістична тактика і методика розслідування злочинів: Підручник для студентів юрид. вузів і фак. / За ред. проф. В.Ю. Шепітька. – Х.: Право, 1998.

Додаткова література

1. Бондар В.С. Техніко-криміналістичне забезпечення проведення обшуку в справах про квартирні крадіжки: напрями оптимізації // Митна справа. – 2011. – № 2 (74) Частина 2. – С. 189-194.

2. Богомолова С.Н., Образцов В.А., Протасевич А.А., Рзаев Т.Ю., Топорков А.А. Следственные действия: Криминалистические рекомендации. Типовые образцы документов / Образцов В.А. (ред.). – М.: Юристъ, 1999. – 500 с.

3. Гришина Е.П. Тактические задачи участия специалиста в допросе обвиняемого / Е.П. Гришина // Следователь. – 2007. – № 2. – С. 36-39.

4. Центров Е. Тактические особенности допроса при участии защитника / Евгений Центров // Законность. – 2004. – № 3. – С. 27-29.

5. Стратонов В.М. Деякі особливості організації і тактики відтворення обстановки і обставин події // Вісник Запорізького юридичного інституту. – 1999. – № 3. – С. 120-124.

6. Стратонов В.М., Гевко В.В. Відтворення обстановки і обставин події: проблемні питання // Право України. – 2000. – № 4. – С. 79-80.

4.3. Відомості про учасників процесу

1. Потерпілий – **Ерьюменко Сергій Петрович**, 14.10.1979 року народження, уродженець м. Луганська, росіянин, громадянин України, раніше не судимий, розлучений, освіта середня спеціальна, працює слюсарем у ЖЕК № 2 с. Ювілейне, проживає за адресою: с. Ювілейне, вул. Леніна, буд. 7, к. 34, гуртожиток.

2. Злочинець – **Іванов Сергій Володимирович**, 02.06.1985 року народження, уродженець м. Луганська, українець, громадянин України, раніше засуджений за ст. 185 ч. 3 КК України на 3 роки позбавлення волі, відбув покарання 1 рік 2 місяці, звільнений із Перевальської ВК за УДЗ, не одружений, освіта неповна середня, не працює, проживає за адресою: с. Ювілейне, вул. Пархоменко, буд. 2, кв. 15.

3. Свідок - **Світлова Клавдія Петрівна**, 13.11.1953 року народження, уродженка м. Луганська, українка, громадянка України, не судима, вдова, освіта вища, пенсіонерка, проживає за адресою: с. Ювілейне, вул. Леніна, буд. 7, к. 45, гуртожиток.

4. Свідок - **Супрун Людмила Степанівна**, 08.03.1988 року народження, уродженка м. Луганська, українка, громадянка України, не судима, незаміжня, освіта середня спеціальна, працює реалізатором на ринку, проживає за адресою: с. Ювілейне, кв. Шахтарський, буд. 5, кв. 35.

5. Мати злочинця - **Іванова Людмила Іванівна**, 09.05.1958 року народження, уродженка м. Луганська, росіянка, громадянка України, не судима, розлучена, освіта вища, пенсіонерка, проживає за адресою: с. Ювілейне, вул. Пархоменко, буд. 2, кв. 15.

Додатки

Додаток № 1

ПРОТОКОЛ

прийняття заяви про вчинений злочин
(або такий, що готується)

Місто (село) _____ «__» _____ 20__ року
_____ слідчий _____

_____ у відповідності зі ст. ст. 95, 97 КПК України
прийняв усну заяву про вчинений злочин цього дня о
«__» год, «__» хв. у гр-на (ки) _____
_____ року народження, що проживає у _____

що працює _____
пред'явив (ла) паспорт (інший документ, який посвідчує
особу) _____

Заявник _____
попереджений про кримінальну відповідальність за ст. 383
КК України за завідомо неправдиве повідомлення про
вчинення злочину, йому також роз'яснено передбачене
ст. 52-1 КПК України право на забезпечення безпеки у
разі наявності реальної загрози його життю, здоров'ю,
житлу чи майну.

_____ (підпис заявника)

ЗМІСТ ЗАЯВИ

(підпис заявника)

**Протокол склав
слідчий**

(підпис)

Додаток № 2

ПРОТОКОЛ
огляду місця події

Місто (село) _____ «__» _____ 20__ року

отримавши повідомлення _____

керуючись ст. ст. 190 і 191 КПК України, провів огляд місця події _____

про що з дотриманням вимог ст. 85 КПК України склав цей протокол.

В огляді брали участь _____

і були присутні _____

Спеціалісту _____, запрошеному до участі в огляді, його права і обов'язки, передбачені ст. 128¹ КПК України, роз'яснені до початку огляду (зворот 2-го арк.)

(підпис)

Відповідно до вимог ст. 127 КПК України до участі у проведенні огляду місця події залучені поняті, яким до початку огляду роз'яснені права і обов'язки, передбачені ст. 127 КПК України (зворот):

1. _____

2. _____

Підписи понятих: 1. _____ 2. _____
Огляд житла (іншого володіння особи), а саме _____

проведено на підставі постанови судді _____
суду м. _____ від «__» _____ 20__ року,
або за письмовою згодою власника житла чи іншого во-
лодіння, а саме _____
гр. _____
який заявив: _____

Огляд розпочато о «_____» год «_____» хв, закінчено о
«_____» год «_____» хв в умовах _____

(погодні умови, температура повітря, освітлення та інші умови огляду).

Витяг

з Кримінально-процесуального кодексу України

Стаття 190. Проведення огляду

1. З метою виявлення слідів злочину та інших речових доказів, з'ясування обстановки злочину, а також інших обставин, які мають значення для справи, слідчий проводить огляд місцевості, приміщення, предметів та документів.

2. Огляд місця події у невідкладних випадках може бути проведений до порушення кримінальної справи. В цих випадках, при наявності для того підстав, кримінальна справа порушується негайно після огляду місця події.

3. Про результати огляду слідчий складає протокол.

4. Огляд житла чи іншого володіння особи проводиться лише за вмотивованою постановою судді, яка виноситься з додержанням порядку, встановленого частиною п'ятою статті 177 цього Кодексу. Постанова судді оскарженню не підлягає.

5. У невідкладних випадках, пов'язаних із врятуванням життя людей та майна чи з безпосереднім переслідуванням осіб, які підозрюються у вчиненні злочину, а також за письмовою згодою володільця огляд житла чи іншого володіння особи може бути проведено без постанови судді.

6. Для проведення у невідкладних випадках огляду місця події в житлі чи іншому володінні особи, який здійснюється за її заявою або повідомленням про вчинений щодо неї злочин, а так само у разі відсутності цієї особи або неможливості отримати від неї згоду на проведення невідкладного огляду місця події, рішенням суду не потребується.

7. У випадках, передбачених частинами п'ятою і шостою цієї статті, слідчий в протоколі огляду обов'язково зазначає причини, що обумовили проведення огляду без постанови судді, та протягом доби з моменту проведення цієї дії повідомляє про здійснений огляд житла чи іншого володіння особи та його наслідки прокурора, який здійснює нагляд за досудовим слідством.

Стаття 191. Порядок проведення огляду

1. Огляд проводиться в присутності не менше двох понятих і, як правило, удень.

2. Слідчий може запросити для участі в огляді спеціалістів, не заінтересованих в результатах справи.

3. В необхідних випадках слідчий проводить вимірювання, складає план і креслення оглянутого місця та

окремих предметів, а також по можливості фотографує їх.

4. Органи внутрішніх справ зобов'язані подавати слідчому допомогу в проведенні огляду.

5. Огляд предметів і документів, вилучених під час огляду місця події, при виїмці або обшуку, а також пред'явлення їх підозрюваному, обвинуваченому, потерпілому та іншим особам слідчий проводить на місці події, обшуку або виїмки, а у випадках, коли це неможливо, - за місцем провадження у справі.

Стаття 195. Протокол огляду, освідування і відтворення обстановки та обставин події

1. Протокол огляду, освідування або відтворення обстановки та обставин події складається з додержанням правил статті 85 цього Кодексу. В протоколі зазначають підстави для проведення цих дій, описують все, що було виявлено, в тій послідовності, в якій це відбувалося, і в тому саме вигляді, в якому спостерігалось під час проведення дії. До протоколу додають відповідні схеми, фотознімки, плани, документи.

Стаття 127. Залучення понять

1. При провадженні обшуку, виїмки, огляду, пред'явленні осіб і предметів для впізнання, відтворенні обстановки і обставин події, опису майна обов'язкова присутність не менше двох понять.

2. До участі у проведенні освідування поняті можуть бути залучені у разі, якщо слідчий визнає це за необхідне.

3. Як поняті запрошуються особи, не заінтересовані в справі. Понятими не можуть бути потерпілий, родичі підозрюваного, обвинуваченого і потерпілого, працівники органів дізнання і досудового слідства.

4. Поняті, присутні при провадженні зазначених вище слідчих дій, засвідчують своїми підписами відповідність записів у протоколі виконаним діям.

5. Зауваження понятого з приводу проведених слідчих дій підлягають обов'язковому занесенню до протоколу.

6. За наявності відповідних підстав поняті мають право на забезпечення безпеки шляхом застосування заходів, передбачених законами України.

Права і обов'язки понятих нам роз'яснені: 1 _____
2 _____

Стаття 128¹. Участь спеціаліста при проведенні слідчих дій

1. У необхідних випадках для участі у проведенні слідчої дії може бути залучений спеціаліст, який не заінтересований в результатах справи. Виклик слідчим спеціаліста є обов'язковим для керівника підприємства, установи чи організації, де працює спеціаліст.

2. Спеціаліст зобов'язаний з'явитися на виклик; брати участь у проведенні слідчої дії, використовуючи свої спеціальні знання і навички для сприяння слідчому у виявленні, закріпленні та вилученні доказів; звертати увагу слідчого на обставини, пов'язані з виявленням та закріпленням доказів; давати пояснення з приводу спеціальних питань, які виникають при проведенні слідчої дії.

3. Спеціаліст вправі: звертатися з дозволу слідчого із запитаннями до осіб, які беруть участь у проведенні слідчої дії; робити заяви, пов'язані з виявленням, закріпленням і вилученням доказів. Спеціаліст за наявності відповідних підстав має право на забезпечення безпеки шляхом застосування заходів, передбачених законами України.

На місці пригоди виявлено і вилучено _____

(докладний індивідуальний опис усіх слідів, предметів, як проведено вилучення: випилювання або вирізання частин дощок зі слідами зламу, виготовлення зліпків та ін.)

Вилучені сліди і предмети, упаковані в _____

(яким чином)

опечатані _____ і
скріплені підписами слідчого і понятих, (якою печаткою)

У процесі огляду складені _____

(плани, схеми, креслення, малюнки та ін.)

що додаються до цього протоколу.

Застосування техніко-криміналістичних засобів _____

(яких, фотоапарат, що і яким способом зафіксовано з його допомогою, тип апарату, чутливість плівки, об'єктив, фотоспалах)

Застосування службово-розшукової собаки _____

(кінолог, кличка собаки, результати застосування)

Акт застосування службово-розшукової собаки додається до протоколу. Заяви і зауваження, що надійшли від учасників огляду _____

(конкретно від кого, про що)

Методика розслідування квартирних крадіжок

Протокол прочитаний _____
вголос, записано _____

Поняті: 1) _____
2) _____

Спеціалісти: _____

Учасники огляду: _____

Огляд здійснив _____

(посада, прізвище, звання)

Додаток № 3

від гр-на (ки) _____

ПОЯСНЕННЯ

Гр. _____ роз'яснено передбачене ст. 52-1 КПК України право на забезпечення безпеки у разі наявності реальної загрози його (її) життю, здоров'ю, житлу чи майну.

(підпис)

Крім того гр. _____ роз'яснені права, передбачені ст. 63 Конституції України, а саме, що особа не несе відповідальності за відмову давати показання або пояснення щодо себе, членів сім'ї чи близьких родичів, коло яких визначається законом.

(підпис)

По суті заданих мені запитань пояснюю: Що, я

Пояснення мною прочитано. З моїх слів записано

Гр. _____

Пояснення відібрав _____

Додаток №4

ПОСТАНОВА
про порушення кримінальної справи
і прийняття її до свого провадження

Місто (сел.) _____ «__» _____ 20__ р.

_____ Слідчий _____
(найменування органу, звання, прізвище)

розглянувши _____
(вказати привід до порушення кримінальної справи)

ВСТАНОВИВ:

Беручи до уваги, що означені матеріали містять достатні дані, які вказують на наявність ознак злочину, передбаченого ст. _____ КК України, керуючись п. _____ ст. 94, ст. 98, ст. 98-2, ст. 100 і ч. 2 ст. 113 КПК України, -

ПОСТАНОВИВ:

1. Порушити кримінальну справу (за фактом, у відношенні) _____ за ознаками злочину, передбаченого ст. ____ КК України.

2. Кримінальну справу прийняти до свого провадження і негайно розпочати слідство.

3. Копію постанови вручити особі, щодо якої порушено справу, та потерпілому.

4. Копію постанови направити прокурору.

_____ Слідчий _____
(найменування органу, звання, прізвище)

_____ (підпис)

Додаток № 5

ПРОТОКОЛ
сповіщення особи про порушення щодо неї
кримінальної справи, роз'яснення права оскарження
постанови про порушення кримінальної справи
та вручення копії постанови про порушення
кримінальної справи

Місто (сел.) _____ «___» _____ 20__ р.
Слідчий _____

у відповідності зі ст. 236⁷ КПК України повідомив

_____ /
про те, що у відношенні нього _____
(назва органу, який порушив справу)

«___» _____ 20__ р. було порушено кримінальну справу
№ _____ за ст. _____ КК України, і при цьому
роз'яснив йому положення **ст. 236⁷ КПК України** «Ос-
карження до суду постанови про порушення справи»:

*Постанова органу дізнання, слідчого, прокурора про пору-
шення кримінальної справи щодо конкретної особи чи за фак-
том вчинення злочину може бути оскаржена до місцевого суду
за місцем розташування органу або роботи посадової особи,
яка винесла постанову, з дотриманням правил підсудності.*

*Скарга на постанову органу дізнання, слідчого, прокурора
про порушення кримінальної справи щодо особи може бути
подана до суду особою, щодо якої було порушено кримінальну
справу, її захисником чи законним представником.*

*Скарга на постанову органу дізнання, слідчого, прокурора
про порушення кримінальної справи за фактом вчинення зло-
чину може бути подана до суду особою, інтересів якої
стосується порушена кримінальна справа, її захисником чи*

законним представником з достатнім обґрунтуванням порушення прав та законних інтересів відповідної особи. Якщо обґрунтування порушення прав та інтересів особи визнано суддею недостатнім, суддя приймає рішення про відмову у відкритті провадження з розгляду скарги. Відмова у відкритті провадження не позбавляє права повторно звертатися до суду.

Суд приймає до розгляду скаргу на постанову про порушення кримінальної справи протягом усього часу перебування справи у провадженні органу дізнання, слідчого, прокурора до моменту закінчення досудового слідства.

Після чого _____ були роз'яснені положення ст. 98² КПК України «Вручення чи направлення копії постанови про порушення кримінальної справи»:

У разі порушення кримінальної справи прокурор, слідчий, орган дізнання або суддя зобов'язані вручити копію відповідної постанови особі, щодо якої порушено справу, та потерпілому негайно. При неможливості негайного вручення копія постанови вручається не пізніше трьох діб з моменту її винесення

У разі неможливості вручення зазначеним особам копії постанови про порушення кримінальної справи протягом строків, визначених частиною 1 цієї статті, через їх хворобу, неможливість встановлення місця перебування чи з інших поважних причин, копія постанови вручається протягом трьох діб з моменту явки, приводу чи встановлення місця перебування цих осіб.

Якщо особа відмовляється одержати копію постанови про порушення кримінальної справи, прокурор, слідчий, особа, яка провадить дізнання, або суддя складають відповідний протокол.

Представнику потерпілого, захиснику чи законному представнику підозрюваного або обвинуваченого копія постанови про порушення кримінальної справи вручається або надсила-

ється на їх письмову вимогу протягом трьох діб з моменту надходження такої вимоги.

Після цього, відповідно до ч. 1 ст. 98-2 КПК України вручив _____ копію постанови про порушення кримінальної справи.

Протокол прочитаний, сутність роз'яснених прав зрозуміла.

«__» _____ 20__ р.

Особа, щодо якої порушено кримінальну справу

Слідчий _____

5.	Визнати законним представником неповнолітнього 1. _____ 2. _____	_____ _____ _____	
6.	Вилучити зразки для дослідження у 1. _____ 2. _____	_____ _____ _____	
7.	Провести впізнання особи, предметів/за фотографіями/ 1. _____ 2. _____	_____ _____ _____	
8.	Провести очні ставки між 1. _____ й _____ 2. _____ й _____ 3. _____ й _____	_____ _____ _____ _____ _____	
9.	Направити доручення в порядку ст. 114,118 КПКУ для _____	_____ _____ _____	
10.	Призначити необхідні експертизи 1. _____ 2. _____	_____ _____	
11.	Ознайомити з постановами про призначення експертиз гр. 1. _____ 2. _____	_____ _____ _____	Вид експертизи _____ _____
12.	Ознайомити з висновками експертиз гр.: 1. _____ 2. _____	_____ _____ _____	Вид експертизи _____ _____
13.	Призупинити досудове слідство за ст. 206 ч. __ КПК України	_____ _____	
14.	Поновити досудове слідство	_____	

Методика розслідування квартирних крадіжок

15.	Провести виїмки: 1. _____ 2. _____	_____ _____ _____	
16.	Провести обшуки: 1. _____ 2. _____	_____ _____ _____	
17.	Провести відтворення обстановки та обставин події з 1. _____ 2. _____	_____ _____ _____	
18.	Оглянути предмети 1. _____ 2. _____	_____ _____ _____	
19.	Визнати речовими доказами: 1. _____ 2. _____	_____ _____ _____	
20.	Віддати предмети / речові докази/ під сохранны розписку гр. 1. _____ 2. _____ 3. _____ здати в камеру сховищ речових доказів	_____ _____ _____ _____ _____	Найменування предмету, речового доказу _____ _____
21.	Затримати за ст. 106, 115 КПКУ, допитати підозрюваного, обрати запобіжний захід 1. _____ 2. _____	_____ _____ _____ _____ _____	
22.	Направити КС для проведення досудового слідства	_____ _____ _____	
23.	Пред'явити обвинувачення / допитати в якості обвинуваченого 1. _____ за ст. _____ ККУ 2. _____ за ст. _____ ККУ	_____ _____ _____ _____ _____	

24.	Звільнити підозрюваного (обвинуваченого) 1. _____ 2. _____ з-під варти у зв'язку з _____	_____	_____
25.	Обрати запобіжний захід обвинуваченому (арешт, підписка про невийзд) 1. _____ 2. _____	_____	_____
26.	Накласти арешт на майно обвинувачених 1. _____ 2. _____	_____	_____
27.	Визнати цивільним позивачем за КС 1. _____ 2. _____	_____	_____
28.	Запросити на обвинувачених характеризуючий матеріал	_____	_____
29.	Винести подання в порядку ст. 23-1КПК України	_____	_____
30.	Відмовити в порушенні КС відносно 1. _____ за ст. _____ ККУ 2. _____ за ст. _____ ККУ	_____	_____
31.	Виконати вимоги ст.217 КПКУ 1. _____ 2. _____	_____	_____
32.	Виконати вимоги ст. 218-220 КПКУ з 1. _____ 2. _____	_____	_____
33.	Скласти обвинувальний висновок по даній КС й направити її в порядку ст. 225 КПК України	_____	_____

Додаток № 7

ПОСТАНОВА
про призначення _____ експертизи

Місто (сел.) _____ «__» _____ 20__ р.

_____ Слідчий _____

розглянувши матеріали кримінальної справи № _____

ВСТАНОВИВ:

Враховуючи, що для розв'язання питання про _____

необхідні спеціальні знання, керуючись ст. 75, 196 КПК
України,

ПОСТАНОВИВ:

1. Призначити у цій справі _____
експертизу, проведення якої доручити _____

2. На вирішення експерта(ів) поставити такі питання:

3. Для дослідження експерту(ам) надати

4. Для ознайомлення експерту(ам) надати _____

_____ Слідчий _____
(звання, прізвище і підпис)

Додаток № 8

ПОСТАНОВА

про визнання особи потерпілою

Місто (село) _____ «__» _____ 20 ____ року
_____ слідчий _____

розглянувши матеріали кримінальної справи № _____

ВСТАНОВИВ:

На підставі викладеного, керуючись ст. ст. 49,49-1 і 122 КПК України, –

ПОСТАНОВИВ:

Визнати _____

потерпілим у цій справі, про що йому повідомити.

_____ слідчий _____

(посада, звання, підпис)

У відповідності з вимогами ст. 122 КПК України потерпілому _____ роз'яснено, що він має право:

1. Подавати докази.
2. Заявляти клопотання.
3. Знайомитися з усіма матеріалами справи з моменту закінчення досудового слідства.
4. Заявляти відводи.

5. Подавати скарги на дії особи, яка проводить дізнання, слідчого, прокурора і суду, а також подавати скарги на вирок суду і постанови судді.

6. За наявності відповідних підстав - на забезпечення безпеки.

З постановою ознайомлений, вказані вище права мені роз'яснено.

Потерпілий _____

«___» _____ 20__ року

_____ Слідчий _____

(посада, звання, підпис)

Додаток № 9

ПРОТОКОЛ
допиту потерпілого

Місто (сел.) _____ «__» _____ 20__ року

Допит проведено у _____

Допит почато о «__» год «__» хв.

Допит закінчено о «__» год «__» хв.

_____ слідчий _____

з додержанням умов ст. 171 КПК України допитав як потерпілого:

1. Прізвище, ім'я, по батькові _____
2. Дата, місяць, рік і місце народження _____
3. Національність _____
4. Громадянство _____
5. Освіта _____
6. Місце роботи _____
7. Місце проживання _____
8. Паспорт або інший документ, який посвідчує особу _____
9. Взаємовідносини з обвинуваченим _____

Потерпілому _____ повідомлено, що він викликаний у справі _____ і що він у відповідності зі ст. 19 КПК України має право давати показання на рідній мові і користуватися послугами перекладача у порядку, встановленому КПК України.

Потерпілий _____ заявив, що під час допиту він бажає давати показання на _____ мові. Послуг перекладача _____ (вказати потребує чи ні)

(підпис потерпілого)

Крім цього, потерпілому роз'яснено, що у відповідності зі ст. 63 Конституції України він не зобов'язаний свідчити проти себе, членів сім'ї і близьких родичів.

(підпис потерпілого)

Згідно ст. 49 КПК України потерпілому роз'яснено, що він має право:

1. Подавати докази.
2. Заявляти клопотання.
3. Знайомитися з усіма матеріалами справи з моменту закінчення досудового слідства.
4. Брати участь у судовому розгляді.
5. Заявляти відводи.
6. Подавати скарги на дії особи, яка проводить дізнання, слідчого, прокурора і суду, а також подавати скарги на вирок або ухвалу суду і постанови судді.
7. За наявності відповідних підстав - на забезпечення безпеки шляхом застосування заходів, передбачених законом і в порядку, передбаченому ст. ст. 52-1, 52-2 КПК України.

(підпис потерпілого)

Потерпілий _____ попереджений про кримінальну відповідальність за дачу свідомо неправдивих показань за ст. 384 КК України.

(підпис потерпілого)

Додаток № 10

**ПРОТОКОЛ
допиту свідка**

Місто _____ «___» _____ 20__ року
_____ слідчий _____

в приміщенні _____
з дотриманням вимог ст. ст. 167, 170 КПК України з участю _____ допитав в якості свідка по кримінальній справі № _____

1. Прізвище, ім'я, по батькові _____
2. Дата (вік) і місце народження _____
3. Громадянство _____
4. Національність _____
5. Освіта _____
6. Місце роботи, рід занять або посада _____
7. Місце проживання, телефон: _____
8. Судимість: _____
9. Паспорт та інші документи, що засвідчують особу _____

Свідку _____ повідомлено, що його викликано по справі про _____

_____ (підпис свідка)

Свідку _____ роз'яснено, що він згідно з вимогами ст. ст. 69, 69^а КПК України та ст. 63 Конституції України має право:

давати показання рідною мовою або іншою мовою, якою він вільно володіє, і користуватися допомогою пе-

рекладача; заявляти відвід перекладачу; знати, у зв'язку з чим і у якій справі він допитується; власноручно викладати свої показання в протоколі допиту; користуватися нотатками і документами при дачі показань у тих випадках, коли показання стосуються будь-яких розрахунків та інших даних, які йому важко тримати в пам'яті; відмовитися давати показання щодо себе, членів сім'ї та близьких родичів (згідно пункту 11 ст. 32 КПК України близькими родичами являються - батьки, дружина, діти, рідні брати і сестри, дід, баба і внуки); знайомитися з протоколом допиту і клопотати про внесення до нього змін, доповнень і зауважень, власноручно робити такі доповнення і зауваження; подавати скарги прокурору на дії дізнавача і слідчого; одержувати відшкодування витрат, пов'язаних з викликом для дачі показань.

Не можуть бути допитані як свідки:

1) адвокати та інші фахівці у галузі права, які за законом мають право на надання правової допомоги особисто чи за дорученням юридичної особи, нотаріуси, лікарі, психологи, священнослужителі - з приводу того, що їх довірено або стало відомо при здійсненні професійної діяльності, якщо вони не звільнені від обов'язку зберігати професійну таємницю особою, що довірила їм ці відомості;

2) захисник підозрюваного, обвинуваченого, підсудного, представник потерпілого, позивача, відповідача - про обставини, які стали їм відомі при наданні юридичної допомоги підзахисним або довірителям;

3) особи, які згідно з висновком судово-психіатричної чи судово-медичної експертизи через свої фізичні або психічні вади не можуть правильно сприймати факти, що мають доказове значення, і давати показання про них;

4) свідок, який відповідно до статті 52³ цього Кодексу дає показання під псевдонімом, - щодо дійсних даних про його особу;

5) особа, яка має відомості про дійсні дані про свідка, який відповідно до статті 52³ цього Кодексу дає показання під псевдонімом - щодо цих даних.

Відмовитися давати показання як свідки мають право:

1) члени сім'ї, близькі родичі, усиновлені, усиновителі підозрюваного, обвинуваченого, підсудного;

2) особа, яка своїми показаннями викривала б себе, членів сім'ї, близьких родичів, усиновленого, усиновителя у вчиненні злочину.

Не можуть без їх згоди бути допитані як свідки особи, які мають право дипломатичної недоторканості, а також працівники дипломатичних представництв - без згоди дипломатичного представника.

У разі наявності відповідних підстав свідок має право на забезпечення безпеки шляхом застосування заходів, передбачених законом і в порядку, передбаченому ст. ст. 52¹, 52² КПК України.

Згідно з вимогами ст. 70 КПК України особа, викликана слідчим, зобов'язана з'явитись в зазначені місце і час і дати правдиві показання про відомі їй обставини в справі. Свідок може бути допитаний про факти, які стосуються Даної справи і зобов'язаний розповісти правду про все відоме йому в справі, в тому числі про факти, що характеризують особу обвинуваченого або підозрюваного, потерпілого, та його взаємовідносини з ним.

Права та обов'язки свідка мені роз'яснені та зрозумілі, показання бажаю давати на _____ мові, послуг перекладача _____

(підпис свідка)

Додаток № 11

ПРОТОКОЛ

затримання особи, підозрюваної у вчиненні злочину

Місто _____ «__» _____ 20__ року

Протокол складено в «__» годин «__» хвилин.

(посада, звання і прізвище особи, яка склала протокол)

«__» _____ 20__ року о «__» годин «__» хвилин

(місце затримання)

відповідно до ст. 106 (115) КПК України затримав підозрюваного у вчиненні злочину _____

(прізвище, ім'я та по батькові, місце, рік і дата народження, громадянство, сімейний стан, місце роботи, посада, відомості про судимості)

Підстави затримання:

1. Коли цю особу застали при вчиненні злочину або безпосередньо після його вчинення.

2. Коли очевидці, в тому числі й потерпілі, прямо вкажуть на дану особу, що саме вона вчинила злочин.

3. Коли на підозрюваному або на його одязі, при ньому або в його житлі буде виявлено явні сліди злочину.

При наявності інших даних, що дають підстави підозрювати особу у вчиненні злочину, її може бути затримано лише в тому разі, коли ця особа намагалася втекти, або коли її місце проживання чи перебування не зареєстровано, або коли не встановлено особи підозрюваного.

Мотиви затримання:

1. Припинення злочину.

2. Попередження можливості сховатися від слідства й суду, забезпечення виконання вироку.

3. Позбавлення можливості перешкодити встановленню істини у кримінальній справі.

(навести конкретні факти й відомості)

Кваліфікація злочину у вчиненні якого підозрюється

(прізвище, ініціали)

(формулювання ст. КК)

Протокол про роз'яснення підозрюваному в порядку, передбаченому ч. 2 ст. 21 КПК України, права мати захисника і побачення з ним з моменту затримання (до першого допиту в якості обвинуваченого) складено « ____ » _____ 20__ року о ____ годині ____ хвилин.

З приводу затримання підозрюваний _____ пояснив:

(підпис затриманого)

Підозрюваному _____ згідно зі ст. 43-1 роз'яснено, що він має право: знати, в чому він підозрюється; давати показання або відмовитися давати показання і відповідати на запитання; мати захисника і побачення з ним до першого допиту; подавати докази; заявляти клопотання і відводи; вимагати перевірки су-

дом чи прокурором правомірності затримання; подавати скарги на дії і рішення особи, яка проводить оперативно-розшукові дії та дізнання, слідчого і прокурора.

(підпис підозрюваного)

Підозрюваному також роз'яснено, що:

Затримані особи мають право:

1. Знати в чому їх підозрюють.

2. Вимагати перевірки прокурором правомірності затримання. Про заявлену вимогу адміністрація місця тримання затриманих негайно повідомляє прокурора.

3. Оскаржити дії особи, яка проводить дізнання, слідчого або прокурора, давати пояснення і заявляти клопотання.

4. Звертатися зі скаргами і заявами в державні органи, громадські організації і до службових осіб. Скарги і заяви осіб, затриманих за підозрінням у вчиненні злочину, адресовані прокуророві, слідчому чи особі, що проводить дізнання, передаються їм негайно. Скарги і заяви, адресовані іншим особам та органам, передаються також негайно слідчому чи особі, що проводить дізнання, переглядаються ними і направляються за належністю. Скарги і заяви, що містять відомості, передача яких може перешкодити встановленню істини в кримінальній справі, за належністю не направляються, про що сповіщають особу, котра подала скаргу чи заяву, а також повідомляють прокурора.

5. Користуватися своїм одягом і взуттям, а також іншими необхідними предметами і речами, перелік яких визначається Правилами внутрішнього розпорядку в місцях тримання затриманих.

6. На захист відповідно до вимог кримінально-процесуального законодавства.

7. Мати при собі документи й записи, що стосуються кримінальної справи.

8. На восьмигодинний сон у нічний час, під час якого не допускається залучення до участі в процесуальних та інших діях, за винятком невідкладних випадків.

9. На медичне обслуговування та санітарно-епідемічне забезпечення згідно із санітарним законодавством.

10. Оскаржувати дії адміністрації ІТТ, конвоїрів, а також осіб, які охороняють ІТТ.

11. Клопотати перед адміністрацією ІТТ або керівниками органу внутрішніх справ про забезпечення (у разі звільнення) безкоштовним проїздом до місця проживання й видачу довідки про час перебування в ІТТ.

12. Мати захисника і побачення з ним наодинці, без обмеження їх кількості й тривалості.

13. Користуватися настільними іграми, газетами, журналами, книгами з бібліотеки ІТТ (органу внутрішніх справ), мати при собі та зберігати в камері речі й предмети, перелік і норми яких визначені Правилами поведінки в ізоляторах тимчасового тримання осіб затриманих і взятих під варту.

14. На побачення з родичами та іншими особами, а також право вести з ними листування тільки з дозволу особи чи органу, в провадженні якого перебуває справа.

15. На безплатне за встановленими нормами харчування, спальне місце та інші види матеріально-побутового забезпечення, а в необхідних випадках - одяг і взуття за сезоном.

16. На медичну допомогу, використання для цієї мети лікувальних закладів органів охорони здоров'я і залучення їх медичного персоналу.

Затримані особи зобов'язані:

1. Дотримуватися вимог Положення про порядок короткочасного затримання осіб, підозрюваних у вчиненні злочину, та встановлених правил внутрішнього розпорядку в місцях тримання затриманих й санітарно-гігієнічних правил, мати охайний зовнішній вигляд, постійно підтримувати чистоту в камері.

2. Виконувати вимоги адміністрації ІТТ, бути ввічливими з його працівниками й поміж собою.

3. Дбайливо ставитися до інвентарю, обладнання та іншого майна ІТТ.

4. Виконувати обов'язки чергового по камері за призначенням адміністрації ІТТ.

5. Не вступати в суперечки з представниками адміністрації ІТТ, не принижувати їх гідність, не протидіяти виконанню ними своїх обов'язків.

Затриманим роз'яснюються їх права та обов'язки.

_____ (підпис підозрюваного)

Протокол прочитаний _____ . Записано правильно.

Підозрюваний _____

(підпис, дата, час)

Протокол склав: _____

(посада, звання, прізвище особи, яка склала протокол, її підпис)

Копію протоколу отримав «___» _____ 20__ року о ___ годині _____ хвилин.

_____ (прізвище, ініціали та підпис підозрюваного)

Копія протоколу з переліком прав та обов'язків підозрюваного направлена прокурору «___» _____
20__ року о ___ годині ___ хвилин, вих №____.

Про затримання _____ повідомлений (а)

(усно чи письмово, дата, №)

його _____
(вказати ступінь спорідненості, прізвище, ім'я та по батькові)

Повідомлення сім'ї затриманого (ої) не проводилось
через те, що _____

(посада, звання, прізвище особи, яка склала протокол)

Затриманий (а) _____

Звільнений (а) «___» _____ 20__ року о ___ годині
___ хвилин.

(підпис звільненого (ої))

Затриманий (а) взятий(а) під варту _____
(дата і час)

(посада, звання, прізвище та підпис особи, яка склала протокол)

Додаток № 12

ПРОТОКОЛ

особистого обшуку затриманого(ої) або взятого(ої) під варту і огляду речей, які знаходяться при ньому(ній)

«___» _____ 20__ р. «___» год «___» хв

Місто (сел.) _____

(посада, звання і прізвище особи, що склала протокол)

в приміщенні _____

в присутності запрошених понять:

1. _____
2. _____

яким роз'яснені їхні права і обов'язки, передбачені ст. 127 КПК України, провів особистий обшук _____

(прізвище затриманого (ої) або взятого (ої) під варту)
затриманого за підозрою у вчиненні злочину (взятого (ої), під варту) «___» _____ 20__ р., а також огляд його (її) речей.

Обшукуваний (на) одягнений (на):

РЕЗУЛЬТАТИ:

При обшуку і огляді виявлено і вилучено _____

Заяви і зауваження, зроблені при обшуку і огляді:

Протокол прочитано _____

(ким, зауваження)

(підпис)

Поняті: _____

Затриманий (на) (взятий (та) під варту)

Особи, що проводили обшук, огляд і склали протокол _____

Вилучені при обшуку і огляді предмети, речі, документи і цінності _____

(залучені до кримінальної справи, знищені на прохання затриманого (ої) або взятого (ої) під варту, передані родичам, здані на зберігання і куди, № квитанції)

(підпис особи, яка склала протокол)

Копію квитанції на прийнятті для зберігання гроші і інші цінності отримав (ла) _____

(підпис затриманого(ої) або взятого (ої) під варту)

Вилучені при обшуку і огляді предмети, речі, документи і цінності отримав (ла) _____

(вказати що)

_____ (підпис затриманого (ої) або взятого (ої) під варту)

«__» _____ 20__ року

Копію протоколу отримав

_____ (підпис затриманого (ої) або взятого (ої) під варту)

Примітка. Протокол складається в чотирьох примірниках (перший долучається до кримінальної справи; другий - до особистої справи затриманого, взятого (ої) під варту; третій зберігається з вилученими предметами, речами, документами і цінностями; четвертий надається затриманому).

Додаток № 13

**ПРОТОКОЛ
пред'явлення особи для впізнання**

Місто (сел.) _____ «__» _____ 20__ року

Впізнання почато о «__» год «__» хв.

Впізнання закінчено о «__» год «__» хв.

_____ слідчий _____

у зв'язку з розслідуванням кримінальної справи № _____
сьогодні у приміщенні _____

при _____ освітленні з дотриманням
вимог ст.ст. 174, 176 КПК України за участю _____

у присутності понятих:

1) _____

2) _____

яким у відповідності зі ст. 127 КПК України роз'яснено
їхні права і обов'язки, пред'явив свідку (потерпілому, підозрюваному, обвинуваченому) у даній справі _____

_____ таких осіб

1) _____

(прізвище, ім'я, по батькові, вік, зовнішній вигляд і прикмети)

2) _____

3) _____

4) _____

У відсутності особи, що впізнає, понятим було роз'яснено, гр-н (ка) _____

(обставини, які викликали необхідність пред'явлення для впізнання

та засіб, яким здійснювалось впізнання - за візуальним спостереженням

або поза візуальним спостереженням)

Після цього слідчим особі, яка пред'являється для впізнання, у відсутність особи, що впізнає, було запропоновано зайняти будь-яке місце серед інших осіб, в числі яких він пред'являється для впізнання, і він вибрав місце _____

(вказати місце ліворуч-праворуч: першим, посередині, другим, третім і т. д., крайнім праворуч)

Таким чином, особи, які пред'являються для впізнання, були розміщені в такому порядку зліва направо:

1. _____
2. _____
3. _____
4. _____

Після цього в кімнату для впізнання була запрошена по телефону особа, що впізнає.

Свідок попереджений слідчим про кримінальну відповідальність за відмову від дачі показань за ст. 385 КК України і (потерпілий) за дачу свідомо неправдивих показань за ст. 384 КК України _____

(підпис)

На запитання слідчого, чи впізнає він (вона) серед пред'явлених йому осіб _____

свідок, потерпілий (підозрюваний, обвинувачений)

заявив, що _____

У процесі впізнання застосовувались _____

(зазначити, які технічні засоби застосовувались)

Протокол прочитано учасникам вголос _____

Особа, яка впізнала _____ (_____)

Особи які пред'являлися

1. _____ (_____)

2. _____ (_____)

3. _____ (_____)

4. _____ (_____)

Впізнана особа _____ (_____)

Поняті: 1. _____ (_____)

2. _____ (_____)

_____ слідчий _____

Додаток №14

«ЗГОДЕН»

Прокурор _____

«__» _____ 20__ року

Голові _____ суду

ПОДАННЯ

**про проведення обшуку житла чи іншого володіння
особи**

Місто (село) _____ «__» _____ 20__ року
_____ слідчий _____

розглянувши матеріали кримінальної справи № _____
порушеної за ст. _____ КК України, -

ВСТАНОВИВ:

Ураховуючи викладене, є достатні підстави вважати, що знаряддя злочину, речі й цінності, здобуті злочинним шляхом, а також інші предмети і документи, які мають значення для встановлення істини в справі чи забезпечення цивільного позову (необхідне підкреслити),

знаходяться в _____

керуючись ч. 5 ст. 177 КПК України, прошу _____
суд винести постанову про проведення обшуку в _____

Для розгляду надати судді матеріали кримінальної
справи № _____.

_____ слідчий

_____ / _____ /

Додаток №15

**ПРОТОКОЛ
обшуку**

Місто (сел.) _____ «__» _____ 20__ р.
_____ Слідчий _____

на підставі постанови від «__» _____ 20__ р.,
у період з «__» год «__» хв до «__» год «__» хв.

за участю:

1. _____
2. _____

у присутності понятих:

- 1) _____
 - 2) _____
-

яким у відповідності зі ст. 127 і 181 КПК України роз'яс-
нені їхні права і обов'язки, пред'явив гр-ну (ці) _____

(прізвище, ім'я, по батькові особи, яка обшукується,

або особи, яка займає приміщення, яке обшукується)

постанову про проведення обшуку і запропонував вида-
ти означені в постанові _____

(предмети, документи, цінності або

вказати місце, де переховується злочинець)

на що _____

(прізвище, ім'я, по батькові)

заявив (ла) _____

Поняті:

1) _____
(прізвище)

2) _____
(прізвище)

Учасники обшуку: _____

Обшук провів _____
(посада, звання, підпис)

Один примірник протоколу обшуку отримав _____

ПРОТОКОЛ

роз'яснення прав підозрюваному

Місто (сел.) _____ «___» _____ 20__ р.
_____ слідчий _____

у зв'язку з розслідуванням кримінальної справи № _____
відповідно зі ст. 107 ч. 3 КПК України перед допитом підозрюваного _____

повідомив, що він підозрюється у вчиненні злочину, передбаченого ст. _____ КК України і роз'яснив підозрюваному _____

його права, передбачені ст. 43-1 КПК України:

- знати, в чому його підозрюють;
- давати показання або відмовитися давати показання і відповідати на запитання;
- мати захисника і побачення з ним до першого допиту;
- подавати докази;
- заявляти клопотання і відводи;
- вимагати перевірки судом чи прокурором правомірності затримання;
- подавати скарги на дії і рішення особи, яка провадить оперативно-розшукові дії та дізнання, слідчого і прокурора, а за наявності відповідних підстав - на забезпечення безпеки

Крім того підозрюваному _____ роз'яснені його права згідно ст. 63 Конституції України, а саме: особа не несе відповідальності за відмову давати показання або пояснення щодо себе, членів сім'ї чи близьких родичів, коло яких визначається законом.

Після ознайомлення з правами підозрюваний

заявив: _____

Протокол прочитаний. Записано все вірно.

Підозрюваний: _____

Права роз'яснив: _____

Додаток №17

ПРОТОКОЛ
про забезпечення підозрюваному (обвинуваченому)
права на захист

Місто (сел.) _____ «__» _____ 20__ року

_____ (посада, звання, прізвище та ініціали особи, яка склала протокол)

_____ у зв'язку з розслідуванням кримінальної справи № _____, керуючись ст.ст. 21, 85 КПК України у приміщенні _____ склав цей протокол про те, що в період з __ год. __ хв. до __ год. __ хв. згідно зі ст. 21 КПК України роз'яснив підозрюваному (обвинуваченому) _____ (прізвище, ім'я, по батькові)

передбачене ч.2 ст. 43-1 (ч.2 ст.43) КПК України його право мати захисника і побачення з ним до першого допиту, а також положення ст.ст. 44, 45, 46, 47, 48, 93 КПК України про захисника, обов'язкову участь захисника, відмову від захисника і його заміну, порядок запрошення і призначення захисника, обов'язки і права захисника та оплату праці захисника.

Ознайомившись зі своїм правом мати захисника і побачення з ним до першого допиту, а також з положеннями ст.ст. 44, 45, 46, 47, 48, 93 КПК України, підозрюваний (обвинувачений) заявив: _____

В.С. Бондар, С.В. Головкін, О.А. Єришов, О.В. Кузнєцова, Р.І. Мельник

Протокол прочитаний _____ . Записано вірно.
(ким прочитаний)

Підозрюваний (обвинувачений) _____ .
(підпис, дата, час)

(посада, звання, прізвище та ініціали особи, яка склала протокол)

Додаток № 18

ПРОТОКОЛ
відмови від захисника

Місто (сел.) _____ «___» _____ 20__ року
Слідчий _____

у зв'язку з розслідуванням кримінальної справи № _____,
керуючись ст.ст. 46, 85 КПК України в період з ___ го-
дин ___ хвилин у приміщенні _____

склав цей протокол про те, що підозрюваний (обвинувачений) _____
після роз'яснення йому його права мати захисника і по-
бачення з ним до першого допиту, а також положень
ст.ст. 44, 45, 46, 47, 48, 93 КПК України _____

(що заявив підозрюваний або обвинувачений з зазначенням мотивів
його відмови від захисника)

Протокол прочитаний _____. Записано правильно.
(ким)

Підозрюваний (обвинувачений) _____
(підпис)

Слідчий _____

Додаток № 19

ПОСТАНОВА
про прийняття відмови від захисника

Місто (сел.) _____ «__» _____ 20__ року
Слідчий _____

_____, розглянувши матеріали криміналь-
ної справи № _____, -

ВСТАНОВИВ:

«__» _____ 20__ р. підозрюваний
(обвинувачений) _____

(прізвище, ім'я та по батькові)

відмовився від запрошеного чи призначеного захисника
(необхідне підкреслити) _____

(прізвище ім'я та по батькові)

мотивуючи це тим, що _____

Беручи до уваги, що мотиви підозрюваного (обвину-
ваченого) _____

(прізвище, ім'я та по батькові)

є обґрунтованими і свідчать про _____

керуючись ч. 1, 2, 3, 4 ст. 46 КПК України, -

ПОСТАНОВИВ:

1. Прийняти відмову підозрюваного (обвинуваченого) від захисника _____
(прізвище, ім'я та по батькові)

у справі та повідомити про це захисника і підозрюваного (обвинуваченого).

2. Копію постанови направити прокурору _____

Слідчий _____
(звання, підпис)

З постановою ознайомлені:

Підозрюваний (обвинувачений) _____
(підпис)

Захисник _____
(підпис)

Додаток № 20

**ПРОТОКОЛ
допиту підозрюваного**

Місто (сел.) _____ «__» _____ 20__ року

Допит проводився _____

Допит почато о «__» год «__» хв.

Допит закінчено о «__» год «__» хв.

_____ слідчий _____

з дотриманням умов ст. 107 КПК України за участю

_____ (посада, звання, прізвище)

у присутності: _____

допитав в якості підозрюваного.

1. Прізвище, ім'я, по батькові _____

2. Рік, місяць і день народження _____

3. Місце народження _____

4. Громадянство _____

5. Національність _____

6. Освіта і спеціальність _____

7. Сімейний стан _____

8. Місце роботи, посада _____

9. Місце проживання (постійне і тимчасове) _____

10. Відомості про судимості (коли, яким судом, по якій ст. КК, міра покарання, відбуття покарання)

11. Паспорт або інший документ, який засвідчує особу _____

У відповідності з ч. 3 ст. 107 КПК України _____

(прізвище і ініціали)

роз'яснено, що він підозрюється у вчиненні злочину

_____ (підпис підозрюваного)

Підозрюваному _____ роз'яснено, що він має право у відповідності зі ст. 19 КПК України давати пояснення рідною мовою і користуватися послугами перекладача у порядку, встановленому КПК України.

Підозрюваний _____ заявив, що під час допиту він бажає давати показання на _____ мові.

У послугах перекладача _____ (вказати, потрібен перекладач чи ні)

_____ (підпис підозрюваного)

Підозрюваному _____ згідно зі ст. 43-1 роз'яснено, що він має право: знати, в чому він підозрюється; давати показання або відмовитися давати показання і відповідати на запитання; мати захисника і побачення з ним до першого допиту; подавати докази; заявляти клопотання і відводи; вимагати перевірки судом чи прокурором правомірності затримання; подавати скарги на дії і рішення особи, яка проводить оперативно-розшукові дії та дізнання, слідчого і проку-

рора, а за наявності відповідних підстав - на забезпечення безпеки.

_____ (підпис підозрюваного)

Окрім цього, підозрюваному роз'яснено, що у відповідності зі ст. 63 Конституції України він не зобов'язаний свідчити проти себе, членів своєї сім'ї або близьких родичів. _____

(підпис підозрюваного)

На пропозиції дати свідчення по суті _____ показав:

_____ (підпис підозрюваного)

Допитав: _____ слідчий _____

Додаток № 21

ПОСТАНОВА

про притягнення як обвинуваченого

Місто (сел.) _____ «__» _____ 20__ року
_____ слідчий _____

розглянувши матеріали кримінальної справи № _____, -

ВСТАНОВИВ:

На підставі викладеного, керуючись ст.ст. 131 і 132 КПК України, -

ПОСТАНОВИВ:

1. Притягнути _____

_____ як обвинуваченого (ну) і пред'явити йому (їй) обвинувачення в злочині (них), передбаченому (них) ст. _____ КК України, про що йому (їй) оголосити _____

2. Копію постанови направити прокурору.

_____ слідчий _____

Постанова мені оголошена і суть пред'явленого обвинувачення роз'яснена

«__» _____ 20__ року

_____ (підпис обвинуваченого)

_____ слідчий _____

У відповідності з вимогами ст. 142 КПК України обвинуваченому _____ роз'яснено, що він має право:

1. Знати, в чому його обвинувачують.
2. Давати показання щодо пред'явленого йому обвинувачення або відмовитися давати показання і відповідати на запитання.
3. Подавати докази.
4. Заявляти клопотання про допит свідків, про проведення очної ставки, про проведення експертизи, про витребування і прилучення до справи доказів, а також заявляти клопотання з усіх інших питань, які мають значення для встановлення істини в справі.
5. Заявляти відвід слідчому, прокуророві, експертові, спеціалістові і перекладачеві.
6. З дозволу слідчого бути присутнім при виконанні окремих слідчих дій.
7. Знайомитися з усіма матеріалами справи після закінчення досудового слідства.
8. Мати захисника і побачення з ним до першого допиту.
9. Подавати скарги на дії і рішення слідчого і прокурора.
10. За наявності відповідних підстав - на забезпечення безпеки.

Зазначені вище права мені роз'яснено

(підпис обвинуваченого)

«__»_____ 20__ року

_____ слідчий _____

Додаток № 22

ПРОТОКОЛ
про пред'явлення обвинувачення, роз'яснення його
суті і вручення копії постанови

Місто (сел.) _____ «___» _____ 20__ р.
Слідчий _____

у зв'язку з розслідуванням кримінальної справи № _____
склав цей протокол про те, що в приміщенні _____

обвинуваченому _____

та його захиснику _____

згідно з ст. 140 КПК України о «___» год «___» хв
пред'явлено постанову про притягнення як обвинуваче-
ного у скоєнні злочину, передбаченого ст. _____ КК
України, роз'яснено його суть і вручено копію постанови
про притягнення як обвинуваченого.

Ознайомившись з постановою про притягнення як
обвинуваченого і отримавши від слідчого роз'яснення
його суті та копію постанови, обвинувачений заявив, що

Протокол прочитаний, записано вірно.

Обвинувачений _____

Захисник _____

Слідчий _____

Додаток № 23

ПРОТОКОЛ
допиту обвинуваченого

Місто (сел.) _____ «__» _____ 20__ р.

Допит проводився в _____

Допит почато о «__» год «__» хв.

Допит закінчено о «__» год «__» хв.

_____ Слідчий _____

з дотриманням вимог ст. 143, 145 і 146 КПК України за
участю _____

допитав як обвинуваченого:

1. Прізвище, ім'я, по батькові _____
2. День, місяць і рік народження _____
3. Місце народження _____
4. Національність _____
5. Громадянство _____
6. Освіта _____
7. Спеціальність _____
8. Сімейний стан (склад сім'ї з вказівкою віку і працездатності її членів) _____
9. Місце роботи _____
10. Місце проживання _____
11. Відомості про судимості _____
12. Чи має державні нагороди, почесні звання _____

13. Чи піддавався раніше мірам адміністративного або суспільного впливу (коли, за що, характер впливу), чи передавався раніше на поруки для виправлення і пе-

ревиховання, чи застосовувався до нього акт про амністію _____

14. Відношення до військового обов'язку _____

15. Відомості про паспорт (номер, серія, коли та ким виданий) або про інші документи, які посвідчують особу обвинуваченого _____

16. Участь в бойових діях, ліквідації аварій, стихійного лиха _____

Обвинуваченому _____ роз'яснено, що він має право у відповідності зі ст. 19 КПК України давати пояснення на рідній мові і користуватися послугами перекладача у порядку, встановленому КПК України.

Обвинувачений _____ заявив, що під час допиту він бажає давати показання на _____ мові, у послугах перекладача _____.

(вказати, потрібен перекладач чи ні)

(підпис обвинуваченого)

Окрім цього, обвинуваченому роз'яснено, що у відповідності зі ст. 63 Конституції України він не зобов'язаний свідчити проти себе, членів своєї сім'ї або близьких родичів _____

(підпис обвинуваченого)

У пред'явленому мені обвинуваченні, викладеному в постанові від «__» _____ 20__ р., в злочинах передбаченому (них) ст. _____ винним себе ___ визнаю _____

_____ (підпис обвинуваченого)

На пропозиції дати свідчення по суті _____

(прізвище)

показав:

_____ (підпис обвинуваченого)

Допитав: _____ слідчий _____

Додаток № 24

ПРОТОКОЛ

відтворення обстановки та обставин події

Місто (сел.) _____ «__» _____ 20__ року
_____ слідчий _____

у зв'язку з розслідуванням кримінальної справи № _____
про _____

за участю понятих:

1) _____

2) _____

спеціалістів:

1) _____

2) _____

обвинуваченого, підозрюваного _____

свідка _____

попередженого про кримінальну відповідальність за
ст.ст. 384, 385 КК України за відмову від дачі показань
або дачу свідомо неправдивих показань

(підпис)

Потерпілого _____
попередженого про кримінальну відповідальність за да-
чу свідомо неправдивих показань за ст. 384 КК України

(підпис)

Учасникам відтворення обстановки та обставин події
роз'яснено право бути присутніми при усіх діях слідчого
і робити заяви, які підлягають внесенню в протокол, а

понятим, крім того, роз'яснений їхній обов'язок на підставі ст. 127 КПК України засвідчити факт, зміст і результати цієї слідчої дії.

У період з «__» год. «__» хв. до «__» год. «__» хв.

(місце проведення відтворення обстановки та обставин події, погодні умови, освітлення)

з дотриманням вимог ст. ст. 194, 195 КПК України з метою перевірки і уточнення _____

Учасникам слідчої дії повідомлено про те, що при відтворенні обстановки та обставин події буде застосовуватися звукозапис, фото-, відео зйомка _____

(необхідне підкреслити і вказати характеристики застосовуваних технічних засобів)

Відтворенням обстановки та обставин події встановлено:

Протокол прочитаний _____ вголос,
записано _____

Поняті: 1) _____
2) _____

Спеціалісти: _____

Учасники: _____

_____ слідчий _____

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

Законодавчо-правові та нормативні документи, коментарі до них

1. Конституція України: Прийнята на п'ятій сесії Верховної Ради України 28.06.1996 р. – К.: Юрінком, 1996. – 80 с.

2. Кримінальний кодекс України, затверджений Законом від 5 квітня 2001 р. із змінами та доповненнями станом на 25 травня 2011 р. [Електронний ресурс] // Офіційний веб-сайт Верховної Ради України: сторінка «Законодавство України» – Режим доступу: <http://zakon1.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi> – Системний номер документа: 2341-14.

3. Кримінально-процесуальний Кодекс України. – Х.: ТОВ «Одіссей», 2006. – 264 с.

4. Науково-практичний коментар Кримінального кодексу України. – 4-те вид., переробл. та доповн. / автори глав А.М. Бойко, Л.П. Брич, В.К. Гришук та ін. / За ред. М.І. Мельника, М.І. Хавронюка. – К.: Юридична думка, 2007. – 1184 с.

5. Уголовный кодекс Украины (с изменениями и дополнениями по состоянию на 1 сентября 2008 года). – Х.: ООО «Одиссей», 2008. – 312 с.

6. Настанова про діяльність експертно-криміналістичної служби МВС України: Затверджена наказом МВС України № 682 від 30.08.1999 р.

7. Інструкція про порядок функціонування дактилоскопічного обліку експертної служби МВС України: Затверджена наказом МВС України № 785 від 11.09.2001 р. / Зареєстровано в Міністерстві юстиції України від 25.12.2001 р. за № 1066/6257.

8. Інструкція з організації функціонування Інтегрованої інформаційно-пошукової системи органів внутрішніх справ України: Затверджена наказом МВС України № 75 від 10.03.2010 р.

9. Інструкція з організації функціонування криміналістичних обліків експертної служби МВС: Затверджена наказом МВС України № 390 від 10.09.2009 р. / Зареєстровано в Міністерстві юстиції України від 15.10.2009 р. за № 963/16979.

10. Положення про Інтегровану інформаційно-пошукову систему органів внутрішніх справ України: Затверджено наказом МВС України № 436 від 12.10.2009 р. / Зареєстровано в Міністерстві юстиції України від 28.12.2009 р. за № 1256/17272.

11. Закон України «Про оперативно-розшукову діяльність» від 18.02.1992 р. № 2135-XII // Відомості Верховної Ради. - 1992. - № 22. - Ст. 303.

12. Закон України «Про міліцію» від 20.12.1990 р. № 565-XII // Відомості Верховної Ради. - 1991. - № 4. - Ст. 20.

13. Закон України «Про судову експертизу» 25.02.1994 р. № 4038-XII // Відомості Верховної Ради. - 1994. - № 28. - Ст. 232.

Монографії, навчальні посібники, статті

1. Авдеева Г.К. Решение судебно-дактилоскопической экспертизой неидентификационных задач / Г.К. Авдеева, С.В. Волобуева // Теорія і практика судової експертизи і криміналістики. Збірник науково-практичних матеріалів / Міністерство юстиції України, Харківський науково-дослідний інститут судових експертиз ім. М.С. Бокаріуса; Національна юридична академія України імені Ярослава Мудрого; Ред. колегія: А.П. Заєць, М.Л. Цимбал, В.Ю. Шепітько та ін. - Харків: Право, 2003. - № 3. - С. 261-266.

2. Аверьянова Т.В. Судебная экспертиза: Курс общей теории / Татьяна Витальевна Аверьянова. - М.: Норма, 2006. - 480 с.

3. Аверьянова Т.В. Криминалистика: учебник / Т.В. Аверьянова, Р.С. Белкин, Ю.Г. Корухов, Е.Р. Россинская. - 3-е изд., перераб. и доп. - М.: Норма, 2008. - 944 с.

4. Арсеньев В.Д. Использование специальных познаний при установлении фактических обстоятельств уголовного дела / В.Д. Арсеньев, В.Г. Заблоцкий. - Красноярск: Изд-во Красноярского университета, 1986. - 152 с.

5. Асташкина Е.Н. Квартирные кражи: проблемы оптимизации и алгоритмизации первоначального этапа расследования / Е.Н. Асташкина, Н.А. Марочкин. - М.: Юрлитинформ, 2005. - 184 с.

6. Батищев В.И. Раскрытие и расследование преступлений, совершённых одними и теми же лицами / Вячеслав Иванович Батищев. - Воронеж: Изд-во ВГУ, 1992. - 144 с.

7. Белкин А.Р. Теория доказывания в уголовном судопроизводстве / Анатолий Рафаилович Белкин. - М.: Норма, 2007. - 528 с.

8. Белкин Р.С. Курс криминалистики: Учеб. пособие для вузов. – 3-е изд., доп. / Рафаил Самуилович Белкин. – М.: ЮНИТИ-ДАНА, Закон и право, 2001. – 837 с.

9. Белов О.А. Криминалистическая регистрация: история, современное состояние и перспективы развития: Учебное пособие / Под ред. Е.П. Ищенко. – М.: Юрлитинформ, 2010. – 144 с.

10. Бишманов Б.М. Эксперт и специалист в уголовном судопроизводстве / Буkenбай Муратович Бишманов. – М.: Московский психолого-социальный институт, 2003. – 224 с.

11. Бірюков В.В. Теоретичні основи інформаційно-довідкового забезпечення розслідування злочинів: Монографія / Луган. держ. ун-т внутр. справ ім. Е.О. Дідоренка / Валерій Васильович Бірюков. – Луганськ: РВВ ЛДУВС, 2009. – 664 с.

12. Божченко А.П. Проблемы и перспективы дактилоскопии и дерматоглифики в криминалистической и судебно-медицинской экспертной практике / А.П. Божченко // Судебная экспертиза. – 2007. – № 2. – С. 35.

13. Бондар В.С. Напрямки оптимізації діяльності спеціаліста-криміналіста при проведенні огляду місця події у справах про крадіжки з проникненням у житло / В.С. Бондар // Вісник ЛДУВС: Науково-теоретичний журнал. – Луганськ: РВВ ЛДУВС, 2007. – № 2. – С. 197-207.

14. Бондар В.С. Напрямки оптимізації криміналістичної діяльності суб'єктів спеціальних знань на підготовчому етапі проведення обшуку в справах про крадіжки з проникненням у житло / В.С. Бондар // Сучасні проблеми, тенденції і перспективи розвитку криміналістики та судової експертизи: Матеріали науково-практичної конференції. – Харків: Вид-во ХНУВС, 2007. – С. 69-73.

15. Бондар В.С. Проблеми теорії та практики застосування спеціальних криміналістичних знань у розслідуванні квартирних крадіжок: Монографія / В.С. Бондар, М.Я. Сегай / МВС України, Луган. держ. ун-т внутр. справ ім. Е.О. Дідоренка, 2011. – 312 с.

16. Булгаков В.Г. Основы криминалистического исследования динамических признаков человека: Монография / Под ред. проф. А.М. Зинина / Владимир Геннадьевич Булгаков. – М.: Юрлитинформ, 2009. – 176 с.

17. Бюлетень законодавства і юридичної практики України. – К.: Юрінком Інтер, 2003. – № 7: Науково-практичний коментар до Закону України «Про адвокатуру». Законодавство про адвокатуру та адвокатську діяльність. – 432 с.

18. Весельський В.К. Сучасні проблеми допиту (процесуальні, організаційні і тактичні аспекти): автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. юрид. наук: спец. 12.00.09. – К., 1999.

19. Винберг А.И. Криминалистическая экспертиза в советском уголовном процессе / Абрам Ильич Винберг. – М.: Гос. Изд-во юрид. лит., 1956. – 219 с.

20. Винберг А.И. Судебная экспертология (общетеоретические и методологические проблемы судебных экспертиз): Учебное пособие / А.И. Винберг, Н.Т. Малаховская / Отв. ред. Б.А. Викторов. – Волгоград: НИ и РИО ВСШ МВД СССР, 1979. – 183 с.

21. Виноградов С.В. Расследование квартирных краж (типовые программы): Учебно-методическое пособие / [С.В. Виноградов, В.Е. Капитонов, В.П. Петрунёв]. – М.: ВНИИ МВД СССР, 1990. – 64 с.

22. Вологин С.М. Взаимодействие следователя, оперативного работника уголовного розыска и эксперта-

криміналіста при установленні лица, совершившего квартирную кражу / С.М. Вологин, А.В. Сивачёв. – М.: ВНИИ МВД СССР, 1985. – 80 с.

23. Волчецкая Т.С. Роль и возможности ситуационного моделирования в повышении эффективности допроса / Т.С. Волчецкая // Теорія та практика судової експертизи і криміналістики. Збірник науково-практичних матеріалів / Міністерство юстиції України, Харківський науково-дослідний інститут судових експертиз ім. М.С. Бокаріуса; Національна юридична академія України імені Я. Мудрого; Ред. колегія: М.Л. Цимбал, В.Ю. Шепітько, Л.М. Головченко та ін. – Харків: Право, 2005 – № 5. – С. 16-21.

24. Вольнский В.А. Криминалистическая техника: наука – техника – общество – человек / Владислав Александрович Вольнский. – М.: ЮНИТИ-ДАНА, 2000. – 311 с.

25. Гавло В.К. Методологические аспекты криминалистики на современном этапе её развития / В.К. Гавло, В.Е. Ключко, Д.В. Ким // Вестник криминалистики / Отв. ред. А.Г. Филиппов. – М.: Спарк, 2003. – Вып. 2 (14). – С. 4-12.

26. Головин А.Ю. Криминалистическая систематика: Монография / Александр Юрьевич Головин / Под общ. ред. Н.П. Яблокова. – М.: ЛексЭст, 2002. – 335 с.

27. Головченко Л.М. Правове регулювання судової експертизи: перспективи та розвиток / Л.М. Головченко // Теорія та практика судової експертизи і криміналістики. Збірник науково-практичних матеріалів (до 80-річчя заснування Харківського НДІ судових експертиз) / Міністерство юстиції України, Харківський науково-дослідний інститут судових експертиз імені М.С. Бокаріуса. Національна юридична академія України імені Ярослава Мудрого; Ред. колегія: А.П. Заєць, М.Л. Цимбал, В.Ю. Шепітько та ін. – Харків: Право, 2003. – № 3. – С. 10-14.

28. Гончаренко В.Г. Деякі зауваження у зв'язку з прийняттям нового Кримінально-процесуального кодексу України / В.Г. Гончаренко // Вісник АПРНУ. – 2003. – № 2 (33) – 3 (34). – С. 698-710.

29. Гончаренко В.Г. Право і криміналістика / В.Г. Гончаренко // Вісник Академії адвокатури України. – 2004. – Вип. 1. – С. 40-49.

30. Гончаренко В.И. Научно-технические средства в следственной практике / Владлен Игнатъевич Гончаренко. – Киев: Вища шк., 1984. – 150 с.

31. Гришина Е.П. Тактические задачи участия специалиста в допросе обвиняемого / Е.П. Гришина // Следователь. – 2007. – № 2. – С. 36-39.

32. Грошевий Ю.М. Докази і доказування у кримінальному процесі. Науково-практичний посібник / Ю.М. Грошевий, С.М. Стахівський. – [2-е вид., стереотипне]. – К.: КНТ, Видавець Фурса С.Я., 2007. – 272 с.

33. Дактилоскопическая экспертиза: современное состояние и перспективы развития / [Корноухов В.Е., Анциферов В.К., Хакимов Н.А., Яровенко В.В., Ярослав Ю.Ю. и др.]. – Красноярск: Изд-во Краснояр. ун-та, 1990. – 416 с.

34. Денисюк С.Ф. Обыск в системе следственных действий (Тактико-криминалистический анализ): Научно-практическое пособие / С.Ф. Денисюк, В.Ю. Шепитько. – Харьков: Консум, 1999. – 160 с.

35. Деятельность экспертно-криминалистических подразделений органов внутренних дел по применению экспертно-криминалистических методов и средств в раскрытии и расследовании преступлений / Под ред. В.А. Снеткова. – М.: ЭКЦ МВД России, 1996. – 104 с.

36. Долженко Н.И. Образцы для сравнительного исследования и тактика получения экспериментальных

образцов. Учебно-практическое пособие / Под редакцией А.Г. Филиппова / Наталья Игоревна Долженко. - М.: Юрлитинформ, 2003. - 112 с.

37. Дулов А.В. Тактика следственных действий / А.В. Дулов, П.Д. Нестеренко. - Минск: Вышэйш. шк., 1971. - 271 с.

38. Егоров Б.А. Использование микрочастиц при раскрытии квартирных краж / Б.А. Егоров, В.Н. Коваленко // Теоретические и практические проблемы обеспечения раскрытия и расследования преступлений криминалистическими методами и средствами: Сборник научных трудов. - Киев: Украинская академия внутренних дел, 1992. - С. 204-211.

39. Егоров Н.Н. Вещественные доказательства в следственной и экспертной практике: Монография / Под ред. С.П. Щербы. - М.: ВНИИ МВД России, 2003. - 160 с.

40. Експертизи у судовій практиці: наук.-практ. посіб. / За заг. ред. В.Г. Гончаренка. - 2-ге вид., перероб. і доп. - К.: Юрінком Інтер, 2010. - 400 с.

41. Єфремян Е. Судова експертиза контактної взаємодії об'єктів у світлі теорій відображення, інформації та криміналістичної ідентифікації / Елла Єфремян // Вісник Академії правових наук України. - 2000. - № 4 (19). - С. 164-172.

42. Журавель В. Сучасні концепції формування окремих криміналістичних методик розслідування злочинів / Володимир Журавель // Вісник Академії правових наук України. - 2007. - № 2 (49). - С. 177-186.

43. Журавель В.А. Окрема криміналістична методика розслідування злочинів: форма, структура, зміст / В.А. Журавель // Теорія та практика судової експертизи і криміналістики: Збірник наукових праць / Харківський науково-дослідний інститут судових експертиз ім. М.С. Бокаріу-

са: Національна юридична академія України ім. Я. Мудрого; Ред. кол.: М.Л. Цимбал, В.Ю. Шепітько, Л.М. Головченко та ін. - Х.: Право, 2007. - № 7. - С. 17-24.

44. Зеленецький В.С. Возбуждение уголовного дела / Владимир Серафимович Зеленецкий. - Х.: КримАрт, 1998. - 340 с.

45. Зинин А.М. Криминалист в следственных действиях: Учебно-практ. пособие / Александр Михайлович Зинин. - М.: Экзамен; Право и Закон, 2004. - 144 с.

46. Зотчев В.А. Судебная фотография и видеозапись: Учебник / А.В. Зотчев, В.Г. Булгаков, А.А. Курин. - Волгоград: ВА МВД России, 2006. - 816 с.

47. Зуйков Г.Г. Установление способа совершения преступления при помощи криминалистических экспертиз и исследований / Георгий Георгиевич Зуйков. - М.: НИ и РИО МВШ МВД СССР, 1970. - 45 с. (Библиотечка эксперта).

48. Ивашков В.А. Работа со следами рук на месте происшествия: Учебное пособие / Владимир Алексеевич Ивашков. - М.: ЭКЦ МВД России, 1992. - 78 с.

49. Исаева Л.М. Специальные познания в уголовном судопроизводстве / Л.М. Исаева. - М.: Юрмис, лд, 2003. - 304 с.

50. Использование запаховой информации при расследовании убийств и других преступлений против личности: Учебное пособие / [Шамонова Т.Н., Старовойтов В.И., Гриценко В.В., Сулимов К.Т.]. - М.: ЭКЦ МВД России, 1997. - 48 с.

51. Ищенко П.П. Осмотр места происшествия по делам о кражах из квартир: Методические рекомендации / П.П. Ищенко. - Волгоград, 1986. - 42 с.

52. Ищенко П.П. Специалист в следственных действиях (уголовно-процессуальный и криминалистический

аспекты) / Петр Петрович Ищенко. – М.: Юридическая литература, 1990 – 158 с.

53. Ищенко А.В. Теория і практика криміналістичного забезпечення процесу доказування в розслідуванні злочинів: Навч. посібник / Ищенко А.В., Ієрусалимов І.О., Удовенко Ж.В. – К.: Центр учбової літератури, 2007. – 160 с.

54. Кадатенко Е.П. Некоторые особенности осмотра места происшествия по делам о квартирных кражах / Е.П. Кадатенко // Вестник криминалистики / Отв. ред. А.Г. Филиппов. – М.: Спарк, 2007. – Вып. 4 (24). – С. 106-110.

55. Калинин М.Ю., Усанов Д.А., Скрипаль А.В. Использование информационных технологий для автоматизации поиска рисунка протектора шины по его следу // Судебная экспертиза. – 2006. – № 1. – С. 84-89.

56. Карлов В.Я. Использование криминалистической техники в расследовании преступлений: Научно-практическое пособие / В.Я. Карлов. – М.: Экзамен, 2006. – 192 с. – (Серия «Правоохранительные органы»).

57. Клименко Н.І. Криміналістичні знання, їх вдосконалення і розвиток / Н.І. Клименко // Вісник Академії адвокатури України. – К.: Видавничий центр Академії адвокатури України, 2008. – Число 2 (12). – С. 74-78.

58. Коберник С.Д. Совершенствование тактики следственного осмотра с участием группы специалистов / С.Д. Коберник, М.Я. Сегай, В.К. Стринжа // Криминалистика и судебная экспертиза. – К.: Вища школа, 1986. – № 33. – С. 33-39.

59. Коваленко В.В. Застосування науково-технічних засобів спеціалістами при проведенні слідчих дій: Монографія / МВС України, Луган. держ. ун-т внутр. справ / Володимир Вікторович Коваленко. – Луганськ: РВВ ЛДУВС, 2007. – 248 с.

60. Коваленко Є.Г. Теорія доказів у кримінальному процесі України: Підручник / Євген Георгійович Коваленко. – К.: Юрінком Інтер, 2006. – 632 с.

61. Ковальов К.М. Ідентифікація особи за фотографічними зображеннями кистей рук: Методичні рекомендації / ДНДЕКЦ МВС України / К.М. Ковальов, Ю.Ю. Нізовцев. – К., 2006. – 27 с.

62. Колдин А.В. Источники криминалистической информации / А.В. Колдин, О.А. Крестовников; под ред. д-ра юрид. наук, засл. деят. науки, засл. юриста РФ, проф. В.Я. Колдина. – М.: Юрлитинформ, 2007. – 192 с.

63. Колдин В.Я. Проблемы теории и методологии комплексных исследований в судебной экспертизе и доказывании / В.Я. Колдин // Вестник Московского университета. – Серия 11. Право. – 1996. – № 1. – С. 42-50.

64. Колдин В.Я. Состояние и перспективы системных исследований в криминалистике / В.Я. Колдин, О.А. Крестовников // Вестник Московского университета. – Серия 11. Право. – 2006. – № 6. – С. 18-36.

65. Колмаков В.П. Следственный осмотр / Виктор Павлович Колмаков. – М.: Юридическая литература, 1969. – 196 с.

66. Комиссаров В.И. Обыск как сущность и явление в криминалистической тактике / В.И. Комиссаров // Теорія та практика судової експертизи і криміналістики. Збірник науково-практичних матеріалів. Випуск 4 / Міністерство юстиції України, Харківський науково-дослідний інститут судових експертиз ім. Засл. проф. М.С. Бокаріуса; Національна юридична академія України імені Ярослава Мудрого; Ред. колегія: М.Л. Цимбал, В.Ю. Шепітько, Л.М. Головченко та ін. – Харків: Право, 2004. – С. 103-110.

67. Комісаров М.Л. Криміналістичне дослідження замикаючих технічних засобів: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. юрид. наук: спец. 12.00.09 «Кримінальний процес та криміналістика; судова експертиза / М.Л. Комісаров. - Х., 2006. - 20 с.

68. Корноухов В.Е. Комплексное судебно-экспертное исследование свойств человека / Виталий Егорович Корноухов. - Красноярск: Изд-во Краснояр. ун-та, 1982. - 184 с.

69. Корноухов В.Е. Основы общей теории криминалистики / В.Е. Корноухов, В.М. Богданов, А.А. Закатов. - Красноярск: Изд-во Краснояр. ун-та, 1993. - 160 с.

70. Косарев В.Н., Макогон И.В. Тактические алгоритмы работы с микрообъектами в процессе расследования преступлений [Текст]: учеб. пособие. - Волгоград: Изд-во ВолГУ, 2005.

71. Котюк І.І. Теорія судового пізнання: Монографія / Іван Ілліч Котюк. - К.: Видавничо-поліграфічний центр «Київський університет», 2006. - 435 с.

72. Кочубей А.В. Задачи предварительного исследования микрообъектов / А.В. Кочубей // Судебная экспертиза. - 2008. - № 2. - С. 17-21.

73. Кочубей А.В. Некоторые аспекты криминалистического исследования замков / А.В. Кочубей, А.А. Сафонов, А.В.Харитонов // Использование специальных познаний в борьбе с преступностью: Межвуз. сб. науч. тр. / Редкол.: П.П. Ищенко (отв. ред.) и др. - Волгоград: Волгогр. юрид. ин-т МВД России, 1996. - С. 46-48.

74. Криминалістика: інформаційні технології доказування: Учебник для вузов / Под ред. В.Я. Колдина. - М.: Зерцало-М, 2007. - 752 с.

75. Криминалістика: Учебник / Л.Я. Драпкин, В.Н. Карагодин. - М.: ТК Велби, Изд-во Проспект, 2007. - 672 с.

76. Криминалистическое исследование следов кожного покрова человека: Учебник / Под ред. И.В. Кантора. - Волгоград: ВА МВД России, 2003. - 204 с.

77. Кудинова Н.С. Возможности и проблемы комплексного исследования потожировых следов рук / Н.С. Кудинова, О.В. Пимахин // Вестник криминалистики / Отв. ред. А.Г. Филиппов. - М.: Спарк, 2009. - Вып. 1 (29). - С. 115-119.

78. Кузнєцов В.А. Методи виявлення слідів рук в «польових» і лабораторних умовах: Методичні рекомендації / ДНДЕКЦ МВС України / В.А. Кузнєцов. - К., 2008. - 29 с.

79. Курс криминалистики. Общая часть / Отв. ред. В.Е. Корноухов. - М.: Юристъ, 2000. - 784 с.

80. Курс криминалистики. Особенная часть. Т. 1. Методики расследования насильственных и корыстно-насильственных преступлений // Отв. ред. В.Е. Корноухов. - М.: Юристъ, 2001. - 634 с.

81. Лисафин С.А. Обнаружение и фиксация пылевых следов обуви на ковровых поверхностях // Судебная экспертиза. - 2007. - № 1. - С. 27-32.

82. Лисиченко В.К. Следственный осмотр как специальный метод исследования объектов в процессе доказывания по уголовным делам / В.К. Лисиченко // Криминалистика и судебная экспертиза: Республиканский межведомственный сборник научных и научно-методических работ. - К.: РИО МВД УССР, 1973. - № 10. - С. 176-182.

83. Лисиченко В.К., Циркаль В.В. Использование специальных знаний в следственной и судебной практике: Учебное пособие. - К.: КГУ, 1987.

84. Лузгин И.М. Методологические проблемы расследования / Игорь Михайлович Лузгин. - М.: Юрид. лит., 1973. - 216 с.

85. Лук'янчиков Є.Д. Методологічні засади інформаційного забезпечення розслідування злочинів: Монографія / Євген Дмитрович Лук'янчиков. – К.: Нац. акад. внутр. справ України, 2005. – 360 с.

86. Лукашевич В.Г. Моделювання у криміналістиці та пізнавальній діяльності слідчого: Монографія / В.Г. Лукашевич, О.В. Юнацький. – К.: КНТ, 2008. – 184 с.

87. Майлис Н.П. Судебная трасология: Учебник для студентов юридических вузов / Надежда Павловна Майлис. – М.: Экзамен, Право и закон, 2003. – 272 с.

88. Макаренко Е.И. Раскрытие, расследование и предупреждение краж из квартир / Е.И. Макаренко, А.П. Смигирёв. – Харьков: ХИВД, 1994. – 112 с.

89. Мальхина Н.И. Личность преступника как объект исследования в криминалистике / Н.И. Мальхина // Следователь. – 2004. – № 8. – С. 27-29.

90. Мамонов В.С. Осмотр места происшествия: правовые, научные основы и практика применения / В.С. Мамонов, В.В. Степанов. – М.: Юрлитинформ, 2010. – 184 с.

91. Мерецкий Н.Е. Проведение судебных экспертиз: криминалистическое обеспечение: Учеб. пособие / Н.Е. Мерецкий, М.М. Милованова, И.С. Фёдоров; под ред. А.М. Кустова. – М.: Изд-во Моск. психолого-социал. инст-та; Воронеж: Изд-во НПО «МОДЭК», 2004. – 232 с.

92. Митричев В.С., Основы криминалистического исследования материалов, веществ и изделий из них / В.С. Митричев, В.Н. Хрусталёв. – СПб.: Питер, 2003. – 592 с.

93. Моїсеєв О.М. Встановлення ознак злочину шляхом застосування експертних технологій / О.М. Моїсеєв // Збірник наукових праць Харківського Центру по вивченню організованої злочинності спільно з Американ-

ським Університетом у Вашингтоні. Випуск п'ятий. - Х.: Східно-регіональний центр гуманітарно-освітніх ініціатив, 2002. - С. 267-285.

94. Настільна книга слідчого: [Наук.-практ. видання для слідчих і дізнавачів] / Панов М.І., Шепітько В.Ю., Коновалова В.О. та ін. - К.: «Видавничий Дім «Ін Юре», 2003. - 720 с.

95. Науково-технічні засоби в експертній практиці: концептуальні заходи: Метод. посіб. / МВС України; ДНДЕКЦ [Авт.-упоряд.: С.І. Перлін, С.О. Шевцов]. - Х.: ФО-П Чальцев О.В., 2009. - 152 с.

96. Ненашев С.И. Криминалистическое исследование следов кожного покрова головы человека: Учеб. пособие / С.И. Ненашев. - М.: МССШМ МВД СССР, 1990. - 78 с.

97. Новик В. Криминалистические аспекты доказывания в процессе уголовного преследования / Валерий Новик // Уголовное право. - 2006. - № 4. - С. 106-110.

98. Новикова Ю.В. Основания для выдвижения версий о совершении кражи группой лиц / Ю.В. Новикова // Юридические записки: Криминалистические средства и методы исследования преступлений / Под ред. О.Я. Баева. - Воронеж: Издательство Воронежского государственного университета, 1999. - № 10. - С. 172-178.

99. Новикова Ю.В. Расследование краж, совершённых группой лиц. Научно-методическое пособие / Юлия Викторовна Новикова. - М.: Юрлитинформ, 2005. - 204 с.

100. Образцов В.А. Криминалистика: парные категории / Виктор Александрович Образцов. - М.: Юрлитинформ, 2007. - 296 с.

101. Образцов В.А. Модели средств и технологий раскрытия преступлений: Курс лекций / Виктор Александрович Образцов. - М.: ИМПЭ ПАБЛИШ, 2004. - 400 с.

102. Огляд місця події при розслідуванні окремих видів злочинів: Наук.-практ. посібник / За ред. Н.І. Клименко. – К.: Юрінком Інтер, 2005. – 216 с.

103. Первушин В.М. Расследование краж предметов антиквариата: Пособие / В.М. Первушин / Под ред. А.И. Гурова. Санкт-Петербургский Университет МВД России; Академия, экономики и безопасности жизнедеятельности; ВНИИ МВД России. – СПб.: Фонд «Университет», издательство «Лексикон», 2001. – 136 с.

104. Переверза О. Подолання завідомо неправдивих показань допитуваного за допомогою експертиз у ході досудового слідстві / О. Переверза // Право України. – 2002. – № 12. – С. 75-77.

105. Пілюков Ю.О. Використання інформаційних систем як один із шляхів підвищення ефективності роботи підрозділів експертної служби в частині техніко-криміналістичного забезпечення розкриття злочинів та організації аналітичної роботи / Ю.О. Пілюков // Актуальні питання судово-експертного та техніко-криміналістичного забезпечення розкриття і розслідування злочинів: збірник матеріалів між народ. наук.-практ. конф. / упоряд. [Іщенко А.В., Барташук С.С., Дерій Р.М., Житник Н.С.]; під заг. ред. Красюк І.П., Печников В.С. – К.: Еліт Принт, 2010. – С. 47-51.

106. Пілюков Ю.О. Створення і функціонування автоматизованої інформаційної системи «АРМЕКС» // Криміналістичний вісник. – № 2 (10). – 2008. – С. 160-167.

107. Полещук О.В. Теория и практика применения специальных знаний в современном уголовном судопроизводстве / О.В. Полещук, С.В. Саксин, В.В. Яровенко. – М.: Юрлитинформ, 2007. – 232 с.

108. Попелюшко В.О. Проблеми кримінального процесу та захисту у кримінальній справі / Збірник науко-

вих статей. Укладач: Аврамишин С.В. – Острог: Видавництво Національного університету «Острозька академія», 2008. – 400 с.

109. Попов В.И. Осмотр места происшествия / Владимир Иванович Попов. – М.: Госюриздат, 1959. – 232 с.

110. Поташник С.И. Криминалистическая экспертиза замков / Сергей Иванович Поташник. – М.: МВД СССР, 1969. – 43 с.

111. Пушкарев В.В. Проблемы диагностики, моделирования и прогнозирования в следственной практике при расследовании серийных преступлений и направления оптимизации этой деятельности / В.В. Пушкарев, С.А. Мельников // Российский следователь. – 2008. – № 11. – С. 2-4.

112. Пушкарев В.В. Способ совершения серий квартирных краж как элемент их криминалистической характеристики / В.В. Пушкарев // Вопросы теории и практики раскрытия и расследования преступлений: сб. науч. тр. – Волгоград: ВА МВД России, 2007. – С. 228-239.

113. Разумов Э.А. Осмотр места происшествия. – К.: РИО МВД Украины, 1994 / Э.А. Разумов, Н.П. Молибога. – 672 с.

114. Разумова А.Е. Деякі аспекти застосування спеціальних знань при підготовці до обшуку / А.Е. Разумова // Право і безпека. – 2005. – Т. 4. – № 4. – С. 107-110.

115. Расследование краж, совершённых из квартир: Учеб. пособие. – Волгоград: ВСШ МВД СССР, 1990. – 60 с.

116. Расследование преступлений, связанных с посягательствами на культурные ценности: Учебно-методическое пособие / [Шульга Л.В., Кузин В.И., Мамонов О.В. и др.]. – М.: ВНИИ МВД России, 2002.

117. Расследование хищений чужого имущества: Учеб. пособие [В.С. Корнелюк, В.В. Пушкарев, А.П. Резван,

М.В. Субботина]; / под ред. А.П. Резвана, М.В. Субботиной. – Волгоград: ВА МВД России, 2001. – 104 с.

118. Резван А.П. Использование специальных познаний при расследовании краж предметов старины // Теория и практика использования специальных знаний при расследовании преступлений: Сб. науч. тр. / Ред. кол.: Репкин М.Л. (отв. ред.) и др. – Волгоград: ВСШ МВД СССР, 1989. – С. 33-34.

119. Репкин М.Л. Использование специальных познаний в процессе осмотра места кражи из квартиры / М.Л. Репкин, И.А. Чулков // Теория и практика использования специальных знаний при расследовании преступлений: Сб. науч. тр. / Редкол.: Репкин М.Л. (отв. ред.) и др. – Волгоград: ВСШ МВД СССР, 1989. – С. 78-81.

120. Романюк Б.В. Сучасні теоретичні та правові проблеми використання спеціальних знань у досудовому слідстві: Монографія / Богдан Васильович Романюк. – К.: Національна академія внутрішніх справ України, 2002. – 196 с.

121. Самищенко С. Некоторые проблемы современной дактилоскопии / Сергей Самищенко, Владимир Ивашков // Законность. – 2007. – № 9 (875). – С. 47-49.

122. Самищенко С. Система современной дактилоскопии / Сергей Самищенко // Уголовное право. – 2002. – № 4. – С. 73-74.

123. Сегай М.Я. Криміналістичне дослідження слідів рук людини (праксиологічний аспект): Монографія / МВС України, Луган. Держ. Ун-т внутр. справ / М.Я. Сегай, С.І. Кобзар. – Луганськ: РВВ ЛДУВС, 2006. – 208 с.

124. Сегай М.Я. Судебная экспертиза материальных следов-отображений (проблемы методологии) / М.Я. Сегай, В.К. Стринжа. – К.: Ін Юре, 1997. – 174 с.

125. Сегай М.Я. Методология судебной идентификации / Михаил Яковлевич Сегай / Отв. ред. Ароцкер Л.Е. – К., изд. РИО МВД УССР, 1970. – 256 с.

126. Седова Т.А. Проблемы методологии и практики нетрадиционной криминалистической идентификации / Тамара Алексеевна Седова / ЛГУ им. А.А. Жданова. – Л.: Изд-во ЛГУ, 1986. – 103 с.

127. Семенов В.В. Спеціальні знання в розслідуванні злочинів (Зміст, організація використання): автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. юрид. наук: спец. 12.00.09 «Кримінальний процес та криміналістика; судова експертиза» / В.В. Семенов. – К., 2006. – 18 с.

128. Системна інформатизація правоохоронної діяльності: За редакцією В. Дурдинця, М. Швеця. – К.: НДЦПУ АПРН України, 2007. – 382 с.

129. Скорченко П.Т. Криминалистика. Технично-криминалистическое обеспечение расследования преступлений: учебное пособие для вузов / П.Т. Скорченко. – М.: «Былина», 1999. – 272 с.

130. Снетков В.А. Основы деятельности специалиста экспертно-криминалистических подразделений органов внутренних дел: Учебное пособие / Виктор Алексеевич Снетков. – М.: ГУ ЭКЦ МВД России, 2001. – 72 с.

131. Советская криминалистика. Теоретические проблемы / [авторы работы Н.А. Селиванов, В.Г. Танасевич, А.А. Эйсман, Н.А. Якубович]. – М.: Юрид. лит., 1978. – 192 с.

132. Статкус В. Раскрытие серийных преступлений по способу их совершения / Владимир Статкус // Российская юстиция. – 2003. – № 11. – С. 56-58.

133. Стукалин В.Б. Проблемы теории и практики раскрытия, расследования и предотвращения квартирных

краж в крупном городе: По материалам Сибирского федерального округа: автореф. дис. на соискание науч. степени канд. юрид. наук: спец. 12.00.09 «Уголовный процесс, криминалистика и судебная экспертиза; оперативно-розыскная деятельность» / В.Б. Стукалин. – Барнаул, 2004. – 23 с.

134. Субботина М.В. Концепция формирования базовых методик расследования преступлений: монография / Марина Владимировна Субботина. – Волгоград: ВА МВД России, 2007. – 112 с.

135. Судебные экспертизы (Возможности, подготовка материалов, назначение, оценка) / [авт. текста И.П. Кононенко, Г.М. Надгорный, М.Я. Сегай, Н.В. Скорик и др.]. – К.: РИО МВД УССР, 1981. – 412 с.

136. Судова експертиза: нормативно-правове регулювання та наукові коментарі: Навчально-довідковий посібник / [Ю.М. Грошевий, В.О. Коновалова, В.Ю. Щепітько, М.Л. Цимбал, Е.Б. Сімакова-Єфремян, В.І. Тертишников та ін.]. – Х.: ТОВ «Одіссей», 2004. – 448 с.

137. Тактика використання спеціальних знань у формі судової експертизи в процесі розслідування і розкриття злочинів: Монографія / Комаха В.О., Кривда Г.Ф. та ін.; За заг. ред. Комахи В.О. – Чернівці: Золоті литаври, 2004. – 339 с.

138. Тертышник В.М. Теория доказательств: Учебное издание / В.М. Тертышник, С.В. Слинько. – Харьков: Арсис, 1998. – 256 с.

139. Трасология и трасологическая экспертиза. [Учебник] / Кантор И.В. (отв. ред.), Ярмак В.А., Жигалов Н.Ю., Смольяков П.П. (отв. секр.). – М: ИМЦ ГУК МВД России, 2002. – 376 с.

140. Турчин Д.А. Полевая криминалистика и её практическое применение: Научно-практическое пособие / Д.А. Турчин, И.С. Чижигов / Под ред. проф. Е.П. Ищенко. - М.: Юрлитинформ, 2006. - 144 с.

141. Хайрусов Д.С. Источники и методы криминалистического исследования преступной деятельности / Д.С. Хайрусов, Л.А. Щербич. - М.: Юрлитинформ, 2008. - 144 с.

142. Чулахов В.Н. О малой эффективности способов расчёта примерного роста человека по следам ног / В.Н. Чулахов, В.Ю. Иванов, Д.К. Скотников // Судебная экспертиза. - 2008. - № 2. - С. 40-52.

143. Шаталов А.С. Криминалистические алгоритмы и программы. Теория. Проблемы. Прикладные аспекты. (Научное издание) / Александр Семенович Шаталов. - М.: Лига Разум, 2000. - 252 с.

144. Шейфер С.А. Доказательства и доказывание по уголовным делам: проблемы теории и правового регулирования / Семен Абрамович Шейфер. - М.: Норма, 2009. - 240 с.

145. Шурухнов Н.Г. Расследование краж: Практическое пособие / Николай Григорьевич Шурухнов. - М.: Юристь, 1999. - 112 с.

146. Эйсман А.А. Заключение эксперта (Структура и научное обоснование) / Алексей Александрович Эйсман. - М.: Юрид. лит., 1967. - 152 с.

147. Яковец Е.Н. Проблемы аналитической работы в оперативно-розыскной деятельности органов внутренних дел: Монография / Евгений Николаевич Яковец. - М.: Издательский дом Шумиловой И.И., 2005. - 219 с.

ЗМІСТ

Список умовних позначень	3
Передмова.....	5
Розділ 1. Криміналістична характеристика квартирних крадіжок.....	9
1.1. Сутність і зміст криміналістичної характеристики квартирних крадіжок	9
1.2. Особливості предмета злочинного посягання.....	13
1.3. Способи злочину та слідова картина	14
1.4. Обстановка, місце та час вчинення злочину	51
1.5. Характеристика особи потерпілого	52
1.6. Характеристика особи злочинця.....	53
Розділ 2. Особливості організації розслідування квартирних крадіжок.....	57
2.1. Особливості порушення кримінальних справ і дій органів розслідування на даному етапі.....	57
2.2. Типові слідчі ситуації та основні напрями розслідування квартирних крадіжок на початковому етапі.....	59
2.3. Типові слідчі ситуації та основні напрями розслідування квартирних крадіжок на наступному етапі.....	75
2.4. Обставини, що підлягають встановленню	85

Розділ 3. Тактичні особливості проведення окремих слідчих дій при розслідуванні квартирних крадіжок	95
3.1. Огляд місця події	95
3.2. Попередні дослідження слідів і речових доказів.....	138
3.3. Допит потерпілого	147
3.4. Допит свідків.....	160
3.5. Допит підозрюваного.....	168
3.6. Обшук.....	182
3.7. Відтворення обстановки й обставин події.....	193
3.8. Призначення та проведення судових експертиз	204
Розділ 4. Методичні матеріали для проведення практичних занять	244
4.1. Орієнтовна структура курсу	244
4.2. Методичні матеріали до змістового модуля I	246
Тема 1. Загальні положення методики розслідування квартирних крадіжок.....	246
Тема 2. Особливості діяльності органу внутрішніх справ і чергової слідчо-оперативної групи під час отримання повідомлення або заяви про злочин, вчинений в умовах неочевидності.....	253
Тема 3. Діяльність слідчого з розкриття неочевидного злочину на початковому етапі розслідування	268
Тема 4. Пред'явлення обвинувачення. Планування роботи на наступному етапі розслідування квартирної крадіжки.....	299
4.3. Відомості про учасників процесу	306
Додатки	308
Список використаних джерел.....	377

Навчальне видання

Бондар Володимир Сергійович
Головкін Сергій Вікторович
Єршов Олександр Анатолійович
Кузнєцова Оксана Володимирівна
Мельник Руслан Іванович

Методика розслідування квартирних крадіжок

Навчально-методичний посібник

За редакцією авторів
Технічний редактор *С.В. Буцко*
Комп'ютерна верстка *І.Ю. Веремєєнко*

Підписано до друку 10.11.2011. Формат 60х84 1/16.
Ум. друк. арк. 25,0. Тираж 300 прим. Зам. № 65

Редакційно-видавничий відділ Луганського державного
університету внутрішніх справ імені Е.О. Дідоренка
Друкарня РВВ ЛДУВС ім. Е.О. Дідоренка
91493, м. Луганськ, сел. Ювілейне, вул. Генерала Дідоренка, 4
Свідоцтво про реєстрацію ДК № 2692 від 17.11.2006 р.